

Catechismus ex decreto Concilii Tridentini, ad parochos Pii V Pont. Max. iussu editus.

<https://hdl.handle.net/1874/424241>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. oct.
458

59

Antichristus

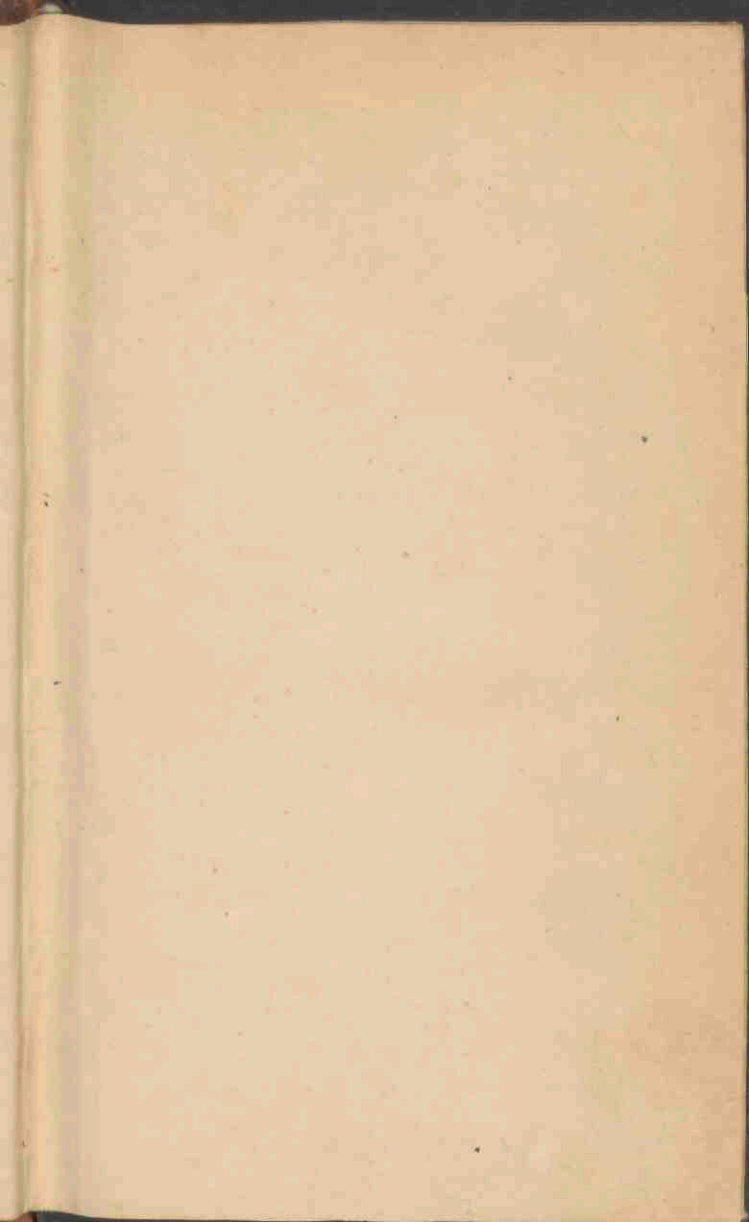
†

E. oct.

458

E
C

n h
sta

E 8° 458

CATECHISMVS

EX DECRETO

CONCILII TRIDENTI-
NI, AD PAROCHOS,

PII V. PONT. MAX.

inssu editus.

In hac editione, præter mendas plurimas corre-
ctas, adiecta etiam sunt passim in margine cum
scripturarum, tum patrum loca, in ex-
emplaribus reliquis, præsertim
Romanis, onissa.

COLONIAE

Excudebat Henricus Aquensis

M. D. LXVII.

Ex dono Ducheta

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

SECRET

CATECHISMVS
EX DECRETO CON-
CILII TRIDENTINI,

AD PAROCHOS,
Sanctiss. D. N. Pii. Quinti iussu editus.

*I*ta est humana mentis, & intel-
ligentia ratio, ut, cum alia mul-
ta, qua ad diuinarum rerum co-
gnitionem pertinent, ipsa per se,
magno adhibito labore, & dili-
gentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam
tamen illorum partem, quibus aeterna salus com-
paratur, cuius rei in primis causa homo condi-
tus, atq; ad imaginem & similitudinem Dei crea-
tus est, naturae lumine illustrata cognoscere, aut
cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem
Dei, ut docet Apostolus, à creatura mundi per ea, Rom. i.
qua facta sunt, intellecta conspiciunt: sempiterna
quoq; eius virtus, & diuinitas: verum mysterium
illud, quod absconditum est à saeculis, et generatio-
nibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, Col. i.
nisi manifestum fuisset sanctis, quibus voluit Deus
fidei munere notas facere diuitias gloriae sacramen-
ti huius in gentibus, quod est Christus, nullo
studio homini ad eam sapientiam aspirare li-
cisset. Cum autem fides ex auditu concipiatur, Roma. 10.
perspicuum est, quam necessaria semper fuerit

- ad aeternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: siquidem dictum est; Quo modo audient sine predicante? quo modo vero predicabunt, nisi mittantur? & quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus ac benignissimus Deus suis numquam defuit, sed multisque modis locutus est Patribus in prophetis, eisque pro temporum condicione ad caelestem beatitudinem certum, ac directum iter monstravit. Sed quoniam praedixerat, datum se doctorem iustitiae in lucem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum terra, nonissime locutus est nobis in Filio, quem etiam, voce e caelo delapsa à magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque praeceptis obtemperarent.
- Deinde vero Filius alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & doctores, qui verbum vitae annunciarēt, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni vento doctrinae, sed firmo fidei fundamento adhaerentes, coedificaremur in habitaculum Dei, in spiritu sancto.
- Ac ne quis verbum audiens Dei ab Ecclesiae ministris, tamquam verbum hominum, sed, sicut vere est, verbum Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit. quod quidem non de ijs tantum, quibus
- Rom. 10.
 Heb. 1.
 Isa. 49.
 Joel. 2.
 Hebr. 1.
 2. Pet. 1.
 Ephe. 4.
 Ephes. 2.
 Verba pastorum ecclesiae tamquam Dei verba recipienda.
 1. Thes. 2.
 Luc. 10.
- cum

cum sermo habebatur, intelligi voluit, verum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, quibus se omnibus diebus usque ad consummationem seculi affuturum esse pollicitus est. At vero, cum hac diuini verbi prædicatio numquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certe hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo vite, fideles nutriantur, & confirmentur, exierunt enim falsi propheta in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, ut variis doctrinis, & peregrinis, Christianorum animos deprauarent. Quia in re illorum impietas, omnibus Satane artibus instructa, tam longè progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse videatur. ac, nisi Saluatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesie sue fundamentum posuisse affirmavit, ut porta Inferi aduersus eam prauallere numquam possint: maxime verendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obfessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matt. 28.

1. Ioan. 4.

Hier. 23.

Heb. 13.

Matt. 16.

Nam ut omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim veram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant,

Quo astu
hæretici
sunt vsi ad

impia dogmata infundenda.

tinebant, nunc autem dereliquentes viam veram, errauerunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod à patrum suorum doctrina quam longissime recesserunt; nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christiana reipublica angulus inueniri potest, quo hac pestis occulte irreperere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam, præter illa ingentiavolumina, quibus catholicam fidem evertere conati sunt, à quibus tamē cauere, cum apertam heresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentia fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cum pietatis speciem præferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperunt. Quamobrem Patres œcumenica Tridēna Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt, gramora catholica doctrina capita contra nostri temporis hereses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, trade-

Trid. Sy.

traderent, quam in omnibus Ecclesijs illi seque-
rentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris mu-
nus obeundum esset. Multi quidem adhuc in hoc
scriptionis genere cum magna pietatis & doctri-
na laude versati sunt: sed tamen Patribus visum
est maxime referre, si liber sanctæ Synodi aucto-
ritate ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alij,
quibus docendi munus impositum est, certa præ-
cepta petere, atque depromere ad fidelium adi-
ficationem possint; ut quemadmodum unus est
Dominus, una fides, ita etiam una sit tradenda Ephes. 4.
fidei, ad omniaque pietatis officia populum Chri-
stianum erudiendi, communis regula, atque
prescriptio.

Ergo cum multa sint, que ad hanc rationem per-
tinere videantur, nemo existimet, illud sanctæ Sy-
nodo propositum fuisse, ut omnia Christiana fidei do-
gmata uno libro comprehensa, subtiliter explica-
rentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur u-
niuersæ religionis institutionem, et doctrinam tra-
dere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & in-
stituito minus convenire perspicuum est: sed quo-
niam Parochos, sacerdotesque, animarum cura-
tores, earum rerum cognitione instruendos susce-
pit, que pastoralis muneris maxime propriae sunt,
& ad fidelium captum accommodata, ea tan-
tum in medium afferri voluit, que hac in re
pium Pastorum studium, si in difficilioribus divi-

Catechif-
mus cur
editus.

narum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adiuuare possent. *Quae cum ita sint, ante quam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrina summa continetur, instituta rei ordo postulat, ut pauca quadam exponantur, quae Pastores considerare, sibi que ante oculos proponere in primis debent; ut sciant, quonam, veluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint; quoue pacto id, quod volunt, facilius consequi, & efficere possint. Aliud igitur primum videtur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendendi, vel potius, quemadmodum Saluator noster ait, Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, Iesum Christum. Quamobrem in eo praecipue ecclesiastici doctoris opera versabitur, ut fideles scire ex animo cupiant Iesum Christum, & hunc crucifixum; sibi que certo persuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud nomen non esse datum hominibus sub caelo, in quo oporteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At vero quia in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus; proximum est, & cum eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut simul etiam ostendat, vitam a fidelibus non in otio & desidia degendam esse,*

Ioan. 17.

1. Cor. 2

Actor. 4.

1. Ioan. 2.

esse, verum oportere, ut, quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem: dedit enim semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & munderet sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quae Apostolus Pastoribus praecipit, ut loquantur, & exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, legē, & prophetas ex dilectione pendere; Apostolus deinde confirmarit, charitatem esse finem praecepti, ac legis plenitudinē; dubitare nemo potest, hoc, tamquam praecipuum munus omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incensus, ad summum illud & perfectissimum bonum rapiatur; cui adherere, solidam, & veram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud propheta dicere poterit: *Quid enim mihi est in caelo, & à te quid volui super terram? Hac nimirum est via illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cum omnem doctrinā, & institutionis suae rationem ad charitatem, quae numquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendū aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Domini nostri cōmendari debet, ut quinis perspiciat, omnia per-*

1. Ioan. 2.

1. Tim. 6.

Tit. 2.

Matt. 22.

1. Timo. 1.

Roma. 13.

Psalm. 72.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

fecta Christiana virtutis opera non aliunde,
 1. Cor. 16. quam à dilectione, ortum habere, neq; ad alium
 finem, quam ad dilectionem, referenda esse.

Catechif- Cum autem in omni re tradenda plurimum
 mi doctri- inter sit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas:
 na ad ca- tum vero hoc in Christiani populi institutione ma-
 ptū cuius- ximi momenti existimandū est. Obseruanda est
 que accom- enim audientiū atas, ingenium, mores, condicio,
 modata, ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus ef-

1. Cor. 9.

1. Cor. 4.

ficiatur: ut & omnes Christo lucrifaciat, & se
 ipsum fidelem ministrum, & dispensatorem pro-
 bare possit, ac veluti seruus bonus, & fidelis, di-
 gnus sit, qui super multa constituatur à Domi-

Matth. 25.

no. Neque vero unius tantum generis homi-
 nes fidei sue commissos esse arbitretur, ut præscri-
 pta quadam, & certa docendi formula erudire,
 atque ad veram pietatem instituere eque omnes
 fideles possit: sed cum alij, veluti modo geniti in-

1. Pet. 2.

1. Cor. 3.

Heb. 5.

Ephes. 4.

fantes sint, alij in Christo adolescere incipiant,
 nonnulli vero quodam modo confirmata sint ata-
 te: necesse est diligēter considerare, quibus lacte,
 quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea doctri-
 na alimentum præbere, que spiritum augeant, do-
 nec occurramus omnes in unitatem fidei, & agni-
 tionis filij Dei in virum perfectum, in mensuram

Rom. 1.

etatis plenitudinis Christi. Id vero Apostolus in
 se ipso omnibus obseruandum indicauit, cum di-
 xit, se Græcis, & barbaris, sapientibus, & insipienti-
 bus

tibus debitorē esse: ut videlicet intelligerent, qui ad hoc ministerium vocati sunt, ita in tradendis fidei mysterijs, ac vite præceptis, doctrinā ad audientium sensum, atq; intelligentiam accommodari oportere: ut, cum eorū animos, qui exercitatos sensus habent, spiritali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panē petant, & non sit qui frangat eis. Neq; vero cuiusquam Thren. 4. studium in docendo retardari debet, propterea quod interdum necesse sit auditorē earum rerum præceptis instrui, quæ leniores, & humiliores videntur, nec sine molestia ab ijs potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione versatur, ac conquiescit. Nam si ipsa aterni patris sapientia in terras descendit, ut in carnis nostra humilitate caelestis vita præcepta nobis traderet; quem non compellat 2. Cor. 5. charitas Christi, ut paruulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fouens filios 1. Thess. 2. suos ita cupide proximorū salutem desideret, ut, 1. Thess. 2. quod de se ipso Apostolus testatur, eis velit non solum euangeliū Dei, sed etiam animā tradere?

Omnis autem doctrina ratio, quæ fidelibus tradenda sit, verbo Dei continetur, quod in scripturam, traditionesq; distributum est. itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesq; versabuntur, memores illius Diui Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam, omnes, ptura &
quicum-

Doctrina
fidei catho-
licæ conti-
netur scri-
ptura &

traditionibus tum de Symbolo, sacramentis. Decalogo, oratione Domini ca.
 a 1. Ti. 4.
 b 2. Tim. 3.

quicumque animarum cura prepositi sunt, ad se pertinere existimabunt. est autem hac admonitio in hunc modum. a Attende lectioni, exhortationi, et doctrina: b est enim omnis scriptura diuinitus inspirata utilis ad docendum, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Sed quoniam, quae diuinitus tradita fuerunt, multa sunt, & varia, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, cum se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit & prompta explicatio; sapientissime maiores nostri totam hanc vim, & rationem salutaris doctrinae, in quatuor haec capita redactam, distribuerunt, Apostolorū Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quae Christianae fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectet, siue ad bonorum premia, & malorum poenas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quae autem signa sunt, & tamquā instrumenta ad diuinā gratiam consequendam, haec septem sacramentorum doctrina complectitur. Iam vero quae ad leges referuntur, quorum finis est charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid deniq; ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precat

1. Tim. 1.

precazione comprehenditur. Quae sequitur, ut, explanatis quattuor his quasi communibus sacrae scripturae locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quae Christiano homini discenda sunt, desiderari possit. Itaque visum est monere Parochos, ut, quoties usque venerit, ut aliquem interpretentur euangelij, vel quemuis alium diuinae scripturae locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quattuor illorum capitulum, quae diximus, quo, tamquam ad eius doctrinae fontem, quod explicandum sit, confugient. exempli causa, si explanandum sit illud euangelium primae dominicae Aduentus: Erunt signa in sole & luna, &c. quae ad eam rationem pertinent, iradita sunt illo Symboli articulo, Venturus est iudicare vivos, & mortuos: quibus inde assumptis Pastor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quae referri uniuersam diuinam scripturam vim, atque doctrinam diximus.

Luc. 21.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem secuti, qui in initiandis Christo domino, & in eius disciplina instituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operam praeratum duximus, quae ad fidem pertinent, prius

ex-

Hebr. II.

Matth. 14.
& 15.Luc. 17.
Iacob. 2.
Galat. 5.

explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex est fidei significatio, hic de ea loquimur, cuius vi omnino assentimur ijs, qua tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo iure dubitabit, praesertim cum scriptum sit: sine fide impossibile est placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quam ut humana mentis acie perspicere possit, necesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hac vero cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius virtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum esse sanctissima matris Ecclesiae auctoritas comprobabit: nulla enim fidelibus potest accedere dubitatio in ijs, quorum Deus auctor est, qui est ipsa veritas. ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, inter sit, & illam, quam humanae historiae scriptoribus adhibemus. Fides autem, quamquam late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat, (est enim sic in sacris litteris, Modice fidei, quare dubitasti? & Magna est fides tua: & Adauge nobis fidem: item, Fides sine operibus mortua: & Fides, quae per charitatem operatur) tamen est idem genere, & diuersis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio conuenit. Quam vero fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quae igitur primum Christiani homines tenere debent,

bent, illa sunt, qua fidei duces docteresque sancti
 Apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim Sym-
 boli arcibus distinxerunt. Nam cum manda-
 tum à Domino accepissent, ut pro ipso legatione
 fungentes, in uniuersum mundum profiscerentur,
 atque omni creatura euangelium predicarent,
 Christiana fidei formulam componendam
 censuerunt, ut scilicet id ipsum omnes sentirent,
 ac dicerent, neque ulla essent inter eos schismata,
 quos ad fidei unitatem vocassent, sed essent perfe-
 cti in eodem sensu, & in eadem sententia. Hanc
 autem Christiana fidei, & spei professionem à se
 compositam, Apostoli Symbolum appellarunt:
 siue quia ex varijs sententijs, quas singuli in com-
 mune contulerunt, conflata est: siue quia ea ve-
 luti nota, & tessera quadam uterentur, qua de-
 fertos, & subintroductos falsos fratres, qui euan-
 gelium adulterabant, ab ijs, qui vere Christi mi-
 lutia sacramento se obligarent, facile possent inter-
 noscere.

2. Cor. 5.

Marc. 16.

1. Cor. 1.

Galat. 2.

C. 2.

Credo in Deum. Cum multa in Christia-
 na religione fidelibus proponantur, quorum sin-
 gillatim, vel uniuerse certam & firmam fidem
 habere oportet, tum vero illud primo, ac necessa-
 rio omnibus credendum est, quod veluti veritatis
 fundamentum ac summa de diuina essentia uni-
 tate, & trium personarum distinctione earum-
 que actionibus, qua praeipua quadam ratione
 illis

illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo Apostolorum comprehensam esse, Parochus docebit. Nam ut maiores nostri, qui in hoc argumento pie, & accurate versati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum videtur, ut in una, diuina natura prima persona, & mirum creationis opus describatur; in altera, secunda persona, et humane redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostra, varijs, & aptissimis sententijs concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam à Patribus nostris frequenter usurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur: ita etiam in hac fidei confessione, quidquid distincte, & separatim ab alio nobis credendum est, recte, & apposite articulum dicimus,

Credo in Deum patrem omnipotentem,
creatorem cæli, & terræ.

His verbis ea sententia subiecta est: certo credo, ac sine ulla dubitatione profiteor Deum patrem, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti virtute cælum ipsum, & terram, & omnia, que cæli, & terra ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tueritur, ac regit: neque solum eum corde credo, & ore confiteor, verum summo studio, ac pietate ad

te ad illum, veluti summum, & perfectissimum bonum, contendō. Hac igitur sit brevis quedam primi huius articuli comprehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis fere verbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt: ut quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam contemplantam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Igitur credendi vox hoc loco, putare, existimare, opinari, non significat, sed, ut docent sacra littera, certissima assentionis vim habet, quam Deus, sua mysteria aperienti, firme, constanterque assentitur. * Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hesitatione certū, & persuasum est. Neque vero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quae nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ut non sit nobis opertum euangelium, sicut ihs, qui per eum. Iam vero, ex ihs, quae dicta sunt, consequitur, eum qui caelesti hac fidei cognitione praeclusus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim cum iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidem praecepit,

Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicae acceptio, & professio. * Roma. 4.

2. Cor. 4.

- Rom. 3. a. qua efficit, ut animus in aeterna veritatis notitia
 conquiescat. Ac profecto cum Apostolus testetur;
 Deus verax est, omnis autem homo mendax; si ar-
 rogantis & impudentis hominis est, graui ac sa-
 pienti viro aliquid affirmanti fidem non habere,
 sed praeterea urgere, ut quod dixerit, rationibus,
 aut testibus probetur: cuius temeritatis, atque a-
 deo stultitia fuerit, Dei voces audientem, cale-
 stis ac salutaris doctrina rationes requirere? fides
 itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed
 etiam demonstrandi studio, tenenda est. Verum
 illud praeterea doceat Parochus, eum, qui dicit
 Credo, praeterquam quod intimum mentis suae
 assensum declarat, qui interior fidei actus est, de-
 bere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei
 professione praesferre, summaque alacritate palam
 fateri, ac praedicare. Oportet enim fideles eum
 spiritum habere, quo fretus Propheta dixit: Cre-
 didi propter quod locutus sum: imitari Apostolos,
 qui ad principes populi responderunt: Non possu-
 mus, quae vidimus & audiuimus, non loqui: diui
 Pauli praecleara illa voce excitari; Non erubescō
 Euangelium. Virtus enim Dei est in salutem om-
 ni credenti. Item quo maxime huius sententiae ve-
 ritas confirmatur: Corde creditur ad iustitiam,
 cre autem confessio fit ad salutem.
- Psal. 115. In Deum. Hinc iam Christianae sapientiae di-
 gnitatem, & praestantiam, ex eaque, quantum di-
 uina bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus
 datum

datum est, statim ad rei præstantissimam, maximè-
 que expetendam cognitionem quasi fidei gradibus
 ascendere. in hoc enim multum inter se differunt
 Christiana philosophia, & huius sæculi sapientia,
 quod hæc quidem naturalis tantum luminis du-
 ctu ab effectibus, & ab ijs quæ sensibus percipiun-
 tur, paulatim progressa non nisi post longos labo-
 res vix tandem invisibilia Dei contemplatur, pri-
 màmque omnium rerum causam & auctorem
 agnoscit, atque intelligit: contra vero illa huma-
 nae mentis aciem ita exacuit, ut in calum nullo la-
 bore penetrare possit, atq; divino splendore col-
 lustrata, primum quidem æternum ipsum lumi-
 nis fontem, deinde quæ infra ipsum posita sunt, in-
 tueri; ut nos vocatos esse de tenebris in admira-
 bile lumen, quod est apud Apostolorum Princi- 1. Pet. 2.
 pem, cum summa animi iucunditate experiamur,
 & credentes exultemus lætitiâ inenarrabili. Re- 1. Petri 1.
 tete igitur fideles primo se in Deum credere profi-
 tentur, cuius maiestatem ex Hieremie sententiâ
 incomprehensibilem esse dicimus: Lucem enim, ut Hier. 32.
 ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quem nul- 1. Tim. 6.
 lus hominum vidit, sed nec videre potest. cum e-
 nim ad Moysen loqueretur, Non videbit me, in-
 quit, homo, & viuet. Nam ut mens nostra ad Exod. 33.
 Deum, quomhile est sublimius, perveniat, necesse
 est eam omnino à sensibus abstractam esse: cuius
 rei facultatem in hac vita naturaliter non habe-
 mus. Sed quamvis hæc ita sint, non reliquit ta-

Acto, 14.

men Deus, ut inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio bene faciens, de celo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & letitia corda hominum. Quae causa fuit philosophis nihil abiectum de Deo sentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum & admistum est, ab eo longissime remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam vim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam à perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res atque naturas, perfecta bona dimanent; quem sapientem, veritatis auctorem & amantem, iustum, beneficentissimum, & alijs nominibus appellarunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cuius immensam, & infinitam virtutem, omnem complementem locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe melius constat & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus: item estote vos perfecti, sicut & Pater vester caelestis perfectus est: tum, Omnia nuda et aperta sunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae Dei: deinde, Deus verax est: & Ego sum via, & veritas, & vita: praeterea, Iustitia plena est dextra tua: deniq; Aperies tu manum tuam, & implebis omne animal benedictione: postremo, Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? & Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habi-

Ioan. 4.

Matth. 5.

Heb. 4.

Roma, II.

Roma, 3.

Ioan. 14.

Psal. 47.

Psal. 144.

Psal. 138.

habitauero in extremis maris, &c. & Nunquid non calum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Hier. 23.
 Magna, & praclara haec sunt, quae de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea, & consequentia ex rerum effectuum inuestigatione philosophi cognouerunt. quanquam in eo etiam caelestis doctrina necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc prestare, quemadmodum supra dictum est, ut, quae viri tantum sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint; verum ut rerum notitia, quae fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanae scientiae rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto praestantior diuini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus natura contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumen additum patefecit? haec autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinae essentiae unitatem, et trium personarum distinctionem, tum vero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, à quo caelestis aeternaeque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem à diuo Paulo didicimus, Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Heb. 11.
1. Cor. 2.
 Hac quanta sint, & an eius generis sint bona, ad quae humana cognitio adspirare potuerit, multo ante eundem Apostolum Isaias propheta his verbis ostendit: Isaiæ 64.

seculo non audierunt, neq³ auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus, absque te, qua prapara- sti expectantibus te.

Sed ex ijs, que diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos, confitendū est. nam cum Deo summam bonitatem & perfectionem tribuamus, fieri non potest, ut id, quod summum atq³ absolutissimum est, inueniatur in pluribus. Quod si aliquid ad summum deest, eo imperfectus est: quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem multis sacrarum literarum locis comprobatur. scriptum est enim: Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus unus est. præterea est Domini iussum: Non habebis Deos alienos corā me. deinde per Prophetam saepe admonet: Ego primus, & ego nouissimus, & absq³ me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur: Unus Dominus una fides, unum baptisma. Neq³ verò nos moueat, quod interdum sacræ literæ Dei nomē creatis etiam naturis imponunt. Nam quòd prophetas & iudices deos appellarunt, non gentium more factum est, que sibi plures deos stulte & impie finxerūt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem, qua Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia essentia unum, quemadmodum ad confirmandam veritatē in Symbolo Niceni Concilij dictū est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiā adscendens ita unū intelligit, ut unita-

Vnum so-
lum Deum
esse, non
plures.

Deut. 6.

Exod. 20.

Esaiæ 41.

44. 48.

Ephes. 4.

Psal. 81.

Exod. 22.

1. Cor. 8.

rem in trinitate, & trinitatem in unitate veneretur: de quo nobis misterio nunc dicere incipiendū est. sequitur enim in Symbolo, Patrem. sed quoniā patris vox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, à qua res orta essent, & cuius providentia omnia gubernarentur, suūq; ordinem & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodū eum, à quo familia propagata est, cuiusque consilio, & imperio regitur, patrem vocabāt: ita hac ratione factum est, ut Deum quem omnium rerum opificem & rectorem agnoscebant, Patrem appellari voluerint. eodem nomine sacra etiam littera usæ sunt, cum de Deo loquentes uniuersorum creationem, potestatem, admirabilēque providentiam ei tribuēdam indicarent. legimus enim: Nunquid Deut. 32. non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? & alibi: Nunquid non pater vnus omnium nostrūm? Nunquid non Deus vnus creauit nos? At verò multo frequentius & peculiari quodam nomine, præsertim in noui testamenti libris, Deus pater Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus: 1. Ioan. 3.

Roma. 8.

Hebræ. 2.

quod si filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, nec confunditur vocare nos fratres. Sine igitur communem creationis & providentia, sine precipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum patrem se credere profitentur.

Pia meditatio circa nomen Patris, in diuinis: & de personarum proprietatibus.

Verum præter eas notiones, quas explicauimus Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quã inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodq; humana ratio & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris vocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat aut hoc nomen, in vna diuinitatis essentia non vnã tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in vna diuinitate persona, Patris, qui à nullo genitus est; Filij, qui ante omnia sæcula à patre genitus est; Spiritus sancti, qui videm ab aeterno ex patre, & filio procedit. At qui pater est in vna diuinitatis substantia, prima persona, qui cum vnigenito filio suo, & spiritu sancto vnus est Deus, vnus est dominus nõ in vnus singularitate persona, sed in vnus trinitate substantia. Iam vero hætres persona, cum in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distincte intelliguntur. Pater siquidem ingenuus est: Filius à
patre

patre genitus: Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam consuemur, ut in confessione vera sempiternaq; deitatis, & in personis proprietatem, & in essentia unitatem, & in trinitate aequalitatem pie, & sancte colendam credamus. Nam quod patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius aut posterius, maius aut minus cogitemus. absit enim hac à fidelium mentibus impietas, cum eandem aeternitatem, eandem gloria maiestatem in tribus personis Christiana religio praedicet. Sed patrem propterea quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam, vere, & sine ulla dubitatione affirmamus: quae quidem uti patris proprietate distincta est, ita in unam illam praecipue hoc convenit, quod filium ab aeterno genuerit: semper enim Deum simul & patrem fuisse nobis significatur, cum Dei & patris nomina coniuncta in hac confessione pronunciamus. Verum quonia in nullius rei, quam huius omnium altissima, ac difficillima notitia, atq; explicatione, aut periculosius versari, aut gravius errare possumus, doceat Parochus, religiose retinenda esse essentia, & persona propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur, & sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed haec subtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius vocis: Qui

Prouer. 25. scrutator est maiestatis, opprimeretur à gloria: factis enim videri debet, quòd fide certum & exploratum habeamus, nos à Deo (cuius oraculis non assentiri, extrema stultitia atq; miseria est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti.

Matt. 28. rursus, tres sunt qui testimonium dant in celo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum

1. Ioan. 5. sunt. oret tamen assidue, ac precetur Deum, & patrem, qui vniuersa ex nihilo condidit, disponit q; omnia suauius, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humana menti patefecit: oret, inquam, sine intermissione, qui diuino beneficio hac credit, vt aliquando in aeterna tabernacula receptus dignus sit, qui videat, quæ tanta sit Dei patris fecunditas, vt se ipsum inueniens, atque intelligens, parem & aequalem sibi filium gignat; quoque modo duorum idem plane & par charitatis amor, qui spiritus sanctus est, à patre & filio procedens, genitorem, & genitum aeterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat; atque ita diuina trinitatis vna sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

Omnipotentem. solent sacrae litterae multis nominibus Dei summam vim, & immensam maiestatem explicare, vt ostendant quanta religione & pietate illius sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissime tribui. Ipse enim de se dicit,

cit,

eit, Ego dominus omnipotens. et rursus Jacob, cum Gen. 17.
 filios ad Ioseph mitteret, ut a illis precatus est: Deus Gen. 43.
 autem meus omnipotens faciat vobis eum placabi-
 lem: deinde verò in Apocalypsi scriptum est, Do- Apoc. 1.
 minus Deus, qui est, & qui erat, qui venturus est
 omnipotens. et alibi, Dies magnus Dei omnipoten-
 tis appellatur. Nonnunquã etiam pluribus verbis Apoc. 16.
 illud idẽ significari solet. Atq; huc pertinet, quod
 dicitur: Non erit impossibile apud Deum omne Lucæ 1.
 verbum. Nunquid manus Domini inualida est? Num. 11.
 item, Subest tibi, cum volueris, posse. & alia gene Sap. 12.
 ris eiusdem. ex quibus varijs dicẽdi formis id per-
 cipitur, quod uno omnipotentis verbo compre-
 hendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc no-
 mine, nihil esse, nihil animo & cogitatione fingi
 posse, quod Deus efficere nequeat. etenim non so-
 lum hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen
 modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi
 potestatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum
 recidant, atq; ut plures mundi ex nihilo repente
 existant; verum etiam multa maiora in illius po-
 testate sita sunt, quæ humana menti, & intelli-
 gentiæ suspicari non licet. Neque vero, cum om-
 nia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut
 falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare ali-
 quid potest. hæc enim in eam naturam cadunt,
 cuius imperfecta actio est: Deus vero, cuius per-
 fectissima semper est actio, ideo hæc non posse di-
 citur, quia, posse ea, infirmitatis est, non summa

& infinite omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ eius essentia maxime coniuncta & conuenientia non sunt.

Fides de
omnipotentia Dei
quàm necessaria &
utilis.

Recte autem sapienterque factum Parochus ostendat, ut, prætermisiss alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc vnũ nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item eius ditioni & imperio subiecta esse. Cum vero, omnia ab eo fieri posse, non dubitemus, consequens omnino est, ut cetera etiam explorata de illo habeamus, quæ si desinit, quo modo omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & spem nostram confirmandam valet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse. quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum & admirabile sit, rerumq; ordinem, ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hesitatione assentitur: quin potius, quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitan

tans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici
 non possit. Quare hac fide precipue munitos nos
 esse oportet, vel cum admiranda aliqua opera ad
 proximorū usum & utilitatē edere cogimur, vel
 cum à Deo precibus impetrare aliquid volumus.
 Alterum enim ipse Dominus docuit, cum Apo-
 stolis incredulitatem obijciens diceret: Si habue-
 ritis fidem sicut granū sinapis, dicetis monti huic, Matth. 17.
 transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile
 erit vobis. De altero autē sanctus Iacobus ita testa-
 tus est: Postulet in fide nihil hesitans. qui enim ha-
 sitat, similis est fluctui maris, qui vento mouetur
 & circumfertur. non ergo existimet homo ille,
 quod accipiat aliquid à domino. Multa præterea
 hæc fides commoda atq; utilitates nobis præbet, in
 primis vero ad omnem animi modestiam & hu-
 militatem nos instituit: sic enim inquit Princeps
 apostolorum: Humiliamini sub potētī manu Dei. 1. Petri 5.
 monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit ti-
 mor, sed vnum Deum timendum esse, in cuius po-
 testate nos ipsi, nostraq; omnia posita sint. inquit Psal. 52.
 enim Saluator noster: Ostendam vobis quem ti-
 meatis. Timete eum, qui postquam occiderit, Sap. 7.
 habet potestatem mittere in gehennam. Utimur
 deinde hac fide ad immensa erga nos Dei benefi-
 cia cognoscenda, & celebranda. Lucæ 12.

Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam
 ingrato animo esse non potest, quin sapius excla-
 met: Fecit mihi magna qui potēs est. Sed quod pa- Lucæ 1.
 trem

trem omnipotentem in hoc articulo vocamus, nemine eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut filio etiam, & spiritui sancto commune non sit. Nam quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita aequè patrem ac filium, & spiritum sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At vero, præcipua quadam ratione, Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus, ut etiam filio qui æternum patris verbum est, sapientiam, & spiritum sancto, quia utriusque amor est, bonitatem tribuimus: quamvis hæc, & alia huiusmodi nomina communiter in tribus personis, ex catholica fidei regula, dicantur.

Creatorem cæli, & terræ.

Quàm necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs quæ nunc de vniuersorum creatione explicanda erunt, perspicui potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creauit, idque, nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte & voluntate instituit. Neque verò vlla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effecta essent, bonitatem suam impertiretur. nam Dei
natura

natura ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est, ut inquit David, Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quem admodum autem sua bonitate adductus, quacumq; voluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, qua extra se posita esset, cum uniuersa conderet secutus est: verum quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac veluti imitatus, summa sapientia, & infinita virtute, qua ipsius propria est rerum uniuersitatem initio procreauit: Ipse enim dixit, & facta sunt: & ipse mandauit, & creata sunt. Verum cali & terra nomine, quidquid calum & terra complectitur, intelligendum est. Nam praeter calos, quos opera digitorum eius Propheta appellauit, solis etiam splendorem, lunaque & ceterorum siderum ornatum addidit, atque, ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita calorum orbem certo & constanti cursu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius videri possit.

Psal. 15.

Psal. 148.

Psal. 8:

Genesis 1.

* Praeterea spirituales naturam, innumera- bilesq; angelos, qui Deo ministrarent, atq; adsi- sterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admirabili gratia sua, & potestatis munere auxit atq; ornauit. Nam cum illud sit in diuinis litteris, diabolus in veritate non stetisse; perspicuum est, eum, reliquosq; desertores angelos ab ortu sui in- itio gratia praeditos fuisse. de quo ita est apud san- ctum

* De crea- tione ange- lorum,

mundi visi- bilis & in- uisibilis, & ipsius ho- minis.

Ioan. 8.

Etum

- Augu. lib. 12. de Ciuitate Dei, cap. 9. *Etum Augustinum: Cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhaerent, angelos creauit simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam. Vnde sine bona voluntate, hoc est Dei amore, nunquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: Tu domine mirex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus David illis verbis: Potentes virtute, facientes verbum illius. atq; ob eam rem saepe in sacris litteris virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij caelestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terra carcerem inclusi, aeternas superbiae suae poenas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.*
2. Reg. 14. *illud sacrarum litterarum testimonium: Tu domine mirex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus David illis verbis: Potentes virtute, facientes verbum illius. atq; ob eam rem saepe in sacris litteris virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij caelestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terra carcerem inclusi, aeternas superbiae suae poenas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.*
- Psal. 102. *ob eam rem saepe in sacris litteris virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij caelestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terra carcerem inclusi, aeternas superbiae suae poenas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.*
2. Pet. 2. *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.*

Psal. 103. *At vero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitq; ut adscenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit quem non transgrediatur, neq; conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus,*

boribus, omnique herbarum, & florum varietate
 conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus
 etiam animantium generibus, quemadmodum
 antea aquas, & aëra, ita etiam terras compleuit.
 Postremo, ex limo terra hominem sic corpore esse-
 ctum, & constitutum effinxit, ut non quidem na-
 turæ ipsius vi, sed diuino beneficio immortalis es-
 set, & impassibilis. Quod autem ad animam per-
 tinet, cum ad imaginem, & similitudinem suam
 formauit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes
 præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo
 temperauit, ut rationis imperio numquam non pa-
 rerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum
 addidit, ac deinde ceteris animantibus præesse vo-
 luit: qua quidem facile erit Parochis ad fidelium
 institutionem ex sacra Genesis historia cognosce-
 re. Hæc igitur de vniuersorum creatione, cali, &
 terra, verbis intelligenda sunt: quæ omnia breui-
 ter quidem Propheta complexus est illis verbis:
 Tui sunt cali, & tua est terra: orbem terra & ple- Pfal. 88.
 nitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam bre-
 uius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo
 duobus illis verbis, visibilium, & inuisibilium, si-
 gnificauerunt. Quæcunque enim rerum vniuer-
 sitate comprehenduntur, atque à Deo creata esse
 confitemur, ea vel sub sensum cadunt, & visibilia
 dicuntur, vel mente, & intelligentia percipi à no-
 bis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur.
 Nec verò ita Deum creatorem, atque effectorem

omnium credere oportet, ut existimemus, perfectio, absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius virtute constare potuisse. Nam quemadmodum, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius providentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constituta sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. Atque id scriptura declarat,

Sap. 11. cum inquit: Quo modo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur? Non solum autem Deus vniuersa, quæ sunt, providentia sua tuetur, atque administrat, verum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid intima virtute, ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamuis secundarum causarum efficiencia non impediatur, præueniat tamen, cum eius occultissima vis ad singula pertineat, & quemad-

f Sap. 8. modum sapiens testatur, Attingat à sine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suaviter. Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenien-

Act. 17. ses annunciarer Deum, quem ignorantes colebant: Non longe est ab unoquoque nostrum. in ipso enim vivimus, et mouemur, & sumus. Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerint; si tamen illud etiã admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco ex Apostolorum doctrina, patrem creatorem celi, & terræ confitemur: in scripturis

pturis sacris legimus de filio. Omnia per ipsum facta sunt: & de Spiritu sancto, Spiritus Domini ferebatur super aquas: & alibi, Verbo Domini celi firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum.

Ioan. 1.

Gen. 1:

Psal. 32:

Et in Iesum Christum, filium eius unicum, Dominum nostrum.

Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluit ad humanum genus, & illud sancti Ioannis testimonium ostendit: Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod à Christo domino tributum est principi apostolorum, Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelavit tibi, sed pater meus, qui in celis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostre salutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cum enim à Dei obedientia descivisset Adam, interdictumque violasset illud, Ex omni ligno paradisi comedere, de ligno autem scientiæ boni, & mali, ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, et reliqua subiret mala quæ sancta

1. Ioan. 4:

Matth. 16:

Gen. 2:

Conciliū
Tri. scilicet 5.
c. 1. & 2. scilicet
6. ca. 1.

Tridentina Synodus vberius explicauit. Propterea vero peccatum, & peccati poenā in vno Adam non constuisse cōmemorabūt, sed ex eo, tamquam ex semine & caussa ad omnem posteritatem iure permanasse. Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorū viribus. quare reliquum erat illud ruinae, & malorum subsidium, vt Dei filij infinita virtus, assumpta carnis nostra imbecillitate, infinitam tolleret peccati vim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo. Huius autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio prae monstrauit. nam in illa damnatione humani generis, qua statim peccatum consecuta est, ostensa etiam fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium diabolo damnium, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciavit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. & deinceps eandem promissionem saepe confirmauit, maioremque sui consilij significationem ijs praesertim hominibus dedit, quibus voluit singularem benevolentiam praestare. inter ceteros vero, cum patriarchae Abrahae saepe numero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille Dei iussis obediens, filium suum unicum

Genes. 3.

Isaac

Isaac immolare voluit: inquit enim: Quia fecisti Gen. 3.
 hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito, be-
 nedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut
 stellas cali, & velut arenam, qua est in litore ma-
 ris, possidebit semen tuum portas inimicorum tuo-
 rum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes
 terra, quia obedisti voci meae. Ex quibus verbis
 facile colligi poterat, ex progenie Abrahae futu-
 rum, qui omnibus ab immanissima Satana tyrannide
 libertatis salutem afferreret, illum autem Dei
 filium, natum ex semine Abrahae, secundum car-
 nem fore necesse erat. Non ita multo post Do-
 minus, ut eiusdem promissionis memoria conser-
 uaretur, idem foedus cum Iacob Abrahae nepote Gen. 28.
 sancivit. nam cum ille in somnis vidit scalam stan-
 tem super terram, & cacumen illius tangens calos,
 angelos quoque Dei adscendentes & descendentes
 per eam, ut testatur scriptura. audiuit etiam Do-
 minum innixum scala, dicentem sibi: Ego sum Do- Gen. 28.
 minus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac.
 terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo,
 eritque semen tuum quasi pulvis terra. Dilatabe-
 ris ad orientem, et occidentem, & septentrionem,
 & meridiem, & benedicentur in te, & in semine
 tuo cunctae tribus terra. Neque postea destitit
 Deus, eadem sui promissi memoria renouanda,
 & generi Abraham, & multis praeterea ho-
 minibus Salvatoris expectationem commouere:
 siquidem Iudaorum republica, & religione con-

stituta notior populo suo fieri cœpit. nam & muta res significarunt, et homines pradixerunt, quæ, & quanta nobis bona saluator ille, & redemptor noster Christus Iesus allaturus esset. Ac propheta quidem, quorum mens caelesti lumine illustrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus efficit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, ceteraque eius mysteria, hac omnia, quasi tum adessent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & Apostolorum prædicationem, nihil inter veterum patriarcharum fidem, & nostram interesse videamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum videtur.

Iesus, proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod saluatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & voluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impostum.

Lucæ 1.

Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ac deinde Ioseph virginis sponso non solum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: inquit enim: Ioseph, fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum:

Matth. 1.

sum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris. nam idem nomen Na- Eccle. 4. 6. ue filio fuit, qui Moysi successit, & populum à Moysè ex AEGYPTO liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Aggaii. Eodem etiam nomine Iosedech, sacerdotis filius appellatus est. Sed quanto verius Saluatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed vniuersis omnium aetatum hominibus, non quidem fame, aut AEGYPTIACO, vel BABYLONICO dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & Diaboli vinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit; qui eis caelestis regni ius, & hereditatem acquisiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Christum Dominum adumbratum videmus, à quo ijs beneficijs, quae diximus, cumulatum est genus humanum. Isa. 7. 8. 9. Hiere. 23. Quae praeterea nomina praedicta sunt Dei filio diuinitus imponenda, ad vnum hoc Iesus nomen referuntur. cum enim cetera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum vniuersa salutis humana vim, rationemque complexum est.

Iesus nomini Christi etiam nomen additum est, quod vinctum significat, & honoris, & officij Iesus Christus nomen est, nec vnius rei proprium, sed commune Itus, rex, sacerdos, & multorum. nam veteres illi Patres nostri christos

propheta
supremus.

Leuit. 8.
3. Reg. 19.

appellabant sacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim isti sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est; ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, et nocentium audaciam ulcisci. Quoniam igitur utraque harum functionum Dei maiestatem referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium, vel ad sacerdotale munus obeundum delecterant, unguento ungebantur. Prophetas etiam ungedi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, et internuncii caelestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædicatione hortati sunt. At vero cum Iesus Christus Salvator noster in mundum venit, trium personarum partes, & officia suscepit, propheta, sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicuius mortalis opera, sed caelestis patris virtute, non terreno unguento, sed spiritali oleo, quippe cum in sanctissimam eius animam Spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam vlla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus diceret: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te

Psal. 44.

Deus

Deus tuus oleo latitiae praesens consortibus tuis. Idem etiam ac multo apertius Isaias ijs verbis demonstravit: Spiritus Domini super me. eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandum mansuetis misit me. Itaque Iesus Christus summus propheta & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris caelestis cognitionem accepit: quod ei nomen praeclearius, ac praestantius convenit, quod omnes quicumque propheta nomine dignati sunt, eius discipuli fuerunt, atque ob illam praecipua causam missi, ut prophetam hunc, qui ad salvandos omnes venturus erat, praenunciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leuitica tribus sacerdotes extiterunt, verum ex illo, de quo David propheta cecinit: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. cuius rei argumentum Apostolus ad Hebraeos scribens, accurate persecutus est. sed Christum, non solum ut Deus, verum ut homo, ac nostra natura particeps est, regem etiam agnoscimus: de quo angelus testatus est: Regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis. Quod quidem Christi regnum spirituale est, atque aeternum, in terris quoque inchoatur, in caelo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili providentia sua praestat Ecclesiae: ipse eam regit, ipse ab hostium impetu, atque insidijs tuetur: ipse ei leges praescribit: ipse non solum sanctitatem, iustitiam

Isaie 61.

Deut. 18.

Psal. 109.

Heb. 5. 7.

Lucæ 1.

Psal. 71

tiam largitur, verum etiam ad perseverandum facultatem, & vires præbet. quamquam autem huius regni sinibus tam boni, quam mali continentur, atq; adeo omnes homines iure ad illud pertineant; y tamen præ ceteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem vitam degunt. neque vero hoc illi regnum hereditario aut humano iure obtigit, tametsi genus à clarissimis regibus duceret, sed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominem contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri coeptum est, plene perfectæque in die iudicij subiicientur.

1. Cor. 15.

Filium eius vnicum. His verbis altiora mysteria de Iesu credenda, & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse, & verum Deum, sicuti pater est, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis secundam personam alijs duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum vnã omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus. quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissime illud ostendit sancti Ioannis testimonium: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum,

Ioan. 1.

& Deus erat verbum. Sed cum Iesum filium Dei
 esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius
 ortu cogitandum est; verum ortum illum, quo ab
 omni aeternitate pater filium genuit, quem ratione
 percipere, atque perfecte intelligere nullo modo
 possumus, constanter credere, & summa animi
 pietate colere debemus, ac veluti mysterij admira-
 tione obstupesci, illud cum Propheta dicere, Ge- Esd. 53.
 nerationem eius quis enarrabit? Hoc igitur cre-
 dendum est, filium eiusdem esse natura, eiusdem po-
 testatis, & sapientie cum patre, ut in Symbolo Ni-
 ceno explicatius confitemur: inquit enim: Et in Ie-
 sum Christum filium eius unigenitum, & ex patre
 natum ante omnia saecula, Deum de Deo, lumē de
 lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non
 factum, consubstantialem patri, per quem omnia
 facta sunt. Ex omnibus autē, quae ad indicandum
 modum, rationemque aeternae generationis simili-
 tudines afferuntur, illa propius ad rem videtur
 accedere, quae ab animi nostri cogitatione sumi-
 tur. quamobrem sanctus Ioannes filium eius ver- I. Ioan. I.
 bum appellat. Ut enim mens nostra, se ipsam quo-
 dam modo intelligens, sui effingit imaginē, quam
 Verbum theologi dixerunt: ita Deus (quantum
 tamen diuinis humana conferri possunt) se ipsum
 intelligens, Verbum aeternum generat. et si praes-
 tat contemplari, quod fides proponit, & sin-
 cera mente Iesum Christum verum Deum, &
 verum hominem credere, & confiteri, genitum
quidem

quidem, ut Deum, ante omnium seculorum aetates, ex parte, ut hominem vero natum in tempore ex matre Maria virgine. & quāquam duplicem eius naturam agnoscamus, unum tamen filium esse credimus. Vna enim persona est, in quam diuina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationē attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipse patris vnicus filius, nos vero homines figmentum, & opus manuum eius simus. At si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut vna cum eo paterne hereditatis gloriam adipiscantur. ij sunt qui fide Christum Dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, et charitatis officijs praestant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

Roma. 8.

Dominum nostrum. Multa sunt, quae de Salvatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia ut homo, ipsi conuenire perspicuum est, quoniam à diuersis naturis diuersas earum proprietates accepit. Igitur vere dicimus Christum esse omnipotentem, aeternum, immensum, quod à diuina habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse, quae natura hominum conuenire nemo dubitat. Verum praeter haec quaedam alia vtrique naturae congruunt, ut hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad vtramq; naturam hoc nomen referatur,

referatur, merito Dominus noster predicandus est. Nam quemadmodum ipse aeternus Deus est, uti pater, ita etiam omnium rerum aequae Dominus est, ac pater. & quemadmodum ipse & pater non est alius, atque alius Deus, sed idē plane Deus, ita etiam ipse, et pater non est alius, atque alius Dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque a peccatis nos liberavit, iure hanc potestatem accepit, ut vere Dominus noster esset, ac diceretur. ita enim Apostolus docet: Humiliavit semet ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autē crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomē, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris. Atque ipse de se post resurrectionem, Data est, inquit, mihi omnis potestas in caelo, & in terra. ob

Phili. 2.

Matth. 28.

eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duae naturae, divina, & humana, coniunctae sint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamvis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur communiter quidem omnium rerum, quae condita sunt, praecipue autem fidelium qui illi parent, atque summo animi studio inserviunt.

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem popu-

Quantum
homo
Christia-
nus Chri-
sto debeat.

populum ad eam rationem cohortabitur, ut
sciat aquisimum esse praeter ceteris hominibus,
nos, qui ab eo nomen inuenimus, Christianique
vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit,
ignorare non possimus, ob id maxime, quod
eius munere haec omnia fide intelligimus; equum
esse, inquam, nos ipsos, non secus ac mancipia, re-
demptori nostro, & Domino in perpetuum addi-
cere, & consecrare. Et quidem, cum baptismo
initiareremur, ante ecclesiae fores id professi sumus.
declaramus enim, nos Satanae, & mundo re-
nunciare, & Iesu Christo totos nos tradere. Quod
si, ut Christianae militia adscriberemur, tum san-
cta, & solemni professione nos ipsos Domino no-
stro deuonimus: quo supplicio digni erimus, si post
quam ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem,
& leges cognouimus; postquam sacramentorum
gratiam percepimus, ex mundi, & Diaboli pra-
ceptis, ac legibus vixerimus; perinde ac si, cum
baptismo abluti sumus, mundo, & Diabolo, non
Christo Domino, ac redemptori nomen dedisse-
mus? sed cuius animum amoris facibus non incen-
dat, tanti Domini tam benigna, & propensa in
nos voluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, &
dominatu veluti seruos sanguine suo redemptos
habeat, ea tamen charitate complectitur, ut,
non seruos vocet, sed amicos, sed fratres? Haec
perfecto iustissima causa est, atque haud scio
an omnium sit maxima, cur cum perpetuo de-
beamus

Ioan. 15.

beamus Dominum nostrum agnoscere, venerari,
& colere.

Qui conceptus est de Spiritu sancto,
natus ex Maria Virgine.

Maximo quidem, & singulari beneficio hu-
manum genus à Deo affectum esse, qui nos è du-
rissimi tyranni seruitute in libertatem vindica-
rit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt,
intelligere fideles possunt.

At vero si consilium etiam, & rationem, qua
potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos
ponamus, profecto nihil diuina in nos beneficentia
ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse vi-
debitur. Eius igitur mysterij magnitudinem,
quod nobis, tamquam salutis nostræ præcipuum
caput, sacra littera considerandum sapissime pro-
ponunt, Parochus à tertij articuli explicatione
ostendere incipiet: cuius hanc esse sententiam do-
cebit, nos credere, & confiteri, cum ipsum Iesum
Christum unicum Dominum nostrum, Dei filium,
cum pro nobis humanam carnem suscepit in ute-
ro virginis, non ex virili semine, ut alij homines, sed
supra omnem naturæ ordinem spiritus sancti vir-
tute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus
permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret,
quod ante non erat. Ea autem verba ita acci-
pienda esse, ex sacri Concilij Constantinopolitani
confessione plane perspicitur: inquit enim: Qui
propter nos homines, & propter nostram salutem
descen-

descendit de calis: & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine, & homofactus est. Atque id etiam sanctus Ioannes Euangelista explicauit, ut qui ex ipsius Domini Saluatoris pectore, altissimi huius mysterij cognitionem habuisset. nam cum diuini verbi naturam declarasset illis verbis: In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: ad extremum conclusit: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim quod diuinae naturae hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut vna, & eadem esset, diuinae, & humanae naturae, hypostasis, ac persona. quo factum est, ut tam admirabilis coniunctio vtriusque naturae actiones, & proprietates conseruaret, atq; ut est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

Ioan. I.

S Leo PP.
fer. prim.
de nati.
Domini

Sed quoniam praetermittenda non est verborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium spiritus sancti virtute conceptum esse, vnā hanc diuinae Trinitatis personam incarnationis misterium non confecisse. Quamuis enim vnus filius humanam naturam assumpsit, tamen omnes diuinae Trinitatis personae, Pater, Filius, & Spiritus sanctus huius mysterij auctores fuerunt siquidem illa Christiana fidei regula tenenda est: Omnia, quae Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque vnā

unam magis quam aliam, aut unam sine alia a-
 gere. Quod autem una persona ab alia procedat,
 hoc unum omnibus cōmune esse non potest, nam
 filius à patre tantum generatur, spiritus sanctus
 à patre, & filio procedit. quidquid vero extra il-
 las ab ipsis proficitur, tres personæ sine ullo dis-
 crimine agunt; atq; ex hoc genere filij Dei incar-
 natio censenda est. Quamquam vero hac ita se ha-
 beant. solēt tamen sacralitter e earum rerum; quæ
 omnibus personis communes sūt, aliam alijs tri-
 buere; quemadmodū summam omnium rerum
 potestatem patri, sapientiam filio, Spiritui sancto
 amorem adscribunt. Et quoniam diuine incarna-
 tionis mysterium singularem, atq; immensam Dei
 erga nos benignitatem declarat, ob eam rem pe-
 culiari quadam ratione hoc opus Spiritui sancto
 tribuitur. In hoc mysterio quadam supra naturæ
 ordinem, quadam naturæ vi effecta esse animad-
 uertimus. Nam, quod ex purissimo virginis ma-
 tris sanguine Christi corpus formatum credimus,
 in eo naturam humanam agnoscimus; cum illud
 omnium hominum corporibus commune sit, ut
 ex matris sanguine formentur. Quod vero & na-
 turæ ordinem, & humanam intelligentiam supe-
 rat, illud est, simul atque beata virgo angeli ver-
 bis assentiens dixit: Ecce ancilla Domini. fiat mi- Luce. i.
 hi secundum verbum tuum. statim sanctissimum
 Christi corpus formatum, eique anima rationis
 compos coniuncta est, atq; ita in ipso temporis ar-

rículo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuisse, atque admirabile spiritus sancti opus, nemo dubitare potest, cum, serua-
 to natura ordine, nullum corpus, nisi intra præscri-
 ptum temporis spatium, hominis anima informa-
 ri queat. Deinde vero illud accedit, maxima ad-
 miratione dignum, quod, ut primum cum corpo-
 re anima coniuncta fuit, ipsa etiam diuinitas cum
 corpore, & anima copulata est. quare simul cor-
 pus formatum, atque animatum est, corpori, &
 anima diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem
 temporis puncto perfectus Deus, & perfectus ho-
 mo esset, & virgo sanctissima vere, & proprie ma-
 ter Dei, & hominis diceretur, quod eodem mo-
 mento Deum, & hominem concepisset. Hoc autem
 ab angelo ei significatum est, cum ait: Ecce concipi-
 es in utero, & paries filium, & vocabis nomen
 eius Iesum: hic erit magnus, & filius altissimi vo-
 cabitur. Et euentu comprobatum est, quod Isaias
 prædixit: Ecce virgo concipiet, & pariet filium.
 Idem quoque Elisabeth, cum Spiritu sancto re-
 plata, filij Dei conceptionem intellexisset, his ver-
 bis declarauit: Vnde hoc mihi, ut veniat mater
 Domini mei ad me? Sed quemadmodum Chri-
 sti corpus ex purissimis integerrime virginis san-
 guinibus sine vlla viri opera, ut antea diximus,
 verum sola Spiritus sancti virtute formatum est:
 ita etiam, ut primum conceptus est, illius anima
 uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem
 charisma-

charismatum abundantiam accepit. neque enim, ut alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Ioannes, dat Deus spiritum, sed omnem gratiam tam affluenter in eius animam infudit, ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptivum appellare licet, quamvis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei, adoptionem consequuntur. nam cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum convenire nullo modo existimandum est. Hac sunt, quae de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt. ex quibus ut salutaris fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sapius cogitare cum animis suis debent, Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea vero ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare; ob eum denique finem hominem fieri voluisse, ut nos homines filij Dei renasceremur. Hac cum attente consideraverint, tum vero omnia mysteria, quae hoc articulo continentur, humili, ac fidei animo credant, & adorent; nec curiose, quod sine periculo vix umquam fieri potest, illa inuestigare, ac perscrutari velint.

Natus ex Maria Virgine. Hec altera est huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter versabitur, cum fidelibus credendum sit,

- Iesum dominū non solum conceptum Spiritus sancti virtute, sed etiam ex Maria virgine natum, & in lucem eduū esse, cuius mysterij fides quanta cum latitia, & iucunditate animi meditata sit, angeli vox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: inquit enim: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius caelestis militia canticō: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. quod angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri incepit, cui dictum est, fore aliquando, ut in eius semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam vere matrem Dei praedicamus, et colimus, quod eam personam, quae simul Deus, & homo erat, peperit, à Davide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipsa naturae ordinem prorsus vincit: ita in ortu nihil non diuinum licet contemplari. Praeterea quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine vlla materno virginitatis diminutione. & quo modo postea ex sepulcro clauso, & obsignato egressus est, atq; ad discipulos clausis iunuis introiit: vel, ne à rebus etiam, quae natura quotidie fieri videmus, discedatur, quo modo solis radij concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte ladunt: simili, inquam, & altiori modo Iesus Christus*
- Luca 2.
- Luca 2.
- Gen. 22.
- Ioan. 20.

Christus ex materno aluo, sine ullo maternæ virginitatis detrimento, editus est. ipsius enim incorruptam, & perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus sancti virtute effectum est, qui in filij conceptione, & partu, matri ita affuit, ut ei & fecunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conseruauit. Solet interdum Apostolus Christum Iesum nouissimum Adam appellare, eumque primo *A-* 1. Cor. 15. dam conferre. nam ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam reuocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratia, & gloria auctor est. & cum modum nobis etiam licet virginem matrem cum Eua conferre, ut priori Eua secunda Eua, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eua enim, quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria postquam an- Eccl. 25. gelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & vita ad homines perueniret. propter Eua nascimur filij iræ: à Maria Iesum Christum accepimus, per quem filij gratia regeneramur. Eua dictum est: In dolore paries filios. Maria hac Gen. 3. lege soluta est, ut quæ salua, virginalis pudicitia integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

Prophe-
tiæ, & figu-
ræ conce-
ptionis &
natiuitatis
Iesu Chri-
sti.

Ezec. 44.
Dan. 2.

Num. 17.

Exod. 3.
Lucæ 2.

Roma. 15.

Cum igitur tanta, & tam multa sint admiranda huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuina providentia consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare hoc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quæ in varijs sacra scriptura locis legimus, præcipue vero Portam illam sanctuarij, quam Ezechiel clausam vidit: item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit vniuersam terram: deinde Aaron virgam, quæ vna inter virgas principum Israelis germinauit: et rubum, quem Moyses vidit ardere, & non comburi. Multis verbis sanctus Euangelista Christi natiuitatis historiam descripsit. quæ de re nihil est, quod plura à nobis dicantur, cum calectio Parochorum promptu sit. Danda autem illi est opera, ut hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixæ animo, et mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficij commemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis vtilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accommodatius esse potest, quam sapius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemque assumat;

mat; Deum hominem fieri, summamq; illam, & Mat. 10
 infinitam maiestatem homini ministrare, ad cu- Iob. 26
 ius nutum columna cali, ut inquit scriptura, con-
 tremiscunt, et pauent, eumq; in terra nasci, quem
 in calis angeli adorant? Quid igitur, cum hac
 Deus nostra caussa faciat, quid, inquam, nos, ut
 illi obsequamur, facere oportet? quam libenti, at-
 que alacri animo debemus omnia humilitatis of-
 ficia amare, amplecti, prestare? Videant fideles,
 quam salutari doctrina Christus nascens nos in-
 stituit, antequam vocem aliquam emittere inci-
 piat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in
 diuersorio: nascitur in vili praesepio: nascitur me-
 dia hieme. ita enim scribit sanctus Lucas: Fa-
 ctum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pa-
 reret, & peperit filium suum primogenitum, & Luca 24
 pannu eum inuoluit, & reclinauit eum in praese-
 pio, quia non erat ei locus in diuersorio. Potuit
 ne euangelista humilioribus verbis omnem cali,
 & terra maiestatem, & gloriam includere? Ne-
 que vero scribit, non fuisse locum in diuersorio,
 sed ei non fuisse, qui dicit: Meus est orbis ter- Psal. 49
 ra, & plenitudo eius. Quod etiam alius euan- Ioan. 1.
 gelista testatus est: In propria venit, & sui eum
 non receperunt.

Hac cum fideles sibi ante oculos proposuerint, Incarnatio-
 rum vero cogitent, Deum carnis nostra humilita nis filij
 tem, & fragilitate subire voluisse, ut humanum Dei my-
 genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. sterium

quanto pietatis studio recolendum.

Heb. 2.

Ioan. 1.

Rom. 6. 7.

1. Cor. 2.

Nam illud vnum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiam, que illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idem verus, et perfectus Deus sit: ut iam gloriari nobis liceat, filium Dei os nostrum, et carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. nusquam enim, ut est apud Apostolum, angelos apprehendit. Præterea cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, ut, quemadmodum illi in diuersorio Bethleem locus, ubi nascetur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit, ubi in spiritu nascatur. hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat. nam ut ille Spiritus sancti virtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti nouam creaturam in nouitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione sanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus,
mortuus, & sepultus

Quan-

Quantam habeat necessitatem huius articuli cognitio, et quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ passionis memoriam sapissime animo repetant, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christum, *1. Cor. 2:*
 & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quam maxime illustretur, fidelesq; tanti beneficij commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera postea dicitur) illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus Tyberij Cesaris iussu Iudæam provinciam administraret, cruci affixum esse. nam captus, irrisus, varijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. Nec vero cuiquam dubitandum est, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, abijs cruciatibus liberã non fuisse. nam quod humanam naturam vere assumpsit, necesse est fateri, animo etiam gravissimum dolorem sensisse, quare inquit: *Matt. 26.*
 Tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi persona diuina humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo minus passionis acerbiter sentit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusq; natura diuine, & humane proprietates seruata sint: atque idcirco, quod erat passibile & morta-

le, passibile & mortale permansit: rursus vero quod impassibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari videmus, Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudaeam prouinciam procuraret, idea re factum esse docebit Parochus, quia tantae rei, & tam necessaria cognitio exploratio omnibus esse poterat, si rei gestae certum (quod & ab Apostolo Paulo factum legimus) tempus describeretur: tum etiam, quia ijs verbis declaratur, illam Saluatoris praedictionem exitu comprobata esse: tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, & crucifigendum.

1. Tim. 6.

Matth. 20.

Cur Christus in ligno mortem perpassus.

Sed quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, ut scilicet, unde mors oriebatur, inde vita resurgeret. serpens enim, qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud, genus mortis à Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius videretur, quemadmodum cerse nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non
solus

solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominiaq³ plenissimum semper existimatum est, verum etiam in lege Moysis, maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque vero Parochus huius articuli historiam pratermitteret, qua diligentissime à sanctis euangelistis exposita est, ut saltem summa eius mysterij capita, qua ad confirmandam fidei nostre veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur; eoque³ posito reliqua omnia recte constituta sunt. Nam si quid aliud humana menti, & intelligentia difficultatem affert; certe crucis mysterium omnium difficilimum existimandum est, vixq³ percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei providentiam licet admirari. Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes. Quare mirandum non est, si propheta ante Christi adventum, Apostoli post eius mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atq³ obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium,

statim

Deut. 21.

Gal. 3.

1. Cor. 13

statim post peccatum numquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij sui mortem significare. Atque ut de figuris, tum pauca quaedam attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde Isaac sacrificium, praeterea agnus, quem Iudei, cum è terra Aegypti egredierentur, immolarunt: tum serpens ancus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi Domini passionis, ac mortis figuram praemonstrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id vero multo notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed praeceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia praecipua redemptionis nostrae mysteria in psalmis complexus est, Isaia oraculatam aperta, & clara sunt, ut recte dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram praedixisse.

Gen. 4.
 Gene. 22.
 Exodi 12.
 Num. 21.
 Ioan. 3.
 B. Hiero.
 in epist. ad
 Paulinum.

Mortuus, & sepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Iesum Christum, postquam crucifixus est, vere mortuum, ac sepultum esse. Neque vero sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. Illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti Apostoli merito opponendam censuerunt: de cuius articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes euangelistae consentiunt, Iesum spiritum emisisse. Praeterea cum Christus, verus, & perfectus homo fuerit, vere etiam mori potuit. mo-

Matth. 27.
 Marci 15.
 Lucæ 23.
 Ioan. 19.

ritur

ritur aut homo, cum anima separatur à corpore. Quare cum Iesum mortuum esse dicimus, id significamus, eius animam à corpore diuisam esse: neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam à corpore: quin potius constanter credimus & confitemur, anima eius à corpore diuisa, diuinitatum corpori in sepulcro, tum anima apud inferos coniuncta semper fuisse. Decebat autem filium Hebræ. 2.
 Dei mori: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est diabolum, & liberaret eos, qui in timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena vi illatam, quam voluntariam obiit. Nec vero mortem solum, sed locum etiam, et tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit. ita enim Isaias scripsit: Oblatus est, quia ipse voluit. Atque idem IIsa. 53.
 Dominus de se ante passionem dixit: Ego pono Ioan. 10.
 animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso: potestatem habeo iterum sumendi eam. Quod autem ad tempus & locum attinet, cum Herodes eius vitam insidiaretur, ipse inquit: Dicite vulpi illi, Lucæ 13.
 ecce eicio demonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor: veruntamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit,

Ioan. 18.

cit, sed ipse sese volens obtulit, atque inimicis suis obviam procedens dixit: Ego sum: & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniuste, & crudeliter affecerunt. quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus maiorem vim habere potest, cum poenas tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat, hoc vero haud magni beneficii loco à nobis ponetur: verum si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc beneficii genus tantum est, ut omnem non solum referenda, sed etiam habenda gratia facultatem vel gratissimo cuique eripiat. ex quo Iesu Christi summa, & eximia charitas, eiusque divinum, & immensum in nos meritum perspicitur.

Sepulturae Christi cur expressa mentio, & quid de illius passione meditando.

Iam vero quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quod novam aliquam difficultatem habeat, praeter ea, quae iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. Neque vero hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud praecipue

pue, his verbis credendum proponitur, Deum sepultum esse, quemadmodum ex fidei catholica regula verissime etiã dicimus, Deum mortuum, & ex virgine natum esse. nam cum diuinitas nunquam diuisa fuerit à corpore, quod in sepulcro conditum est; recte confitemur Deum sepultum esse.

Ac de genere quidem, & loco sepultura illa Parocho satis erunt, quæ à sanctis euangelistis dicta

sunt. Duo vero in primis obseruanda sunt, alterum, Christi corpus, in sepulcro nulla ex parte corruptum esse: de quo Prophetata vaticinatus erat:

Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes attinet, sepulturã scilicet, passionem etiã, et mortem Christo Iesu, ut homini, non ut Deo conuenire. nam pati & mori, in humanam tantum naturam cadunt: quamuis Deo etiam hac omnia tribuantur, quoniam de illa persona que simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuum est. His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterij immensitatem sinon comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandam est, quis ille sit, qui hac omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehen-

dere possumus. Sanctus Ioannes verbum esse dicit, quod erat apud Deum. Apostolus magnificis

verbis describit in hunc modum: Esse eum quem

Deus

Mat. 27.

Marci 15.

Luca 23.

Ioan. 19.

Psal. 15

Act. 2.

Ioan. 1.

Heb. 1.

Deus constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & secula: qui est splendor gloriae, & figura substantiae eius, qui portat omnia verbo virtutis suae. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dextram maiestatis in excelsis.

Atque, ut vno verbo complectamur, patitur Iesus Christus Deus & homo: patitur creator pro iis, quos ipse condidit: patitur Dominus pro seruis, patitur is, per quem angeli, homines, caeli, elementa facta sunt, ille inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo

Roma. II.

tot passionum tormentis commoto, totum etiam edificium concussum est. nam, ut inquit scriptura,

Matth. 27.

Terra mota est, & petrae scissae sunt: tenebrae etiam factae per vniuersam terram, et sol obscuratus est.

Luce 23.

Quod si mutae etiam res, & sensu carentes, creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles quibus lacrymis ipsi, tamquam vni lapides huius edificij, dolorem suum declarare debeant.

Passionis
Christi
caussa, &
de grauitate
rehabentium.

Iam vero cause etiam passionis exponenda sunt, ut eo magis diuina erga nos charitatis magnitudo, & vis appareat. Si quis igitur querat, quae causa fuerit cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniet, praeter hereditariam labem primorum parentum, vitia, & peccata, quae homines a mundi origine usque ad hanc diem admisserunt, ac deinceps usque ad consummationem saeculi admissuri sunt. hoc enim in passione & morte filius Dei Sal-

uator

uator noster spectauit, ut omnium etatum peccata redimeret, ac deleteret, & pro eis patri abunde, cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam poenarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, et ministri fuerunt: de quo Apostolus admonet, ita ad Hebraeos scribens: *Recogitate eum, qui tantalem sustinuit à peccatoribus aduersus semet ipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis uestris deficientes.* Atque hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sapius prolabantur. nam cum peccata nostra Christum Dominum impulerint, ut crucis supplicium subiret; profecto qui in flagitijs, & sceleribus voluntantur, rursus, quod in ipsis est, crucifigunt in semet ipsis *Heb. 6.* filium Dei, & ostentui habent. Quod quidem scelus eo grauius in nobis uideri potest, quam fuerit in Iudais, quod illi, eodem Apostolo teste, si cognouissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent: nos autem & nosse eum profiteremur; *1. Cor. 2. Tit. 1.* tamen, factis negantes, quodam modo uolent as ei manus uidemur inferre. Sed à patre etiam, & à semet ipso Christum Dominum traditum esse sacrae litterae testantur: inquit enim apud Isaiam: *Propter scelus populi percussium.* & paulo ante *Isa. 53.* idem propheta, cum Dominum plagis, & uulneribus affectum, spiritu Dei plenus uideret, dixit: *Omnes nos quasi oves errauimus, unus-*
E
quis-

quisque in viam suam declinauit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. De

Isa. 53. filio autem scriptum est: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longeuum. Sed eandem rem Apostolus grauioribus etiam verbis expressit, cum tamen ex altera parte vellet ostendere, quantum nobis de immensa Dei misericordia & bonitate sperare liceat: inquit enim:

Roma. 8. Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat. quamquam si memoria teneamus,

Lucæ 22. sudorem Domini factum ut guttas sanguinis decurrentis in terram, cum ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulo post afficiendus erat; facile ex eo vnusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. nam si maiorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declarauit; quid ipsam perpeffionem fuisse existimandum est? Sed tamen Christum Dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat.

Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, que grauisimas penas non senserit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixa, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis foedata, a lapide cesa, totum corpus flagellis verberatum est. Præterea omnium & generum,

& ordinum homines conuenerunt in unum ad-
 uersus Dominum, & aduersus Christum eius. P^{sal.} 2.
 Gentes enim & Iudai passionis suasores, aucto-
 res, ministri fuerant: Iudas eum prodidit, Pe-
 trus negauit, ceteri omnes deseruerunt. Iam ve-
 ro in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam,
 an utrumque simul queremur? Ac profecto nul-
 lum aut turpius genus mortis, aut acerbius ex-
 cogitari eo potuit, quo affici non nisi innocentissi-
 mi, & sceleratissimi homines consueuerunt, & in
 quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis
 diuturnitas uehementiorem efficiebat. Auge-
 bat autem poenarum magnitudinem ipsa Chri-
 sti Iesu corporis constitutio, & habitus: quod
 quidem cum Spiritus sancti uirtute formatum
 esset, multo perfectius, & temperatius fuit, quam
 aliorum hominum corpora esse possunt; atque
 ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, &
 grauius tormenta illa omnia perpeffum est.

Quod uero ad intimum animi dolorem perti-
 net, nemo dubitare potest, quin summus in
 Christo fuerit. sanctis enim hominibus, qui-
 cumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non
 defuit anima solatium diuinitus datum, quo re-
 creati, tormentorum vim aequo animo ferre pos-
 sent: immo uero in cruciatibus plerique inti-
 ma letitia efferebantur: inquit enim Aposto-
 lus: Gaudeo in passionibus pro uobis, & adim-
 pleo ea, qua desunt passionum Christi in carne

Col. 1.

mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. & alibi:
 2. Cor. 7. Repletus sum consolatione: superabundo gaudio
 in omni tribulatione nostra. Verum Christus
 Dominus amarissima passionis calicem, quem
 bibit, nulla suauitate permixta temperauit. huma-
 na enim natura, quam assumpserat, sentire om-
 nia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non
 etiam Deus fuisset.

Reliquum modo est, ut commoda etiam, & bo-
 na, que ex passione Domini percepimus, à Paro-
 cho accurate explicentur. Primum igitur Do-
 mini passio, peccati liberatio fuit. nam, ut est a-
 pud sanctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos
 à peccatis nostris in sanguine suo: & Apostolus
 Apoc. 1. inquit: Communificauit vos, donans vobis omnia
 Col. 2. delicta, delens quod aduersum nos erat chirogra-
 phum decreti, quod erat contrarium nobis, & ip-
 sum tulit de medio affigens illud cruci. Dein-
 de à demonis tyrannide nos eripuit: ipse enim
 Ioan. 12. Dominus inquit: Nunc iudicium est mundi: nunc
 princeps huius mundi eicietur foras: & ego, si ex-
 altatus fuero à terra, omnia traham ad me ip-
 sum. Pœnam præterea peccatis nostris debi-
 tam persoluit. Tum vero quia nullum gratius,
 Pſal. 6. & acceptius Deo sacrificium afferri potuit, patri
 nos reconciliauit, eumque nobis placatum, &
 2. Cor. 5. propitium reddidit. Postremo quoniam pecca-
 ta sustulit, calorū etiam aditum, communi hu-
 mani generis peccato interclusum, nobis patefecit.

cit. Atque id Apostolus significauit illis verbis: Heb. 10.
 Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque vero in veteri lege huius mysterij figura, & imago quadam defuit. nam illi, Num. 35.
 quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabant, nemini, quamuis iuste, & pie vixisset, aditum in caelestem patriam patere, antequam summus ille, atque aeternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret. qua quidem obita, statim caeli fores patuerunt ijs, qui sacramentis expiati, fideque, spe, & charitate praediti, passionis eius participes fiunt. Hac autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse: primum quidem, quia est integra, atq; omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque vero pretium, quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & equale fuit, verum ea longe superauit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigauit. atque hoc nomine Apostolus usus est, Eph. 5.
 cum inquit: Christus dilexit nos, & tradidit semet ipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Praeterea redemptio, de qua est apud Apostolorum Principem: Non corruptilibus auro, vel argento redempti estis I. Pet. 1.

de vana vestra conuersatione paterne traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. & Apostolus docet:
 Gal. 3. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, prater hac immensa beneficia, illud etiam vel maximum consecuti sumus, ut in hac vna passione, omnium virtutum clarissima exempla habeamus. nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut vere dicere possimus, saluatorem nostrum, quacumque vite precepta toto predicationis sua tempore verbis nos docuit, ea omnia vno passionis die in se ipso expressisse. Atque hac breuiter de Christi Domini saluberrima passione & morte dicta sunt. Utinam vero hac mysteria in animis nostris assidue versentur, & vna cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus; ut deinde, abiecta omni sordis peccati, ad nouam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui caelestis regni, & glorie participes efficiamur.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.

Maxime quidem refert nosse gloriam sepulchrae Domini nostri Iesu Christi, de qua proximo dictum

dictum est: sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex demicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est. qui locus etsi separatim per se recte tractari possit: nos tamen, sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulcro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet: propterea quod, ut saepe iam docuimus, quamuis anima à corpore discesserit, numquam tamen diuinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putauerunt superiori enim articulo, Christum Dominum sepultum esse, edocti sumus: nec nulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem à sanctis apostolis repeteretur: verum inferorum nomen abditae illa receptacula significat, in quibus anima deti-

De multi-
plici vo-
cis, Inferni
significa-
tione: vbi
& de Pur-
gatorio a-
nimarum.

nentur, quæ caelestem beatitudinem non sunt con-
 secuta. Ita vero sacra littera hanc vocem mul-
 tis in locis usurparunt. nam apud Apostolum
 Phil. 2. legimus: In nomine Iesu omne genu flecti caelestium,
 Aet. 2. terrestrium, & infernorum. & in Actis aposto-
 lorum D. Petrus testatur: Christum Domi-
 num suscitatum solutis doloribus Inferni. Ne-
 que tamen ea receptacula unius, & eiusdem ge-
 neris sunt omnia. est enim teterrimus, & obscu-
 rissimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili
 igne damnatorum anima simul cum immundis
 spiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyf-
 sus, & propria significatione Infernus vocatur.
 Præterea est purgatorius ignis, quo piorum a-
 nima ad definitum tempus cruciata expiantur,
 Apoc. 21. ut eis in æternam patriam ingressus patere pos-
 sit, in quam nihil coinquinatum ingreditur.
 Ac de huius quidem doctrina veritate, quam
 Con. Flo- & scripturarum testimonijs, & apostolica tra-
 rentinum ditione confirmatam esse sancta Concilia decla-
 & Trid. rant, eo diligentius, & sæpius Parocho differen-
 sel. 25. dum erit, quod in ea tempora incidimus, qui-
 bus homines sanam doctrinam non sustinent.
 Tertium postremo receptaculi genus est, in quo
 anima sanctorum ante Christi Domini aduen-
 tum excipiebantur; ibique sine ullo doloris sen-
 su, beata redemptionis spe sustentati, quieta ha-
 bitatione fruebantur. horum igitur piorum ani-
 mas, qui in sinu Abrahae Saluatorẽ expectabant,
 Christus

Christus Dominus ad inferos descendens liberauit. Nec vero existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut eius tantummodo vis ac virtus, non etiam anima, eo peruenerit. Sed omnino credendum est, ipsam animam re, et presentia ad inferos descendisse: de quo extat firmissimum illud Dauidis testimonium: Non derelinquas ani- Psal. 15.
 mam meam in Inferno. Verum etsi Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neque eius sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cum potius hoc facta verissima esse omnia, quae de illius sanctitate celebrata erant eumq³ filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissime comprobatum sit. id quod facile intelligemus, si caussas, cur Christus, & alij homines in ea loca uenerint, inter se conferamus. Ceteri enim omnes captiui Psal. 87.
 descendunt: ipse uero inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos demones, à quibus illi obnoxiam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim poenis acerbissimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu privati & spe beata gloria, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut sanctos, & iustos homines ex misera illius custodia molestiae liberaret, eisq³ passionis suae fructum impertiret. Quod igitur ad Inferos descendit, nulla prorsus

de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est.

Quibus de
causis
Christus
ad inferos
descende-
rit.

Luce 13.

Osee 13.

Zach. 9.

Col. 2.

His expositis, docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut, ereptis demonum spolijs, sanctos illos patres, ceterosque pios è carcere liberatos secum adduceret in celum: quod ab eo admirabiliter, summæque cum gloria perfectum est. Statim enim illius aspectus clarissimam lucem captiuis attulit, eorumque animas immensa letitia, gaudiisque impleuit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, que in Dei visione consistit, impertiuit. quo factò, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis: *Hodie mecum eris in paradiso.* Hanc vero piorum liberationem Osee tanto ante pradi-xerat in hunc modum: *Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero inferne.* Hoc etiam significauit Zacharias propheta, cum ait: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Id ipsum denique expressit Apostolus illis verbis: *Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semet ipso.* Verum, ut huius mysterij vim melius intelligamus, saepe illud memoria reperere debemus, pios homines non solum qui post aduentum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem seculi futuri sunt, eius passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem ante
quam

quam ille moreretur, ac resurgeret, cali porta nemini umquam patuerunt: sed piorum animæ, cum è viuis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferebantur, vel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & persoluendum est, Purgatory igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in celo, & in tertis, vni suam potestatemque declararet, & omnino, ut in nomine eius omne genu flecteretur caelestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terra partes penetrare voluerit, ut sibi charissimas animas deinde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

Phil. 2.

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba: Memor esto, Dominum Iesum Christum resurrexisse à mortuis. quod enim Timotheo precipit, idem etiã reliquis animarum curatoribus præceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini è cruce depositum in propinqui horti monumentum novum intulerunt,

De glorio
so resurre-
ctionis
Christi my-
sterio.

2. Tim. 2.

tertio

tertio à morte die, qui fuit Dominicus, summo mane illius anima corpori iterum conuincta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, redijt, & surrexit. sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quod multis alijs commune fuit, sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, vt se ipsum possit virtute sua à morte ad vitam reuocare. Hac vero summa Dei potestati tantummodo reseruatum est, vt ex illis Apostoli verbis intelligimus: Et si crucifixus est

2. Cor. 13. ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. quæ quoniam neque à Christi corpore in sepulcro, neque ab anima cum ad inferos descendisset, seiuncta umquam fuit, diuina vis tum in corpore inerat, qua anima iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset: qua & licuit sua virtute reuiuiscere, atque à mortuis resurgere. Id vero David spiritu Dei plenus prædixit his verbis: Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio confirmauit: Ego pono animam meam, vt iterum sumam eam: & potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam. Iudeis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice

Psal. 97.

Ioan. 10.

Ioan. 2.

fice ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, ut scriptura verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum Dominum a patre suscitatum esse: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua virtute resurrexisse.

Roma. 8.

Acto. 2. 3.

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. nam in scripturis & primogenitus ex mortuis, & primogenitus mortuorum vocatur. Atque ut est apud Apostolum, Christus resurrexit a mortuis, primitia dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Vniuscuiusq; autem in suo ordine primitia Christus: deinde ij, qui sunt Christi. Quæ quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atq; in eo genere Christus Dominus primū locum obtinet, nam si de resurrectione loquimur, hoc est, de reditu ad vitam, cui iterum moriendi necessitas adiuncta est; ante Christum multi alij a mortuis excitati sunt; qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus Dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa,

Col. 1.

Apoc. 1.

1. Cor. 15:

Roma. 6,

pressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod vero articulo additur, Tertia die, Parocho explicandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulchro fuisse. nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulchro conditus est, ob eam rem verissime dicitur triduo in sepulchro iacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse. Vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem seculi differre noluit. rursus vero, ut eum vere hominem, vereq; mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad veram mortem comprobendam satis esse videbatur.

1. Cor. 15

Patres primæ Constantinopolitana Synodi huic loco addiderant, Secundum scripturas. Quod quidem ab Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt: quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit ijs verbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo predicatio nostra, inanis est fides vestra: & si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris.

D. August. in Psal. 120

Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus. hoc & Pagani

& Ia-

& Iudaei, & omnes iniqui credunt: hoc omnes cre-
 dunt, quia mortuus est: fides Christianorum re-
 surrectio Christi est: hoc pro magno habemus,
 quia credimus eum resurrexisse. ex quo factum
 est, ut frequentissime Dominus de sua resurre-
 ctione locutus sit: ac numquam fere de passione
 sua cum discipulis collocutus est, quin de resurre-
 ctione loqueretur. quare cum dixisset: Filius ho- Lucæ 18.
 minis tradetur gentibus, & illudetur, & flagel-
 labitur, & consuetur, & postquam flagellau-
 erint, occident eum: qd extremum addidit, Et ter-
 tia die resurget. & cum Iudaei ab eo peterent, ut
 aliquo signo, & miraculo doctrinam suam com-
 probarer, respondit, nullum aliud signum eis da- Lucæ 11.
 tum iri, quam Iona propheta signum. sicut enim
 fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus Matth. 12.
 noctibus, sic futurum affirmavit, filium hominis
 in corde terra tribus diebus, & tribus noctibus.

Verum, ut huius articuli vim, & sensum me- De necessi
 lius perspiciamus, tria nobis inuestiganda, & co- rate, sine,
 gnoscenda sunt, Primum quidem, quare necesse & vtilitate
 fuerit Christum resurgere; deinde qui resurre- resurre-
 ctionis, finis, & scopus sit, & qua ab ea utilitates, ctionis Ie-
 & commoda in nos sint profecta. Quod igitur ad su Christi.
 primū attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei
 iustitia ostenderetur, à quo maxime decebat eum
 extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque
 omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus
 causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Phil. 2:
Humilia-

Humilauit semet ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest, illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua virtute à mortuis resurrexit: deinde ut spes nostra alteretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est. ita enim Apostolus argumentatione concludere videtur, cum ad Corinthios, & Thessalonicenses scribit. & à Principe apostolorum Petro dictum est: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nostre mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberauit: resurgens vero præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ut resurgere etiam oportuit. Exiis vero, quæ ha-

Et enus

1. Cor. 15.

1. Thef. 4.

1. Petri 1.

Rom. 4.

Hæc dicta sunt, perspicere possumus, quantum
 utilitatis Christi domini resurrectio fidelibus at-
 tulerit. In resurrectione enim, Deum esse immor-
 talem, plenum gloria, mortis & diaboli victorem,
 agnoscimus: quod de Christo Iesu sine ulla dubi-
 tatione credendum, & confitendum est. Deinde
 Christi resurrectio nobis etiam corporis resurre-
 ctionem peperit; tum quia eius mysterij efficiens
 causa fuit; tum quia ad Domini exemplum re-
 surgere omnes debemus. Nam quod ad corpo-
 ris resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur. I. Cor. 15.
 Per hominem mors, & per hominem resurre-
 ctio mortuorum. quæcumque enim Deus in re-
 demptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Chri-
 sti humanitate, tamquam efficienti instrumen-
 to, usus est. Quare eius resurrectio instrumen-
 tum quoddam fuit ad resurrectionem nostram
 efficiendam: exemplar vero dici potest, quoniam
 Christi Domini resurrectio omnium est perfectis-
 sima: ac quemadmodum Christi corpus resur-
 gens ad immortalem gloriam immutatum est, ita
 nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mor-
 talia fuerant, gloria, & immortalitate ornata re-
 stituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluato- Phili. 3.
 rem expectamus Dominum nostrum Iesum Chri-
 stum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ
 configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam
 de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo-
 pacto Christi resurrectio exemplar proponatur.

Roma. 6. idem Apostolus ijs verbis ostendit: Quo modo Christus surrexit à mortuis per gloriã patris, ut & nos in nouitate vitæ ambulemus. si enim complantati facti sumus similitudinẽ mortis eius, simul & resurrectionis erimus. & paucis interiectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu.

Quæ ex Christi resurrectione exempla sumenda.

Duo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccatimaculas eluimus, nouum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia sanctitatis, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo vitæ instituto ita perseueremus, ut, adiuuante Domino, à iustitia via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque vero Apostoli verba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi: verum etiam resurgendi virtutem nobis præbere, viresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei præcepta seruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequendam nobis vires

vires affert, ut deinde pie, & sancto Deum colentes, in nouitate vitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam vitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus. Cuius resurrectionis quæ potissimum signa obseruanda sint, Apostolus Col. 3. nos admonet. nam cum inquit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: plane ostendit, eos, qui vitam, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, vere cum Christo surrexisse. cum vero addit: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num vere cum Christo surreximus. ut enim corporis affectionem & valetudinem gustus indicare solet: ita, si, quacumq; sunt vera, quacumque pudica, quacumque iusta, quacumque sancta alicui sapiant, isque cælestium rerum iucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc Philip. 4. maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad nouam, et spiritualem vitam una cum Christo Iesu surrexisse.

Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram
Dei patris omnipotentis.

Dauid propheta, cum beatâ, & gloriosam Dominus in ascensionē spiritu Dei plenus contēplaretur,

Pfal. 46.

omnes ad eum triumphum summa letitia, & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis: ascēdit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibi que diligenter curandum, ut fideles illud non solum fide, & mente percipiant, sed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de diuino hoc mysterio agitur, à priori eius parte incipiendum est, & qua eius sit vis, atque sententia aperiendum. De Christo enim Iesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet, cum, perfecto iam & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in calū corpore, & anima ascendisse. nam, ut Deus est, numquam ab eo absuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat. Ascendisse autem sua virtute, doceat, non aliena vi sublatum, quemadmodum Helias, qui igneo curru in celum euectus est: vel Abacuch propheta, vel Philippus diaconus, qui diuina virtute per aërem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque vero solum, ut Deus, prapotentem diuinitatis virtute in celos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamuis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit: corpus

vero

4. Reg. 3.
Dani. 14.
Acto. 8.

vero, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis anime imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo est, Christum in calum sua virtute ascendisse credimus. In altera articuli parte hac sunt: Sedet ad dexteram patris. quo loco tropum, id est, verbi immutationem licet animaduertere frequentem in diuinis luteris, cum humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodates, Deo tribuimus. neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad caelestia etiam transferentes ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo praeceteris omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiae summaeque potestatis, ac gloriae firmam & stabilem possessionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: *Suscitans illum a mortuis, & constituens* Eph. i.
ad dexteram suam in caelestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut cuius alicui create natura conuenire non possit. Quare alio loco testatur:

Heb. i.

Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis? Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, ascensionis historiam per-

Acto. i.

sequens, quam sanctus Lucas euangelista in Actis apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primum obseruare oportebit, cetera omnia mysteria ad ascensionē, tamquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem, & absolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent; ita ascensione eius peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita quæ ad Christum Dominum pertinent, summam eius humilitatem, & contemptionem ostendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpserit, patique, & mori voluerit. At vero, quod tum superiori articulo à mortuis resurrexisset, nunc vero in calum ascendisset, & ad Dei patris dexteram sedere consitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Christi in
cælū ascen-
sionis caus-
sa & quæ
nobis inde
beneficia.

Iam his expositis, accurate docendum est, cuius rei causa Christus Dominus in calos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrena huius, & obscure habita-

habitationis locus; sed altissimum, & splendidissimum calis domicilium conueniret: nec vero solum ut eius gloria, & regni solum potiretur, quod sanguine meruerat, verum etiam ut ea, quae ad salutem nostram pertinebant, curaret: deinde, ut regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena et fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi vero regnum non terrenum, quale Iudaei expectabant, sed spirituale, & aeternum. itemque eius opes, & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in calis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quae Dei sunt, diligentius quarunt. nam & sanctus Iacobus testatur, Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster in calum ascendens efficere voluit, ut nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur. nam quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritus exemplum nobis reliquerat, ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in calum nos cogitatione conferamus, consitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquiringentes ciues esse sanctorum, et domesticos Dei. Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conuersatio in calis est. Iam vero vim, & magnitudinem

Ioan. 18.

Iacob. 2.

Heb. 11.

Eph. 2.

Phil. 3.

- inexplicabilium bonorum, quae in nos Dei benignitas effundit, diuinus David, Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis verbis: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. nam decimo die spiritum sanctum dedit, cuius virtute atque vbertate compleuit presentem illam fidelium multitudinem. & verum magnifica illa promissa persoluit: Expedit vobis, vt ego vadam. si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mitram eum ad vos. Ascendit etiam in calum ex Apostoli sententia, vt appareat nunc vultus Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit sanctus Ioannes, hac scribo vobis, vt non peccetis: sed &, si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec vero quidquam est, vnde fideles maiorem letitiam, & animi iucunditatem capere debeant, quam Iesum Christum patronum causa, ac deprecatorem salutis nostrae constitutum esse, cuius sit apud aeternum patrem summa gratia, & auctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Iesus Christus venit in caelestis gloriae possessione. nam in calum abiens, portas, quae Adami peccato interclusae fuerant, patefecit, nobisque viam munuit, qua ad caelestem beatitudinem peruenire-*

mus; quemadmodum ipse in cena discipulis futurum prädixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in eterna beatiudinis domicilium introduxit. Hanc celestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consecuta est. primum enim fidei nostra merito maximus cumulus accessit: nam fides earum rerum est, qua sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentiâ remota sunt. Quare si Dominus à nobis non discessisset, fidei Ioan. 20. nostra meritum minueretur: siquidem a Christo Domino beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Christi in calum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet. nam quoniam Christum hominem in calum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore ut, nos etiam, eius membra, illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro coniungamur: quod ipse Dominus his verbis testatus est: Pater, quos dedisti mihi, volo, ut, Ioan. 17. ubi sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque vel maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrum ad calum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit: nam verissime dictum est, ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est. Ac Matth. 6. profecto, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu,

& consuetudine defixa esset; & illum dumtaxat
 hominem spectarem, qui nos tantis beneficijs af-
 ficeret, eumq; terrena quadam beneuolentia pro-
 sequeremur: verum in calum ascendens amo-
 rem nostrum spiritualem reddidit, effecitq;, ut,
 quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum
 veneremur, et diligamus. Id autem partim Apo-
 stolorum exemplo intelligimus, quibus dum præ-
 sens affuit Dominus, humano fere sensu de illo iu-
 dicare videbantur; partim vero ipsius Domini te-
 stimonio confirmatum est, cum inquit: Expedi-
 t vobis, ut ego vadam. Nam imperfectus ille amor,
 quo Christum Iesum presentem diligebat, diuino
 more perficiendus erat, idq;, spiritus sancti aduen-
 tu: quare statim addit: Si enim non abiero, para-
 cleus non veniet ad vos. Accedit etiam, quod in
 terris domum suam, id est, Ecclesiam, amplifica-
 uit, qua spiritus sancti virtute, & ductu governa-
 retur. eius vero vniuersa inter homines Pastro-
 rem, & summum antistitem Petrum Apostolorum
 principem, reliquit. tum vero dedit quosdam qui-
 dem Apostolos, quosdam aut prophetas, alios ve-
 ro euangelistas, alios autem pastores, & doctores.
 atque alijs ita ad dexteram patris sedens, alijs, at-
 que alijs diuersa dona semper impertitur. nam
 Apostolus unicuique nostrum datam esse gra-
 tiam secundum mensuram donationis Christi.
 Ad extremum vero, quod antea de mortis, & re-
 surrectionis mysterio docuimus, idem etiam de
 ascensu

Ioan. 16.

Ephes. 4.

ascensu fidelibus cogitandum est. quamuis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum iustis ad calum aperuit: tamen eius ascensus non solum veluti exemplar nobis propositum est, quo alte spectare, & spiritu in calum ascendere discamus, sed diuinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

Inde venturus est iudicare viuos,
& mortuos.

Tria sunt Domini nostri Iesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrociniy, et iudicij. cum autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in calum, nostram causam, & patrociniu in perpetuum susceptum constet: sequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaratur: cuius articuli ea vis est, & ratio, summo illo die Christum Dominum de vniuerso hominum genere iudicaturum esse. Sacra enim littera duos filij Dei aduentus esse testantur, alterum, cum salutis nostre causa, carnem assumpsit, & homo in virginis aluo effectus est: alterum, cum in consummatione saculi ad iudicandos omnes homines veniet. hic aduentus in sacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apostolus ait: Dies 1. Thes. 5. Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. & Salua- Matth. 13. tor ipse: De die autem illa, & hora nemo scit.

2. Cor. 5.

Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Plena enim est sacra scriptura testimoniorum, qua passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobendam, sed etiam fidelium oculis subiiciendam; ut, quemadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suae spem positam haberent; ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensum in calum, alterum diem Domini vehementissimo studio desideremus, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

Tit. 2.

De duplici
ad nos ad-
uentu Do-
mini: & de
necessitate
generalis
iudicij.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, & actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis presentem subire sententiam. Primum est, cum unusquisq; nostrum migrat è vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibiq; de omnibus iustissima quæstio habetur, quacumq; aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatum iudicium vocatur. Alterum vero, cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut, omnibus omnium seculorum hominibus inspectantibus, & audien-

audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententia pronuntiatio impijs, & sceleratibus hominibus non minima futura est poenarum, & suppliciorum pars. rursus vero pijs, et iusti non parum ex ea premium, fructumq; percepturi sunt, cum, qualis quisq; in hac vita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud necessario ostendendum, est, qua causa fuerit, cur, praeter priuatum de singulis, alterum etiam de vniuersis hominibus iudicium exerceretur. nam cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filij parentum imitatores, reliqui sint liberi discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum praemia, & poenas augeri necesse est; cum hac vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies; equum erat de vniuersa hac recte, aut perperam factorum, dictorumq; ratione perfectã questionem haberi: quod fieri non poterat, nisi factò communi omnium hominũ iudicio. Accedit etiam, quod, cum piorum fama saepe ledatur, impij vero innocentia laude commendentur; diuina iustitia ratio postulat, vt pijs ereptam iniuria apud homines existimationem in publico vniuersorum hominum conuẽtu, & iudicio recuperent. deinde vero boni, & mali homines quaecunq; in vita egerunt, cum non sine corpe-

corporibus egerint; omnino sequitur, ut beneficia, sine malefacta ad corpora etiam pertineant, que actionū ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorum animis debita aeterna gloria premia aut supplicia impertiri: quod quidem neq; sine omnium hominum resurrectione, neq; sine generali iudicio fieri poterat. Postremo, quoniam in aduersis, & secundis hominum rebus, que promiscue nonnumquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, & iustitia geri, ac gubernari; par fuit, non solum bonis premia, improbis supplicia in futuro saeculo constitui, verum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent, atq; ut Deo iustitia, & prouidentia laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes animaduertent. nam Propheta, Mei, inquit, pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelauis super iniquos pacem peccatorum videns. & paulo post: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in saeculo, obtinuerunt diuitias: & dixi; Ego sine causa iustificauis cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Atque hac frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale iudicium exerceretur;

Pfal. 72.

ne forte homines dicerent, Deum circa cardines ^{Iob 22}
 caeli perambulantem non curare terrena. Hæc
 autem veritatis formula, iure una ex duodecim
 fidei Christianæ articulis constituta est, ut, si
 quorum animi in providentia, & iustitia Dei mu-
 tarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur.
 Præterea, proposito iudicio pios recreari, impios
 terreri oportebat, ut, cognita Dei iustitia, illine
 deficerent, hi à malis, æterni supplicij metu, at-
 que expectatione, renocarentur. Quare Do-
 minus, & Salvator noster, cum de extremo
 die loqueretur, declaravit futurum aliquando
 generale iudicium; signaque aduentantis eius ^{Matth. 24}
 temporis descripsit, ut, cum illa viderimus, finem
 sæculi prope esse intelligamus. ac deinde in cæ-
 lum ascendens angelos misit, qui Apostolos, e-
 ius absentiam ærentes, his verbis consolarentur:
 Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic ^{Acto. 1.}
 veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in
 cælum.

Verum, Christo Domino non solum ut Deo, ^{Christus}
 sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, ^{cur iudex}
 æra litteræ declarant. quamvis enim iudicandi ^{omnium}
 potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis com- ^{futurus:}
 munitis sit: præcipue tamen filio eam tribuimus; ^{ac de præ-}
 quod ipsi quoque sapientiam convenire dicimus. ^{cedentibus}
 Quod autem, ut homo, mundum iudicaturus sit, ^{iudicij fi-}
 Domini testimonio confirmatur, qui inquit: ^{gnis, decy}
 Sicut pater habet vitam in semet ipso, sic dedit & ^{forma, sen-}
 filio ^{tentia, mo-}
 do. ^{do.}
 Ioan. 5.

filio habere vitam in semet ipso, & potestatem de-
dit ei iudicium facere, quia filius hominis est.
Decebat autem maxime a Christo Domino hoc
iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decer-
nendum esset, illi corporeis oculis iudicem videre,
& auribus sententiam, qua proferebatur, audire
possent, & omnino iudicium illud sensibus perci-
pere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille,
qui iniquissimis hominum sententijs condem-
natus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab
omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolo-
rum Princeps, cum in Cornelijs domo summa
Christiana religionis capita exposuisset, docuisset
q̄, Christum a Iudais in ligno suspensum, atque
occisum, tertia vero die ad vitam resurrexisse,
subiunxit: Et præcepit nobis, prædicare populo, &
testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo
iudex viuorum, & mortuorum. Sed tria hæc præ-
cipua signa iudicium antecessura esse, sacra lit-
tera declarant, prædicationem euangelij per
vniuersum orbem, discessionem, Antichristum:

Acto. 10.

Matth. 24.

2. The. 2.

inquit enim Dominus: Prædicabitur hoc euange-
lium regni in vniuerso orbe in testimonium omni-
bus gentibus, et tunc veniet consummatio. & Apo-
stolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, qua-
si instet dies Domini: quoniam nisi venerit dis-
cessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati,
iudicium non fiet. Quæ autem iudicij forma, &
ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis:

tum ex sanctorum euangeliorum, & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, quæ à iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Saluator noster, lætis oculis pios à dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronuntiabit: *Venite benedicti patris mei: possidete* Mat. 25. *regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi. Quibus verbis nihil incundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, ut verbis pios & iustos homines à laboribus ad quietem, à lacrymarum valle ad summum gaudium, à miseris ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officijs promeriti fuerint, vocari. Deinde ad eos, qui à sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his verbis: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Prioribus illis verbis, Discedite à me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cum à Dei aspectu quam longissime eijcientur: neque vlla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur, atque hæc quidem à theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impij apud inferos diuina visionis luce perpetuo carituri sint. Quod vero additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitatem. sic enim, cum à diuina presentia expel-**

lendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur; hoc profecto magno eis solatio esse potuisset. at quoniam nihil eiusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat; iure optimo, cum expellentur, diuina iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde: in ignem aeternum. quod quidem alterum poenarum genus, poenam sensus theologi vocarent: propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in verberibus, & flagellis, alioque grauiore suppliciorum genere, inter quae dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo ostenditur, damnatorum poenam omnibus supplicijs cumulandam esse. atque hoc magis declarant verba illa, quae in extrema sententiae parte posita sunt: Qui paratus est diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum sit, ut, omnes molestias leuius feramus, si calamitatis nostrae socium aliquem, & consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus: quae tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis arumnis à perditissimorum demonum societate diuelinumquam licebit? & haec quidem sententia in impios iustissime à Domino Salvatore nostro referetur; ut qui omnia vera pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministrauerint, hospitem non exceperint,

nudum

AD PAROCHOS.

99

rudum non operuerint, aut in carcere inclusim,
 agrumque non visiterint. Hæc sunt, quæ Pa-
 stores fidelis popule auribus sapissime inculcare
 debent. nam huius articuli veritas fide conce-
 pta maximam vim habet ad frenandas pravas
 animi cupiditates, atque à peccatis homines ab-
 strahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: Eccl. 7:
 in omnibus operibus tuis memorare nonissima
 tua, & in æternum non peccabis. Ac profe-
 cto vix quisquam adeo præceptum in scelera feretur,
 quem illa cogitatio ad pietatis studium non re-
 nocet. fore aliquando, ut ei apud iustissimum iu-
 dicem omnium non solum factorum, dictorum-
 que, sed occultissimarum etiam cogitationum
 ratio reddenda, & pro meritis pœna persolunda
 sit. Iustus vero ad colendam iustitiam magis
 ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur,
 necesse est, quamvis etiam in egestate, infamia,
 cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum
 diem refert, quo, post ærumnose huius vite certa-
 mina, victor uniuersis hominibus audientibus
 declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æter-
 nis honoribus, in caelestem patriam receptus, af-
 ficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles
 oportet, ut optime viuendi rationem comparent,
 ad omne pietatis studiũ se exerceant, quo possint
 aduentantem magnũ illum diem Domini, maio-
 re cum securitate animi expectare, atq; adeo, vbi
 filios decet, cum summa cupiditate expectere.

Credo in Spiritum sanctum.

Haecenus, quae ad primam, & secundam sanctae Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quae in symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu sancto traduntur, explicentur. Quae in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus recte sentire, quam de alijs superioribus articulis existimandum. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus sancti personam ignorare: à quibus cum quassisset, an spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si Spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? quibus verbis significauit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua cum praecipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, se, quidquid habent, Spiritus sancti munere, & beneficio consecutos esse: tum vero de se ipsis modestius, & humiliter sentire, & in Dei praesidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet.

De propria Spiritus sancti notione, qua hoc loco Spiritus sancti vocabulo subiecta est, exordiri oportebit, nam cum illud

aque

aque de patre, & filio rectissime dicatur; (uterque enim spiritus est, & sanctus: siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde vero hac voce angeli etiam, & piorum animæ significantur; cauendum est, ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo, Spiritus sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi; quo modo in sacris litteris tum veteris nonnumquam, tum noui testamenti frequenter accipitur. nam David precatur: Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. in libro sapientia legimus: Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? & alibi: ipse creauit illam in Spiritu sancto. In nouo vero testamento iubemur baptizari in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. & sanctissimam virginem de Spiritu sancto concepisse legimus. tum vero à sancto Ioanne ad Christum mittimur, qui nos Spiritu sancto baptizat: ac plurimis præterea alijs in locis ea vox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertie personæ, quemadmodum primæ, & secundæ, proprium nomen tributum non esse. nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus à patre ortus proprie generatio vocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Ut igitur ortus ille, generationis nomine significatur: ita personam, quæ emanat, proprie filium appellamus, & à qua emanat,

significatione.

Psal. 50.

Sap. 9.

Eccles. 1.

Matt. 28.

Mat. 1.

Luce 1.

Ioan. 1.

emanat, patrem. Nunc cum tertia persona productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, qua producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, qua Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturam, & essentiam communicandam rationem, quam generandi virtutem, agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, qua se ipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritus sancti nomine tertia persona appellata est. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia spiritualem vitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi nuntius afflatu nihil aeterna vita dignum efficere possumus.

Spiritum
sanctum om-
nino Patri
& Filio in
omnibus
equalem.

Verum, explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritum sanctum aequale ac patrem & filium Deum esse, eidem aequalem, aequale omnipotentem, aeternum, & infinitam perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemque cum patre, & filio naturam. Quod quidem illius vocis, in, cum dicimus, Credo in Spiritum sanctum proprietates satis indicat, quae, ad exprimendam fidei nostrae vim, singulis Trinitatis personis appositae est. Atque id etiam aperta sacrarum litterarum testimonia confirmant. nam cum sanctus Pe-

Acto. 51

trius in Actis Apostolorum dixisset: Anania cur
 tentavit Sathanas cor tuū, mentiri te spiritui san-
 cto; mox inquit: Non es mentitus hominibus, sed
 Deo: quem prius spiritum sanctum appellauerat,
 eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad
 Corinthios, quem Deum dixerat, spiritū sanctum
 esse interpretatur. Divisiones, inquit, operationū ^{1. Cor. 12.}
 sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in om-
 nibus. deinde subiungit: Hac autem omnia opera-
 tur unus, atque idem spiritus, diuidens singulis
 prout vult. Præterea in Actis apostolorum, quod
 uni Deo propheta tribuūt, ille Spiritui sancto ad-
 scribit. dixerat enim Isaias: Audui vocem Domini ^{Isa. 6.}
 ni dicentis, Quem mittam? & dixit mihi: Vade,
 & dices populo huic, Excæca cor populi huius, &
 aures eius aggraua, & oculos eius claudere: ne for-
 te videat oculis suis, & auribus suis audiat. Qua
 verba cum Apostolus citaret: Bene, inquit, Spiritus ^{Acto. 28.}
 sanctus locutus est per Isaiam prophetā. De-
 inde vero cum scriptura Spiritus sancti personam
 cum patre & filio coniungit, ut cum patris, & fi-
 lii, & spiritus sancti nomen in baptismo adhibe-
 ri precipit, nullus nobis de huius mysterij veri-
 tate dubitandi locus relinquitur. nam si pater
 Deus est, & filius Deus; omnino fateri cogimur,
 etiam Spiritum sanctum, qui cum eis pari hono-
 ris gradu coniungitur, Deum esse. Accedit au-
 tem, quod is, qui in nomine cuiusvis rei creata ba-
 ptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest.

1. Cor. 1.

Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati estis? ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus sancti diuinitas comprobatur, licet animaduertere tum in epistola Ioannis: Tres sunt qui testimonium dant in celo, pater, verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo diuina laudes & Psalmi concluduntur, Gloria patri, & filio, & Spiritui sancto. Postremo, quod ad eam veritatem confirmandam maxime pertinet, quacumque Dei propria esse credimus, ea Spiritui sancto conuenire sacræ litteræ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut

1. Ioan. 5.

cum Apostolus ait: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Item sanctificationem, & viuificationem; & scrutari profunda Dei; & per prophetas loqui; & ubique esse: quæ omnia diuino tantum numini tribuenda sunt. Sed illud præterea fidelibus accurate explanandum est, Spiritum sanctum ita Deum esse, ut eum tertiam personam in diuina natura à

1. Cor. 6.

1. Pet. 1.

2. Thef. 2.

Ioan. 6.

2. Cor. 3.

1. Cor. 2.

2. Pet. 1.

Sap. 1.

patre, & filio distinctam, & voluntate productam confiteri oporteat. nam, ut alia scripturarum testimonia omittantur, baptismi forma, quam Saluator noster docuit, apertissime ostendit Spiritum sanctum tertiam esse personam, quæ in
diuina

Mat. 28.

diuina natura per se constet, & ab alijs distincta
 sit. Quod etiam Apostoli verba declarant, cum ^{2. Cor. 13.}
 inquit, Gratia Domini nostri Iesu Christi, & cha-
 ritas Dei, & communicatio sancti spiritus sit cum
 omnibus vobis, Amen. Idem vero multo apertius
 demonstrant, quæ Patres in Constantinopolitano
 primo Concilio hoc loco, ad confutandam impiam
 Lacedoniæ amentiam, addiderunt, & in spiri-
 tum sanctum dominum, & viuificantem, qui
 ex patre filioque procedit: qui cum patre & filio
 simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus
 est per prophetas. Quod igitur spiritum sanctum
 Dominum confitentur, in eo declarant, quantum
 angelis antecellat; qui tamen nobilissimi spiritus
 à Deo conditi sunt. illos enim omnes sanctus Pau- ^{Hcb. 1.}
 lus testatur esse administratorios spiritus, in mini-
 sterium missos, propter eos, qui hereditatem ca-
 piunt salutis. viuificantem vero appellant, quod
 anima cum Deo coniuncta magis viuit, quam
 corpus anima coniunctione alitur, ac sustinetur.
 Quoniam vero spiritui sancto sacra littera hanc
 anima cum Deo coniunctionem tribuunt, re-
 ctissime viuificantem spiritum sanctum vocari
 perspicuum est. Iam vero quod sequitur, Qui
 ex patre, filioque procedit, docendi sunt fideles, spi-
 ritum sanctum à patre, & filio, tamquam ab uno
 principio, aeterna processione procedere. id enim
 ecclesiastica regula, à qua Christiano non licet
 aberrare, credendum nobis proponit, & diuina-

- Conciliū
Floren-
tinum.
Ioan. 16. rum litterarum & conciliorum auctoritate con-
firmatur. nam Christus Dominus, cum de spiritu
sancto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia
de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod
- Ioan. 14. 15. in scripturis sacris spiritus sanctus nonnumquam
spiritus Christi, interdum spiritus patris appella-
tur: modo à patre, modo à filio mitti dicitur, ut a-
que à patre, & filio procedere non obscure signifi-
cetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit san-
ctus Paulus, hic non est eius. & idem spiritum
- Rom. 8. Christi vocat, cum ad Galatas inquit: Misit Deus
spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Ab-
ba pater. Apud sanctum Matthaeum spiritus pa-
tris appellatur: Non vos estis qui loquimini,
sed spiritus patris vestri. & Dominus in cena in-
quit: Paracletus, quem ego mittā vobis spiritum
veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium
perhibebit de me. Tum alibi eundem spiritum
sanctum à patre mittendum affirmat his verbis:
- Ioan. 14. Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus ver-
bis cum processionem spiritus sancti intelligamus,
perspicuū est, eundem ab utroq; procedere. Haec
sunt, quae de spiritus sancti persona tradenda erūt.
- De admi-
randis spi-
ritus sancti
effectibus
& donis. Docere praeterea oportebit, quosdam esse spi-
ritus sancti admirabiles effectus, & amplissima
quadam munera, quae ab ipso, tamquam à perenni
bonitatis fonte, oriri, et manare dicuntur. Quam-
uis enim sanctissima Trinitatis opera quae ex-
trinsecus sunt, tribus personis communia sunt: ex

tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci. nam cum spiritus sanctus à diuina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perspicui potest, eos effectus, qui proprie ad spiritum sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut spiritus sanctus Donum appelletur. nam doni vocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis proposita donatur. Ac proinde quaecumque bona, & beneficia à Deo in nos collata sunt, (quid autem habemus, quod à Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis spiritus sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. nam ut mundi creationem, creaturarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem spiritui sancto proprie tribui, paulo ante demonstratum est, et Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo, inquit, vobis spiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios spiritus sancti effectus Prophetæ enumerat: Spiritum sapientia, et intellectus, spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientia, & pietatis, et spiritum timoris Domini: quæ dona spiritus sancti vocantur: interdum autem spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter Diuus Augustinus monet, Animaduertendum

D. Augu.
lib. 15. de
Trinita. c.
18. & 19

Ephes. 1.

2. Pet. 1.

1. Ioan. 3.

S. August.
con. 2. in
psal. 30.

tendum esse, cum in sacris litteris huius vocis Spiritus sancti mentio fit, ut iudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam an eius effectus, atque operationes significet. nam hac duo eodem interuallo distinguenda sunt, quo etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hac eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce Spiritus sancti donis, Christiana vite præcepta habuimus, sentireq; possumus, an Spiritus sanctus in nobis sit. Verum, præ ceteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, qua nos iustos facit, signatq; spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostra. hac enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, nouam vitam instituamus, ac nature diuine participes effecti, filij Dei nominemur, & vere simus.

Credo sanctam Ecclesiam catholicam.

Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut huius noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerantur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste S. August. propheta planius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo, locuti sunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam incarnationis sacramento, prauiderent. Neq; enim defuturi erant impij, qui ad simia imitationem, que se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie,

farie, quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum heresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui, Ecclesie auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se heresis peste commaculet, si ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponuntur; curent omnistudio Pastores, ut fideles, cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei veritate perseverent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia cum iam demonstratum sit, spiritum sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse. nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam consistenur.

Ac quoniam Ecclesie vocem Latini à Grecis mutuati, post divulgatum euangelium ad res sacras transtulerunt; quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia euocationem; verum scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neq; vero refert, utrum populus ille veri Dei, an falsa religionis cultor extiterit. in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse. Si quid autem alterius rei queritis, in legitima Ecclesia poterit absolui. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Diana cultui addictum. Neq; solum gentes, quæ Deum non

Quid proprie nomine Ecclesie Christianis intelligendum: & quæ mysteria contineat. Acto. 19.

nonerunt,

Psal. 25

nouerunt, sed etiam malorum, et impiorum hominum concilia interdū Ecclesia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Communi vero deinde sacrarum scripturarum consuetudine hac vox ad remp. Cristianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut reiectis ignorantia, errorum tenebris, Deum verum, & vinum pie, & sancte colant, illique ex toto corde inseruiant. atque, ut unico verbo hac res tota absolatur, Ecclesia, ut ait sanctus Augustinus, est populus fidelis per uniuersum orbem dispersus. Nec vero leuia mysteria in hoc vocabulo continentur. etenim in e uocatione, quam Ecclesia significat, statim diuina gratia benignitas, & splendor elucet, intelligimúsque Ecclesiam ab alijs rebus publicis maxime differre. ille enim humana ratione, & prudentia nituntur: hac autem Dei sapientia, & consilio constituta est. vocauit enim nos intimo quidem spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum & predicatorum opera, ac ministerio. Præterea ex hac uocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, et possessio, is optime perspiciet, qui animaduertit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est, congregatio diceretur. nam, ut docet S. Augustinus.

S. August.
in Psalm.
149.

hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia terrenis, & mortalibus rebus contemptis, caelestes, & aeternas tantummodo consecratur. Multa praeterea nomina, quae plena sunt mysterijs, ad Christianam rempub. significandam traducta sunt. nam & domus & aedificium Dei ab Apostolo vocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, ut scias quo modo oporteat te in domo Dei conuersari, quae est Ecclesia Dei uini, columna, & firmamentum veritatis. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit ueluti una familia, quam unus pater familias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiam grex ouium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor. Vocatur sponsa Christi. Despondi uos uni viro uirginem castam exhibere Christo, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: Viri diligite uxores uestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur deniq; Ecclesia corpus Christi, ut ad Ephesios, Colossenses licet uidere. Et haec singula plurimum valent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate praebeant, qui eos, ut populus Dei esset, elegit.

August. in
 psal. 77. &
 81.

1. Timo. 3.

Ezech. 34.

Ioan. 10.

2. Cor. 11.

Ephes. 5.

Ephes. 5.

Col. 1.

Ecclesia
cur militās
& Trium-
phans dica-
tur, &
quofnam
complecta-
tur.

August. lib
12. de ciui.
Dei, ca. 9.

*His vero explicatis, necesse erit singulas Eccle-
siae partes enumerare, earumq; differentias doce-
re, quo magis dilectae Ecclesiae naturam, proprie-
tates, dona, & gratias populus percipiat, & ob
eam causam sanctissimum Dei nomen laudare
numquam intermitat. Ecclesiae autem duae por-
tissimum sunt partes, quarū altera Triumphans,
altera Militans vocatur. Triumphans est, coetus
ille clarissimus, & felicissimus beatorum spiri-
tuum, & eorum, qui de mundo, de carne, de in-
iquissimo demone triumpharunt, & ab huius vi-
ta molestijs liberi actuti, aeterna beatitudine fru-
untur. Militans vero Ecclesia est, coetus omnium
fidelium, qui adhuc in terris viuunt: quae ideo
Militans vocatur, quod illi cum immanissimis
hostibus, mundo, carne, sathana perpetuum su-
bellum. Neq; idcirco tamen duas esse Ecclesias
censendum est: sed eiusdem Ecclesiae, ut antea di-
ximus, partes duae sunt, quarū una antecessit, &
caelesti patria iam potitur: altera in dies sequitur,
donec aliquando cum Salvatore nostro coniuncta
in sempiterna felicitate conquiescat. Iam in Ec-
clesia Militanti duo sunt hominum genera, bono-
rum & improborum: & improbi quidem eorum-
dem sacramentorum participes eandem quoq;
quam boni, fidem profitentur, vita, ac moribus
dissimiles: boni vero in Ecclesia dicuntur ij, qui
non solum fidei professione, et communionem sacra-
mentorum, sed etiam spiritu gratiae, & charitate*

tis vinculo inter se coniuncti, & colligati sunt: de
 quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui sunt eius. 2. Tim. 2.
 possunt vero etiam homines aliquibus coniectu-
 ris opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum ho-
 minum numerum pertineant, certo autem scire
 minime possunt. Quare existimandum non est, Mat. 18.
 Christum saluatorem de hac Ecclesia parte locu-
 tum esse, cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut
 pareamus precepit. nam cum illa sit incognita,
 cui certum esse poterit, ad cuius iudicium confu-
 giendum, & cuius auctoritati obtemperandum
 sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complecti-
 tur, quemadmodum & diuina littera, & sancto-
 rum virorum scripta testantur: In quam senten- Ephes. 4.
 tiam scriptum est illud Apostoli: Vnum corpus, Matth. 5.
 & vnus spiritus.

Hac autem Ecclesia nota est, vrbique supra Ecclesia
 montem sita comparata, qua vndique conspici- quibus fi-
 tur nam cum illi ab omnibus parendū sit, cogno- guris & si-
 scatur necesse est. Neq; bonos tantum, sed malos militudini
 etiam complectitur, vt multis parabolis euange- bus defi-
 lum docet, veluti cum regnum celorum, id est, gnata, &
 Militantem Ecclesiam, simile esse sagena in ma- quinam ab
 re missa commemorat; vel agro, in quo zizania ea exclu-
 superfeminata sunt; vel arca, in qua frumentum dantur.
 cum paleis continetur; vel decem virginibus par Mat. 13.
 tim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante Mat. 3.
 etiam in arca Noe, qua non solum munda, sed e- Mat. 25.
 tiam immunda animantia concludebatur, huius Gen. 7.
 1. Pet. 3.

Ecclesie figuram, & similitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere, catholica fides vere, & constanter affirmet: ex eiusdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diuersam admodum rationem esse. ut enim palea cum frumento in arca confusa sunt, vel interdum membra variae inter mortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Ecclesia continentur: ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde heretici & schismatici, postremo excommunicati: ethnici quidem, quod in Ecclesia numquam fuerunt, neque eam unquam cognouerunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: heretici vero, atque schismatici, quia ab Ecclesia descinerunt. neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfuga ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Ecclesia potestate sint, ut qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati, quod Ecclesia iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De ceteris autem quamuis improbis, & sceleratis hominibus adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut, si forte Ecclesia antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec

nec propterea quidquam de eorum potestate detrabi certo sibi persuadeant. Verum uniuersa etiam Ecclesie partes, Ecclesie nomine significari solent, ut cum Apostolus Ecclesiam, qua est Corinthi, Galatia, Laodicensium, Thessalonicensium nominat, priuatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat. nam Prisca, & Aquila domesticam Ecclesiam saluari iubet. item alio in loco, Salutant vos, inquit, in Domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scribens eandem vocem usurpauit. Interdum quoque Ecclesie nomine eius praesides, ac Pastores significatur: Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesie, quo in loco praepositi Ecclesie designantur: sed locus etiam, in quem populus siue ad concionem, siue alicuius rei sacra causa conuenit, Ecclesia appellatur. Praecipue vero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec praesides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

Aperinde autem sunt fidelibus huius Ecclesie proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio à Deo affecti sint, quibus contigerit in eam nasci, atque educari. Prima igitur proprietatis in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: Vna enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quae tam longe, lateque diffusa est ob eas causas, quae ab Apostolo ad Ephesios scriptae

2. Cor. 1.
1. Cor. 16.
Col. 4.
Rom. 16.

1. Cor. 16.

Mat. 18.

1. Cor. 1.

Ecclesie catholicae proprietates & praerogatiuae, deque eius visibili supercilio Pontificis Roman. Can. 6.

H 2 sunt:

Ephe. 4.
Ephe. 1.

sunt: unum enim Dominum, unam fidem, unum
baptisma tantum esse predicat: Unus est etiam
eius rector, ac gubernator, invisibilis quidem Chri-
stus, quem aeternus pater dedit caput super om-
nem Ecclesiam, quae est corpus eius. Visibile au-
tem is, qui Romanam cathedram Petri Aposto-
rum Principis legitimus successor, tenet: de quo
fuit illa omnium patrum ratio, & sententia con-
sentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesiae
constituendam, & conservandam necessarium
fuisse. quod praclare & vidit, & scripsit sanctus
* S. Hier. * Hieronymus, & contra Iovinianum ijs verbi-
in lib. 1. cō. Unus eligitur, ut, capite constituto, schismatis tol-
Ioui. circa latur occasio. & ad Damasum: Faceat invidia
medium. Romani culminis recedat ambitio: cum successo-
Epist. ad re piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nū-
Da. quae in cipit. Quo lum primum, nisi Christum, sequens beatitudi-
niam ve- tua, id est, Cathedra Petri, communionem confor-
tuo. tior. super illam petram aedificatā ecclesiam scio.
Matth. 16. Quicumque extra hanc domum agnum come-
Exod. 12. derit, profanus est: Si quis in arca Noe non fue-
Gen. 7. rit, peribit regnante diluvio. quod & longe ante
B. Irenæ. ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate
li. 3. con. Ecclesiae loquens ait. Loquitur Dominus ad Pe-
hær. ca. 3. trum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & so-
B. Cypr. per hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Simi-
tracta. 3. de per unum aedificat Ecclesiam: & quamvis aposto-
simplicit. lis omnibus, post resurrectionem suam, parem po-
prælator. testatem tribuat, & dicat: sicut misit me pater,
Matt. 16. &
Ioan. 20. &

& ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: ta-
 men, ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem
 originem, ab uno incipientem, auctoritate sua dis-
 posuit, &c. Optatus deinde Milenitanus ait: Ignorantia tibi adscribi non potest, scienti in vrbe
 Romana, Petro primo cathedram episcopalem
 esse collatam in qua sederit omnium Apostolorum
 caput Petrus; in quo uno cathedra unitas
 ab omnibus seruetur, ne ceteri Apostoli sin-
 gulas sibi quisque defenderent; ut iam schismaticus,
 & prauaricator esset, qui contra singularem
 cathedram alteram collocaret. Post vero Basilius
 sic scriptum reliquit: Petrus collocatus est in
 fundamento: dixit enim; Tu es Christus filius Dei
 viui: & vicissim audiuit, se esse petram. licet enim
 petra esset, non tamen petra erat ut Christus.
 nam Christus vere immobilis Petra: Petrus ve-
 ro propter petram. Dignitates enim suas Deus lar-
 gitur alijs: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra
 est, & petram facit: & que sua sunt, largitur ser-
 uis suis. Postremo vero sanctus Ambrosius ait: Si
 quis obyciat, Ecclesiam, uno capite, & sponso Iesu
 Christo contentam, prater ea nullum requirere;
 in promptu responsio est. Ut enim Christum Do-
 minum singulorum sacramentorum non solum
 auctorem, sed intimum etiam prabitorem habe-
 mus: (nam ipse est qui baptizat, & qui absoluit, et
 tamen is homines sacramentorum externos mi-
 nistros instituit) sic Ecclesia, quam ipse intimo

Optatus in
 init. lib. 2.
 contra
 Parmen.
 Donati.

S. Ba. ho.
 29. quæ est
 de peni-
 tentia.

S. Ambr.

Ioan. 2.

- spiritu regit, hominem sua potestatis vicarium, et ministrum profecit. nam cum visibilis Ecclesia, visibili capite egeat: ita Saluator noster Petrum vniuersi fidelium generis caput, & pastorem constituit, cum illi oues suas pascendas verbis amplissimis commendauit, ut qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesie regenda, & gubernanda potestatem habere voluerit. Vnus praterea, idemque est spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam, impertitur. Ad quam unitatem seruandam cum Ephesios hortaretur, inquit: Solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis: vnum corpus, & vnus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab vna anima aluntur, quae oculis visum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas vires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. Vna quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe aeternam & beatam vitam, speramus. Vna est denique fides, quae omnibus tenenda est, ac praeferenda. Non sint, inquit Apostolus, in vobis schismata: atque vnum baptisma, quod quidem est Christiana fidei sacramentum. Altera proprietas Ecclesie est, ut sit sancta: quod à Principe apostolorum accepimus eo loco.
- Vas

Vos autem genus electum, gens sancta. Appella- 1. Pet. 2.
 tur autem sancta, quod Deo consecrata, dedica-
 taque sit. sic enim cetera huiusmodi, quamquam Leui. 27.
 corporea sint, sancta vocari consueverunt, cum
 diuino cultui addicta, & dedicata sint. cuius ge-
 neris sunt in lege veteri vasa, vestes, & altaria: Exod. 13.
 in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo
 dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum
 cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctam,
 tametsi multos peccatores continet. sancti enim
 vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt,
 quia se, fide, & baptismo suscepto, Christo con-
 secrarunt: quamquam in multis offendunt, &
 que polliciti sunt, non præstant. quemadmo-
 dum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi
 artis præcepta non seruent, nomen tamen artifi- 1. Cor. 1.
 cum retinent. Quare D. Paulus Corinthios san- 1. Cor. 3.
 ctificatos, & sanctos appellat: in quibus nonnullos
 fuisse perspicuum est, quos, ut carnales, & grauio-
 ribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta Ephes. 4.
 etiam dicenda est, quod veluti corpus cum sancto
 capite Christo domino, totius sanctitatis fonte,
 coniungitur, à quo spiritus sancti charismata, &
 diuina bonitatis diuitie diffunduntur. Præ- S. August.
 clare sanctus Augustinus interpretans verba in psalm.
 illa prophete, Custodi animam meam, quoniam 185.
 sanctus sum; Audeat, inquit, & corpus Christi, Psal. 60.
 audeat & vnus ille homo, clamans a sinibus ter-
 ra cum capite suo dicere, sanctus sum: accepit

Galat. 3.
Ephes. 5.

Ephes. 1. 5.

S Augu.
ser. 131. &
181. de tem
pore.

Apo. 5.

enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum, & salutatem habet sacramentorum usum; per qua, tamquam efficacia diuina gratia instrumenta, Deus veram sanctitatem efficit; ita ut, quicumque vere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Tertia proprietates Ecclesie ea est, ut Catholica, nempe vniuersalis, vocetur: que appellatio vere illi tributa est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus, A solis ortu vsque ad occasum vniuersi fidei splendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebus, aut hereticorum conuentibus, vnius tantum regni terminis, aut vno hominum genere Ecclesia desinita est: verum omnes homines, siue illi barbari sint, siue Scythae, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue femina, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo

Deo nostro regnum. De Ecclesia dicit David: Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terra. Item: Memor ero Raab, & Babylonis scientium me. & Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usq; diem fuerunt, quique futuri sunt, quamdiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, quæ super fundamento apostolorum fundata est, ac prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit utraq; unum, & pacem ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciant, constituti sunt, & fundati. Uniuersalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem eternam consequi capiunt, eam tenere, & amplecti debeant, non secus, ac qui arcam, ne diluuium perirent, ingressi sunt.

Pfal. 2.

Pfal. 86.

Ephc. 2.

Gen. 7.

Hæc igitur veluti certissima regula tradenda est, qua vera, & falsa Ecclesia indicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab Apostolis ducit, ecclesie veritatem agnoscimus: siquidẽ eius doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis iam olim tradita, & in omnem orbem terrarum disseminata. ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hereticorum voces longe à veræ Ecclesie fide abesse, cum doctrina Ecclesie, quæ ab Apostolis ad hanc diem prædicata est, aduersentur. Quare ut omnes intelligerent, quanam esset ecclesia catholica, Patres in

Ecclesie
veræ à fal-
sa digno-
scendæ cer-
tissima re-
gula.

Symbol. *Symbolo illud diuinitus addiderunt, Aposto-*
 Constant. *licam. Etenim spiritus sanctus, qui Ecclesia pre-*
sidet, eam non per aliud genus ministrorū, quam
per apostolicum, gubernat. Qui spiritus primum
quidem Apostolis tributus est, deinde vero sum-
ma Dei benignitate semper in Ecclesia mansit.
Sed quemadmodum hac una Ecclesia errare non
potest in fidei, ac morū disciplina tradenda, cum
à spiritu sancto gubernetur: ita ceteras omnes,
quas sibi Ecclesia nomen arrogat, ut quæ diaboli
spiritu ducantur, in doctrina, & morum pern-
ciosissimis erroribus versari necesse est. Sed quo-
rum magnam vim habent figura veteris testa-
menti ad excitandos fidelium animos, renouan-
damq; rerum pulcherrimarum memoriam, cuius
rei potissimum causa Apostolis usi sunt; illam
quoq; doctrina partem, quæ magnas utilitates ha-
bet, Parochi non prætermittent. In his autem illu-
 Genes. 6. *strem significationem habet arca Noe: quæ ob*
eam rem tantum diuino iussu constructa est, ut
nullus dubitãdi locus relinquatur, quin Ecclesiam
ipsam significet; quam Deus sic constituit, ut, qui-
cumq; per baptismū illam ingrederentur, ab om-
ni mortis æternæ periculo tuti esse possent, qui ve-
ro extra illam essent, quemadmodum ijs euenit,
qui in arcam recepti non sunt, sceleribus obrue-
 Galat. 4: *rentur. Alia figura est, magna illa ciuitas Hier-*
 Heb. 12: *rusalem, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam*
 Deut. 12: *Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offer-*

re Deo sacrificia licebat: quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit. Iam illud etiam extremo de Ecclesia docendum erit, quam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat, nam etsi quivis ratione & sensibus percipit, Ecclesiam id est, hominum conventum in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendâ fide opus esse videatur; cum nec Iudei, nec Turca quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quae in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus convicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam ceteri, intelligentiae nostrae facultatem, & vires superet; iure optimo confitemur, nos Ecclesiae ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri. Neque enim homines huius Ecclesiae auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram aedificavit, teste Propheta: Ipse fundavit eam altissimus: quam ob causam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturae viribus comparari non potest: ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia cla-

Psal. 86.

Psal. 2.

Osee 2.

Mat. 16.

Ioan. 20.
 Matth. 18.
 Hebr. 13.

ues regni calorum esse, ei³ potestatem peccata remittendi, excommunicandi, verumq³ Christi corpus consecrandi traditam: deinde cines, qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere. Vnam igitur Ecclesiam sanctam, & catholicam esse, necessarium credendum est. tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, & non, in sanctam Ecclesiam, credere profiteamur; ut, hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaratq³ illa omnia quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia, diuina bonitati accepta referamus.

1. Ioan. 1.

Sanctorum communionem. Cum sanctus Ioannes Euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Vt & vos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, et cum filio eius Iesu Christo. Hæc societas in communionem sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. utinam vero in eo explicando ecclesiarum præsides, Pauli, & aliorum apostolorum diligentiam immitarentur. est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaq³ uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei causa peruestiganda

da sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam,
 & beatam societatem sanctorum admittamur,
 admissiq; constantissime perseueremus, cum gau-
 dio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit
 in partem sortis sanctorum in lumine. In primis
 igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse il-
 lius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea
 positus est, veluti explanationem quandam. unitas
 enim spiritus a quo illa regitur, efficit, ut, quid-
 quid in eam collatum est, commune sit. omnium e-
 nim sacramentorum fructus ad uniuersos fideles
 pertinet: quibus sacramentis, veluti sacris vincu-
 lis, Christo connectuntur, et copulatur, & maxi-
 me omnium baptismo, quo, tanquam ianua, in Ec-
 clesiam ingredimur. Hac autem sanctorum com-
 munionem, sacramentorum communionem intelli-
 gi debere, Patres in Symbolo significant illis ver-
 bis: Confiteor unum baptisma. Baptismum vero
 in primis Eucharistia, & deinceps cetera sacra-
 menta consequuntur. nam etsi hoc nomen omni-
 bus sacramentis conuenit, cum Deo nos coniun-
 gant, illiusq; participes, cuius gratiam recipimus,
 efficiant; magis tamen proprium est Eucharis-
 tia, que hanc efficit communionem. Sed alia e-
 tiam communio in Ecclesia cogitanda est. Que-
 cumq; enim pie, sancteq; ab uno suscipiuntur, ea
 ad omnes pertinent, & ut illis profint, charitate,
 que non querit, que sua sunt, efficitur. Id vero
 cum S. Ambrosii testimonio comprobatur, qui lo-
 cum

Col. 1.

Symbol.
Constant.

1. Cor. 10.

1. Cor. 13.

S. Ambro.

cum

in psalm.
118. ser. 8.

Matt. 6.

1. Cor. 12.

cum illum psalmi explanans, Particeps ego sum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrū particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam praescripsit, ut diceremus, Panem nostrum, non meum; ac reliqua eius generis, non nobis tantum, sed omnium saluti, & commodis perspicientes. At vero haec bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris litteris saepe demonstratur. nam in corpore multa sunt membra; sed etsi multa sunt, vnum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec vera omnia eandē dignitatem habent, aut aequae viles, & decoras functiones exequuntur: nulliq; suum, sed totius corporis commodum, atq; utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, ut, si vnum aliquod dolore afficitur, cetera item natura cognatione, & consensu doleant; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque haec eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nempe varia nationes. Iudeorum, Gentium, liberi, & serui, pauperes, & diuites, cum tamen baptismo initiantur, vnum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuiq; praeerea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. ut enim alij in ea apostoli, alij doctores,

res,

res, omnes vero publica utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est, praesse, ac docere; aliorum item parere, et subiectos esse. At vero tot, tantisque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, iustique, & chari Deo sunt. Membra vero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & à Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra esse desinant; sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tamen si, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt praeclusi. Nec vero tantum communia sunt ea dona, qua homines charos Deo, ac iustos reddunt, sed gratia etiam gratis data, in quibus numerantur, scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: qua dona etiam hominibus, non priuata, sed publica utilitatis causa, ad edificandam Ecclesiam conceduntur. nam sanitatis gratia, non illius, qui ea praeditus est, sed agroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem à vere Christiano homine possidetur, quod sibi cum ceteris omnibus commune esse non existimare debeat. quare ad subleuandam indigentium miseriam prompti, ac parati esse debent. nam qui huiusmodi bonis ornatus est,

1. Cor. 13]

1. Ioan. 3.

Pfal. 83.

est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subue-
nerit, is Dei charitatem non habere plane conui-
citur. Quæ cum ita se habeant, satis constat, eos,
qui in hac sancta communione sunt, quadam felice
citæ perfrui, & vere illud dicere posse: *Quam
dilecta tabernaculatua Domine virtutum: con-
cupiscit, & deficit anima mea in atria Domini:
& beati, qui habitant in domo tua Domine.*

Remissionem peccatorum. Nemo est, qui
cum videat, hunc articulum de remissione pec-
catorum, in ceteris fidei articulis numeratum es-
se, dubitare possit, eo non solum diuinum aliquod
mysterium, sed etiam ad salutem comparandam
maxime necessarium contineri. nam antea decla-
ratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo
credenda proponuntur, nemini ad Christianam
pietatem aditum patere. Verum si id quod per se
omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimo-
nio confirmandum videatur, satis illud erit, quod
Saluator noster paulo ante ascensum in calum de-
clare testatus est, cum discipulis sensum aperuit,
ut intelligerent scripturas: Oportebat, inquit,
Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die,
& predicari in nomine eius penitentiam, & re-
missionem peccatorum in omnes gentes incipien-
tibus ab Hierosolyma. Quæ verba si Parochi ani-
maduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ
ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint,
tum vero præcipue huius articuli diligenter ex-
plicandi

Lucæ 24.

plicandi magnam eis à Domino necessitatem im-
 positam esse. Munus igitur Parochi erit, quod ad
 hunc locum attinet, docere, non solum peccato-
 rum remissionem in catholica Ecclesia reperiri, H. 33.
 de qua Isaias prædixerat: Populus qui habitat in
 ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiam potestatem
 peccata remittendi in ea esse: qua scribit, & secun-
 dum leges à Christo Domino præscriptas sacerdo-
 tes utantur, vere peccata remitti, & condona-
 ri credendum est. Hæc autem venia, cum pri-
 mum fidem profitentes sacro baptismo abluimur,
 adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpa de-
 lendum, siue ea origine contracta, siue quid pro-
 pria voluntate commissum, vel commissum sit, aut
 pena persolendum relinquatur. Verum per ba-
 ptismi gratiam nemo tamen ab omni natura infir-
 mitate liberatur: quin potius cum uniuersique ad-
 uersus concupiscentia motus, qua nos ad peccata
 incitare non desinit, pugnandum sit, vix vllum
 reperias, qui vel tam acriter resistat, vel tam vi-
 gilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas
 vitare possit.

Cum igitur necesse fuerit, in Ecclesia potesta-
 tem esse peccata remittendi, alia etiam ratione,
 quam baptismi sacramento, claves regni calorum
 illi concedita sunt, quibus possint uniuersique pe-
 nitenti, etiam si vsque ad extremum vite diem
 peccasset, delicta condonari. Clarissima huius
 rei testimonia in sacris litteris habemus: nam

- Mat. 16. apud sanctum Matthaeum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claves regni caelorum; & quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in caelis. Item quaecumq; alligaueris super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecumq; solueritis super terram, erunt soluta et in caelo. Deinde sanctus Ioan. testatur Dominum, cum insufflasset Apostolis, dixisse: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Neq; vero existimandum est, hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam esse. nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat. quemadmodum etiam nemo a deo improbus, & scelestus fuerit, quem si errorum suorum vere poeniteat; certa ei veniae spes proposita esse non debeat. Sed neque hac eadem potestas ita circumscribitur, ut praefinito solum aliquo tempore ea uti liceat. nam quaecumque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, reuocandum non esse docuit Saluator noster, cum Principi apostolorum interroganti quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit, Non septies, sed usque septuagies septies. Verum si ministros diuina huius potestatis spectemus, ea minime late patere videbitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantum, & sacerdotibus tantum sancti

sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem eius potestatis exercenda pertinet. nam per sacramenta solum, si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt: aliter vero nullum ius a peccatis solvendi Ecclesie datum est. ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda veluti instrumenta valere: quibus Christus Dominus auctor ipse, & largitor salutis, remissionem peccatorum, & iustitiam in nobis efficit. Ut autem fideles caeleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesie donatum est, magis suspiciant, atque ad eius usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratie dignitatem, & amplitudinem demonstrare. ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si, cuius virutis sit peccata remittere, & homines ex iniustus iustos reddere, diligenter expositum fuerit. Constat enim, infinita, & immensa Dei vi hoc effici; quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, D. Augu. maius opus existimandum est, aliquem ex im-tracta. 72. pio pium facere, quam calum, & terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere: consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinita potestati tribuenda sit. quare verissimas esse priscorum pa-

- trum voces agnoscimus, quibus consentitur, ab vno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem, quam ad summam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum esse. Ego sum, inquit, ipse Dominus per Prophetam, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam in pecunia debita seruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore pecunia, que debetur, remitti potest: ita cum vni Deo peccatis obstricti simus, (siquidem
- Mat. 6. quotidie oramus, Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est, a nemine, prater illum, debita nobis condonari posse. Hoc vero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creaturae impertitum est. Primus omnium Christus, saluator noster, ut homo, cum idem verus Deus esset, hoc munus a caelesti patre traditum accepit. Ut sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priusquam in caelum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatem Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, ceteri, ut eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrē si que infinita virtute effe-
- Et a

Et sunt, maxime admirari, & suscipere debemus: satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesia donatum est. sed ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus pater, mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad huius beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit: sanguine enim unigeniti filii sui scelera nostra expiari voluit, ut poenam, quam nos pro peccatis committimus, ultro ille persolveret, iustusque pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, que inexplicabilem Dei providentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perveniat, necesse est. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit; quidquid meritorum ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit, & omnino paradisi aditu, quem prius interclusum Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem venit, facere non possumus, quin humane miserie consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, qua

1. Pet. 1:

Ecclesie diuinitus tributa est; & huius articuli si de confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc vero cogimur summo gaudio, et letitia exultare, et immortales Deo gratias agere. Ac profecto si grata, & incunda medicamenta videri solent, qua nobis medicorum arte, & industria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto incundiora esse debent ea remedia, qua Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad vitam reparandam instituit? cum praesertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicina ille, qua corporibus adhibentur, sed certissimam ijs, qui sanari cupiunt, salutem asserant.

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam amplius, & praeclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose conuertere. Vix enim fieri potest, ut quae re utili, & necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur; praesertim vero cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata eare tradiderit Ecclesiae, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest: ita, quicumque baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam, recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum penitentiae sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles

fideles, ne, tam ampla venie facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiri de clarauimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad recipiendum tardiores reddantur. in altero enim cum iniuriosi, & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertitur: in altero vero magnopere verendum est, ne morte preoccupati, frustra pescatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

Carnis resurrectionem.

Magnam huius articuli vim esse ad fidei nostra veritatem stabiliendam id maxime ostendit, quod diuinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostre spem nixam esse. nam, ut Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neq; Christus resurrexit: 1. Cor. 15. quod si Christus non resurrexit, inanis est predicatio nostra, inanis est & fides vestra. In eo igitur explicando Parochus non minus opera, & studij ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. magnas enim et preclaras utilitates ex ea cognitione ad filium fructum redundare, paulo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc

Sap. 2. 3.
Matt. 10.
22.

If. 40.
Ioan. 1.

articulo, carnis resurrectionem appellari. quod quidem sine causa factum non est. nam docere voluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem. quare ne quis forte eam simul cum corpore interuisse, utrumque, veroin vitam reuocari existimaret, cum animam plurimis sacrarum litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem carnis tantum suscitanda mentio in articulo facta est. & quamquam saepe etiam in sacris scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam, Omnis caro fenum; & apud sanctum Ioannem, Et verbum caro factum est; significet: hoc tamen loco carnis vox corpus declarat: ut duarum partium animae & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, & in puluerem terrae, ex qua compactum est, redire, animam vero incorruptam manere intelligamus. At vero, cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius haereticis confutanda causa, quae

1. Tim. 1. viuo Apostolo, Hymenaei, & Philetis fuit; qui asseriebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spiritali, qua a morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis plenum fit, eum errorem tolli, & veram corporis resurrectionem confirmari.

* Carnis, * Verum Parochi partes erunt, hunc veritatem illu-

illustrare exemplis ex veteri, nouoq; testamen-
 to, & ex omni Ecclesiastica historia depromptis. resurrecti-
 alij enim ab Helia, & Heliseo in veteri testamen-
 to, alij, præter eos, quos Christus Dominus à mor-
 te excitauit, à sanctis Apostolis, alijsq; per multis
 ad vitam reuocati sunt: quæ resurrectio multo-
 rum huius articuli doctrinam confirmat. ut enim
 plures à morte excitatos credimus: ita uniuersos
 ad vitam reuocatum iri credendum est. quin e-
 tiam præcipuus fructus, quem nos ex huiusmodi
 miraculis capere debemus, ille est, ut summam
 fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testi-
 monia, quæ Parochis, qui in sacris litteris medio-
 criter versati sunt, facile occurrent. Illustriora ve-
 ro loca sunt in veteri quidem testamento, quæ le-
 guntur apud Iob, cum ait, se in carne suo conspe-
 cturum Deum suum: & apud Daniele de ijs, Daniel, 12.
 qui in puluere terra dormiunt, alios in vitam æter-
 nam, alios in opprobrium sempiternum euigila-
 turos: in nouo autem testamento, quæ S. Matth. Matth. 22.
 refert de disputatione, quam Dominus cum Sad-
 ducais habuit: præterea quæ Euangelista narrant
 de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda
 sunt, quæ Apostolus, ad Corinthios, & ad Thessa-
 loncenses scribens, accurata oratione disseruit. 1. Cor. 15.
 Sed quamuis hoc fide certissimum sit, multum ta-
 men proderit, vel exemplis, vel rationibus osten-
 dere, id, quod fides credendum proponit, à natura,
 aut ab humana mentis intelligentia non abhor-
 rere. 1. Thef. 4.

- rere. itaque Apostolus querenti quo modo resur-
gerent mortui, sic respondit: *Inspiciens tu quod*
1. Cor. 15. *seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut vult. & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem multas praterea adiungi posse,*
- S. Grego. *sanctus Gregorius ostendit: Lux enim, inquit,*
lib. 14. mo. *quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, et rur-*
cap. 30. *sus quasi resurgendo reuocatur, & arbuta vir- ditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo re- parantur: & semina putrescendo moriuntur, & rursus germinando resurgunt. Rationes illae praeterca, quae ab ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatae videri possunt. Ac primum quidem cum anima immortales sint, & tamquam pars homini ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas à corporibus seiunctas perpetuo manere, praeter naturam existimandum est. Quoniam vero quod natura aduersatur, ac violentum est, dururnum esse non potest; consentaneum fore videtur, ut denuo cum corporibus iungantur ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectionis futura sit. quo quidem argumentandi genere Saluator ipse noster usus est, cum aduersus Sadduceeos disputans, ex animarum im-*
- Matt. 22. *morta-*

mortalitate corporum resurrectionem conclusit. Deinde cum malis supplicia, bonis premia à iustissimo Deo sint proposita; ex illis vero quamplurimi, ante quam debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmijs è vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus veluti peccatis socijs homines utuntur, una cum anima pœna aut premio afficiantur. qui locus diligentissime tractatus est à sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolum, cum de resurrectione differeret, Sim hac vita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiles sumus omnibus hominibus. Quæ quidem verba nemo ad animam miseriam referri existimabit; quæ cum immortalis sit, quamvis corpora non resurgerent, in futura tamen vita beatitudine frui posset; verum de toto homine intelligenda sunt. nisi enim corpori debita pro laboribus premia reddantur; necesse est, ut, qui, quemadmodum Apostoli, tot arumnas, & calamitates in vita perpepsi sunt, omnium sint miserimi. Idem vero multo apertius docet ad Thessalonicenses his verbis: Gloriamur in Ecclesijs Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini:

S. Chryf.
hom. ad po
pu. anti.
I. Cor. 15.

1. Thef. 1.

si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Iesu de calo, cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio Domini nostri Iesu Christi. Adde etiã, non posse homines, quam diu anima à corpore seiuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Vt enim qualibet pars à toto separata, imperfecta est: ita etiam anima, qua corpori non est adiuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse.

De varia
refurgen-
tium con-
dicione.
1. Cor. 15.

Ioan. 5.

His igitur, atq; alijs huiusmodi rationibus Pastores fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint, nam ad Corinth. scribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Omni itaq; malorum, bonorumq; discrimine remoto, omnes à mortuis, quamquam non omnium par condicio futura est, resurgent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentate iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim sententia, qua asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere

quiescere, ipsamq³ sententiam magis veritati con-
 uenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus. S. Hiero.
 idem sentit & sanctus Augustinus. Neg³ vero in epi. ad
 huic sententia repugnant Apostoli verba, ad Minerium
 Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo & Alexan.
 sunt, resurgent primi: deinde nos, qui vivimus, 1. Thef. 4.
 qui relinquamur, simul rapiemur cum in illis nubi
 bus obviam Christo in aëra. nam sanctus Ambro. S. Ambro.
 cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors in 1. epist.
 praeueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima ad Thef.
 in momento reddatur: cum enim tollentur, mor-
 rientur, ut pervenientes ad Dominum, praesentia
 Domini recipiant animos, quia cum Domino mor-
 tui esse non possunt. Eademq³ sententia compro-
 batur sancti Augustini auctoritate in libro de Ci-
 vitate Dei. Cum vero multum referat, nobis cer-
 to persuaderi, hoc ipsum, atq² adeo idem corpus,
 quod uniuscuiusq³ proprium fuit, quamvis corrup-
 tum sit, & in pulverem redierit, tamen ad vi-
 tam suscitandam esse illud etiam Parochus accu-
 rate explicandum suscipiet. Hae Apostoli est sen-
 tentia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc in-
 ducere incorruptionem: ea voce, Hoc, proprium
 corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo cla-
 rissime vaticinatus est: Et in carne mea, inquit,
 videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & ocu-
 li mei conspiciuntur sunt, et non alius. Hoc idem col-
 ligitur ex ipsius resurrectionis definitione. est e-
 nim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum sta-
 1. Cor. 15.
 Iob. 19.
 Da. lib. 4.

de orth. fi-
de ca. 28.

2. Cor. 5.

S. Augu.
lib. 22. de
ciuit. Dei,
ca. 19. &
enchir. cap.
90.

3. Auguſt.
enchiri.
cap. 89.
Mat. 10.

tum, unde cecideris, reuocatio. Deniq³, si confi-
deremus, cuius rei caussa resurrectionem futu-
ram paulo ante demonstratū est; nihil erit, quod
cuiusquam animum hac in re dubium facere possit.
Idcirco autem corpora excitanda esse docui-
mus, ut referat unusquisq³ propria corporis prout
gessit, siue bonum, siue malum. Hominum igitur
ex ipso corpore, cuius opera vel Deo, vel demoni
seruiuit, resurgere oportet; ut cum eodem corpo-
re triumpho coronas, & premia consequatur, aut
pœnas, et supplicia miserrima perferat. Neq³ vero
corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius
natura veritatem, atq³ ad hominis decus, & orna-
mentum pertinet, restituendum est. Praclarum
ca de re sancti Augustini testimonium legimus:
Nihil tunc vitij, inquit, in corporibus existet: si a-
liqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint,
non totam corporis molem assument, sed quod il-
lam habitudinem superabit, reputabitur super-
fluum: & è diuerso, quacumque vel moribus, vel
senium confecit in corpore, reparabitur per Chri-
stum virtute diuina, ut, si aliqui propter macro-
rem fuerint graciles, quia Christus non solum no-
bis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam
huius vite fuerit nobis ademptum. Item alio loco:
non resumet homo capillos, quos habuerit, sed
quos decuerit, iuxta illud: Omnino capilli capiti
vestri numerati sunt, qui secundum diuinam sa-
pientiam sunt reparandi. In primis vero, quo-
miam

niam membra ad veritatem humane nature pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibus suis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent. aliter enim anima desiderio, qua ad corporis coniunctionem propensa est, minime satisfactum esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea, satis constat resurrectionem aque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neg. id de martyribus solum fatendum est, de quibus sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium: alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere. veruntamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij, cicatrices resurgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, veluti & cicatrices vulnerum Christi: quod de improbis quoque verissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint. nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed calamitatē, ac miseriam est redundatura;

Vide lib. 22. de civitate Dei, cap. 20.

cum merita non ipsis membris, sed persona, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur. nam ipsi, qui penitentiam egerunt, ad premium; illis vero qui eandem contempserunt, ad supplicium restituentur. Hac vero si à Parochis attente considerentur, nunquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosq; pietatis studio fidelium animos; ut vite huius molestias, & arumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis, & pijs proposita est, aude expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt, quamuis illud ipsum, atq; idem corpus à mortuis renouari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen et diuersam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia à se ipsis differunt, quod, cum antea mortis legibus subiecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum malorumq; discrimine immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum sacrarum scripturarum testimonia nos admonent: scriptum est enim; Præcipitabit mortem in sempiternum. & alibi; Ero mors tua, ô mors. quod explicans Apost. inquit: Nouissima inimica destruetur mors. & apud sanctum Ioannem legimus: Mori

Isa. 25.

Ose. 13.

1. Cor. 15.

Apoca. 21.

Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Hebr. 2.
 Christi Domini merito, quo mortis imperium e-
 nersum est, peccatum Adalongo interuallo supe-
 rari. Idem etiam diuina iustitia consentaneū fuit,
 ut boni beata vita perpetuo fruerentur; mali ve-
 ro sempiternas pœnas luentes; quærent mortē,
 & non inuenirent; optarent mori, & mors fuger-
 et ab eis. Atq; hæc quidem immortalitas bonis, Apoc. 9.
 malisq; communis erit. Habebunt præterea san-
 ctorum rediuidina corpora insignia quædã, et præ-
 clara ornamenta, quibus multo nobiliora futura
 sint, quam umquam antea fuerint. Præcipua ve-
 ro sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex A-
 postoli doctrinã a Patribus obseruata. earum pri-
 ma est impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ
 efficiet, ne molesti aliquid pati, ullõue dolere, aut
 incommodo affici queant. nihil enim aut frigo-
 rum vis, aut flamma ardor, aut aquarum impe-
 tus obesse eis poterit. Seminatur, inquit Aposto- 1. Cor. 15.
 lus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod
 autem impassibilitatẽ potius, quam incorruptio-
 nẽ scholastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod
 est proprium corporis gloriosi, significarent. non
 enim impassibilitas illis communis est cum dam-
 natis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint,
 aestuare tamen possunt, atque algere, variisque
 cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas,
 qua sanctorum corpora, tamquam sol, fulgebunt.
 ita enim apud sanctum Mattheum testatur Sal-
 uator

Matth. 13. *nator noster: Iusti, inquit, fulgebunt sicut in regno*
 Matth. 17. *patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, sua*
transfigurationis exemplo declarauit. Hanc in-
 Phil. 3. *terdum Apostolus gloriam, modo claritatem ap-*
 1. Cor. 15. *pellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis no-*
 Exod. 34. *stra configuratum corpori claritatis sua. & rur-*
 2. Cor. 3. *sum: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.*
Huius etiam gloria imaginem quandam vidit
populus Israel in deserto, cum facies Moyses ex
colloquio, & presentia Dei ita colluceret, ut in
eam filij Israel oculos intendere non possent. Est
vero claritas hac fulgor quidam ex summa ani-
mae felicitate ad corpus redundans, ita ut sit que-
dam communicatio illius beatitudinis, qua ani-
ma fruatur: quo modo etiam anima ipsa beata
efficitur, quod in eam pars diuina felicitatis deri-
uetur. Hoc vero munere non aequae omnes per-
 Cor. 15. *inde ac primo ornari credendum est. erunt*
quidem sanctorum corpora omnia aequae impas-
abilia, sed eundem splendorem non habebunt, nam-
ut testatur Apostolus, Alia claritas solis, alia
claritas luna, & alia claritas stellarum: stella
enim a stella differt in claritate, sic & resurrectio
mortuorum. Cum hac dote coniuncta est illa,
quam agilitatem vocant, qua corpus ab onere,
quonunc premitur, liberabitur: facillimeque in
quamcumque partem anima voluerit, ita moue-
ri poterit, ut ea motu ne nihil celerius esse queat
quemadmodum aperte sanctus Augustinus in
 libro

libro de Ciuitate Dei, & Hieronymus in Isaiam, Aug. li. 20.
 docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Se- de ciuitat.
 minatur in infirmitate, surgit in virtute. His ve- Dei, ca. 18.
 ro addita est, quæ vocatur subtilitas: cuius virtu- & lib. 13.
 te corpus anime imperio omnino subicietur, eiq; cap. 18.
 seruiet, & ad nutum præsto erit: quod ex illis A- Hier. in ca
 postoli verbis ostenditur: Seminatur, inquit, cor- 40. Ma. su-
 pes animale, surget corpus spirituale. Hæc fere per illa ver-
 sunt præcipua capita, quæ in huius articuli expli- ba. Muta-
 catione tradenda erunt. bant forti-
 tudinẽ, &c.

Ut autem fideles sciant, quem fructum ex tot, Quam fa-
 tantorumque mysteriorum cognitione capere lutares ex
 possint; primum declarare oportebit, maximas articulo ke
 a nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapien- iurrectio-
 tibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot nis capian-
 enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel tur fructus
 singulari doctrina præditi, in hac tam certa ve- Mat. 13.
 ritate caci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa
 patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspi-
 rare non licebat, est quod summam eius benigni-
 tatem, & clementiam perpetuis laudibus cele-
 bremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex
 huius articali meditatione consequetur, quod
 scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudi-
 ne, vel beneuolentiâ coniuncti sunt, facile tum
 alios, nos ipsos consolabimur. quo quidem gene-
 re consolationis Apostolum usum esse constat,
 cum ad Thessalonicenses de dormientibus scri- 1. Theff. 4.
 beret. Sed in omnibus etiam alijs arumtis, & in

- calamitatibus, futura resurrectionis cogitatione summā nobis doloris leuationem asseret; quem
- Iob. 19. admodum sancti Iob exemplo didicimus, qui vni
 hac spe afflictum, et merentem animum sustenta-
 bat: fore aliquando, ut in resurrectione dominum
 Deum suum cōspiceret. Præterea, hoc pluri-
 mum valebit ad persuadendum fidelibus popu-
 lis, ut rectam vitam, integram, ab omni que pro-
 sus peccati labe puram agere quam diligentissi-
 me curent. si enim cogitauerint, ingentes illas di-
 uitias, quæ resurrectionem cōsequuntur, ipsis præ-
 politas esse, facile ad virtutis & pietatis studia
 allicientur. Contra verò nulla res maiore vim ha-
 bitura est ad comprimendas animi cupiditates,
 hominesq; à sceleribus auocandos, quam si sepius
 admoneantur, quibusnam malis, & cruciatibus
 improbi afficiendi sunt, qui extremo illo die proci-
 dent in resurrectionem iudicij.

Io. n. 5.

Vitam æternam.

Sancti Apostoli, duces nostri, Symbolum, quod
 fidei nostra summa continetur, æterna vite articu-
 lo claudi, & terminari voluerunt; tum quia post
 carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expe-
 ctandum est, nisi æterna vite præmium; tum ve-
 ro, ut perfectæ illa felicitas, & bonis omnibus cir-
 cummulata, nobis semper ante oculos versaretur, de-
 ceremurque in ea mentem, & cogitationes no-
 stras omnes defigendas esse. Quare Parochi in
 erudiendis fidelibus numquam intermitēt, præ-

mīs aeternae vitae propositis, eorum animos accen-
 dere: ut, quaecumq; vel difficillima Christiani no-
 minis causa subeunda esse docuerint, facilia, at-
 que adeo iucunda existiment, promptioresque
 ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed
 quoniam sub his verbis, quae ad beatitudinem no-
 stram declarandam hoc loco usurpantur, pluri-
 ma mysteria in occulto latent, ea sic aperienda
 sunt, ut, quantum cuiusque ingenium ferat, om-
 nibus patere possint. Admonendi igitur sunt fide-
 les, his vocibus, Vitam aeternam, non magis per-
 petuitatem vitae, cui etiam daemones, sceleratique
 homines addicti sunt, quam in perpetuitate bea-
 titudinem, quae beatorum desiderium expleat, si-
 gnificari. Atque ita intelligebat legis peritus ille,
 qui a Domino Salvatore nostro, quid sibi facien-
 dum esset, ut vitam aeternam possideret, in euan-
 gelio quasiuit: perinde ac si diceret: *Quaenam mi-* Luc. 18.
hi praestanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta
felicitate frui liceat, perueniam? In hunc vero sen- Rom. 6.
sum sacrae litterae haec verba accipiunt, ut multis
in locis licet animadvertere! Hoc vero potissi-
imum nomine summa illa beatitudo appellata est,
ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & ca-
ducis, quae aeternae esse non possunt, consistere. Ne-
que enim haec ipsa beatitudinis vox satis explica-
re poterat, quod querebatur; praesertim cum non
defuerint homines inanis cuiusdam sapientiae opi-
nione inflati, qui summum bonum in istis rebus po-
nerent,

1. Ioan. 2.

nerent, quæ percipiuntur sensibus. hæc enim pereunt, & veterascunt: beatitudo vero nullo temporis termino definienda est. quin potius terrena hæc longissime à vera felicitate absunt: à quavis quam maxime recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur. scriptum est enim: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. & paulo post: Mundus transit, & concupiscentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua

1. Pet. 2.

non ciues, sed aduena sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, si abnegantes impietatem, ac secularia desideria, sobrie, & iuste, & pie vixerimus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Hæc autem cum

Ad Titum 2.

per multi, qui sibi ipsis sapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem querendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex vi huius nominis, Vitam æternam, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti nunquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt. nam felicitas ex omnibus bonis sine vlla mali admistione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna vita necessario consistit. neque enim

enim potest beatus non magnopere velle, ut illis bonis, quae adeptus est, sibi perpetuo frui liceat.

Quare, nisi ea professio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur necesse est.

Verum, quanta sit beatorum, qui in caelesti patria vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, praeter ea nomine comprehendi possit, haec ipsa voces, cum vitam beatam dicimus, satis demonstrant. nam cum ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis alijs commune est, facile intelligimus deesse propriam vocem, quae res illa plane exprimat. Cum igitur felicitas ijs vocibus declaretur, quae non magis in beatos, quam in omnes, qui perpetuo vivunt, recte conveniunt, hoc nobis argumento esse potest, alio rem, & praestantiorrem quandam rem esse, quam ut proprio vocabulo perfecte significare eius ratio non possimus. nam etsi plurima alia nomina caelesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt regnum Dei, Christi, calorum, paradisus, sancta civitas, nova Hierusalem, domus patris: tamen perspicuum est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non praetermittent, fideles tam amplius premijs, quae vitae aeternae nomine declarantur, ad pietatem, & iustitiam, & omnia Christiana religionis officia invitandi. Constat enim, vitam in maximis bonis, quae natura expetuntur, numerari

De inenarrabili sanctorum gloria: & de praemijs essentialibus & accidentalibus,

Act. 14.

2. Pet. 1.

Matt. 5.

Luc. 23.

Apoc. 21.

Ioan. 14.

solere. atqui hoc potissimum bono, cum vitā aeternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua haec, & calamitosa vita, quae tot, & tam varijs miseris subiecta est, ut mors verius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius esse potest: quo tandem animi studio, qua contentione aeternam illam vitam querere debemus, quae defunctis omnibus malis, perfectam, & absolutam bonorum omnium rationem coniunctam habet? nam, ut sancti Patres tradiderunt, aeterna vita felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia:

Apoc. 7. 11. scriptum est enim in Apocalypsi: non esurient, neque sitient amplius: neque cadet super illos sol, neque ullus aestus. & rursus: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quae prima abierunt. Iam vero beatorum immensa gloria, innumeraque solida letitia, & voluptatis genera futura sunt: cuius gloria magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est; nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire, ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus. Quamuis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus ca-

S. Aug. sermo. 64. de verbis do-

sturi sumus, quam bona, ac voluptates, quas habeturi sumus, numerari posse videamur: danda

tamen

tamen erit opera, ut, quæ fideles summe illius felicitatis adipiscenda cupiditate inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam à grauissimis diuinarum rerum scriptoribus accepimus. ij enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet: alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc vero accessoria bona, docendi causa appellarunt. Ac solida quidam beatitudo quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, eiusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est vita eterna, inquit Christus Dominus, ut cognoscant te solum Deum Ioan. 17. verum, & quem misisti Iesum Christum: quam sententiam sanctus Ioan. videtur interpretari, cum ait: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quomam videbimus eum, sicuti est. significat enim beatitudinem ex ijs duobus constare; tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est; tum quod veluti Dei efficiemur. nam qui illo fruuntur, quamuis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formam induunt, ut Diypotius, quam homines videantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaqueque res vel ex eius essentia, vel ex eius

mi. Et de
Symbolo
ad Cathc.
lib. 3. c. vlt.

1. Ioan. 13.

similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam
 nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumento
 ad perfectam eius notitiam peruenire possimus:
 consequens est, ut eius naturam, & essentiam
 videre nemini liceat, nisi hac eadem diuina essentia
 se nobis coniunxerit. atque id Apostoli verba illa
 significant: Videmus nunc per speculum in eni-
 gmate, tunc autem facie ad faciem. nam quod in-
 quit, In enigmate; interpretatur sanctus Augu-
 stinus in similitudine ad Deum intelligendum ac-
 commodata. Quod etiam sanctus Dionysius a-
 pte ostendit, cum affirmat, nulla inferiorum si-
 militudine superiora percipi posse. neque enim ex
 alicuius rei corporee similitudine, eius, que corpo-
 re careat, essentia & substantia cognosci potest;
 cum praesertim necesse sit, rerum similitudines mi-
 nus concretionis habere, & magis spirituales esse,
 quam res ipsas, quarum imagine referunt: quem-
 admodum in omnium rerum cognitione, facile ex-
 perimur. quonia vero fieri non potest, ut alicuius
 rei creata similitudo aequa pura & spiritalis, ac
 Deus ipse est, reperiatur: ita fit ut ex nulla simili-
 tudine diuinam essentiam perfecte intelligere pos-
 simus. Accedit etiam, quod omnes creatae res cer-
 tis perfectionis terminis circumscribuntur: at Deus
 infinitus est, neque ullius rei creata similitudo
 eius immensitatem capere potest. Quocirca una
 illa ratio diuina substantiae cognoscende relinqui-
 tur, ut eae se nobis coniungat, & increbibili quo-
 dam

dam modo intelligentiam nostram altius extol-
 lat, atq; ita idonei ad eius naturam speciem contem-
 plandam reddamur: id vero lumine gloriæ asse-
 quemur, cum eo splendore illustrati, Deum lu-
 men verum in eius lumine videbimus. nam beati
 Deum presentem semper intuentur: quo quidem Psal. 35.
 dono omnium maximo, & præstantissimo, diuina
 essentia participes effecti, vera, & solida beatitu-
 dine potiuntur: quam nos ita credere debemus,
 ut, eam Dei benignitate cum certa spe nobis ex-
 spectandam esse in Symbolo Patrum definitum
 sit: inquit enim: Expecto resurrectionem mortuo-
 rum, & vitam venturi sæculi. Diuina hæc plane
 sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione
 comprehendi a nobis possunt. Verum licet aliquam
 huius beatitudinis imaginem, in ijs etiam rebus,
 qua sensu percipiuntur, cernere. Nam quem-
 admodum ferrum, admoto igni, ignem concipit,
 & quamuis eius substantia non mutetur, fit ta-
 men, ut diuersum quippiam, nimirum ignis ef-
 se videatur: eodem modo, qui in caelestem illam
 gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati,
 ita afficiuntur, cum tamen id, quod sunt, esse
 non desinant, ut multo magis distare ab ijs, qui
 in hac vita sunt, merito dici possint, quam fer-
 rum candens ab eo, quod nullam caloris vim in se
 contineat. Ut igitur rem paucis complectamur,
 summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentia-
 lem vocamus, in Dei possessione constituenda est.

Symbol.
Constanti

Quid

Rom. 2.

Mat. 15.

Psal. 138.

Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quaedam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quae quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum, nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quae constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & praestanti dignitate habuturi sunt. At vero quantus ille honor existimandus est, qui eis à Domino tribuitur, cum non amplius serui, sed amici, fratres, ac filij Dei vocentur? quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis verbis Saluator noster compellabit: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum: ut merito liceat exclamare, Nimis honorificati sunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam à Christo Domino, coram patre caelesti, & angelis eius, celebrabuntur. Praeterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientia praestantibus habeatur, quod eos locupletissimos virtutis suae testes fore existiment; quantum beatorum gloria accessurum putamus, quod

quod alius alium summo honore prosequetur? Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quacumq; nobis iucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam caelestium vitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cer hominis ascendit, fieri Apostolus affirmat. 1. Cor. 2. nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cum in caelo, detracta mortalitate, tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima autem aeterno gloriae pabulo, quod magni illius conuiuij auctor transiens omnibus ministrabit, cum summa voluptate, exsaturabitur. Quis vero pretiosas vestes, aut regales coporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum vsus futurus sit, omnesq; immortalitate, & splendore amicti, & sempiterna gloriae corona ornati erunt? Sed si ample etiam, & magnifica domus possessio ad humanam felicitatem pertinet; quid caelo ipso, quod Dei claritate undiq; collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet,

Lucæ 127

Pfal. 83.

arderet. *Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Atque, ut hic sit omnium fidelium animus, hac comanis omnium vox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni studio curare debent. nam,*

Ioan. 14.

In domo patris mei, inquit Dominus, mansiones multe sunt, in quibus maiora, & minora premia, ut quisque promeritus erit, reddentur. Qui enim

2. Cor. 9.

parce seminat, parce metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles exortabunt, verum etiam eius consequenda certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, & in oratione, & sacramentorum salutari usu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant: ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se prepraui, ut aliquando impleatur, quod dictum est per prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.

Esa. 52.

DE SACRAMENTIS.

Um omnis Christiana doctrina pars scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorum disciplina, qua & Dei iussu necessaria, & utilitate uberr-

uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales evadant, quibus præstantissima, ac sanctissima res digne, & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa divina interdite regula non discedant: Nolite sancti Matth. 7.
 Etum dare cambus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.

Principio igitur, quoniam uniuerse de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi, atque notione oportet inciperere, eiusque ambiguum significationem explanare; ut, quæ huius verbi sententia hæc loco propria sit, facilius intelligatur. quare docendi sunt fideles, sacramenti nomen quod ad propositam rem attinet, aliter à profanis, quam à sacris scriptoribus, acceptum esse. nam alij auctores sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum intrati aliquo seruitutis vinculo obstringimur, ex quo iusurandum, quo se milites fidelem operam reip. præstaturos pollicentur, sacramentum militare dictum est. atque hæc frequentissima huius vocabuli significatio apud illos videtur fuisse.

Verum apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Greci, ad eandem rem significandam, mysterij vocabulo vsi sunt. in eam vero sententiam sacramenti vocem accipiendam esse

Ephes. 1.

1. Tim. 3.

Sapient. 2.

D. Greg.
in cap. 16.1. Reg. su-
per illud:Directus
est spiritus
Domini in
Dauid.De pro-
pria vi, atq;
natura sa-
cramenti.

esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: *Ut no-
tum faceret nobis sacramentum voluntatis sue.*
Deinde ad Timotheum: *Magnum est pietatis sa-
cramentum. Præterea in libro sapientia: Ne scie-
runt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs mul-
tis, licet animaduertere, sacramentum nihil al-
lud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam,
significare. Quare Latini doctores signa quedam
sensibus subiecta, quæ gratiam quam efficiunt, si-
mul etiam declarat, ac veluti ante oculos ponunt,
sacramenta commode appellari posse existima-
runt. Quanquam, v' D. Gregorio placet, ob id sa-
cramenta dici possunt, quod diuina virtus sub re-
rum corporearum tegumentis occulte salutem ef-
ficiat. Nec vero quisquam putet hoc vocabulum
nuper in Ecclesiam inductum esse. nam qui san-
ctos Hieronymum, Augustinum legerit, facile
perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad
eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sa-
pissime sacramenti nomine, interdum vero etiam
Symboli, vel mystici signi, vel sacri signi voce
vfos esse. Atque hac de sacramenti nomine dicta
sint: quod quidem veteris etiam legis sacramen-
tis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus
præcepta tradere, cum ea euangelij lege, & gra-
tia sublata sint.*

*Verum, præter nominis notionem, quæ hæc te-
nus declarata est, rei etiam vis, & natura dili-
genter inuestiganda, & quid sacramentum sit,
fidelibus*

fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex
 genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia
 comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum mul-
 ta rationes sint, qua ad hanc rem explicandam
 apta, & accommodata videantur, nulla tamen
 planius, & dilucidius eam demonstrat, quam de-
 finitio à D. Augustino tradita, quam deinde

D. Augu.
 lib. 10. de
 ciuit. Dei
 cap. 5.

omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacra-
 mentum, inquit ille, est signum rei sacra: vel, ut
 alijs verbis, in eandem tamen sententiam, dictum
 est, sacramentum est inuisibilis gratia visibile si-
 gnum, ad nostram iustificationem institutum.
 Quae quidem definitio ut magis pateat, singula
 eius partes Pastoribus exponenda erunt. Atque
 in primis docere oportebit, rerum omnium, quae
 sensibus percipiuntur, duo esse genera. aliae enim
 ob id inuenta sunt, ut aliquid significent: aliae non
 alterius rei significanda, sed sua tantum causa ef-
 fectae sunt: quo in numero omnes pene res, quae na-
 tura constant, haberi possunt. At vero in priori
 genere vocabula rerum, scriptura, vexilla, ima-
 gines, tubae, & alia huiuscemodi permulta ponen-
 da sunt. nam si ex vocabulis vim significandi de-
 traxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem
 vocabula instituerentur. Hac igitur signa proprie
 dicuntur. illud enim signum esse sanctus Augusti-
 nus testatur, quod praeter rem, quam sensibus obij-
 cit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem
 capiamus: sicut ex vestigio, quod terra impres-

S. Aug. li.
 2. de do-
 ctri. Chri-
 sti. cap. 1.

sum intuemur, transisse aliquem, cuius vestigium apparet, facile cognoscimus. Quae cum ita se habeant, sacramentum ad hoc rerum genus, quae significandi causa instituta sunt, referri, perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris sua virtute, quae sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim, (ut, quod docetur exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & sollemnibus verbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat; Spiritus sancti virtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas nostras praclaro illo caelestis iustitiae dono augeri, atque ornari: simulq; ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat. Sed ex scripturis etiam aperte colligitur, sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcisione, veteris legis sacramento, quae Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos

Rom. 4. scribit: Et signum accepit circumcisionis, signa-

Rom. 6. culum iustitiae fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatos esse, licet cognoscere, baptismum huius rei significationem habere. ni-

Rom. 6. mirum, ut ait idem Apostolus, nos conspultos esse cum illo per baptismum in mortem. Neque vero parum proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut,

Ut, que illis significantur, continentur, atque effi-
eruntur, sancta, & augusta esse facilius sibi per-
suadeat; cognitaque eorum sanctitate, ad divi-
nam erga nos beneficentiam colendam, ac vene-
randam magis excutetur.

Sequitur nunc, ut verba illa, Rei Sacrae, que
est altera definitionis pars, explicentur. quod qui
dem ut commodè fieri possit, paulo altius repeten-
da sunt, que de signorum varietate sanctus Au-
gustinus acute, & subtiliter disputavit. Quadam
enim signa naturalia dicuntur, que præter se ip-
sa alterius rei notitiam (quod omnibus signis
commune esse, antea demonstratum est) in ani-
mis nostris gignunt, veluti fumus, ex quo statim
ignem adesse intelligitur. atq; hoc signum ob eam
causam naturale appellandum est, quod fumus
non voluntate ignem significat, sed rerum usus
efficit, ut, si quis fumum tantum videat, naturam
simulet vim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente,
& cogitatione percipiat. Quadam vero signa
natura non constant, sed constituta, atque ab
hominibus inuenta sunt, ut & colloqui inter se,
& alijs animi sui sensa explicare, vicissimque a-
liorum sententiam, & consilia possent cognosce-
re. Hæc autem quam varia, & multiplicia sint,
ex eo licet animadvertere, quod nonnulla ad o-
culorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad
ceteros sensus pertinent. nam cum aliquid ali-
cui innumus, & exempli causa, sublato vexillo

Sacramen-
tum esse rei
sacrae sig-
num, quo
modo in-
telligendū:
S. Aug. li.
2. de doct.
Christ. c.
1. & seq.

quippiam declaramus; satis constat, eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tiliarum, aut citharæ sonus, qui non solum delectandi, sed plerumque significandi causa funditur, ad aurium iudicium spectat: quo quidem præcipue sensu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent. Verum, præter illa signa, quæ hominum consensus, & voluntate constituta esse, hæcenus diximus, alia quadam sunt diuinitus data, quorum tamen non vnum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem à Deo hominibus commendata sunt, vt aliquid significarent, vel admonerent, cuiusmodi fuerunt, legis purificationes, panis azimus, & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus ceremonias pertinebant: alia vero Deus instituit, quæ non significandi modo, sed efficiendi etiam vim haberent, atque in hoc posteriori signorum genere sacramenta nouæ legis numeranda esse, liquido apparet. signa enim sunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certo credimus. Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus; ita etiam res sacræ non vnius modi existimanda est. Quod vero ad propositam sacramenti definitionem attinet, diuinarum rerum scriptores, sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit,

ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat, demonstrant. huic enim gratia propriam sacra rei appellationem tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noster Deo consecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid sacramentum sit, declaratur, docendum erit, rem esse sensibus subiectam, qua ex Dei institutione, sanctitatis & iustitiae tum significanda, tum efficienda vim habet: ex quo sequitur, ut facile quibus possit intelligere imagines sanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis sacramentorum rerum signa sint, non ideo tamen sacramenta dicenda esse. Huius autem veritatis doctrinam facile erit omnium sacramentorum exemplo comprobare, si, quod antea de baptismo admonuimus, cum dicebamus sollempnem illam corporis abluionem signum esse, & efficientiam habere rei sacrae, qua interior Spiritus sancti visceret, idem etiam in alijs sacramentis exercere aliquis velit. Iam vero hisce mysticis signis, qua à Deo instituta sunt, illud etiam praecipue conuenit, ut ex Domini institutione non vnā aliquam rem, sed plures simul significent. Quod in singulis sacramentis licet cognoscere, qua non solum sanctitatem, & iustitiam nostram, sed praeterea duo alia cum ipsa sanctitate maxime coniuncta declarant, Christi scilicet redemptoris passionem, qua sanctitatis causa est, & vitam aeternam, caelestemque beatitudinem, ad quam san-

Etitas nostra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus sacramentis perspicui possit, merito sacri doctores unicuique sacramentorum triplicem significandi vim inesse tradiderunt; tum quia alicuius rei praterita memoriam afferat; tum quia aliam presentem indicet, ac demonstrat; tum quia aliam futuram prænunciat. Neque vero existimandum est, hoc ita illis doceri, ut etiam sanctarum scripturarum testi-

Rom. 6. monio non probetur. nam cum Apostolus ait: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: plane ostendit, iccirco baptismum signum dicendum esse, quod Dominica passionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quo modo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ex his verbis perspicuum est, baptismum signum esse, quo celestis gratia in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, ut nouam vitam instituentes, omnia veræ pietatis officia, facile, et libenti animo

Rom. 6. exequamur. Postremo cum addit: Si enim conplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: apparet, baptismum vitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare. Sed præter hæc, quæ commemorauimus, varia significandi genera, & rationes, sæpe etiam euenit,

euenit, ut sacramentum non unam tantum rem presentem, sed plures demonstraret, ac notet. id vero sanctissimum Eucharistiæ sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo veri corporis, & sanguinis Domini presentia, nec non gratia, quam non impure sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex his igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula sacramentis nouæ legis insint, ut, ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Verum ad rectum sacramentorum usum docendum nihil accommodatius videri potest, quam diligenter causas exponere, cur sacramenta in-stitui oportuerit. Plures autem numerari solent: quarum prima est, humani ingenij imbecillitas. siquidem natura ita comparatum videmus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehensa sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei virtute efficiuntur, facilius intelligere possimus, idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, ut eam ipsam virtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. nam, ut præclare à sancto Chrysostomo dictum est, si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque ullis integumentis inuoluta ei

Sacramen-
ta, præfer-
tim legis e-
uangelicæ,
cur insti-
tuta.

S. Chryso-
ho. 83. in
Matth. &

ho. 60. ad
pop. Anti. oblata essent: quoniam vero anima corpori con-
iuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quae sen-
tiuntur, adminiculo ad ea intelligenda vire-
tur. Altera vero causa est, quod animus noster
haud facile commouetur ad ea, quae nobis promit-
tuntur, credenda. Quare Deus à mundi exordio
qua facere instituerat, verbis quidem frequen-
tissime indicare consuevit: interdum vero, cum
opus aliquod institueret, cuius magnitudo pro-
missi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quae
nonnumquam miraculi speciem haberent, verbis
adiunxit. nam cum Deus Moysen ad Israelitici
populi liberationem mitteret, ille vero, ne Dei qui-
dem praecipientis auxilio fretus, timeret, ne onus
sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere pos-
set, aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem
non adiungeret; Dominus promissionem suam
multa signorum varietate firmavit: Quemadmo-
dum igitur in veteri testamento Deus fecerat, ut
magni alicuius promissi constantiam signis testifica-
retur: ita etiam in noua lege Christus, saluator no-
ster, cum nobis peccatorum veniam, caelestem gra-
tiam, Spiritus sancti communicationem pollic-
tus est, quaedam signa oculis, & sensibus subiecta
instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum
haberemus, atque ita fidelem in promissis futu-
rum dubitare numquam possemus.

S. Ambro. Tertia causa fuit, ut illa tanquam remedia,
lib. 5. de sa. ut scribit sanctus Ambrosius, atque euangelici
Samarit-

Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem vel recuperandam, vel tuendam præsto esse. Virtutem enim, qua ex passione Christi manat, hoc est gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit per sacramenta, quasi per aluenum quendam, in nos ipsos derivare oportet. aliter vero nemini vlla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus sacramenta verbo suo, & promissione sancta relinquere in Ecclesia voluit, per quæ passionis suæ fructum nobis re ipsa communicari sine dubitatione crederemus; si modo unusquisque nostrum ad se eam curationem pie, & religiose admoueret.

Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria videri possit; ut scilicet nota quædam & symbola essent, quibus fideles internoscerentur, cum præsertim nullus hominum certus queat, ut etiam à Dino Augustino traditum est, siue vera, siue falsa religionis nomine, quasi unum corpus coagmentari, nisi aliquo visibilibus signorum fœdere coniungantur. Virumque igitur præstant nouæ legis sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se conuocant.

Præterea, aliam etiam instissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis

cra. cap. 4.
Luca 10.

D. August.
li. 19. cont.
Faust. c. 11.

Roma. 10.

enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad baptismum accedentes, palam testamur, nos credere, eius aqua virtute, qua in sacramento abluimur, spiritualem animae purgationem fieri. Magnam deinde vim habent sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam, & exorcendam, sed etiam eam charitatem inflammendam, qua amare inter nos debemus, cum, arctissimo nos vinculo colligatos, & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communionem, recordamur: Postremo, quod in Christiana pietatis studio plurimum faciendum est, humanae mentis superbiam edomant, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent; dum sensibilibus elementis subicere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, à quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis seruiremus. Haec sunt, quae potissimum de sacramenti nomine, naturae, institutione, fideli populo tradenda esse visa sunt: quae postea quam à Pastoribus accurate exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula sacramenta constant, quaeque sint illorum partes, ac praeterea qui ritus, & carimonia addita illis fuerint.

De materia, & forma sacramentorum, eorumque

Primum igitur, explicandum est, rem sensibilem, quae supra in sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamuis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet

quodlibet sacramentum conficitur: quorum alterum materia rationem habet, atq; elementum dicitur: alterum forma vim, & verbum cōmuni vocabulo appellatur: sic enim à Patribus accepimus. qua in re notū est, atq; apud omnes per vulgatum illud S. Augustini testimonium: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Reigitur sensibilis nomine tum materiam, siue elementum intelligunt, ut in sacramento baptismi aquam, confirmationis chrisma, et extrema unctionis oleum, que omnia sub aspectum cadunt; tum præterea verba, que formæ rationem habent, atq; ad aurium sensum pertinent. Apostolus vero utrumque aperte indicavit, cum inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aque in verbo vite. Quo in loco materia, & forma sacramenti exprimitur. Addenda autem erant verba ad materiam, ut apertior, clariorqueret, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in baptismo licet videre, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi vim habeat, & utriusq; rei symbolum esse possit, nisi verba addantur, utrum horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua diiudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit.

cerimonia
nijs.

S. August.
tracto. 80.
in Ioan.

Ephes. 5.

audebit: at cum verba adhibeantur, statim intelligimus, abluendi vim, & significationem habere.

In hoc autem nostra sacramenta antiqua legis sacramentis plurimum præstant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruetur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra vero formam verborum ita præscriptam habent, ut, si forte ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nihil relinquunt dubitandi locum. Haec sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam sacramentorum pertinent, ex quibus vnumquodque sacramentum necessario constituitur. His accedunt ceremoniæ: quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa nec essent cogat; tamen si quando omittantur, quoniam naturam non attingunt, nihil de vera sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem à primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper seruatum est, ut sacramenta sollempnibus quibusdam ceremoniis ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancti tractare crederemur. præterea, quæ sacramento efficiuntur, ceremoniæ ipsa magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde veromen-tes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant,

nant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemq; in eis, & charitatem excitant: quo maior cura, & diligentia adhibenda erit, ut fideles vim ceremoniarum, quibus singula sacramenta conficiuntur, cognitam, & perspectam habeant.

Sequitur, ut sacramentorum etiam numerus explicetur, quae quidem cognitio hanc utilitatem affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui vires ad laudandam, & pradicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis, ac beatae vitae adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholica igitur Ecclesiae sacramenta, quemadmodum ex scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, et Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neq; plura, neq; pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quae per similitudinem à naturali vita ad spirituales transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Hominem enim ad viuendum, vitamque conseruandam, & ex sua, rei q; publicae utilitate traducendam, hac septem necessaria videntur; ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur; imbecillitas virium reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magistratus numquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac postremo, legitima sobolis propagatione se ipsum, & humanum genus conseruet. Quae omnia quoniam vita

De necessitate, numero, & utilitate sacramentorum.

illi

illi, qua anima Deo vivit, respondere satis appareret, ex his facile sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus, veluti ceterorum ianua, quo Christo renascimur; deinde Confirmatio; cuius virtute fit, ut divina gratia augetur, & roboremur. baptizatis enim iam Apostolis, ut Divus Augustinus testatur, inquit Dominus, Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto. Tum Eucharistia, qua, tamquam cibo vere caelesti, spiritus noster alitur, & sustinetur. de ea enim dictum est à Salvatore: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Sequitur quarto loco Penitentia; cuius ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus. Postea vero extrema Unctio, qua peccatorum reliquiae tolluntur, & animi virtutes recreantur: siquidem Divus Iacobus, cum de hoc sacramento loqueretur, ita testatus est: Et si in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrarumque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremo additur Matrimonium, ut ex maris, & femina legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conservationem procreentur, & religiose educantur.

De præstantia & differentia sacramentorum - Illud vero maxime animadvertendum est, quamvis omnia sacramenta divinam, & admirabilem virtutem in se continerent, tamen non parum

D. August.
episto. 108.
Luc. 14.

Ioan. 6.

Iacob. 5.

rem omnia, & aequalem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi vim habere. Atque ex his tria sunt, quae tamen si non eadem ratione, tamen praeter ceteris necessaria dicuntur. baptismum enim unicumque, sine ulla adiunctione necessarium esse, Saluator his verbis declaravit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et spiritu, non potest introire in regnum Dei. Penitentia vero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim aeternum exitum effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite penituerit. Ordo praeterea, & si non singulis fidelibus, totitamen Ecclesia omnino necessarius est. Verum si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quae omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea quae ad singula sacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps videndum est, a quo hac sacra, & divina mysteria acceperimus. neque enim dubitandum est, quin praecleari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, praestantia quammaxime augeatur. Sed ea questio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum Deus sit, qui homines iustos efficiat: ipsa vero sacramenta iustitiae adipiscenda mirifica quaedam instrumenta sint: patet, unum eundemque Deum in Christo iustificationis & sacramentorum auctorem agnoscendum esse.

rum, & eorum auctore.

Ioan. 3.

esse. Præterea, sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum vero vnius Dei potentie proprium sit, in corda, & mentes hominum illabi; ex hoc etiam perspicitur, sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse; quemadmodum, ab eo quoque, intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est. hoc enim testimonium de illo accepisse sanctus Ioannes affirmat, cum ait: *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit; super quem videri spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto.* Sed quamuis Deus sacramentorum auctor, & dispensator sit, ea tamen non per angelos, verum per homines ministrari in Ecclesia voluit. non minus enim ministrorum officio, quam materia, et forma, ad sacramenta consicienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmandum est. Atque hi quidem ministri personam, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam egerunt, esse sit, ut siue boni, siue mali sint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia catholica seruauit, idque facere proponant, quod Ecclesiam ea administratione facti, vere sacramenta consiciant, & conferant: ita ut gratia fructum nullatenus impedire possit, nisi qui ea suscipiunt, se ipsos tanto bono fraudare, & spiritui sancto velint obistere. Hanc vero in Ecclesia certam, & exploratam sententiam semper fuisse,

S. Augu-

Ioan. i.

S. August. in ijs disputationibus, quas aduersus August. in
Donatistas conscripsit, clarissime demonstrauit. libris con-
tra Dona-
tist.

Quod si etiam scripturae testimonia querimus, ip-
sum Apostolum, his verbis loquentem, audiamus:
Ego, inquit, plantavi: Apollo rigauit: sed Deus in-
crementum dedit. neque enim qui plantat, est ali-
quid, neque qui rigat. sed qui incrementum dat

1. Cor. 3.

Deus. Ex quo loco satis intelligitur; quemadmo-
dum arboribus nihil obest eorum improbitas, quo-
rum manu facta sunt; ita nihil vitij aliena culpa co-
trahi illis posse, qui malorum hominum ministe-

Ioan. 4.

rio Christo insiti sunt. Quare, ut ex D. Ioannis
euangelio sancti Patres nostri docuerunt, Iudas
etiam Iscariotes plures baptizauit, ex quibus ta-
men neminem ueram baptizatū fuisse legimus:
ita ut praclare D. Augu. scriptum reliquerit: De
du baptismum Iudas, & non baptizatū est post
Iudam: dedit Ioannes, & baptizatū est post Ioan-

D. Augu.
tract. 5. in
Ioan.

nem: quia, si datum est à Iuda, baptismum Christi
erat: quod autem à Ioanne datū est, Ioanniserat:
non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam
per Iudae manus datum, baptismum Ioannis, etiam
per manus Ioannis dato, recte praeponimus.

Acto. 19.

Neque uero Pastores, alij de sacramentorum
ministri, cum haec audiunt, satis sibi esse arbitren-
tur, si, posthabita morū integritate, ac conscien-
tia munditia, illud tantum cogitent, quo modo sa-
cramenta ab illis rite ministrentur. ad enim eisi-
diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, pernicio-

Sacramen-
ta nouae le-
gis impura
conscien-
tia mini-
strare, quā

sum ipsis
ministris:
& de eorū
effectu.

Psal. 49.

qua ad eam functionem pertinet, posita non sunt.
Memnisse autem semper debent, sacramenta
diuinam quidem virtutem, qua illis inest, num-
quam amittere, at vero impure ea ministrantibus
aeternam perniciem, & mortem asserre. Sancta
enim, quod semel atq; iterum ac sepius admonere
oportet, sancte, et religiose tractanda sunt. Pec-
catori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: Quare
tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum
meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam.
Quod si homini peccatis contaminato minus licet
de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus con-
cipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum
consciens est, nec tamen sacra mysteria pol-
luto ore conficere, vel in foedas manus sumere, con-
tractare, atque alijs porrigere, & ministrare ve-
reatur? cum praesertim apud sanctum Dionysium
S. Dion. de scriptum sit, malis symbola (ita enim sacramenta
Eccle. hic- appellat) ne contingere quidem permixtum esse.
rar, cap. 1. Sanctitatem igitur, sacrarum rerum ministri
in primis sectentur, pure ad sacramenta mini-
stranda accedant, atque ita se ad pietatem ex-
erceant, ut ex eorum frequenti tractatione, &
usu, uberiori in dies gratiam, adiuuante Deo,
consequantur.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit,
quoniam sacramentorum effectus sint: id enim sa-
cramenti definitioni, qua supra tradita est, non
parum lucis allaturum videtur. ij autem duo par-
cipue

cipue numerantur. Ac principem quidem locum merito gratia illa obtinet, quam usitato à sacris doctōribus nomine, iustificantem vocamus. ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit, Christum dilexisse Ecclesiam, & se ipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aqua in verbo. Quo autem pacto tan-
 zares, & tam admirabilis per sacramentum efficiatur, ut, quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est. Aqua corpus abluat, & cor tangat, id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea vi præditā esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt. Quocirca, ne vlla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari sacramenta ceptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interius efficiant, miraculorum significationibus declarare, ut eadem perpetuo interius fieri constantissime crederemus, quamuis longe à nostris sensibus remota essent. Itaque, ut omittamus, Salvatore nostro in Iordane baptizato, celos apertos esse, & Spiritum sanctum columbae specie apparuisse; ut admoneremur, eius gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animam nostrā infundi: ut hoc

M a inquam

Ephē. 5.

D. Augu.
tract 80.
in Ioan.

Mat. 30.

Acto. 2.

inquam omittamus, (magis enim ad baptismi sanctificationem, quam sacramenti administrationem pertinent) nonne legimus, cum Pentecostes die Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad predicandam fidei veritatem, ad eundem pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, factorepente de celo sonitu, tanquam aduenientis spiritus vehementis, apparuisse illis dispersitas linguas quasi ignis? ex quo intellectum est. sacramento confirmationis eundem nobis spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus carni, mundo, & Sathana, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque haec miracula, quoties Apostoli sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiae aliquandiu visa sunt, donec, firmata iam fide, & corroborata, fieri desierunt.

De excellentia sacramentorum nouae legis ad vetera comparatorum, & de Characteribus.

a Galat. 4.
b Heb. 9.

Heb. 9.

Ex his igitur, quae de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, & praestantiorem vim sacramentis nouae legis inesse, quam olim veteris legis sacramenta habuerunt: a qua cum infirma essent, egeantque elementa, b inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animae. quare, ut signa, tantum earum rerum, quae mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At vero sacramenta nouae legis ex Christi latere manantia, qui per spiritum sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emunt.

emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, praeterquam quod plus efficacia habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter vero sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri, est character, quem anima imprimunt. nam cum Apostolis ait, *Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris: voce illa, Signauit, non obscure characterem descripsit, cuius proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem character veluti in signe quoddam anima impressum, quod deleri numquam potest, eiq; perpetuo inhaeret: de quo ita apud S. Augustinum scriptum est.* *An minus forte sacramenta Christiana, quam corporalis hac nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam deseruisset, reuertenti, non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Iam vero character hoc praestat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum, vel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac baptismi quidem character utrumque consequimur, ut ad alia sacramenta percipienda redamur idonei, & eo praeterea fidelis populus à*

D. Aug. li.
2. cont. e-
pist. parm.
cap. 13. Et
epist. 50.
circa me-
dium.

gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & sacri ordinis licet cognoscere: quorum altero veluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, et spiritualia nequitia in caelestibus armamur, atque instruimur, simulque ab ijs, qui nuper baptizati, tanquam modo geniti infantes sunt, discernimur: alter vero tum potestatem sacramenta conficiendi, & ministrandi conuictam habet, tum eorum, qui eiusmodi potestata præditi sunt, à reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est catholica Ecclesie regula, qua docemur, iria hæc sacramenta characterem imprimere, neque ullo umquam tempore iteranda esse.

Hæc sunt, quæ generatim de sacramentis tradenda erunt. in cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & veneratione hæc diuina, & caelestia munera digna sint: alterum vero, quoniam à clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt, ijs pie & religiose vtantur, atque ita Christiana perfectionis desiderio exardescant, ut si penitentia præsertim & Eucharistie saluberrimo vsu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si, quæ de sacram

sacramentorum diuinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sepius inculcabunt, primum à Domino saluatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse. praeterea, cum ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen praesto esse: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum virtute praedita esse: tum, per eas immensas illas Dominicae passionis diuitias ad nos derivari. Postremo vero ostendent, totum Christianum adificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, verum, nisi verbi Dei predicatione, & sacramentorum usu vndiq; fulciatur, magnopere verendum esse, ne magna ex parte labefactum concidat. ut enim per sacramenta in vitam suscipimur: ita hoc veluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

EX iis quidem, quae haëtenus de sacramentis uniuerse tradita sunt, cognosci potest, quam necessarium sit ad Christianae religionis vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam, ea intelligere, quae de illorum singulis credenda catholica Ecclesia proponit: sed, si quis diligentius Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam baptismi cognitionem à fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed grauib; verbis & spiritu

Coloss. 2.
Rom, 6.

Dei plenis, eius mysterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo redemptoris nostri mortem, sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos tum ad contemplandum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam, & studium in huius sacramenti tractatione collocasse arbitrentur: verum, prater eos dies, in quibus more maiorum diuina baptismi mysteria potissimum explananda essent, in sabbatho magno Pascha, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque carimonijs hoc sacramentum celebrare consueuerat, alijs etiam diebus occasionem capient de hoc argumento differendi. Atque illud in primis tempus maxime oportunitum ad eam rem videri poterit, si interdum, cum baptismus alicui ministrandus sit; fidelis populi multitudinem conuenisse animaduertent. tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quae ad hoc sacramentum attinent, persequi, vnum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris baptismi carimonijs expressam vident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque, ijs rebus admonitus, quae in alio gerit: videat se cum recordetur, quae se sponsione Deo obligauerit, cum baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an vita, & moribus talem se praebeat, qualem ipsa

ipsa Christiani nominis professio pollicetur. *Ut* igitur, quae docenda erunt, dilucide exponantur; quanam sit baptismi natura, & substantia, aperendum est; si prius tamen ipsius vocis significatio explicetur. *Ac* baptismus quidem *gracum* esse nomen nemo ignorat: quod et *in* sacris litteris non solum eam ablutionem, quae cum sacramento coniuncta est, sed etiam omne ablutionis genus (quod aliquando ad passionem translatum est) significat; tamen apud Ecclesiae scriptores non quavis corporis ablutionem declarat, sed eam, quae cum sacramento coniungitur, nec sine praescripta verborum forma ministratur. quae quidem significatione *Apostoli* ex Christi Domini institutione frequentissime *visi* sunt.

Mar. 7.

Luc. 12.

Rom 6.

1. Pet. 3.

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud suscipientes, universam Christianae religionis fidem profiteantur, *D. Augustinus* testatur. Alij vero, quia fide corda nostra illuminantur, quam baptismo profitemur, hoc sacramentum *Illuminationem* vocarunt. nam & *Apostolus* ita inquit: *Rememoramini* pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. *Chrysostomus* praeterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, illum expurgationem, quia per baptismum expurgamus vetus fermentum, ut simus nova consper-

D. August.

c. 11. 23.

S. Dionys.

Areop. c. 3.

de eccle.

Hierar.

Hebr. 10.

S. Chryf.

tom. 5.

1. Cor. 5.

- Roma. 6. *lio, tum sepulturam, tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellatum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principum*
 S. Dionys. *sanctissimorum mandatorum vocauerit, per spicuum*
 de eccles. *est; cum hoc sacramentum veluti ianua sit, qua in*
 Hierar. c. 2. *christiana vita societatem ingredimur, atque ab eo*
 par. 1. *diuinis preceptis obtemperandi initium facimus. Atque haec de nomine breuiter exponenda erunt.*
- Baptismi *Quod autem ad rei definitionem attinet, esse*
 pro sacra- *multa ex sacris scriptoribus afferi possunt, illa*
 mento sum- *tamen aptior, & commodior esse videtur, quam*
 pti defini- *ex verbis Domini apud Ioannem, & Apostoli ad*
 tio, materia *Ephesios licet intelligere. nam cum Saluator dixit:*
 forma, esse *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu,*
 ctus. *non potest introire in regnum Dei: & Apostoli,*
 Ioan. 3. *cum de Ecclesia loqueretur, Mundans eam lau-*
 Ephe. 5. *cro aquae in verbo: ita sit ut recte, & apposite de-*
- Ephes. 2. *finiatur, baptismum esse sacramentum regenera-*
- Ioan. 1. *tionis per aquam in verbo. Natura enim ex Adam*
- Matth. 28. *filiis irae nascimur, per baptismum vero in Christo,*
- filiis misericordiae nascimur: siquidem de deo*
- minibus potestatem filios Dei fieri, ijs qui cre-*
- dunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque*
- ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex*
- Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandem verbis*
- baptismi naturam explicari contigerit, docendum*
- erit populus, hoc sacramentum confici ablutione,*
- cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & sol-*
- lemnitas*

lemnia verba necessario adhibentur, quemadmo-
 dum semper sancti Patres docuerunt. quod aper- D. Augu.
tract. 80.
in Ioan.
 tissimo illo D. Augustini testimonio demonstra-
 tur: Accedit verbum ad elementum, & fit sacra-
 mentum. Id vero eo diligētius monere oportebit,
 ne forte fideles in eum errorem inducantur, ut
 existiment, quod vulgo dici solutum est, aquam
 ipsam, qua ad conficiendum baptismum in sacro
 fonte asseruatur, sacramentum esse. tunc enim sa-
 cramentum baptismi dicendum est, cum aqua ad
 abluendum aliquem, additis verbis, qua à Domi-
 no instituta sunt, re ipsa utimur. Iam vero, quoniam
 singula sacramenta ex materia, & forma consti-
 tui initio diximus, cum generatim de omnibus sa-
 cramentis ageretur, ideo, qua utraq; sit in ba-
 ptismo, à Pastoribus declarandum erit. Materiam
 igitur siue elementum huius sacramenti, esse om-
 ne naturalis aquae genus, siue ea maris sit, siue flu-
 uij, siue paludis, siue putei, aut fontis, qua sine vlla
 adiunctione aqua dici solet. nam & Saluator do-
 cuit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, Ioan. 3.
 non potest introire in regnum Dei. & Apostolus
 inquit; Ecclesiam lauacro aquae mundatam esse. Ephes. 5.
1. Ioan. 5.
 Et in B. Ioannis epistola scriptum legimus: Tres
 sunt, qui testimoniū dant in terra, spiritus, aqua,
 & sanguis. Quod etiam alijs sacrarum litte-
 rarum testimonijs comprobatur. Quod vero à Io- Acto. 8. 10.
Matth. 3.
 anne Baptista dictum est, venturum esse Domi-
 num, qui baptizaret in spiritu sancto, & igne;

Acto. 2.

Acto. 1.

Figuræ &
prophetiæ
antiquæ
baptismi.
Genes. 6.

1. Pet. 3.

1. Cor. 10.

4. Reg. 5.

Ioan. 5.

Isa. 55.

Ezech. 47.

Zacha. 13.

id quidem nullo modo de baptisimi materia intel-
legendum est; sed vel ad intimum spiritus sancti
effectum, vel certe ad miraculum referri debet,
quod die Pentecostes apparuit, cum spiritus san-
ctus ex celo in Apostolos ignis specie delapsus est:
de quo alio loco Christus Dominus noster prædi-
xit: Ioannes quidem baptizauit aqua: vos autem ba-
ptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies.

Verum idem quoque à Domino tum figuris,
tum prophetarum oraculis significatum esse ex
diuinis scripturis animaduertimus. Diluuium e-
nim, quo mundus purgatus est, quod multa multi-
tudo hominum esset in terra, & cuncta cogitatio
cordis intenta esset ad malum, huius aquæ figurâ
& similitudinem gessisse, Apostolorum Princeps
in priori epistola ostendit. Et maris rubri transi-
tum eiusdem aquæ significationem habuisse, Di-
uus Paulus, ad Corinthios scribens, exposuit. et
interim omittamus tum Naaman Syri ablutio-
nem, tum probatica piscinæ admirabilem vim, &
alia id genus multa, in quibus huius mysterij sym-
bolum inesse facile apparet. De prædictionibus au-
tem dubitare nemo potest, quin aqua illa, ad quam
tam liberaliter Isaias propheta omnes sitiem erui-
tatur, vel quas ex templo egredientes Ezechiel is-
piritu vidit, tum præterea fons ille, quem domini
David habitantibus Hierusalē paratum in ablu-
tionem peccatoris, et menstruatæ Zacharias præ-
nunciauit ad salutarem baptismi aquam indican-
dam,

dam, atq; exprimendam pertineant. Quantum vero baptismi natura, & virtuti consentaneū fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieron. ad Occa-
 num scribens demonstravit. Sed quod ad hunc lo-
 cum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat iccirco materiam, que nunquam non præsto est, atq; ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectum baptismi maxime significat. ut enim aqua sordes abluat, ita etiam baptismi vim, atque efficientiam, quo peccatorum macula eluuntur, optime demonstrat. Accedit illud, quod quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismi cupiditatum ardor magna ex parte estinguitur. illud vero animaduertendum est, quamvis aqua simplex, que nihil aliud admistum habet, materia apta sit ad hoc sacramentum conficiendum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex Apostolorum traditione semper in catholica Ecclesia observatum esse, ut, cum sollempnibus ceremoniis baptismus conficitur, sacrum etiam chrisma addatur, quo baptismi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc an illa vera aqua sit, qualem sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro
 certo

S. Hiero.
 tom. 3.

certo habendum esse, numquam ex alia materia, quam ex aqua naturalis liquore, baptismi sacramentum vlla ratione confici posse.

Quam sit
necessaria
formæ ba-
ptismi co-
gnitio.

Sed duarum partium, ex quibus baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera eius pars maxime necessaria. In huius autem sacramenti explanatione, eo maiori cura, & studio elaborandum putabunt, quod tam sancti mysterij notitia non solum sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod quidem in omni diuinarum rerum scientia communiter enouit, verum etiam ad usus fere quotidianos summo opere expetenda est. Cum enim sæpe indicant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sæpissime à mulieribus baptismum ministrari oporteat; ut sit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius sacramenti substantiam pertinent cognita, & perspecta esse debeant. Quare dilucidis, et aperis verbis, quæ facile perspicui ab omnibus possunt, Pastores docebunt, hanc esse perfectam & absolutam baptismi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ita enim à Domino, & Salvatore nostro traditum est, cum Apostolis apud

Matth. 28.

Matth. præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex illo autem verbo, Baptizantes, catholica Ec-
clesia

elesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in hu-
 ius sacramenti forma actionē ministri exprimen-
 da esse: quod quidem fit, cum dicitur, Ego te bap-
 tizo. Ac quoniam, præter ministros, tum illius perso-
 nã, qui baptizatur, tum principalē causam, qua
 baptismum effici, significare oportebat, ideo
 illud pronomen, TE, & distincta diuinarum per-
 sonarum nomina adduntur, ut absoluta sacra-
 menti forma ijs verbis concludatur, qua modo ex-
 posita sunt, Ego te baptizo in nomine patris, & fi-
 lij, & spiritus sancti. Neque enim sola filij perso-
 na, de quo à Ioanne scribitur; Hic est, qui bap-
 tizat, sed simul omnes sanctæ Trinitatis persone
 ad baptismi sacramentum operantur. Quod au-
 tem, In nomine, non, in omnibus, dictum est, hoc
 plane declarat vnã Trinitatis naturam, & di-
 uinitatem. Etenim hoc loco, nomen ad personas
 non refertur, sed diuinã substantiam, virtutem,
 & potestatem, qua vna & eadem est in tribus
 personis, significat. Sed in hac formã, quam inte-
 gram, & perfectã esse ostendimus, obseruandum
 est, quadam prorsus necessaria esse, que si omittã-
 tur, sacramentũ confici nõ potest, quodã vero non
 ita necessaria, ut, si desint, sacramenti ratio non con-
 stet, cuiusmodi est vox illa, Ego: cuius in ver-
 bo Baptizo continetur: immo vero in Ecclesiis
 Græcorum variata dicendi ratione prætermitti
 consuevit: propterea quod nullam fieri oportere
 ministrum mentionem iudicauerunt: ex quo factũ est,

Ioan. 1.

Con. Flo.
in doct. de
sacramen-
tis.

Acto. 2. 8.
10. & 19.

S. Ambro.
lib. 1. de
spirit. san.
capit. 3.
S. Basil. de
spirit. san.
capite 12.

ut in baptismo hac forma passim utantur, Bap-
tizetur seruus Christi in nomine patris, & filij, &
spiritus sancti. à quibus tamen perfecte sacramen-
tum ministrari, ex Concilij Florentini sententia,
& definitione apparet; cum ijs verbis, satis expli-
cetur id, quod ad baptismi veritatem attinet, ni-
mirum ablutio, quæ tunc re ipsa peragitur. Quod
si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est,
cum Apostoli in nomine tantum Domini Iesu
Christi baptizarent; id quidem spiritus sancti
afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet; ut
initio nascentis Ecclesie, Iesu Christi nomine præ-
dicatio illustrior fieret, diuinæque, & immensa
cuius potestas magis celebraretur. Deinde vero
rem penitus inuoluptantes, facile intelligemus,
nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ
ab ipso Salvatore prescriptæ sunt. qui enim Iesum
Christum dicit, simul etiam patris personam, à
quo unctus, & spiritum sanctum, quo unctus est,
significat. Quanquam dubium fortasse videri po-
test, an huiusmodi forma Apostoli aliquem bap-
tizauerint, si Ambrosii, & Basili, sanctissimorum,
& grauisimorum Patrum, auctoritatem
sequi volumus, qui ita baptismum in nomine Iesu
Christi interpretati sunt, ut dixerint, ijs verbis
significari baptismum, non qui à Ioanne, sed qui à
Christo Domino traditus esset, tamen si à cõmuni
et usitata forma, quæ distincta trium personarum
nomina continet, Apostoli non discederent. Atq;
hoc

hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas vsus videtur, cum inquit: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noster seruandam preceperat, baptizatos esse.* Galat. 3.

Hactenus igitur de materia, & forma, que ad baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit. Quoniam vero in hoc sacramento consiciendo legitima etiam ablutionis rationem seruari oportet, ideo eius quoque partis doctrina à Pastoribus tradenda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesie more & consuetudine receptum esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis consici posset. nam qui hoc sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aqua aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque seruetur, baptismum vere perfici credendum est. aqua enim in baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit: quare baptismus ab Apostolo lauacrum appellatus est. Ephes. 5. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia obseruatum animaduertimus; quam vel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel aspersione, quemadmodum à Petro factum esse colligitur, cum vno die tria milia hominū ad fidei veritatem traduxit, Acto. 2.

B. Greg. li.
1. registri.
epist. 41.

et baptizauit. Virū vero vnica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. vtrius enim modo et antea in Ecclesia baptismum vere confectum esse, et nunc confici posse, ex D. Gregorij Magni epistola, ad Leandrū scripta, satis apparet. Retinendus est tamen à fidelibus is ritus, qui vnusquisq; in sua Ecclesia seruari animaduertit. Atq; illud precipue monere oportet, non quilibet corporis partem, sed potissimū caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post abluitionem verba sacramenti, quae formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuntianda esse. His expositis conueniet prater ea docere, atq; in memoriam fidelium reducere, baptismum, quemadmodum et reliqua sacramenta, à Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docent; explicabuntq; duo diuersa tempora baptismi notanda esse; alterum, cum Saluator eum instituit; alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à Ioanne baptizatus sanctificandi virtute con-

B. Gregor.
Nazanzen.
oratione
in natalem
Saluatoris
circa finē.

aque tribuit, testantur enim sancti Gregorius Nazanzenus, et Augustinus, eo tempore aqua vni generandi in spiritualem scilicet vitam datam esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluitur aqua.

aqua, Et alibi: *Baptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu munda carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc sanctissima Trinitas, in cuius nomine baptismus conficitur, numen suum presens declaravit. Vox enim patris audita est: filij persona aderat: & Spiritus sanctus in columba specie descendit: præterea celi aperti sunt, quo nobis iam per baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, quam ratione tanta, & tam diuina virtus à Domino aquis tributa sit; id quidem humanam intelligentiam superat. Hoc vero satis percipi à nobis potest, baptismò à Domino suscepto, sanctissimi, & purissimi eius corporis tactu aquam ad baptismi salutarem usum consecratam esse, ita tamen, ut hoc sacramentum, & si ante passionem institutum fuerit, à passione tamen, quæ omnium Christi actionum tamquam finis erat, vim, & efficientiam duxisse, credendum sit. Sed de altero etiam, quo scilicet tempore lex de baptismò lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter sacros scriptores conuenit, post Domini resurrectionem, cum Apostolis præcepit; Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti; ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptismò teneri cœpisse. Quod quidem ex Apostolorum*

Aug. serm.
29. 36. &
37. de tempore.

Matth. 3.

A. Mar. 162
Mat. 28.

1. Pet. 1.

Ephes. 5.

Ioan. 3.

4. Reg. 6.

rum Principis auctoritate colligitur, cum inquit
 Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem
 Iesu Christi ex mortuis. Idemq; ex illo Pauli
 loco; Se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctifi-
 caret, (cum de Ecclesia loqueretur) mundam
 eam lauacro aqua in verbo; licet cognoscere. ut
 que enim baptismi obligationem ad tempus, quod
 mortem Domini consecutum est, videtur renu-
 lisse: ut dubitandum nulli modo sit, verba etiam
 illam Saluatoris; Nisi quis renatus fuerit ex
 aqua, et spiritu, non potest introire in regnum Dei
 id ipsum tempus spectasse, quod post passionem
 futurum erat. Ex his igitur, si accurate a Pasto-
 ribus tractentur, haud dubium esse potest, quod
 fideles maximam in hoc sacramento dignitatem
 agnoscant, ac summa animi pietate venerentur:
 praesertim vero cum cogitarint, praclaras illas &
 amplissima munera, quae, cum Christus Domi-
 nus baptizaretur, miraculorum significatio-
 bus declarata sunt, singulis, cum baptizantur, in-
 tima Spiritus sancti virtute donari, atque imper-
 tiri. Ut enim si, quemadmodum Elisai pueri
 contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut caelestia
 res intueri possemus, nemo a deo communi sensu
 carere putandus esset, quem diuina baptismi mys-
 teria in maximam admirationem non traduce-
 rent: cur idem etiam euenturum non existime-
 mus, cum a Pastoribus huius sacramenti diuinitas
 ita exposita fuerint, ut eas fideles si non corporis
 oculi

oculis, ac mentis acie, fidei splendore illuminata, contemplari queant?

Iam vero, à quibus ministris hoc sacramentum conficiatur non vtiliter modo, sed necessario, tradendum videtur; tum ut ijs, quibus precipue hoc munus commissum est, illud sancte, & religiose curare studeant; tum ut ne quis, tanquam fines suos egressus, in alienam possessionem intempestive ingrediatur, vel superbe irrumpat: cum in omnibus ordinem seruandum esse Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos, & sacerdotes collocandos esse; quibus datum est, ut iure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. ijs enim in Apostolis preceptum est à Domino; Euntes baptizate: quamuis Episcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deserere cogerentur, baptismi ministeriū sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod vero sacerdotes iure suo hanc functionem exerceant, ita ut presente etiam Episcopo ministrare baptismum possint, ex doctrina Patrum, & usu Ecclesia constat. nam cum ad Eucharistiam consecrandam instituti sint; que est pacis, & unitatis sacramentum: consentaneum fuit, potestatem ijs dari omnia illa administrandi, per que necessaria huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset. Quod si aliquando Patres sacerdotibus, sine Episcopi venia, baptizandi ius permissum non

Qui priorj ministri baptismi.

1. Cor. 14.

Matth. 28.

1. Cor. 10.

Vide Leo, epist. 88.

esse dixerunt; id de eo baptismo, qui certis annis diebus sollempni carimonia administrari consueuerat, intelligendum videtur. Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi; quibus, sine Episcopi, aut sacerdotis concessu, non licere hoc sacramentum administrare, plurima sanctorum Patrum decreta testantur. Extremus ordo illorum est, qui, cogente necessitate, sine sollempnibus carimonijs baptizare possunt: quo in numero sunt omnes, etiam de populo, siue mares, siue femina. quamcumque illi sectam profiteantur. nam & Iudais quoque, & fidelibus, & hareticis, cum necessitas cogit, hoc munus permissum est: si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod Ecclesia catholica in eo administrationis genere efficit. Hec autem cum multarum veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmant, tum vero à sacra Tridentina Synodo antithema in eos sancitum est, qui dicere audeant, baptismum, qui etiam datur ab hareticis in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum. In quo profecto summam Domini nostri bonitatem, & sapientiam licet admirari. nam cum hoc sacramentum necessario ab omnibus percipiendum sit; quemadmodum aquam eius materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest: sic etiam neminem ab eius administratione excludi voluit: quamuis, ut dictum est, non omnibus liceat sollempnes carimonia adhibere. non quia

Dist. 93.
c. Diacon.

De conse.
dist. 4. ca.
A quodam

Conc. Tri.
sess. 7. ca.
no. 4. de
bapt.

dem quod ritus, aut carimonie plus dignitatis, sed quod necessitatis, quam sacramentū, habeāt. Neque vero munus ita omnibus promiscue permissum esse, fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum statuere maxime deceat, mulier enim si mares adsint, laicus item presente clerico, tum clericus coram sacerdote, baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, qua baptizare consueverunt, improbanda non sunt, si interdum, presente aliquo viro, qui huius sacramenti consiciendi minime peritus sit, quod alias viri magis proprium officium videretur, ipse exequantur.

Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratum est, baptismum consiciunt, aliud etiam ministrorum genus, qui ad sacram, & salutarem ablationē celebrandā ex vetustissima catholica Ecclesia consuetudine adhiberi solent. nunc patrini, olim susceptores, sponsores, seu fidei iussores, communi vocabulo, arerum diuinarum scriptoribus vocabantur. De quorum munere, quoniam ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Pastoribus agendum erit; ut fideles intelligant, qua potissimum ad illud recte perficiendum necessaria sint. In primis vero explicare oportet, qua causa fuerit, cur ad baptismum prater sacramenti ministros patrini etiam, & susceptores adiungerentur. quod quidem optimo iure factū esse, omnibus videbitur, si meminerint, baptismum

De patris
nis bapti-
zatorum.

1. Pet. 2.

esse spiritualement regenerationē, per quam filij Dei nascimur. de ea enim ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lai concupiscite. Ut igitur, post quā aliquis in hanc lucem eductus est, nutrice, & pedagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiat: ita etiam necesse est, ut, qui ex baptismi fonte vitam spiritualement viuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentia committantur, a quo Christiana religionis precepta habere, ad omnemque pietatis rationem instrui possint, atque ita paulatim in Christo adulescere, donec tandem viri perfecti, iuuante Domino, eundant: cum praesertim Pastoribus, qui publica parochiarum curationi prepositi sunt, tantum temporis non superfit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Huius autem vetustissima consuetudinis praclarum testimonium a D. Dionysio habemus, cum inquit:

S. Dionys.
cap. vlt.
Eccles. hic
rarch.

Divinis nostris ducibus (sic enim apostolos vocat) in mentem venit, & visum est suscipere infantes, secundum istum sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuiusdam doctorem in diuinis, veluti pedagogo, traderent, sub quo, sicut sub diuino patre, & saluationis sancta susceptore, reliquum vita puer degeret. Eandem vero sententiam confirmat Higinij auctoritas. Quoniam sapientissime a sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat, cum baptizato, sed etiam susceptor

Higinus.
pp. De cō-
sec. dist. 4.
c. in cath.

ceptor cum eo, quem suscipit, & cum eius veris parentibus affinitate deueniantur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iriri non possint, atque inita dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ sint susceptoris partes. etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit; quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur.

Hoc igitur vniuersi susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in iis, quæ ad Christiana vitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni vitæ præbeant, quales eos futuros esse sollemni cerimonia sponderunt. Audiamus quid ea de re

sanctus Dionysius scribat, verba sponsoris exprimens: Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrariis omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur.

Item diuus Augustinus, Vos, inquit, ante omnia tam viros, quam mulieres, qui filios in baptismo suscepistis, moneo, ut cognoscatis, sibi iussos apud Deum extitisse pro illis, quos vbi estis de sacro fonte suscipere. Ac profecto decet maxime eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequendo numquam defatigari; & qui se alterius pedagogum, & custodem professus est, minime pati

30. 4. 1. ca.
de co.

Dionys. lo
co super
citato.

D. August.
scr. 163. de
tempore,
& de conf.
dist. 4. cap.
Vos.

illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & praesidio suo egere intellexerit. Quae autem filius spiritualibus tradenda sint, paucis diuus Augustinus comprehendit, cum de hoc ipso susceptorum officio loqueretur: inquit enim; Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiam, & quae sint prima Christianae religionis rudimenta. Quae cum ita se habeant: facile intelligimus, cuiusmodi hominum generi sanctae huius tutela administratio committenda non sit, nimirum iis, qui eam gerere aut fideliter non sint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca, praeter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere (ut ex eo magis appareat, quantum haec spiritualis educatio a carnali distet) haeretici in primis, Iudaei, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper versentur, ut fidei veritatem mendacis obscurant, atque omnem Christianam pietatem euertant. Plures quoque ne baptismum de baptismo suscipiant, sed ut unus tantum siue vir, siue mulier, vel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est; tum quia disciplina, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat; tum quia providere oportebat, ne inter plures eiusmodi affinitates

Conc. Tri.
sess. 24. c. 2.
reformat.
matrimo.

nitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonio vinculo hominum inter homines societas latius diffunderetur.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ habentur expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit; tum vero nihil magis necessarium videri potest, quam ut doceantur, omnibus hominibus baptismi legem à Domino præscriptam esse, ita ut, nisi per baptismi gratiam Deo renascantur; in sempiternam miseriam, & interitum, à parentibus, siue illi fideles, siue infideles sint, procreentur.

Igitur sæpius à Pastoribus explicandū erit, quod apud Euangelistā legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et spiritu, non potest introire in regnū Dei. Quam legem non solum de ijs, qui adultæ etate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse idq; ab apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia, & auctoritas confirmat. Præterea, credendum est, noluisse Christum Dominum baptismi sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat, Sinite paruulos, et nolite prohibere ad me venire: taliū enim est regnum calorū. quos amplexabatur, super quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totā aliquam familiā à Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiā, qui in illorū numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde circumcisio, quæ figura fuit baptismi, eum morē maxime cōmendat. Pueros

Quam necessaria baptisimi susceptio tã adultis, quam infantibus.

Ioan. 3.

Matth. 19.

Mar. 10.

1. Cor. 11.

Act. 16.

Genes. 21.

Leuit. 12.

Lucæ 1. 2.

Coloss. 2.

Roma. 5.

Prouer. 22.

D. August.
epist. 23. ad
Bonifaciũ.

enim octauo die circumcidi solitos, nemo est, qui ignoret. Ac quibus circumcisio manufacta in ex-
 poliatione corporis carnis proderat isdem baptis-
 mum, qui est circumcisio Christi non manufacta,
 prodesse perspicuum est. Postremo, ut Apostolus
 docet, si vnus delicto mors regnauit per vnum,
 multo magis abundantiam gratia, & donationis,
 & iustitia accipientes, in vita regnabunt per v-
 num Iesum Christũ. Cum itaq; per Adæ peccatũ
 pueri ex origine noxam contraxerint; multo ma-
 gis per Christum Dominum possunt gratiam, &
 iustitiam consequi, ut regnent in vitam: quod qui-
 dem sine baptismo fieri nullo modo potest. Quare
 docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos,
 & deinde paulatim teneram aetatem Christiana
 religionis præceptis ad veram pietatem infor-
 mandam esse. nam, ut à sapiente præclare dictum
 est; *Adolescens iuxta viam suam, etiam cum se-
 nuerit, non recedet ab ea. Neque enim dubitare
 licet, quin fidei sacramenta, cum abluuntur, acci-
 piant; non quia mentis suæ assensione credant; sed
 quia parentum fide, si parentes fideles fuerint, in-
 minus, fide (ut D. Augustini verbis loqui-
 mur) vniuersæ societatis sanctorum mununtur.*
 etenim ab ijs omnibus recte dicimus eos baptismo
 offerri, quibus placet, ut offerantur, & quorum
 charitate ad communionem sancti spiritus ad-
 iunguntur. Hortandi autem sunt magnopere fi-
 deles, ut liberos suos, quamprimum id sine periculo

lo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos, & sol-
 lemnibus carimonis baptizandos curent. nam
 cum pueris infantibus nulla alia salutis compa-
 randeratio, nisi eis baptismus prabeatur, relict
 sit; facile intelligitur, quam grani culpa illi sese ob-
 stringant, qui eos sacramenti gratia diutius, quam
 necessitas postulet, carere patiuntur; cum pra-
 serim, propter et atis imbecillitatem, infinita pe-
 ne vita pericula illis impendeant. Diuersam vero
 rationem in ijs seruandam esse, qui adulta atate
 sunt, & perfectum rationis usum habent, qui sci-
 licet ab infidelibus oriuntur, antiqua Ecclesia con-
 suetudo declarat. nam Christiana quidem fides
 illis proponenda est, atq; omni studio ad eam susci-
 piendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt.
 quod si ad Dominum Deum conuertamur; tum
 vero monere oportet, ne ultra tempus, ab Eccle-
 sia praescriptum, baptismi sacramentum differat.
 nam cum scriptum sit; Non tardes conuerti ad Eccle 5.
 Dominum, & ne differas de die in diem: docendi
 sunt, perfectam conuersionem in noua per baptis-
 mum generatione positam esse: praeterea, quo se-
 rius ad baptismum veniunt, eo diutius sibi caren-
 dum esse ceterorum sacramentorum usu, & gra-
 tia, quibus Christiana religio colitur, cum ad ea
 sine baptismo nulli addiuius patere possit: deinde
 etiam maximo fructu priuari, quem ex baptismo
 percipimus: siquidem non solum omnium scele-
 rum, quae antea admissa sunt, maculam & sor-
 des,

des, baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed diuina gratia nos ornat; cuius ope et auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, iustitiamque, et innocentiam tueri: quae in re summam Christianam vitam constare facile omnes intelligunt. Sed quis haec ita sint; non consuevit tamen Ecclesia baptismi sacramentum huic hominum generi statim tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supra dictum est, coniunctum habet cum illis, quae rationis usu praediti sunt. baptismi suscipiendi propositum, atque consilium, et male acta vita penitentia, satis futura sit ad gratiam, et iustitiam, si repetitum aliquis casus impediatur, quo minus salutari aqua ablui possint. Contra vero hac dilatio aliquas videtur utilitates asferre. Primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc sacramentum ficto, et simulato animo accedat, eorum voluntas, quae baptismum petunt, magis exploratur, atque perficitur, cuius rei causam in antiquis Concilijs decretum legitur, ut quae ex Iudaeis ad fidem catholicam veniunt, antequam baptismus illis administraretur, aliquot menses inter cathecumenos essent: deinde, in fidei doctrina, quam praefiteri debent, et Christianae vitae institutionibus eruditur profectius. Praeterea, maior religionis cultus sacramentum tribuitur, si constitutis tantum Pascha, et Pentecostes diebus, solemni caerimonia baptismum suscipiant. Sed interdum tamen baptismi tempus iusta aliqua, et necessaria de causa differendum non est, veluti si in periculum instare videatur, ac praesertim si illi ablucendi, qui iam fidei mysteria plene perceperint. quod

Concili.
Agathens.
ca. 25.

quidem Philippū, & Apostolorū Principem fecisse A. 26. 3.
 satis constat, cum alter Candacis regine Eunuchū, & 10.
 alter Cornelium nulla interposita mora, sed statim,
 ut se fidem amplecti professi sunt, baptizavit.

Docendū præterea, et populo explicandū erit, quo
 modo affecti esse debēt, qui baptizandi sunt. In pri-
 mis ut aq. opus est, ut velint, propositūq. illis sit, bapti-
 smū suscipere. nam cū unusquisq. in baptismo, pec-
 catomoriatur, & novā vitæ rationē, & disciplinam
 suscipiat, æquum est, non invito cuiq. aut recusanti,
 sed illis tantū, qui sponte sua, & libet animo accipi-
 unt, baptismū præberi. Quare ex sancta traditione
 semper servatū animadvertimus, ut nemini baptis-
 mus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an
 velit baptizari. Nec vero in pueris quoq. infantib.
 eā voluntatē deesse existimandū est, cū Ecclesia vo-
 lūtas, q̄ pro illis spōdet, obscura esse nō possit. Præter-
 ea, amētes, & furiosos, qui cū aliquādo cōpotes men-
 tis essent, in insanīā deinde inciderūt, ut qui eo tēpo-
 re nullā baptismi suscipiendi voluntatē habeāt, nisi
 vita periculū immincat, baptizādos nō esse: cū autē
 in vita discrimine versantur, si anteq̄ furere incipe-
 rent, eius volūtatē significationē dederūt, abluēdū
 sunt: sin minus, a baptismi administratione abstinē-
 dū est. Idemq. iudiciū de dormientib. fieri debet.
 Quod si in mētis potestate numq̄ fuerūt, ita ut nul-
 lū rationis vsum habuerint, eos in fide Ecclesie non
 secus, ac pueros, qui ratione carēt, baptizādos esse,
 Ecclesie auctoritas, & cōsuetudo satis declarat. Ve-
 rū præter baptismi voluntatē, fides etiā ea ratione,

- qua de voluntate dictum est, ad consequendam sacramenti gratiam maxime necessaria est. Etenim Dominus, & Saluator noster docuit: *Qui*
- Mar. 16. *crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, & male acta vita peniteat, atque ut idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat, opus est. aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut inmen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. nihil enim baptismi gratia, & virtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & consilium, qui nullū umquam peccandi suum sibi constituunt. Cum itaq; baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, & cum eo coniungamur; plane constat, meruo à sacra ablutione reiciendum esse, cui in vitijs, & peccatis perscuerare propositum est; praesertim vero, quia nihil eorum, quae ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est: inanemque baptismum si insuetia, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: et si, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine vlla dubitatione consequitur, si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magnae illi hominum multitudinì, qui, ut in scriptur, a compuncti corde, ab eo, et à reliquis apostolis*

stolis, quid sibi faciendum esset, quaesierant, ita respondit: Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum. & alio loco, Penitemini, inquit, & conuertimini, ut deleantur peccata vestra. Item beatus Paulus, ad Romanos scribens, aperte ostendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes: Hac uero si fideles saepe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare & diuinum baptismi beneficium, sola sua misericordia adductus tribuit: deinde, cum sibi ante oculos proponant, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati sunt; illud etiam in primis a Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sancte, & religiose traducere uitam studeant, perinde ac si ea ipsa die baptismi sacramentum, & gratiam consecuti essent. quamquam ad inflammandos uerae pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si Pastores accurata oratione explicauerint, quinam sint baptismi effectus.

De his igitur quoniam saepe agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo deici ulli aduersarij insidijs, uel impetu, ullo umquam tempore

Acto. 2.

Acto. 3.

Roma. 6.

Concupiscentia in renatis non adscribitur culpa.

O patian-

- patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, siue a primis parentibus origine contractum, siue a nobis ipsis commissum, quamuis etiam ad nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse videtur, admirabili huius sacramenti virtute remitti, & condonari Id vero multo ante ab Ezechiele prænunciatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subiicit: Et hoc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Atque hanc doctrinam perpetuo à sancta Ecclesia traditam esse, perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de baptismo paruulorum conscripsit, ita testatur: Generare carne tum contrahitur peccatum originale: regenerante autem spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio. & sanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptisate condonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacretiam Tridentina Synodus idem declarauit, canonice anathema in eos decreuit, qui aliter sentire auderent, quiue asseuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptismo remittantur, ea tamen premissus non tolli, aut radicitus euelli, sed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo
- Ezec. 36.
 1. Cor. 6.
 D. Augu. li. 1. de peccat. merit. & remis. cap. 15.
 B. Hieron. to. 3. epist. ad Oceanum ante medium. Trid. Syn. sess. 5. ca. non, 5.

infixe adhuc remaneant. Namque, (ut eiusdem sancte Synodi verbis utamur) in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis est Rom. 8. 6. his, qui vere consepulti sunt cum Christo per baptismum in mortem: qui non secundum carnem ambulant; sed veterem hominem exuentes, & Ephes. 4. nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt. Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam vel fomitem remanere: sed illa vere peccati rationem non habet. nam ex diu quoque Augustini D. Aug. lib. 2 de pecc. sententia, in parulis baptizatis concupiscentia mer. & remiss. ca. 4. reatus absoluitur, ad agonem relinquitur. Et lib. 3. que idem alibi testatur; Concupiscentie reatus cont. 2. epi in baptizate soluitur sed infirmitas manet. stol. Pela. concupiscentia enim, que ex peccato est, nihil a cap. 3. aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus si voluntatis Idem lib. 1. de nup. & consensus, aut negligentiam coniunctam non conc. c. 25. habeat, a vera peccati natura longe abest. Ac cum D. Paulus inquit; Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupiscens; ex his verbis, non ipsam concupiscendi vim, sed voluntatis vitium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradit D. Greg. lib. 9. regi- D. Gregorius, ut ascribens: Si qui sunt, qui dicant stri epist. peccata in baptismo superficie tenus dimitti, quid la 39. est hac predicacione infidelius? cum per fidei

Ioan. 14.

4. Reg. 5.

Acto. 2.

Per baptis-
mum non
solum præ-
cedentia pec-
cata, sed il-
lorum etiam
pœnas re-
mittere: &
cur non re-
stituatur
status na-
turae inte-
græ.

sacramentum anima à peccatis radicitus absol-
ta, soli Deo inhereat. Atque ad eam rem demon-
strandam Saluatoris nostri testimonio utitur, cum
apud sanctum Ioannem ait: Qui lotus est, non in-
diget, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus.
Quod si cui expressam huius rei figuram, & ima-
ginem libet intueri, proponat sibi ad contemplan-
dum Naaman Syri leprosi historiam, qui cum se-
pties Iordanis aqua se abluisset, testate scriptura,
ita à lepra mundatus est, ut eius caro, caro peccati
videretur. Quare baptismi proprius effectus est
peccatorum omnium, siue originis vitio, siue no-
stra culpa contracta sint, remissio: cuius rei causa
à Domino, & Saluatore nostro institutum esse
clarissimis verbis Apostolorum Princeps (et
alia testimonia omittamus) explicauit, cum in-
quit: Penitentiam agite, & baptizetur unusquis-
que vestrum in nomine Iesu Christi in remissio-
nem peccatorum.

Iam vero, in baptismo non solum peccata re-
mittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum
pœna omnes à Deo benigne condonantur. nam,
et si omnibus sacramentis hoc commune est, et
per illa virtus passionis Christi Domini commu-
nicatur: de solo tamen baptismo dictum est ab A-
postolo, nos per ipsum Christo commori, & conse-
peliri ex quo sancta Ecclesia semper intellexit,
sine maxima sacramenti iniuria fieri non posse, et
ei, qui baptismo expiandus sit, eiusmodi pietatis
officia

officia, quæ usitato nomine sancti Patres opera satisfactionis vocarunt, imponantur. Nec vero, quæ hoc loco traduntur, veteris Ecclesie consuetudini aduersantur: quæ olim Indais, cum baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies ieiunarent. neque illud institutum ad satisfactionem pertinebat; sed qui baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut sacramenti dignitatem venerantes, ieiunijs, & orationibus aliquamdiu sine intermissione operam darēt. Sed quamquam in baptismo pœnas peccatorum condonari exploratum esse debet: ab eo tamen pœnarum genere, quæ civilibus iudicijs ob graue aliquod scelus persoluenda sunt, nemo liberatur, ita ut, qui morte dignus sit, per baptismum à pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduersionem, ut Dei gloria in suis sacramentis illustrior fieret, fontibus remitterent, ac condonarent. Efficit præterea baptismus post huius vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem: siquidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possimus. Baptismo autem, ut suprædictum est, ei cõmorimur. Si enim, ut inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Rom. 6.
Colof. 2.

Greg. li. 7.
regill. epi-
stol. 24.

Rom. 6.

Quod si querat aliquis, cur statim post baptis-

mum in hac etiam mortali vita his in corpore
 non careamus, atque ad perfectum illum vitam gra-
 dum, in quo Adam primus humani generis pa-
 rens ante peccatum collocatus fuerat, sacra ablu-
 tionis virtute non transferamur, id quidem du-
 bus possumus de causis factum esse, responde-
 bitur. Quarum prima est, quod nobis, qui per
 baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius
 membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis in-
 buendum non erat, quam ipsi capiti nostro tribu-
 tum esset. Cum igitur Christus dominus, et
 ab initio ortus sui gratiae, & veritatis plenitu-
 dinem habuit, tamen humana natura fragilita-
 tem, quam suscepit, non ante deposuit, quam
 passionis tormenta, & mortem pertulit, ac de-
 inde ad immortalis vitae gloriam resurrexit: quis
 miretur, cum videat sanctos, qui iam per bap-
 tismum caelestis iustitiae gratiam adepti sunt, adhuc
 tamen caduco, & fragili corpore vesti, ut, post
 quam multis laboribus pro Christo perfuncti, &
 morte obita denuo ad vitam reuocati fuerint,
 tandem digni sint, qui cum Christo auo sempe-
 terno perfruantur? Altera vero causa, cur in
 nobis post baptismum infirmitas corporis, mor-
 bus, dolorum sensus, concupiscentiae motus relin-
 quatur, illa est, ut scilicet tamquam segetem, &
 materiam virtutis haberemus, ex qua deinde
 uberiores gloriae fructum, atque ampliora praer-
 mia consequeremur. nam cum patienti animo vi-

re incommoda omnia toleramus, prauasque ani-
 mi nostri affectiones sub rationis imperium diui-
 na ope subijcimus, certa spe niti debemus, fore, ut,
 si cum Apostolo bonum certamen certaueri- 2. Tim. 4.
 mus, cursum consummauerimus, fidem serua-
 uerimus, repositam quoque iustitia coronam red-
 dat nobis Dominus in illa die iustus iudex. Sic
 vero etiam cum filijs Israel videtur Dominus Exod. 14.
 egisse: quos etsi ab Aegyptiorum seruitute, Pha-
 raone, atque eius exercitu in mare demerso, libe-
 rauit, tamen non statim in beatam illam promissio-
 nis terram introduxit, sed prius in multis, va-
 rjisque casibus exercuit; ac deinde, cum eos in
 promissa terra possessionem misisset, ceteros qui-
 dem incolas e patrijs sedibus exturbauit; quas-
 dam vero nationes reliquas fecit, quas delere
 non potuerunt, ut populo Dei bellica virtutis,
 & fortitudinis exercenda occasio numquam de- Iudic. 3.
 esset. Huc accedit, quod si per baptismum,
 praeter dona caelestia, quibus anima ornatur,
 corporis etiam bona tribuerentur, dubitari me-
 rito posset, quin multi, praesentis vitae commoda,
 quam futurae speratam gloriam consecutantes,
 ad baptismum venirent; cum tamen non falsa
 haec, & incerta, quae videntur, sed vera, atque
 aeterna, quae non videntur, bona Christiano ho-
 mini semper proposita esse debeant. Sed interim
 tamen huius vitae condicio, quae miseriarum 2. Cor. 4.
 plena est, suis voluptatibus, & letitijs non caret.

Ioan. 15.

Quid enim nobis, qui iam per baptismum, veluti palmites, insiti sumus in Christum, incundius, aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quo

Phil. 3.

minus ad premium superna vocationis Dei omnino studio contendamus, alij virginitatis lauream, alij doctrinae, & praedicationis coronam, alij martyrii palmam, alij alia virtutum decora à Domino accepturi? Quae quidem praecleara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius arduosa vita stadio exercuissemus, atq; in actu inuicti stetissemus.

De eximijs
baptismi
fructibus.

Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius sacramenti virtute non solum à malis, quae vere maxima dicenda sunt, liberari, verum etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur, qua iusti, & filij Dei effecti aeternae quoque salutis heredes instituemur. nam, et scriptum est. qui crediderit, & baptizatus fuerit,

Marc. 16.
Ephes. 5.

saluus erit: mundatamque Ecclesiam lauacro aquae, in verbo Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus

Trid. Syn.
sess. 6. ca.
no. 11.

credendum, poena anathematis proposita decreuit, non solum per quam peccatorum sit remissio, sed diuina qualitas in anima inherens, ac veluti splendor quidam, & lux, quae animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulcherrimo

pulchriores, & splendidiore reddidit. Atque id ex
 sacris litteris aperte colligitur, cum gratiam ef-
 fundi dicant, eamq; spiritus sancti pignus soleant
 appellare. Huic autem additur nobilissimus om-
 nium virtutum commitatus, que in animam cum
 gratia diuinitus infunduntur. Quare, cum Apo-
 stolus ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum re-
 generationis & renouationis spiritus sancti, quem
 effudit in nos abunde per Iesum Christum salua-
 torem nostrum. D. August. verba illa, Abundè
 effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remissionem
 peccatorum, & copiam virtutum. Iam verò per
 baptismum, etiam Christo capiti tamquam mem-
 bra copulamur, & connectimur. Quemadmo-
 dum igitur à capite vis manat, qua singula cor-
 poris partes ad proprias functiones apte exequen-
 das mouentur: ita etiam ex Christi Domini ple-
 nitudine in omnes, qui iustificantur, diuina vir-
 tus, & gratia diffunditur; que nos ad omnia
 Christiana pietatis officia habiles reddit. Neque
 vero mirum cuiquam videri debet, si cum tanta
 virtutum copia instructi, & ornatissimi, tamen
 non sine magna difficultate, & labore pias, hone-
 stasq; actiones inchoamus, vel certe absoluiamus.
 id enim ob eam rem non inuenit, quod virtutes, à
 quibus actiones ipsa proficiscuntur, Dei beneficio
 nobis donata non sint; sed quoniã post baptismum
 acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritum re-
 licta est: in qua tamen contentione animo frangi,

Tit. 3.
 Ephes. 5.
 2. Cor. 1.
 & 5.

Tit. 3.

Ioan. 1. b

Galat. 5.

Philip. 4.
2. Cor. 13.

aut debilitari Christianum hominem non de-
cet; cum Dei benignitate freti, optima spe nisi
debeamus fore, ut quotidiana recte viuendi ex-
ercitatione, quacumq; pudica sunt, quacumq; in-
sta, quacumq; sancta, eadem etiam facilia, & in-
cunda videantur; hac libenter cogitemus, hac sa-
lacri animo agamus, ut Deus pacis sit nobiscum.
Præterea, per baptismum consignamur caracte-
re, qui ex anima deleri numquam potest: de quo
nihil est ut plura hoc loco differantur; cum licet
ex ijs, quæ supra dicta sunt, cum vniuerso de sa-
cramentis ageretur, satis multa, quæ ad hoc ar-
gumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Baptismum
sine sacri-
legio itera-
ri non pos-
se.

Sed quoniam ex characteris vi, & natura ab
Ecclesia definitum est, baptismi sacramentum
nulla ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne
aliquando in errores inducantur, sepe, et diligen-
ter à Pastoribus admonendi erunt. Hoc vero

Ephes. 4

docuit Apostolus, inquit: Vnus Dominus, una
fides, unum baptisma. Deinde cum Romanos hor-
tatur, ut mortui per baptismum in Christo, car-
uerent, ne vitam, quam ab illo accepissent, amit-

Rom. 6.

terent, cum inquit: Quod enim Christus mortuus
est peccato, mortuus est semel: hoc videtur aper-
te significare, sicut ille mori iterum non potest, ita
nobis denuo mori per baptismum non licere. Quare

Symbo.
Constant.

sancta etiam Ecclesia, se unum baptismum cre-
dere, palam profitetur, quod quidem rei naturæ,
& rationi vehementer consentaneum esse, ex eo
intelli-

intelligitur, quod baptismus est quadam spiritua-
lis regeneratio. Quemadmodum igitur natura-
li virtute semel tantum generamur, et in lucē edi-
mur, atq; ut D. August. ait, uteris non potest
reperi: sic etiam una est spiritualis generatio, nec
baptismus ullo unquam tempore iterandus est.
Neq; vero quisquam putet eum ab Ecclesia ite-
rari, cum, adhibita huiusmodi verborum formu-
la, aliquem abluit, de quo incertum est, an bap-
tizatus sit: Si tu es baptizatus, te iterum non bap-
tizo: si vero nondum baptizatus es, ego te baptizo
in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. ita e-
nim non impie iterari, sed sancte cum adiunctio-
ne baptismum administrari, dicendum est. Qua
in re tamen diligenter à Pastoribus aliqua pro-
videnda sunt, in quibus fere quotidie non sine ma-
xima sacramenti iniuria peccatur. neq; enim de-
sunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrētur,
si quemvis sine delectu cum adiunctione illa ba-
ptizent: quare si infans ad eos deferatur, nihil
prorsus querendū putat, an is prius ablutus fue-
rit, sed statim ei baptismum tribuunt: quin e-
tiam, quamvis exploratum habeant, domi sacra-
mentū administratum esse, tamen sacram ablu-
tionem in Ecclesia, adhibita solemni carimonia,
cum adiunctione repetere non dubitāt. quod qui-
dem sine sacrilegio facere non possunt: & eam ma-
culā suscipiunt, quam diuinarū rerum scriptores
Irregularitatem vocāt. nam ea baptismi forma,

D. August.
tract. ii. in
Ioan.

Li. 3. decre-
tal. de bap.
& eius effe-
ctu ca. De
quibus,

Matth. 3.

Ex Alexandri Pape auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquatur, an baptismum rite susceperint. aliter vero numquam fas est, etiam cum adiunctione baptismum alicui iterum administrare. Præter cetera vero quæ ex baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia videntur referri, quod scilicet cali aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique nostrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptismi virtute efficiuntur, ex ijs plane intelligi possunt, quæ in Salvatoris baptismo contigisse, Evangelica auctoritas confirmavit. Etenim cæli aperti sunt, & spiritus sanctus columbae specie in Christum Dominum descendens apparuit, ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, diuini numeris charismata impertiri, & calorum ianuam reserari, non quidem, ut, simul atque baptizati sunt, sed ut magis oportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequantur. Atque hi quidem sunt baptismi fructus: quos, si quidem sacramenti vim spectemus, aquæ ad omnes pertinere dubitari non potest: similitudinem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus; plus minusve calidius gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

Restat

Restat nunc, ut, quae de huius sacramenti pre-
 cationibus, & tradenda sint, aperte, & bre-
 uiter explicentur. Nam quod Apostolus de lin-
 guarum dono admonuit, cum inquit; Sine fructu
 esse, si, quae aliquis loquitur, a fidelibus non intelli-
 gantur: idem fere ad ritus, & caerimonias trans-
 ferri potest. imaginem eum, & significationem
 earum rerum praeserunt, quae in sacramento ge-
 runtur. quod si illorum signorum vim, & potesta-
 tem fidelis populus ignoret; non magna admo-
 dum caerimoniarum utilitas futura esse videbi-
 tur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fi-
 deles intelligant, certoque sibi persuadeant, si mi-
 nus necessaria sint, plurimi tamen faciendas, ma-
 gnoq; in honore esse oportere. Id vero tum instu-
 entium auctoritas, qui sine controuersia sancti
 Apostoli fuerunt, tum finis, cuius causa caerimo-
 nias adhiberi voluerunt, satis docet. ita enim sa-
 cramentum maiore cum religione, ac sanctitate
 administrari, ac veluti ante oculos poni praecleara
 illa, & eximia dona, quae in eo continentur, & in
 animos fidelium immensa Dei beneficia magis
 imprimi, perspicuum est. Sed omnes caerimoniae, &
 preces, quibus in baptismi administratione
 Ecclesia utitur, ad tria capita redigende sunt, ut
 in eis explicandis certus ordo à pastoribus serua-
 ri possit, & quae tradita ab illis fuerint, audito-
 rum memoria facilius retineantur. Ac primum
 quidem illarum genus est, quae, antequam acce-
 datur

De preca-
 tionibus,
 ritibus, &
 caerimo-
 nijs ba-
 ptismi.

1. Cor. 14.

datur ad baptismi fontem, seruantur: alterum earum, quæ cum ad ipsum fontem ventum est, adhibentur: tertium earum, quæ, per actum baptismi, addi solent. In primis igitur aqua paranda est, quæ ad baptismum vti oportet. Consecratur enim baptismi fons, addito mystice unctiois oleo, neq; id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iure habendi sunt, expectantur, in quorū vigilijs sacra ablutionis aqua conficitur: quibus etiã tantum diebus, nisi neccesitas aliter facere cogisset, in veteris Ecclesie more positū fuit, vt baptismus administretur. Sed quamuis Ecclesia hoc tempore, propter communis vite pericula, eam consuetudinē retinendā non iudicauit, tamē sollemnes illos dies Pascha, & Pentecostes, quib. baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit. Post aqua consecrationē, alia deinceps, quæ baptismū antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, vel etiã adducuntur, qui baptismi initiandi sunt, ad Ecclesia fores, atq; ab eius introitu omnino prohibentur; quod indigni sint, qui domū Dei ingrediatur, antequā à se turpissima seruitutis iugum repulerint, & totos se Christo Domino, eiusque iustissimo imperio addixerint. Tum vero sacerdos ab eis exquirat, quidnam ab Ecclesia petant. quo cognito, primum eos Christiana fidei doctrina, quam in baptismi profiteri debent, instituit: id

Leo epist.
4. ad Epif.
copos Sici
liæ.

id autem Catechismo efficitur. cuius institutionis morem a Domini Saluatoris precepto manasse, nemo dubitare potest; cum ipse Apostolus iusserit. *Itē in mundum uniuersum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quaecumque mandauit uobis. Ex quo licet cognoscere, baptismum non esse administrandū, priusquam summa saltem religionis nostra capita exponantur. Quoniam uero Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta etate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet; si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, sollemnemq; sponsonem facit. Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum diabolum, eiusque vires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorcismum alia carimonia: quarum singula, ut quæ mystica sunt, propriam, atque illustrem significationem habent. nam cum sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, hoc significare perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratia dono consecuturum esse, ut à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuina sapientia pabulo deleteretur. Obsignantur præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum*

Marc. 16.

Matth. 28.

Ioan. 6.

excipere, præceptaque eius intelligere, ac seruare possit. Postea vero illi nares, & aures salua linitur, statimq; ad baptismi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus infferat oculos luto illis os sibi aqua abluere, lumen recuperauit; ita etiã intelligamus sacramentum abluitionis eam vim esse, ut menti ad caeleste ueritatem perspicendam lumen adferat. His peractis ad baptismi fontem ueniunt, ibiq; alia cerimoniam, & ritus adhibentur; ex quibus Christiana religionis summam licet cognoscere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus est, interrogat, Abrenuncias Satana, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine patrinus, ad singulas interrogationes respondet, Abrenuncio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primum sancte, & religiose polliceri debet, se Diabolũ & mundum deserere, ac nullum unquam tempus fore, in quo utrumq; ueluti hostem teterrimum, non detestetur. Deinde ad ipsum baptismi fontem consistens, interrogatur a sacerdote hoc modo: Credis in Deum patrem omnipotentem? cui ille respondet, Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem suam solemni religione profiteatur. quibus sane duabus sponsonibus omnem Christiana legis vim, & disciplinam contineri perspicuum est. Sed cum iam baptismum administrare oportet, querit sacerdos ab eo qui baptizandus est; Num

Num baptizari velit? quo quidem per se, vel eius nomine, si infans sit, parrino annuente, statim in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, sua voluntate serpenti obediens, merito damnatus est: ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem, adscribi voluit; ut diuinis iussis sponte obtemperans, aeternam salutem consequeretur. Iam postquam baptismus absolutus est, sacerdos summum baptizati verticem chrismate perungit; ut intelligat se ab eo die Christo capiti tamquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & eare Christianum à Christo, Christum vero à chrismate appellari. Quid vero chrisma significet, ex ijs satis intelligi, qua tunc sacerdos orat, D. Ambrosius testatur. Induit postea sacerdos baptizatum veste alba, dicens; *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, ut habeas vitam aeternam.* Infantibus vero, qui vestitu non utuntur, ijsdem verbis album sudariolum datur. quo symbolo significari sancti Patres docent tum resurrectionis gloriam, ad quam per baptismum nascimur; tum nitorem, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptismo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus seruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui ostendit, fidem

P

chari-

D. Amb.
lib. 1. de sa-
cra. c. 2. &
lib. 2. ca. 7.

charitate inflammata, quam in baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse. Ad extremum vero nomen baptismi imponitur: quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in sanctorum numerum relatus est. ita enim facile fiet, ut quavis nominis similitudine ad virtutis, & sanctuatis imitationem excutatur; ac prater ea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, et speret sibi advocatum ad salutem tum animi, tum corporis defendendum venturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui gentilium nomina, & eorum precipue, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consecrantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi possit, quanti Christiane pietatis studium faciendum existimet, qui impiorum hominum memoria tantopore delictari videntur, ut velint fidelium aures huiusmodi profanis nominibus vndiq; circumsonare. Hac de baptismi sacramento si a Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum fere pratermissum esse videbitur, quae ad hanc cognitionem maxime pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum baptismi nomen significet; quae sit eius natura, & substantia; tum, ex quibus partibus consistet. Dicitur est, a quo institutus fuerit; qui ministri ad conficiendum sacramentum necessarii sint; quosue tamquam pedagogos ad sustentandam baptismi imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum

tum est etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptismus administrari debeat; que sit eius virtus, & efficientia: postremo, qui ritus, & ceremonia seruentur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiose explicatum est. Que omnia ob eam precipue causam docenda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo versentur; ut in iis, que sancte, et religiose sponponderunt, cum baptismo initiati sunt, fidem seruent, atq; eam vitam instituant, que sanctissima Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI in sacramento Confirmationis explicando Pastorum diligentia requirenda umquam fuit, nunc certe opus est, illud quammaxime illustrare; cum in sancta Dei Ecclesia hoc sacramentum a multis omnino pratermittatur; paucissimi vero sunt, qui diuinae gratiae fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo precipue die administrari solet, tum alijs etiam diebus, cum id Pastores commode fieri posse indicauerint, docendi erunt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum; ne ipsorum culpa, maximoque malo eueniat, ut frustra in eos diuinum hoc beneficium

collatum esse videatur. Sed ut à nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc sacramentum iccirco vocari, docendum est. quoniam, qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro chrismate ungitur, additis sollempnibus illis verbis; Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, nisi aliud sacramenti efficientiam impediatur, noua virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit. In Confirmatione autem veram, & propriam sacramenti rationem catholica Ec-

S. Melchi, papa in e-
pist. ad e-
piscopos
Hispaniæ,
S. Clemes
papa epi-
stol. 4. ad
Iulianum,
& Iul. epi-
scopos.

clesia semper agnouit: quod & Melchiades Pon-
tifex, & plures etiam alij sanctissimi, & vetustis-
simi Pontifices aperte declarant. Ac sanctus Cle-
mens eius veritatis doctrinam grauiori sententia
comprobare non potuit: inquit enim: Omnibus
festinandum est sine mora renasci Deo, & de-
mum ab Episcopo consignari, id est septiformem
gratiam Spiritus sancti percipere; cum altoqui
perfectus Christianus nequaquam esse possit is,
qui iniuria, & voluntate, non autem necessitate
compulsus, hoc sacramentum prætermiserit, ut
à B. Petro accepimus, & ceteri Apostoli, præ-
cipiente Domino, docuerunt. Hanc vero eandem
fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spir-
ritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt,
Urbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifi-
ces, quemadmodum ex eorum decretis licet per-
spicere. Accedit præterea sanctorum Patrum
con-

consentiens auctoritas: inter quos Dionysius A-
 reopagita, Athenarum Episcopus, cum diceret, S. Dion. de
 quae ratione hoc sacrum unguentum conficere, eo-
 que uti oporteret, ita inquit: Baptizatum sacer-
 dotes induunt veste congrua munditia, ut ad
 Pontificem ducant: ille vero, sacro atque prorsus
 diuino unguento baptizatum signans, sacratissi-
 ma communionis participem facit. Eusebius
 quoque Casariensis tantum huic sacramento tri-
 buit, ut dicere non dubitarit; Nouatum here-
 ticum Spiritum sanctum promereri non potuisse:
 quia, cum baptizatus esset, in graui egritudine
 signaculo chrisimatis non est signatus. Sed cla-
 rissima habemus huius rei testimonia tum à D. D. Ambr:
 Ambrosio in eo libro, quem de ijs, qui inicianur, in fine ca.
 inscripsit; tum à D. August. in lib. quos aduer- 7. de ijs
 sus Petiliani Donatistae epistolas edidit: quorum qui myst.
 uterque adeo de huius sacramenti veritate ni- inuit. & li. 3.
 hil dubitari posse existimauit, ut eam scripturae de sacra.
 etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter cap. 2.
 quidem verba illa Apostoli; Nolite contrista- D. Aug. li.
 re Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: 2. cont. lit.
 alter vero, quod in psalmis legitur; Sicut unguen- Petil. cap.
 tum in capite, quod descendit in barbam, bar- 104. & li. 3.
 bam Aaron; tum illud eiusdem Apostoli, Cha- de bap. cõ-
 ritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spi- tra Don.
 ritum sanctum, qui datus est nobis; ad confir- cap. 16.
 mationis sacramentum referri testatus est. Ephes. 4.
 Quamuis autem à Melchiade dictum sit, ba- Psal. 1. 32.
 Rom. 5.

S. Melch.
pp. in me-
dio epist.
ad episco.
Hispan.
& citatur
de confe.
dist. 5. cap.
De his.

3. Cor. 13.

primum confirmationi maxime coniunctum esse: non idem tamen sacramentum, sed ab altero longe distinctum, existimandum est, constat enim, varietatem gratiae, quam singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectae, qua ipsam gratiam significat, efficere, ut varia quoque & diuersa sacramenta sint. Cum igitur baptismi gratia homines in nouam vitam gignantur; confirmationis autem sacramento, qui iam geniti sunt, viri euadant, euacuatis, qua erant paruuli, sicut intelligitur, quantum in naturali vita generatio ab incremento distat, tantumdem inter se differre baptismum, qui regenerandi vim habet, & confirmationem, cuius virtute fideles auferunt, & perfectum animi robur assument. Praeterea, quoniam nouum atque distinctum sacramenti genus constituendum est, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perspicitur, quemadmodum baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo poenarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu à vera fidei confessione deterreantur. quod quidem cum sacramento Confirmationis chrismate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius sacramenti rationem à baptismo diuersam esse. Quare Melchisedes Pontifex utriusque discrimen accurata oratione perscrutatur, ita scribens: In baptismo homo ad militiam

tiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptismatis spiritus sancti plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum ad pugnam confirmamur: in baptismo ablui mur, post baptismum roboramur: regeneratio per se saluat in pace baptismum recipientes, Confirmatio armat, atq; instruit ad agones. Verum hac iam non solum ab alijs Concilijs tradita, sed precipue à sacra Synodo Tridentina decreta sunt; ut tam de ijs non solum aliter sentire, sed ne dubitare quidem ullo modo liceat.

Quoniam vero supra demonstratum est, quam necessarium esset, communiter de omnibus sacramentis docere, à quonam ortum habuerint; idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles huius sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandum est, Christum Dominum non solum eius auctorem fuisse, sed sancto Fabiano Pontifice Romano teste, christi-
De origine, auctore, materia, & forma sacramenti Confirmationis.
S. Fab. pap. in initio epist. 2. quæ est ad Episc. orientis.
 matis ritum, et verba, quibus in eius administratione catholica Ecclesia vitur, præcepisse, quod quidem ijs facile probari poterit, qui Confirmationem sacramentum esse consententur; cum sacra omnia mysteria humane nature vires superent, nec ab alio, quam à Deo, possint institui. Iam vero, quæ sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Hec autem Chrisma
 P 4 appella-

citata, cuius verba habes de cõsec. dist. 5. ca. Spiritus sanctus.

Syn. Trid. sess. 7.

appellatur; quo nomine, à Græcis accepto, et si pro-
 fam scriptores quodlibet unguenti genus signifi-
 cant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, com-
 muni loquendi consuetudine ad illud tantummodo
 unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & bal-
 samo, sollempni Episcopi consecratione, conficitur.
 Quare duæ res corporeæ permixtæ, Confirmatio-
 nis materiam præbent: quæ quidem diuersarum re-
 rum compositio quemadmodum multiplicem spi-
 ritus sancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur,
 declarat, ita etiam ipsius sacramenti excellentiam
 satis ostendit. Quod autem ea sit huius sacramen-
 ti materia, cum sancta Ecclesia, & concilia per-

S. Dionys. petuo docuerunt, tum à sancto Dionysio, & com-
 de Eccle. pluribus alijs grauissimis Patribus traditum est, in
 Hierarch. primisq; à Fabiano Pontifice, qui apostolos chris-
 cap. 2. & 4. matis consecutionem à Domino accepisse, nobis que
 S. Fab. pp. reliquisse testatus est. Neque vero vlla alia mat-
 in 2. epist. ria, quam chrisomatis, aptior videri poterat ad
 ad Episc. orientales illud declarandum, quod hoc sacramento effi-
 & citatur. citur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura
 De confc. sua manet, ac disfluat, gratiæ plenitudinem expri-
 dist. 3. cap. mit: quæ per Spiritum sanctum à Christo capite
 litteris ve- in alios redundat, atque effunditur, sicut unguen-
 str. 5. tum, quod descendit in barbam Aaron, usque
 Psal. 1. 32. in oram vestimenti eius: Unxit enim eum Deus
 Psal. 44. oleo lætitiæ præ consortibus suis; ac de plenitudine
 Ioan. 1. eius nos omnes accepimus. balsamum vero cuius
 odoratus incundissimus est, quid aliud signifi-
 cat,

cat, quam fideles, cum sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suavitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere; Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea ^{1. Cor. 2.} balsamum eam vim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat. quod quidem ad huius sacramenti virtutem significandam valde accommodatum videtur; cum plane constet, fidelium animos celesti gratia, qua in confirmatione tribuitur, præparatos facile à scelerum contagione defendi posse. Consecratur autem chrisma sollemnibus ceremoniis ab Episcopo. ita enim salvatorem nostrum docuisse in extrema cena, cum chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex sanctitate, & mar ^{S. Fab. pp.} tyry gloria clarissimus tradidit. quamquam, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. etenim in plerisque alijs sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque ille tribuerit. non solum enim aquam elementum baptismi esse voluit, cum inquit: Nisi quis re- ^{Ioan. 3;} natus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: sed cum ipse baptizatus est, effecit ut ea deinceps vi sanctificandi prædita esset. quare dictum à S. Chryso- ^{S. Chryso.} stomo: Aqua baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi ^{de conse.} de conf. ^{dist. 4. ca.} dist. 4. ca. Numquam ^{& simi, ha-} & simi, ha- ^{betur ho.} betur hoc. ^{betur ho.}

4. oper. im
perfect. in
Matthæ.

cessarium est, ut sanctis, & religiosis precati-
bus consecratur: neq; ad alium ea confectio, nisi ad
Episcopū, pertinere potest; qui eiusdem sacramen-
ti ordinarius minister institutus est. Sed explican-
da erit præterea altera pars, ex qua sacramen-
tum constituitur. forma scilicet, & verba, que ad
sacrā vñtionem adhibentur: monendiq; fideles,
ut in hoc sacramento suscipiendo, tunc maxime,
cum ea pronunciarī animaduertunt, ad piete-
tem, fidem, & religionē animos excitent, ne quid
caelesti gratiæ impediēti esse possit. His igitur
verbis Confirmationis forma absoluitur: Signo te
signo crucis, & confirmo te chrismate Salutis, in
nomine patris, & filij, & spiritus Sancti. Sed ta-
men, si ad veritatem rationem quoq; reuocemus,
idem facile probari potest. etenim sacramenti for-
ma ea omnia continere debet, que ipsius sacra-
menti naturam, & substantiam explicant. At-
qui maxime hæc tria in Confirmatione obseruan-
da sunt, diuina potestas, que ut principalis causā
sa in sacramento operatur; tum robur animi, &
spiritus, quod per sacram vñtionem fidelibus ad
salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is,
qui in certamen Christiana militiæ descensurus
est. Ac primum quidem verba illa; In nomine
patris, & filij, & spiritus sancti; que extremo lo-
co posita sunt: alterum ea; Confirmo te chrisma-
te salutis; que in medio sunt: tertium, que in
principio forma locantur; Signo te signo crucis:
satis

satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius sacramenti veram, & absolutam formam, Ecclesie catholice auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius sacramenti administratio commissam sit. Nam cum multi sint, ut est apud prophetam, qui currant, neque tamen mittantur; necesse est, qui veri, & legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius sacramenti consiciendi ordinariam potestatem habere, sacra littera ostendunt. nam in Actis Apostolorum legimus; cum Samaria verbum Dei accepisset, Petrum, & Ioannem ad eos missos esse, qui orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum. nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizauerat, quod tantum esset Diaconus, confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est Apostolis, reservatum esse. Quin etiam, ubicumque, sacra scriptura huius sacramenti mentionem faciunt, idem obseruari potest. neque ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum Patrum, atque Pontificum, a Urbani, b Eusebii, c Damasi, d Innocentii, e Leonis clarissima testimonia; quemad-

Quis proprius sacramenti confirmationis minister: & de patrinis Ierem. 23. a In fine epistol. ad omnes Christianos. b. Epist. 3. ad Episc. Tuluensium & Campaniam c. Circa medi. epist. 4. ad Prosperium & ceteros episc. orthodoxos. d Epist. 1. ad Decentium cap. 3. e Epist. 88. ad Germanum & Galliam Episcopos

quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque Augustinus grauer queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Vt enim in extruendis aedificijs, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cements, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat: ita etiam hoc sacramentum, quo veluti spirituale aedificium perficitur, à nullo alio, nisi à summo sacerdote, administrari opus erat. Additur vero etiam patrini, quemadmodum in baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alius cuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, qui ictibus, ac petitionibus, saluis ipsis, conficere aduersarium possint: quanto magis fideles, cum sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis, tecti, ac muniti in spirituale certamen, cui aeterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad huius quoque sacramenti administrationem patrini aduocandi sunt, quibus cum eadem spiritualis affinitas coniungitur, qua legitima nuptiarum foedera impedit, ut antea docuimus, cum de patris ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt. Sed
quo-

quoniam sepe euenit, ut fideles in sacramento suscipiendo aut prapropere festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione utantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradum venerunt, ut illud contemere, & aspernari audeant, nihil est quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua atate, quo pietatis studio pradii esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atq; illud in primis docendum est, hoc sacramentum eiusmodi necessitatem non habere, ut sine eo saluus quis esse non possit, quãquam uero necessarium non est, à nemini tamen pretermitti debet: sed potius maxime cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

Ac sanctus quidẽ Lucas, cum admirabilem illã spiritus sancti effusionem describeret, ita inquit: Et factus est repente de calo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes spiritu sancto. Ex quibus uerbis licet intelligere; quoniam domus illa sancte Ecclesia figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis sacramentum, cuius initium ab eo die ductũ est, pertinere. Atq; id etiam ex ipsius sacramenti ratione facile colligitur. illi

Acto. 2.

enim sacro chrismate confirmari debent, quibus
 spirituali incremento opus est, & qui ad perfe-
 ctum Christiana religionis habitum perducendi
 sunt. at nulli id non maxime cōuenit. ut enim hoc
 spectet natura, ut, qui in lucem eduntur, adole-
 scant, atq; ad perfectā etatem perueniant, etiam
 si interdum, quod vult, minus assequatur: ita com-
 munitatis omnium mater catholica Ecclesia vehe-
 menter optat, ut in eis, quos per baptismum reger-
 neravit, Christiani hominis forma perfecte ab-
 soluatur. id autem quoniam mystica vñtionis sa-
 cramento efficitur, perspicuum est, eam ad uni-
 uersos fideles aequae pertinere. in quo illud obser-
 uandum est, omnibus quidem post baptismum
 Confirmationis sacramentum posse administra-
 ri; sed minus tamē expedite hoc fieri, ante quam
 pueritiationis usum habuerint. quare si duode-
 cimus annus non expectandus videatur; usque
 ad septimum certe hoc sacramentum differre,
 maxime conuenit. neque enim Confirmatio ad
 salutis necessitatem instituta est, sed ut eius vir-
 tute optime instructi, & parati inueniremur,
 cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad
 quod sane pugna genus pueros, qui adhuc usu ra-
 tionis carent, nemo aptos esse indicavit. Ex his
 igitur efficitur, ut, qui adulta iam etate confir-
 mandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam,
 & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, &
 pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata, qua
 admise-

admiserunt, ex animo dolore oporteat. *Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquae Ecclesiae consuetudinem renouandam esse, ut non nisi ieiuni hoc sacramentum susciperent. quod quidem fidelibus facile persuaderi posse, existimandum est, sibi i sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.*

De conse-
dist. 5 cap.
ut ieiuni.

Itaque pastores docebunt, Confirmationem hoc cum ceteris sacramentis commune habere, ut, nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hac sacra, & mystica signa eiusmodi esse, demonstratum est, qua gratiam declarant, atque efficiunt: ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet, ac remittat; quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet. Sed praeter hac, qua cum alijs communia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiam perficit. qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti temeritatem adhuc & mollitiem quandam habent; ac deinde chrisimatis sacramento aduersus omnes carnis, mundi, & Diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad consitendum, & glorificandum nomen Domini nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse nemo dubi-

Con. Tri.
sess. 7. ca-
no. 1. de
Confirm.

S. Melchi.
papa loco
supra ci-
tato.

Lucæ 24.

dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie fixerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarent: ita ut confirmatio nihil à catechesi differre videatur: cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quod huius sacramenti virtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosque ad Christiana soliditatis perfectionem adducit: nec vero confirmat solum, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur; Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam; deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti translatione scriptura significauit, atque expressit: inquit enim Dominus saluator, cum de hoc sacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad vsque induamini virtute ex alto. Quod si Pastores voluerint diuinam huius sacramenti efficientiam ostendere, (hoc vero ad commouendos fidelium animos maximam vim habiturum esse, dubitari non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis euenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam

passione

passionis horam adeo infirmi, & remissi fuerunt, ut, cum Dominus comprehensus est, statim se in fugam coniecerint; Petrus vero, qui Ecclesie petra, & fundamentum designatus erat, & summam constantiam excellique animi magnitudinem praesetulerat, unius muliercula voce perterritus, se Iesu Christi discipulum esse, non semel, aut iterum, sed tertio negauerit; ac post resurrectionem omnes metum Iudeorum inclusi domi se continuerint. At vero in die Pentecostes tanta spiritus sancti virtute omnes repleti sunt, ut, dum euangelium, quod eis commissum erat, non solum Iudeorum regione, sed uniuerso orbe audacter, & libere dispergerent, nihil sibi felicius accidere posse existimauerint, quam quod digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent. Habet praeterea Confirmatio eam vim, ut characterem imprimat: quo sit, ut nulla unquam ratione iterari possit: quod etiam in baptismo supra obseruatum est: ac de sacramento ordinis quoque suo loco planius exponetur.

Hac igitur si a Pastoribus saepe, & accurate explicata erunt; vix fieri poterit, quin fideles, cognita huius sacramenti dignitate, atque utilitate, illud summa cum diligentia sancte, & religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & caerimonijs, quibus in hoc sacramento administrando catholica Ecclesia utitur,

Q

breviter

Matth. 26.

Matt. 16.

Ioan. 20.

Acto. 2.

Acto. 5.

breuiter perstringantur. qua explicatio quanto
 vsui futura sit, Pastores intelligent, si, qua antea
 dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere
 voluerint. Qui igitur confirmantur sacro chris-
 mate, in fronte unguuntur. nam hoc sacramento
 spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit,
 in eiusque robur, & fortitudinem auget, ut in spi-
 rituali certamine viriliter pugnare: & nequissi-
 mis hostibus resistere queant. Quocirca declara-
 tur, eos nullo metu aut verecundia, quarum af-
 fectionum signa maxime in fronte solent appa-
 re, à libera Christiani nominis confessione abster-
 rendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus à
 ceteris veluti miles insignibus quibusdam ab alijs
 distinguitur, in illustriori corporis parte impre-
 menda erat. Sed illud quoque sollemni religione
 in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pentecoste præ-
 cipue hoc sacramentum administraretur; quod
 hoc maxime die Apostoli, spiritus sancti virtute
 roborati, & confirmati sint; cuius diuini facta re-
 cordatione fideles admonerentur, qua, quanta-
 que mysteria in sacra vntione cogitanda essent.
 Deinde vero, qui vntus, & confirmatus est, ut
 meminere se tamquam fortem athletam para-
 tum esse oportere ad omnia aduersa inuictis ani-
 mo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in
 maxilla ab Episcopo caditur. Postremo autem
 pax ei datur, ut intelligat se gratia celestis pleni-
 tudinem, & pacem, qua exuperat omnem sensum.

Acto. 2.

Philip. 4.

fieri, consecutum esse. Atque hac summa eorum sit, quæ de chrismatismis sacramento à Pastoribus non tam quidem nudis verbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

DE EUCHARISTIAE SACRAMENTO.

Quemadmodum ex omnibus sacris mysteriis, quæ nobis tamquam diuina gratia certissima instrumenta Dominus saluator noster commendauit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistia sacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersione à Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, vel potius quæ ipsum sanctitatis auctorem, & fontem continet, neque sancte, neque religiose a fidelibus tractetur. Id vero Apostolus & sapienter vidit, & de eo nos aperte admonuit. nam cum declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non diiudicarent, statim subiicit: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Ut igitur fidelis populus, cum caelesti huic sacramento diuinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratia uberes fructus capiat, et iustissimam Dei iram effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissime exponenda erunt, quæ eius maiestati magis illustrare

1. Cor. ii:

- posse videantur. Qua in re opus erit, ut Pauli Apostoli ratione secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis huius sacramenti institutione fidelibus explicent, ita vero gesta rem esse, ex Euangelista perspicue colligitur. Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuini aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam aduenisse, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem; ne ullo umquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem superat, perfecit. Etenim, celebrata cum discipulis agni paschalis cena, ut figura veritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit postquam cenauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescumque biberitis, in meam commemorationem. Huius ergo admirabilis sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. interdum enim Eucharistiā appellam: quod verbum, vel bonam gratiam, vel gratiarum actionē, latine reddere possumus. Ac recte quidem, bona gratia
- Ioan. 13.
- Leo ser. 7. de passio-
ne dom.
- Matt. 26.
- Marc. 14.
- Luc. 22.
1. Cor. 11.
- Chrysostr. ho. 24. in
1. ad Cor.
super illud
Calix be-
nedictio.
Rom. 6.

gratia, dicendum est; tum quia vitam aeternam, de qua scriptum est, Gratia Dei vita aeterna, praesignificat; tum quia Christum Dominum, qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec vero minus apte gratiarum actionem interpretamur: siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro uniuersis in nos beneficijs Deo agimus, atque in primis pro eius gratia tam excellenti bono, quam nobis hoc sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum ijs, quae à Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legitur, optime conuenit. Etenim panem accipiens Marc. 26. fregit, ac gratias egit. David quoque, cum huius Mar. 14. mysterij magnitudinem contempleretur, ante Luc. 22. quam carmen illud pronunciarat; Memoriam i. Cor. 11. fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Psal. 1. 10. Dominus, escam dedit timentibus se. gratiarum actionem preponendam existimauit, cum inquit: Confessio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine sacrificij declaratur: de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur praeterea Communio: quod verbum ex illo 1. Cor. 10. Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Nam, ut Damascenus explanauit, hoc sacramen Damasc. tum Christo nos copulat, atq; eius carnis, & dei lib. 4. or-

thod. fidei
cap. 14. in
fine.

Augustin.
tract. 26.
in Ioan.

Conc. Car
thag. 4. ca.
no. 77. &
78.
I. Cor. II.

D. Aug. e-
pist. 118.
cap. 6.

tatis participes efficit, nosque inter nos in eodem
Christo conciliat, ac coniungit, & veluti unum
corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut sacra-
mentum etiam pacis, & charitatis diceretur, ut
intelligeremus, quam indigni sint Christiano no-
mine, qui inimicitias exercent, odiaque, dissidia,
& discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omni-
no exterminandas esse: cum praesertim quotidiana
religionis nostrae sacrificio, nihil nos studio-
sius seruare quam pacem, & charitatem, profi-
teamur. Sed Viaticum etiam frequenter à sa-
cris scriptoribus appellatur; tum quia spiritualis
cibus est, quo in huius vita peregrinatione su-
stentamur; tum quia viam nobis ad aeternam
gloriam, & felicitatem munit. Quare ex veteri
Ecclesia catholica instituto seruari videmus, ut
nemo fidelium sine hoc sacramento à vita exce-
dat. Ac vetustissimi quidem Patres, Apostoli
auctoritatem secuti, Cena etiam nomine sacram
Eucharistiam interdum vocarunt, quod in illo
nouissima cene salutari mysterio à Christo Do-
mino sit instituta. neque vero propterea à cibo,
aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere
licet, quod ab Apostolis salutariter introducta
consuetudo, quemadmodum veteres scriptores
memoria prodiderunt, perpetuo retenta, ac ser-
uata est, ut à ieiunis tantum perciperetur. Sed,
explicata nominis ratione, docendum erit, hoc
verum esse sacramentum, atque unum ex septem
illis

illis, qua sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac venerata est. nam cum calicis consecratio sit, mysterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera sacramenta numerandum esse, perpetuo senserunt; ex ipsa ratione, & natura sacramenti idem conuincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta. habet deinde gratiæ significationem, & efficien-
tiam. præterea de Christi institutione neque Euangelista, neque Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in vnum conueniant ad sacramenti veritatem confirmandam; nullis alijs argumentis opus esse perspicitur. Sed illud diligenter Pastoribus obseruandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. Interdum enim & consecratio, & perceptio, frequenter vero & ipsum Domini corpus, & sanguis, sunt Lan-
qui in Eucharistia continetur, sacramentum vo-
franci con-
tra Berég:
sub nomi-
ne Aug. ci-
tata, de cõ-
sec. dist. 2.
quibus si-
milis ha-
bet Au-
gust. de ca-
techi rud.
cap. 26.

ari consuevit. inquit enim D. Augustinus, sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius Domini nostri Iesu Christi. Atq; ad eundem modum hoc sacramentum adorandum esse, nimirum corpus et sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie sacramenta dici perspicuum est. Ipsæ autem panis & vini species veram, & absolutam huius

nominis rationem habet. Sed quantum hoc sacra-
 mentum à reliquis omnibus differat, facile colligi-
 tur. nam cetera sacramenta materiae vsu perfici-
 untur, dum scilicet alicui administrari ea con-
 tingit. Baptismus enim sacramenti naturam tunc
 adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur: at
 vero ad Eucharistiae perfectionem satis est ipsius
 materiae consecratio: utrumque enim sacramen-
 tum esse non desinit, quamuis in pyxide asserue-
 tur. Deinde in conficiendis alijs sacramentis nul-
 la fit materia, atque elementum in aliam naturam
 mutatio. Etenim baptismi aqua, aut chrismatis
 oleum, cum illa sacramenta administrantur, prio-
 rem aquae, & olei naturam non amittunt: in Eu-
 charistia vero, quod panis & vinum ante conse-
 crationem erat, confecta consecratione, vere est
 corporis & sanguinis Domini substantia. Licet
 autem duo sint elementa, panis scilicet, & vinum,
 ex quibus integrum Eucharistiae sacramentum
 conficitur: non tamen plura sacramenta, sed vnum
 tantum esse, Ecclesiae auctoritate docti confite-
 mur. aliter enim septenarius sacramentorum nu-
 merus, quemadmodum semper traditum, atque à
 Concilijs, Lateranensi, Florentino, & Tridentino,
 decretum est, constare non poterit. nam cum huius
 sacramenti gratia vnum corpus mysticum efficiat-
 tur, ut sacramentum ipsum rei, quam efficit, con-
 ueniat; vnum esse oportet, atque vnum quidem, non
 quia indiuiduum sit, sed quia vnius rei significa-
 tionem

tionem habet. Nam quemadmodum cibus, & potio, qua duæ diuersæ res sunt, ad vnâ tantum rem adhibentur, vt scilicet vires corporis reficiantur: ita etiã duas illis diuersas sacramenti species respondere, consentaneum fuit, quæ cibum spirituales significarent, quo mentes sustinentur, & recreantur. *Quare à Domino saluatore dictum* Ioan. 6.
est: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistia sacramentum significet: vt fideles sacramysteria oculis intuentes, simul etiam diuinarum rerum contemplatione animum pascant. Tria vero sunt, quæ nobis hoc sacramento indicantur. Primum est Christi domini passio, quæ iam Lucæ 22.
præterijt: ipse enim docuit, Hoc facite in meam I. Cor. 11.
commemorationem: & Apostolus testatus est, Quotiescumq; manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortẽ Domini annuntiabitis, donec veniat. Alterũ est diuina, & celestis gratia, quæ presens ad animam alendam, & conseruandam hoc sacramento tribuitur. Quemadmodum enim
baptismo in nouã vitam gignimur, Confirmatione roboramur, vt Satane repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistia sacramẽto alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum præannunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in celesti patria ex Dei promissione capiemus. Hac igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis va-

rietate distingui perspicuum est, sacris mysterijs ita significantur, ut totum sacramentū, quamuis ex diuersis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tanquā ad vnius rei significationem, referatur. Sed in primis cognoscenda est à Pastoribus huius sacramenti materia; tum ut ipsi rite illud possint conficere; tum etiam ut fideles admo-
 neantur, cuius rei symbolū sit, atq; eius rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agitur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent euangelista, Matthaeus, Marcus, & Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens; Hoc est corpus meum. Apud Ioannem quoq; idem Saluator noster se ipsum panem appellauit, cum inquit: Ego sum panis viuus, qui de caelo descēdi. Cum autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, certisq; terrae fructibus confectus est, vel quia diuersis qualitatib. praediti sunt: (vni enim fermentum additur, alter vero fermenti expertus esse potest) quod ad primum attinet, Saluatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolute dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiā veteris testamenti figura declaratur. praeceptum enim à Domino fuerat

Mat. 26.

Marc. 14.

Lucæ 22.

Ioan. 6.

Leuit. 24.

rat, ut panes propositionis, qui hoc sacramentum significabant, ex semina conficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticus, aptus ad sacramentum materia putandus est: (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesia Catholica auctoritas firmanit) ita etiam ex ijs, quae Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facile intelligitur. ipse enim primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Iudaeis licebat, hoc sacramentum confecit, atque instituit. Quod si quis Ioannis Evangelista auctoritatem opponat, qui haec omnia ante festum diem Pascha alta esse commemorat; ea ratio facile dissolui potest. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangelista appellarunt, quod feria quinta vespere dies festi azymorum inciperent, quo tempore Saluator noster Pascha celebrauit; cum ipsum diem Ioannes pridie Pascha fuisse describit; ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter diuis etiam Chrysostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vespeream azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditie, quam fideles ad hoc sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: Expurgate vetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi: etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur

Matth. 26.

Marc. 14.

Lucæ 22.

Ioan. 13.

D. Chrys.

hom. 82.

in Matth.

1. Cor. 5.

Florenti.
Con. scff.
ultima.

Libr. 3. de
cretal. tit.
de celebr.
mis. cap.
litteras.

Matth. 26.
Mar. 14.

S. Chryso.
ho. 83. in
Matth.
Conc. Flo-
rent. Car.

non in fermento veteri, neque in fermento mali-
tia, & nequitia. sed in azymis sinceritatis, & ve-
ritatis. Neque tamen ea qualitas adeo necessaria
existimanda est, ut, si illa panis desit, sacramen-
tum confici non possit: utrumque enim panis ge-
nus veram, & propriam panis rationem, & no-
men habet. Quamquam nemini licet priuata au-
ctoritate, vel potius temeritate laudabilem Ec-
clesia sua ritum immutare: atque eo minus id fa-
cere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus
præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex a-
zymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque
hec de altera huius sacramenti materia expo-
suisse satis sit: in quo tamen illud animaduerten-
dum est, quam multa materia ad sacramentum
conficiendum uti oporteat, definitum non esse;
cum illorū etiā certus numerus definiri nequeat,
qui aut possint, aut debeant sacra mysteria perci-
pere. Superest, ut de altera huius sacramenti ma-
teria, & elemento dicatur. est autem vinum ex
vitis fructu expressum, cui modicum aque per-
mistum sit. nam Dominum saluatorem vino in hu-
ius sacramenti institutione usum esse, catholica
Ecclesia semper docuit; cum ipse dixerit; Non
bibam à modo de hoc genimine vitis usq; in diem
illum. Quo in loco Chrysostomus, De genimine,
inquit, vitis, qua certe vinum, non aquam, produ-
xit. Vi tanto ante illorum heresim, qui aquam so-
lam in hisce mysterijs adhibendam senserunt,
conuel-

conuelleret videretur. Aquam vero, Dei Eccle-
 sia vino semper admiscuit; primū, quod id à Chri-
 sto Domino factum esse, & Conciliorum auctori-
 tate, & sancti Cypriani testimonio comprobatur;
 deinde, quod sanguinis, & aqua, quae ex eius la-
 tere exierunt, hac permixtione memoria renoua-
 tur. Tum vero aqua, ut in Apocalypsi legimus, po-
 pulū designant: quare aqua vino admixta, fidelis
 populi cum Christo capite coniunctionem signifi-
 cat. Atque hoc ex apostolica traditione perpetuo
 sancta Ecclesia seruauit. Sed quamuis aqua ad-
 miscēda uia graues rationes sint, ut eam sine mor-
 tali peccato praetermittere non liceat; ea tamen
 si desit, sacramentum constare potest. Illud au-
 tem sacerdotibus animaduertendum est, quem-
 admodum in sacris mysterijs aquam vino adhi-
 bere oportet, sic etiam modicam infundendam
 esse. nam ecclesiasticorum scriptorum sententia,
 & iudicio, aqua illa in vinum conuertitur. quare
 de eo Honorius pontifex, ita scribit: Perniciosus
 in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet, quod
 maior quantitas aqua in sacrificio, quam vini, ad-
 hibetur; cum, secundum consuetudinem rationa-
 bilem Ecclesiae generalis, longe plus vini, quam
 aquae, adhibendum sit. Huius igitur sacramenti
 haec duo tantum elementa sunt: ac merito pluri-
 bus decretis sancitum est, ne quid aliud praeter
 panem, & vinum, quod nonnulli facere non vere-
 bantur, offerre liceat. Sed iam videndum est, haec
 duo

tag. 3. can.

24.

S. Cypr. li.

2. epist. 3.

ad Cæci-

lium.

Apocal. 7.

Honorius

lib. 3. decre

tal. tit. De

missa ce-

lebr. ca.

Pernicio-

sius.

Ioan. 6.

duo panis, & vini symbola quam apta sint ad ea res declarandas, quarum sacramenta esse credimus, & confitemur. Primum enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita. ipse enim Dominus ait: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cum igitur corpus Christi Domini, vita aeternae alimentum illis praebet, qui eius sacramentum pure, & sancte suscipiunt; recte his potissimum rebus conficitur, quibus haec vita continetur: ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communionem mentem, animumque saturari. Non nihil etiam haec ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in sacramento corporis, & sanguinis Domini veritatem. nam cum panem, & vinum in humanam carnem, & sanguinem vi naturae quotidie immutari animaduertamus; facilius adduci possumus haec similitudine, ut credamus, panis, et vini substantiam in veram Christi carnem, verumque eius sanguinem caelesti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiuuenti haec admirabilis elementorum mutatio ad adumbratum, quod fit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinsecus panis, et vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & sanguinem Christi vere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interius tamen ad vitam renouamur, dum veram vitam Eucharistiae sacramento accipimus. Accedit ad haec;

quod,

quod cum unum Ecclesie corpus ex multis membris compositum sit, nullare magis elucet ea coniunctio, quam panis viniq; elementis. panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit. atque ita nos, cum multisimus, huius diuini mysterij vinculo arctissime colligari, & tanquam unum corpus effici declarant.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei causa, ut hac mysteria fidei populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne, forme ignorantia, in sacramento consiciendo à sacerdotibus turpissime peccetur. itaq; à sanctis euangelistis, Matthæo, & Luca, itemq; ab Aposto lo docemur, illam esse formam, Hoc est corpus meum. scriptum est enim: Cenantibus illis accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum. Quae quidem consecrationis forma cum a Christo Domino seruata sit, ea perpetuo catholica Ecclesia vsa est. Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & Concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cum præsertim ex illis Saluatoris verbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoscere. nam quod Dominus faciendum præcepit,

Eucharistiae consiciendæ forma, & illius effectus admirandi.

Matth. 26.

Marc. 14.

Lucæ 22.

1. Cor. 10.

Amb. li. 4.

de sac. ca.

4. & 5.

Chryf. ho.

de prodicione Iudæ.

Lucæ 22.

non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quae dixerat, referri debet, atque ad verba maxime pertinere intelligendum est, quae non minus efficiendi, quam significandi causa prolata erant.

Sed ratione etiam id facile persuaderi potest. nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc sacramento efficitur. cum autem haec verba id, quod sit, significant, ac declarent, hoc est panis conversionem in verum Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis verbis constituendam esse. in quam sententiam, quod ab Evangelista addi-

Matth. 26. *Etum est, Benedixit, licet accipere. perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc est corpus meum.*

Quamuis enim Evangelista verba illa, *Accipite, & comedite*, preposuerit: illis tamen non materiam consecrationem, sed usum tantummodo significari perspicuum est. quare à sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, *Enim, in corporis, & sanguinis consecratione: aliter enim fiet, ut, si hoc sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin sacerdos, prolatis ex more, atque instituto sanctae Ecclesiae verbis Domini, aptam panis materiam vere consecret; quamuis deinde contingat, ut nulli unquam sacra Eucharistia administretur. iam ve-*

ro, quod ad vini, que est altera huius sacramenti materia, cōsecrationem attinet, ob eandem causam, quam supra cōmemoriauimus, opus est, ut sacerdos eius formā cognitā, et perspectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendere, certo credendum est; Hic est calix sanguinis mei, noui, & eterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ex quibus verbis plura quidem e sacris scripturis colliguntur: quadam vero in Ecclesia ex Apostolica traditione conseruata sunt. nam quod dicitur: Hic est calix: à D. Luca, & ab Apostolo scriptum est. quod vero sequitur: Sanguinis mei, vel sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: partim à D. Luca, partim à D. Mattheo dictum est. Verba autem illa, & eterni, & Mysterium fidei, sancta traditio, catholica veritatis interpret, & custos nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, si, quod antea dictum est de forma consecrationis, que ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim, ijs verbis, que vini substantiam in sanguinem Domini conuertere significant, huius elementi formam contineri. Quare cum verba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Lucæ 22.

Matth. 26.

- Heb. 10. ad hoc sacramentum maxime pertinent. *Unus est, aditus ad aeternam hereditatem, qua noui, atque aeterni testamenti iure ad nos venit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei; Iesum enim per fidem in sanguinem eius propitiatorem*
- Rom. 3. *Deus proposuit, ut ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, remissio peccatorum. Quonia vero hac ipsa consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimeque ad rem conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod vero dicitur; Hic est, calix sanguinis mei, sic intelligendum est: Hic est sanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est, neque enim sanguis huiusmodi potionem satius significare videtur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, Noui testamenti: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus Christi Domini sanguinem non figura, quemadmodum in veteri testamento fiebat (de eo enim apud Apostolum ad Hebraeos legimus, Sine sanguine testamentum dedicatum non esse) sed vere, & re ipsa hominibus tradi, quod ad nouum testamentum pertinet: quare Apostolus inquit: Ideo noui testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, aeterna hereditatis. Verbum vero, Aeterni, ad hereditatem aeternam, qua Christi Domini, aeterni testam*
- Hebr. 9. *torii*
- Ibidem.

toris morte ad nos iure peruenit, referendum est. Quod subiungitur, *Mysterium fidei*, non rei veritatem excludit, sed, quod occulte latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diverſa vero hiſce verbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cum baptiſmo etiam tribuuntur. nam quod ſanguinem Chriſti, ſub vini ſpecie latentem, fide cernimus, *mysterium fidei* dicitur. at baptiſmus, quoniam uniuerſam Chriſtiane fidei profeſſionem complectitur, à nobis fidei ſacramentum, à Græcis *mysterium iure* appellatur. Quamquam alia etiam ratione ſanguinem Domini, fidei *mysterium* dicimus, quod ſcilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credendum proponit, Chriſtum Dominum, verum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem, mortem pro nobis peruliſſe; qua quidem mors ſanguinis ſacramento deſignatur. Quapropter appoſite hoc loco potius, quam in conſecratione corporis, paſſio Domini commemoratur, hiſ verbis; *Qui effundetur in remiſſionem peccatorum.* Sanguis enim, ſeparatim conſecratus, ad paſſionem Domini, & mortem, & paſſionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem vim, & momentum habet. Sed verba illa, que adduntur; *Pro vobis, & pro multis,* à Matthæo, & Luca, ſingula à ſingulis ſumpta ſunt; que tamen ſancta Eccleſia, Matth. 26.
Luc. 22.

spiritu Dei instructa, simul coniunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atq; utilitatem declarandam. nam si eius virtutem inspiciamus; pro omnium salute sanguinem à Salvatore effusum esse fatendum erit. si vero fructum, quem ex eo homines perceperunt, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur, Pro vobis, dixit, vel eos, qui aderant, vel delectos ex Iudeorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibus cum loquebatur, significauit. Cum autem addidit, Pro multis, reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus intelligi voluit. Recte ergo factum est, ut pro vniuersis, non diceretur, cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit.

- Hebræ. 9. Atque huc spectant verba illa Apostoli, Christus semel oblatuſ est ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem Ioan. 17. inquit, Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis verbis latent mysteria, quæ Pastores assidua rerum diuinarum meditatione, & studio ipsi per se, iuuante Domino, facile assequuntur.

Sed iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur, quæ ut à fidelibus ignorentur, nullo modo commutandum est. Ac quoniam Apostolus I. Cor. II. admonet, gravissimum scelus admitti ab
 is, qui

is, qui non dydicant corpus Domini; hoc in primis doceant Pastores, animum atque rationem à sensibus omni studio auocandam esse. si enim fideles ea tantum in hoc sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt; in summam impietate adducantur, necesse est; cum nihil aliud, præter panis, ac vini speciem, oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo, ac vinum in sacramento esse iudicauerint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem contemplandam excitentur. Tria enim sunt maxime admiranda, atque suscipienda quæ in hoc sacramento verbis consecrationis effici, fides catholica sine vlla dubitatione credit, ac confitetur. Primum est, verum Christi Domini corpus, illud idem, quod natum ex virgine, in caelis sedet ad dexteram Patris, hoc sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorū substantiam remanere; quamvis nihil magis à sensibus alienum, & remotum videri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si verba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs sensibus percipiuntur, sine vlla re subiecta esse, mira quadam, atque inexplicabiliratione. Ac panis quidem, & vini accidentia omnia licet videre: quæ tamē nulli substantiæ inherent, sed per se ipsa constant; cum panis, & vini substantia in ipsum

Domini corpus, et sanguinem ita mutetur, ut panis, & vini substantia omnino esse desinat. Verum, ut prius de primo agatur, contentur Pastores explicare, quam perspicua, & clara sint Salvatoris nostri verba, quae corporis eius veritatem in sacramento demonstrant. nam cum inquit;

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

S. Hilar.

lib. 8. de

Trinit. tra

ctas illud:

Vt sint v-

num &c.

1. Cor. II.

Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. nemo, qui modo sana mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit; praesertim cum de humana natura sermo habeatur: quam in Christo vere fuisse, catholica fides dubitare neminem patitur: ut vir sanctissimus, atque doctissimus Hilarus praclare scripserit, de veritate carnis, & sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione, & fide nostra, caro eius vere sit cibus, relictum non esse ambigendi locum. Verum alter praeterea locus a Pastoribus enucleandus est; ex quo aperte licet cognoscere, verum Domini corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri. nam Apostolus posteaquam commemoravit panem, & vinum à Domino consecratum, & sacra mysteria Apostolis suis administrata esse, subiungit: Probet autem se ipsum homo, ac sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod si, ut haeretici dicunt, nihil aliud in sacramento venerandum esset praeter memoriam, & signum passionis Christi, quid opus erat tam graui-

grauibus verbis fideles hortari, ut se ipsos probarent? Graui enim illa, Iudicij, voce delarauit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impure sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occulte latet, ab alio ciborum genere non distinguit. quod etiam supra in eadem epistola uberius explicauit Apostolus his verbis: 1. Cor. 10. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quae quidem verba veram corporis, & sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant.

Hac igitur scriptura loca Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum esse, praesertim cum hac Ecclesiae Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit: ad cuius sententiae cognitionem duplici via, & ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiae, atque omni deinceps aetate floruerunt, & Ecclesiastica doctrina optimi testes sunt, consulimus. hi vero summo consensu omnes huius dogmatis veritatem apertissime tradiderunt. quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui inchoantur mysterijs, testatus est, verum

D. Ambro.
de ijs qui
myst. inchoant.
cap. 9.

* Li. 4. de *Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut verā*
 Sacra. c. 4. *ex virgine sumptum est, idq; certissima fide te-*
 † S. Chry. *nendum esse. & alio loco docet, ante consecratio-*
 ad populū *nem panem ibi esse, post, consecrationem autem*
 Anti. ho. *carne Christi. Accedat alter testis* D. Chry. non*
 60. 61. *minoris fidei, & gravitatis: qui quidem cum mul-*
 S. August. *tis alijs in locis hac ipsam veritatem profitetur, &*
 con. 1. tra- *docet, tum vero precipue † homilia 60. de ijs, qui*
 ctans illud *sacra mysteria impure sumunt, itemque homi-*
 quod. 1. *lia 44. & 45. in sanctum Ioannem: inquit enim:*
 Reg. 21 fe- *Parcamus Deo, neque contradicamus; licet vel*
 cundū 70. *cogitationibus, vel oculis nostris videatur aduer-*
 legitur: Et *sari, quod dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis*
 ferebatur *est; sensus noster facile seducitur. His vero*
 in mani- *omni ex parte consentiunt, que D. Augustinus,*
 bus suis. *acerrimus catholice fidei propugnator, sem-*
 S. Cyr. li. 4 *per docuit, atque in primis titulum psalmi 33.*
 in Io. c. 13. *exponēs: scribit enim: Portare se in manibus suis,*
 14. & li. 10. *homini impossibile est, solique Christo conveni-*
 cap. 13. *re potest: ferebatur enim ille in manibus suis,*
 S. Iust. apo *quando commendans ipsum corpus suum ait,*
 lopi. 2. ad *Hoc est corpus meum. Ac Cyrillus preterea,*
 Anto. piū. *Iustinus, & Irenaus adeo aperte lib. 4. in Ioan-*
 B. Ire. li. 4. *nem verā Domini carnem in hoc sacramento esse*
 c. 34. & li. 5 *affirmat, ut eius verba nullis possint fallacibus,*
 cōt. hære. *& captiosis interpretationibus obscurari. Quod*
 ac. 3. eccl. *si Pastores alia etiam Patrum testimonia re-*
 hierarch. *quirent, facile erit sanctos a Dionysium, b Hila-*
 b. lib. 8. de *rium, c Hieronymum, d Damascenum addere,*
 Trinit. *innumera-*
 c. 10. 3. epi. *rum, si Pastores alia etiam Patrum testimonia re-*
 ad Dama. *quirent, facile erit sanctos a Dionysium, b Hila-*
 de filio *rium, c Hieronymum, d Damascenum addere,*
 prodigi. Et

innumerabilesq; alios, quorum de hac re grauissimas sententias, doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestas, passim legimus. Altera restat via qua sancta Ecclesia iudicium in ijs, qua ad fidem pertinent, inuestigare liceat, contraria scilicet doctrina, & opinionis damnatio. At vero constat, semper, corporis Christi veritatem in sancto Eucharistiae sacramento, et per uniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs condemnatus, ipse haesim suam anathemati addixit. qui postea cum ad eandem impietatis insaniam redisset, tribus alijs Concilijs Turonensi, & duobus Romanis quorum alterum Nicolaus 2. alterum Gregorius 7. Pontifices Max. conuocauerunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius 3. in Concilio Lateranensi magno confirmauit: ac deinceps a Florentina, & Tridentina Synodis eiusdem veritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Haec igitur si pastores diligenter exposuerint; (ut nihil dicamus de ijs, qui erroribus obcecati, nihil magis, quam veritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam letitia, & voluptate afficere

R 5 poterunt;

epi. ad He-
dibiam q. 2
d Lib. 4. de
ortho. fid.
cap. 14.

Conc. Lat.
cap. 1.
Conc. Flo.
in doct. de
Sacramen.
Conc. Tri-
sess. 13.

poterunt, cum praesertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei summam omnium rerum potestatem credunt, & confitentur, credant, etiam necesse est potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiae sacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam catholicam, necessario sequitur, ut simul credant eam esse, quam explicauimus, huius sacramenti veritatem. Sed nihil est profecto, quod ad piorum iucunditatem, fructum addi possit, cum huius altissimi sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligant, quanta sit euangelicae legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere, quod signis tantum & figuris Mosaicae legis tempore adumbratum fuerat.

S. Diony. Quare diuinitus dictum est à Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, & hier. cap. 5. supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles nunquam poterunt sanctae Ecclesiae perfectionem, eiusque gloriae altitudinem, cum inter eam, et caelestem beatitudinem vnus tantum gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum calitibus commune est, ut utriusque Christum Deum, & hominem praesentem habeamus: sed (quo vno gradu ab eis distamus) illi praesentes beata visione perfruuntur, nos praesentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacro-

sacrorum mysteriorum admirabili integumento
 se occultantem, firma, & constanti fide venera-
 mur. Præterea, fideles hoc sacramēto Christi Sal-
 uatoris nostri perfectissimam charitatem experi-
 untur, eius enim bonitatem maxime decuit, natu-
 ram, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquam
 subtrahere, sed, quantum fieri posset, esse, versari-
 que nobiscum velle, ut illud omni tempore vere,
 & proprie dictum videretur, *Delicia mee, esse* Prouer. 8.
cum filiis hominum.

Iam vero hoc loco à Pastoribus explicandum
 est, non solum, verū Christi corpus, & quidquid De conco-
 mitantia
 partiū cor-
 poris Chri-
 sti in hoc
 sacramēto.
 ad veram corporis rationem pertinet, veluti ossa,
 & nervos, sed etiam totum Christum in hoc sacra-
 mento contineri. Docere autem oportet, Chri-
 stum nomen esse Dei, & hominis, vnius scilicet
 persona, in quo diuina, & humana natura coniun-
 cta sit. quare utramque substantiam, & que v-
 triusque substantie consequentia sunt, diuinitatē,
 & totam humanam naturam, que ex anima, &
 omnibus corporis partibus, & sanguine etiam
 constat, complectitur: que omnia in sacramento
 esse credendum est. nam cum in celo tota humani-
 tas diuinitati in vna persona, & hypostasi coniun-
 cta sit; nefas est suspicari, corpus, quod in sacra-
 mento inest, ab eadem diuinitate seiunctum esse.
 In quo tamen Pastores animaduertant, necesse
 est, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc
 sacramento contineri.

Quedam

Quaedam enim sunt, quæ ex vi, & efficientia consecrationis in sacramento esse dicimus. nam cum verba illa efficiant, quidquid significant; id esse in sacramento ex vi sacramenti, diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. ita si contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in sacramento esse, cetera non item esse docuerunt. quedam vero in sacramento continentur, quod illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimiuntur. nam cum forma, quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet; cum dicitur; Hoc est corpus meum; ipsum Christi Domini corpus ex vi sacramenti in Eucharistia erit. At quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in sacramento erunt omnia, non quidem ex consecrationis virtute, sed ut ea, quæ corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in sacramento esse dicuntur: quæ ratione totum Christum in sacramento esse perspicuum est. si enim duo aliqua inter se re ipsa coniungantur; ubi vnum sit, ibi alterum etiam esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usque adeo tam in panis, quam in vini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam sanguis, & totus Christus vere inest, sic contra in vini specie non solum sanguis, sed corpus, & totus Christus vere inest. Sed quamquam hæc ita se habere,

bere omnibus fidelibus certum et persuasissimum
 esse debet: optimo tamen iure institutum est, ut sepa-
 ratim due consecrationes fierent. Primum enim
 ut passio Domini, in qua sanguis à corpore diuisus
 est, magis referatur: cuius rei causa in consecra-
 tione sanguine effusum esse meminimus. Deinde
 maxime consentaneum fuit, ut, quomā sacramento
 ad alendam animam utendum nobis erat, tamq̄
 cibis & potus institueretur, ex quibus perfectum
 corporis alimentum constare perspicuum est. Neq̄
 vero illud pratermittendum, non solum in utraq̄
 specie, sed in quavis virusq̄, speciei particula totū
 Christum contineri. sic enim August. scriptum re-
 liquit: Singuli accipiunt Christum Dominum, &
 in singulis portionibus totus est, nec per singulos
 minuitur, sed integrum se prabet in singulis. Atq̄
 id praterea ex euangelistis facile colligi potest.
 neq̄ enim credendum est, singula panis frustra pro-
 pria verborum forma à Domino consecrata esse,
 sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra my-
 steria conficienda, atq̄ Apostolis distribuenda sa-
 tis futurus esset, id quod de calice factum esse ap-
 paret, cum ipse dixit: Accipite, & diuidite inter
 vos. Hactenus qua explicanda sunt, eo pertinent,
 ut ostendant Pastores verum Christi corpus, &
 sanguinem in Eucharistia sacramento contineri.
 Nunc quod alterum erat propositum, docebunt
 etiam panis, et vini substantia in sacramento post
 consecrationem non remanere. Hoc vero quam-

Citatur
 De conse.
 dist. 2. ca.
 Singuli. Et
 apud Guit
 mundū. li.
 1. contra
 Berengar.

Luc. 22.

uis maximam admirationē merito habere possit, tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario coniungitur. Etenim si est verum Christi corpus sub panis, & vini specie post consecrationem; omnino necesse est cum ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At vero fieri non posse constat, ut Corpus Christi in sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit. ita enim fieret, ut à cali sedibus abesset: quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, à quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne incogitationem quidem cadere hoc potest. relinquatur ergo, ut in sacramento sit corpus domini, quod panis in ipsum cōuertatur. quare nulla panis substantia remaneat, necesse est. Hac ratione adducti Patres & maiores nostri, in Concilijs, Lateranensi magno, & Florentino, huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. à Tridentina vero Synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistia sacramento remanere substantiam panis, & vini, una cum corpore, & sanguine domini nostri IESV CHRISTI: anathema sit. hac vero ex testimonijs scripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius sacramenti institutione ipse dominus dixit; Hoc est corpus meum. vocis enim, hoc, ea vis est, ut omnē rei presentis substantiā demonstraret. quod si panis substantia remaneret, nullo

Late. conc.
cap. 1.
Eugenius
4. in epif.
ad Armenios
data approban-
te Con.
Flor.

Matth. 26.

Marc. 14.

nullo modo vere dici videretur; Hoc est corpus meum. Deinde Christus dominus apud Ioan-
nem, panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita; panem videlicet carnem suam vocante. Ac paulo post subiicit; nisi manduca-
ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. & rursus: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cum ergo tum claris, & perspicuis verbis carnem suam panem, & cibum verum, sanguinem item verum potum nominauerit, satis videtur declarasse, nullam in sacramento substantiam panis, & vini remanere. Atque hanc perpetuo sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. Luc. 22.
1. Cor. III
Ioan. 6.
D. Ambr.
lib. 4. de Sa-
cramentis
D. quica. p 4.
Psalm. 134
De conse-
dist. 2. cap.
Omnia.

dem Ambrosius ita scribit: Tu forte dicis: meus panis est vsitatus: sed panis iste, panis est ante verba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. quod quidem vi facilius probare posset, varia deinde affert exempla, & similitudines. Alibi vero, cum verba illa interpretaretur, Omnia, quaecumq; dominus voluit, fecit in caelo, & in terra, Licet, inquit, figura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud, quam caro Christi, & sanguis, post consecrationem credendum est. Atq; eisdem fere verbis eadem sententiam sanctus Hilarius exponens, docuit, quamuis extrinsecus panis, & vinum videatur, vere tamen corpus, & sanguinem Domini esse. Sed moneat Pastores hoc loco, mirandum non esse,

esse, si post consecrationem, panis etiam vocetur. hoc nomine Eucharistia appellari consuevit; tum quia panis speciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, qua panis propria est, adhuc retineat. Eam autem sacrarum litterarum consuetudinē, ut res ita appellet, cuiusmodi esse videantur, satis ostendet, quod in Genesi dicitur non est, tres viros Abrahā apparuisse, qui tamen tres angeli erant. Et duo illi, qui Apostolis ascendente in calum Christo Domino apparuerunt, cum essent angeli, viri dicuntur. Difficillima est omnino huius mysterij explicatio; sed tamē conabuntur Pastores, ijs qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerūt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt verendū esset, ne rei magnitudine operimerentur) conabuntur, inquā, tradere huius admirabilis cōuersionis modum: quae ita fit, ut tota panis substantia diuina virtute in corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione, conuertatur, neque enim Christus enim aut generatur, aut mutatur, aut augetur, sed in sua substantia totus permanet. quod D. Ambr. li. 4. de Sacram. c. 4. mysterium cum diuus Ambrosius declararet, Vides, inquit, quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse quae non erant, mundus scilicet: quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in aliud commutentur? In quam sententiam alij etiam

etiam veteres, & grauisissimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: Fideliter factemur ante consecrationem panem esse, & vinū, quod natura formauit, post consecrationem vero carnem Christi, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Damascenus: Corpus secundum veritatem coniunctum est diuinitati, corpus ex sancta virgine; non quod ipsum corpus assumptum de caelo descendat; sed quod ipse panis, & vinum in corpus, & sanguinem Christi transmutentur. Huius uaque admirabilis conuersio conuenienter, et proprie à sancta catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata, quemadmodū sacra Triden. Syn. docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici potest: ita etiam, quod in sacramento Eucharistiae tota uinus rei substantiam totam alterius rei substantiam transeat, uerbum transubstantiationis recte, & sapienter à maioribus nostris inuentum est.

Sed illud sepiissime à sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirent, quo pacto ea mutatio fieri possit. nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc sit, fide cognoscendum est; quo modo fiat, curiosius non inquirendum. Non minorem uero cautionem Pastores adhibeant, oportet, in eo etiam mysterio

Citatur sub nomine Augustini de consec. dist. 2. & reperitur apud Lanfrancū ex Amb. de initiandis cap. 9. Damal. li. 4. de orth. fide. ca. 14. Syn. Trid. ses. 13. c. 4.

Sacro sanctū Eucharist. sacramentum. pie credendum, non curiose scrutandum. Eccle. 3.

Luc. I.

explicando, quo modo Christi Domini corpus vel
 in minima panis particula totum contineatur:
 vix enim vnquam huiusmodi disputationes insti-
 tuenda erunt: sed tamen, quando Christiana cha-
 ritas hoc postulauerit, primum quidem memine-
 rint, fidelium animos illa voce premunire; Non
 erit impossibile apud Deum omne verbum. De-
 inde vero doceant, Christum Dominum in hoc
 sacramento, vt in loco, non esse, etenim locus res
 ipsas consequitur, vt magnitudine aliqua pradi-
 ta sunt: Christum vero Dominum ea ratione in
 sacramento esse non dicimus, vt magnus, aut par-
 uus est, quod ad quantitatem pertinet, sed vt
 substantia est. substantia enim panis in Christi
 substantiam, non in magnitudinem, aut quanti-
 tatem, conuertitur. nemo vero dubitat, substan-
 tiam aque in paruo atque in magno spatio con-
 tineri. nam & aeris substantia, totaque eius na-
 tura sic in parua, vt in magna aeris parte, nem-
 que tota aque natura non minus in urnula, quam
 in flumine insit, necesse est. Cum igitur panis
 substantia, corpus Domini nostri succedat; sa-
 teri oportet, ad eundem plane modum in sacra-
 mento esse, quo modo panis substantia ante con-
 secrationem. ea vero vtum sub magna, an sub
 parua quantitate esset, nihil ad rem omnino per-
 tinebat. Tertium restat, quod in hoc sacramen-
 to maximum atque admirabile videatur; quod
 quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius à
 Pastori-

Pastoribus tractari posse existimandum est; panis videlicet, & vini species in hoc sacramento sine aliqua re subiecta constare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Domini, & sanguinem vere in sacramento esse, ita ut nulla amplius subsistentia panis, & vini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inherere non possunt: relinquatur, ut supra omnem naturam ordinem ipsa se, nulla aliare nisa, sustentent. Hec perpetua, & constans fuit catholica Ecclesie doctrina; qua etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut vini substantiam. Sed nihil magis fidelium pietati convenit, quam, omisis subtilioribus questionibus, huius admirabilis sacramenti maiestatem venerari, & colere, ac deinde in eo summam Dei providentiam suspicere, quod sacro sancta mysteria sub panis, & vini specie administranda instituerit, nam cum a communi hominum natura maxime abhorreat, humana carnis esca, aut sanguinis portione vesci, sapientissime fecit, ut sanctissimum corpus & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini, nobis administraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiuncta vero etiam sunt duae illae utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnijs liberati sumus, quas facile effugere non possemus, si Dominum sub

S. Gregor.
Pöt. ho. 26
super euan-
gelium.

De multi-
plici & ad-
mirabili
fructu tãti
sacramenti

propria specie comedere videremur: altera est, quod, dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen quod vere sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris plurimum valet: quae fides, ut sancti Gregorij sententia per uulgatum est: ibi non habet meritum, ubi humana ratio praebet experimentum. Haec autem, quae hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

Verum, quae de huius admirabili sacramenti virtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimanda est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime necessaria videri non debeat. Vi enim Eucharistiae utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quae de hoc sacramento tam multis verbis differuntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensa eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt: vnus, aut alter locus à Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysteriis bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. hoc vero aliqua ex parte ita assequuntur, si, omnium sacramentorum vi, atque natura patefacta, Eucharistiam fontem, cetera riuulis comparauerint. vere enim, ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum caelestium charismatum, & donorum, omniumque sacramentorum auctorem Christum

stum Dominum admirabili modo in se contineat, a quo tamquam a fonte ad alia sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, derivatur. Ex hoc igitur diuina gratie amplissima munera que nobis hoc sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri videbitur, si panis, & vini natura, qua huius sacramenti symbola sunt, perpendatur. nam quos usus corpori, panis, & vinum affert, eos omnes anime saluti, & incunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistie sacramentum prabet. Neque enim hoc sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & vinum, mutatur: sed nos quodam modo in eius naturam conuertimur: ut recte illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: *Cibus sum grandium: cresce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te. sicut cibum carnis tue: sed tu mutaberis in me.* Quod si gratia, & veritas per Iesum Christum facta est; in animam quoque influat, est necesse, cum eum pure, & sancte accipit, qui de se ipso dixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant: ut eius corpori tamquam viua membra inserantur: siquidem scriptum est: *Qui manducat me, & ipse uiuet propter me.* Item: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro*

S. Aug. li.
7. confes.
cap. 10.
Ioan. 1.
Ioan. 6.

B. Cyr. lib. 4. in Ioa. c. 12. 14. & c. pif. 10. ad Nestorium mundi vita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei verbum uniens se ipsam propria carni, fecit ipsam viuificatiuā. Eum ergo decebat miro quodam modo vniri corporibus per sacram eius carnem, & pretiosum sanguinem, quae accipimus in benedictione viuificatiua in pane, et vino. Verum, quod dicitur Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant, oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc sacramentum utiliter percepturus est, gratiā antea adeptus fuerit. Constat enim, quod admodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam anima, quae spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse. ac propter ea panis, & vini speciem habent, ut significetur, non quidem reuocanda vitam animae, sed in vita conseruanda causa instituta esse.

i. Cor. ii. Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiā gratia (qua omnes praeditos esse oportet, ante quam sacra Eucharistia ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent, et bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentū desiderio, & voto percipiāt. Est enim omnium sacramentorum finis, & Ecclesiastica unitatis, ac coniunctionis symbolum: neq. extra Ecclesiam consequi gratiā ullus potest. Deinde quoniam uti corpus cibo naturali non cōseruatur modo, sed etiam augetur, gustusque nouam quotidie ex eo voluptatem, & suauitatem percipit, ita etiam sacra Eucharistiae cibus

non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitq; ut spiritus diuinarum rerum delectatione magis commoneatur: ob eam causam fit, ut, gratiam hoc sacramento tribui recte, & verissime di-

Sap. 16.

catur. iure enim manna comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti vero Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quo venialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit dum leui aliqua in re parum offendit, totum Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neq; enim a proposito similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus.

Quare merito à D. Amb. de hoc celesti sacramento dictum est: iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidiane infirmitatis. Verum hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysteriis vis est, ut nos à criminibus puros, & integros, atque à tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam celesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis veneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam ut testatur D. Cypri. cum olim à tyrannis fideles ad tormenta, & cadem propter Christiani nominis confessionem vulgo raperentur, ne illi forte dolorum

D. Ambrosii
li. 4. de Sacram. ca. 6.
& li. 5. c. 4.

S. Cypriani
epist. 2. ad
Corneliū.

acerbitate victi, in salutari certamine deficerent, vetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta preberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimat. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentia ardorem restinguat, necesse est. Postremo, ut uno verbo omnes huius sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est, sacra Eucharistia summam vim esse ad aeternam gloriam comparandam. scriptum est enim: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius videlicet sacramenti gratia fideles, dum hanc vitam degunt summa conscientia pace, & tranquillitate perfruuntur; deinde eius virtute recreati, non secus atque Elias, qui sub cineribus pa-

Ioan. 6.

3. Reg. 19.

Luc. 19.

Mat. 9. 14.

nis fortitudine ambulauit usque ad montem Dei Horeb, cum ex vita emigrandi tempus aduenit, ad aeternam gloriam, et beatitudinem ascendit. Hac omnia à Pastoribus latissime explicabuntur, si vel D. Ioan. ca. 6. in quo multiplices huius sacramenti effectus aperiantur, tractandū sumpserint; vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos iure ac merito beatissimos fuisse existimamus, in quorum tecta mortalis receptus est, vel qui illius vestis, aut sumbria tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum

rum animam immortalis gloria præditus ingredi non grauetur, ut eius vulnera sanet omnia, eamq; amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

Verum docendum est, à quibus ingentes illi sacra Eucharistie fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neq; unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata emulari. Recte igitur, & sapienter maiores nostri, ut in Tridentina Synodo legitur, tres huius sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait indigne manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: *Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus sacramenta corporis, & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed ipso Apostolo teste, iudicium sibi manducant, & bibunt. Alij vero spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio, & voto propositum caelestem illum panem comedunt, fide viva incensi, quæ per dilectionem operatur: ex quo si non omnes maximos certe utilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt; qui cum*

De usu & modo sumendi sacramenti: deq; præparatione cum animi, tum etiam corporis. Trid Syn. sess. 13. ca. 8.

1. Cor. II.

D. August. tracta. 26. in Ioan.

1. Cor. II.

Galat. 5.

1. Cor. 11. ex Apost. doctrina prius se probauerint, ac veste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & caelestibus bonis priuare, qui eum ad corporis Domini sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritum tantum sacram communionem accipere. Sed iam docendum est, qua ratione preparados fidelium animos esse oporteat, ante quam ad sacramentalem Eucharistia perceptionem veniant. Ac primum quidem ut pateat, eam preparationem maxime necessariam esse. Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam ante quam Apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit; ut declararet omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cum sacramenta percipere sumus. Deinde vero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, & preparato animo Eucharistiam aliquis summat, amplissimis caelestis gratie muneribus ornatur, ita contra, si imparatus accipiat, non solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime salutaribus, hoc proprium est, ut, si in tempore iis utamur, vehementer prosint; si alieno tempore adhibeantur, perniciose, & exitium asferant.

Ioan. 13.

ferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad celestem gloriam consequendam maximo nobis adiumento esse; at vero, cum ijs nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem asserre. Id vero arca Domini exemplum comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præstatius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia ministraverat, à Philisteis ablata summam illis pestem, & calamitatem cum aeterno dedecore committam importavit. sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant; qui vero in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam à mensa, hanc sacram ab alijs profanis, celestem hunc panem à communi. atque hoc sit, cum certo credimus præsens esse verum corpus, & sanguinem Domini, quem in celo angeli adorant, ad cuius nutum columna cali contremiscunt, & pavent, cuius gloria plenum est calum, & terra. Hoc nimirum est dijudicare corpus domini, quod Apostolus admonuit: cuius tamen mysterij magnitudinem venerari potius oportet, quam in disputationibus, eius veritatem curiosius perquirere. Altera vero illa præparatio maxime necessaria est, ut nusquis à se ipso quarat, num pacem cum alijs habeat,

Iosue 3.

& 6.

1. Reg. 5.

Iob 26.

Isa. 63

1. Cor. 11.

Matth. 5.

habeat num proximos vere atque ex animo diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habeat aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius penitere necesse sit, ut prius cōtritionis, & confessionis medicamento illud eluatur. definitum est

Syn Trid.
sess. 13. ca-
no. 11.

enim à sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia simulet, si sacerdotis facultas data sit, ante quam se sacramentali confessione purgarit, quantumvis sibi contritus esse videatur sacram Eucharistiam accipere. Praeterea tacitum animis nostris cogitemus, quam indignissimus, quibus diuinum hoc beneficium à Domino tribuatur: quare illud Centurionis, de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est:

Matth. 8.

Domine, non sum dignus, ut intersub tectum meum.

Ioan. 21.

Exquiramus etiam à nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat: Domine tu scis, quia amote. Meminisse enim oportet, cum, qui sine veste nuptiali in Domini conuiuio accubuerat, in tenebrosam carcerem coniectum, sempiternis poenis addictum fuisse. Neque vero animi solum, sed etiam corporis preparatione opus est. nam ieiuni ad

Mats. 22.

sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem

à di-

à dimidia antecedentis die nocte, usque ad illud
 temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus,
 nihil omnino comederimus, aut biberimus Postu-
 lat etiam tanti sacramenti dignitas, ut, qui ma-
 trimonio iuncti sunt, aliquot dies à concubitu ux-
 rum abstineant, Davidis exemplo admoniti, qui 1. Reg. 21.
 cum panes propositionis à sacerdote accepturus,
 esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consue-
 tudine tres ipsos dies esse professus est. Hac fere
 sunt, quæ maxime observari à fidelibus oportet,
 ut se ad sacramysteria utiliter accipienda antea
 parent. reliqua enim, quæ hac in re providenda
 esse videantur, ad hæc ipsa capita facileredigi po-
 terunt.

Sed ne forte aliqui segniores ad hoc sacramen-
 tum percipiendum reddatur; quod tantam præ-
 parationem adhibere graue admodum, & diffi-
 cile ducant, fideles sæpe admonendi sunt, omnibus
 eam legem propositam esse, ut sacram Eucharis-
 tiam accipiant. Præterea constitutum est ab Ec-
 clesia, ut qui semel saltè singulis annis in Pas-
 cha non communicauerit, ab Ecclesia arceatur.
 Neq; tamen fideles hoc satis habeant, se huius de-
 creti auctoritati obièperantes, semel tantùm modo
 corpus Domini quotannis accipere; verum sæpius
 iterandam Eucharistiæ communionem existi-
 met. Vtrum autem singulis mensibus, vel hebdo-
 madis, vel diebus id magis expediat, certa omni-
 bus regula præscribi non potest, veruntamen illa
 est

Euchari-
 stiæ sacra-
 mentum
 quando,
 quoties, &
 à quibus su-
 mendum.
 Conc. La-
 ter. cap. 21.
 & allega-
 tur li. 5. de
 cret. tit. de
 panit. &
 remis. ca.
 Omnis.

- S. Aug. de verbis domini ser. 28. qui de sumptus est ex Ambrosio lib. 5. de sacra. cap. 4. *est sancti Augustini norma certissima, Sic vult, ut quotidie possis sumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut quemadmodum corpori in singulos dies alimentum subministrare necessarium putant: ita etiam quotidie hoc sacramento alenda, & nutrienda anima curā non abijciant. neque enim minus spiritali cibo animam, quam naturali, corpus indigere perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quae, ut antea demonstratum est, ex Eucharistia sacramentali communionem consequimur. Illa etiam figura erit addenda, cum singulis diebus corporis vires manna reficere oportebat; itemque sanctorum Patrum auctoritates, quae frequentem huius sacramenti perceptionem magnopere commendant. neque enim vnius sancti Patris Augustini ea fuit sententia: Quotidie peccas, quotidie sume: sed, si quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse, facile conperiet. Ac tempus quidem olim fuisse, cum fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex Apostolorum Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Christianam fidem profitebantur, vera, & sincera charitate ita ardebant, ut, cum sine intermissione orationibus, & alijs pietatis officijs vacarent, quotidie ad sacra Dominici corporis mysteria sumenda parati inueniretur. Eam postea consuetudinē, quae intermitteri videbatur, Anacletus, sancti-*
- Exod. 16
 D. Aug. ferm. 28. de verbis domini
 Actor. 2.
 S. Anacle. epist. 1. &

sanctissimus martyr, & Pontifex, aliqua ex par-
 te renouauit: precepit enim, ut ministri, qui Mis-
 sa sacrificio interessent, communicarēt; quod ab
 Apostolis constitutum esse affirmaret. Diu etiam
 in Ecclesia ille mos fuit, ut sacerdos, per actō sacri-
 ficio, cum Eucharistiam sumplisset, ad populum,
 qui aderat, conuersus, his verbis ad sacram men-
 sam fideles inuitaret: Venite fratres ad commu-
 nionem. tunc qui parati erant, summa cum reli-
 gione sacrosancta mysteria sumebant. Sed cum
 deinde charitas, & pietatis studium adeo refri-
 xisset, ut raro admodum ad communionem fide-
 les accederēt; sancitū est à Fabiano Pontifice, ut
 ter quotannis, Natali Domini, et Resurrectione,
 & Pentecoste omnes Eucharistia sumerent. id
 quod postea à multis Concilijs, praesertim vero ab
 Agathensi primo confirmatum est. Ad extremū,
 cum eo res adducta esset, ut non modo sancta ulla
 & salutaris praeceptio non seruaretur, sed in plu-
 res etiam annos sacra Eucharistia communio dif-
 ferretur; decretum est in Lateranensi Concilio,
 ut semel ad minus singulis annis in Pascha fide-
 les omnes sacrum Domini corpus acciperent;
 qui vero id facere neglexissent, Ecclesiae aditu pro-
 hiberētur. Verū quamuis haec lex Dei, et Eccle-
 sia auctoritate sancita, ad omnes fideles pertineat;
 docendū est tamen eos excipi, qui nondū rationis
 usum propter aetatis imbecillitatē habēt. hi enim
 neg² sacram Eucharistiam à profano, & comuni
 pane

citatur de
 conf. dist.
 1. cap. Epif-
 copus, &
 dist. 2. cap.
 Peracta.
 Vide Dio.
 Arcop. de
 Eccle. hie.
 cap. 3. par. 2

S. Fabianus
 Papa. epist.
 3. ad Hilar.
 Episcop. &
 habetur
 De conse.
 dist. 2 cap.
 Et si.
 Conc. Aga-
 then. ca. 38.
 Conc. Lat.
 cap. 21. &
 citatur
 Extra de
 pæni. & re-
 miss. cap.
 Omnis

Matth. 26.

Vide Cy-
prian. ser.
5. de lapsis
post med.

pane sciunt discernere, neque ad eam accipien-
dam pietatem animi, et religionē afferre possunt,
atque id etiam à Christi Domini institutione a-
lienissimum videtur: inquit enim; *Accipite, &
comedite. Infantes autē idoneos non esse, qui ac-
cipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem
illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infan-
tibus etiam sacram Eucharistiam praberent: sed
tamē tum ob eas causas, quæ ante dictæ sunt, tum
ob alias, Christiana pietati maxime cōsentaneas,
iam diu eiusdem Ecclesie auctoritate id fieri de-
fuit. Quæ vero etate pueris sacra mysteria danda
sint, nemo melius constitutere poterit, quam pa-
ter, & sacerdos, cui illi confitentur peccata. ad ul-
los pertinent explorare, & à pueris percunctari,
an huius admirabilis sacramenti cognitionem a-
liquam acceperint, & gustum habeant. Amen-
tibus præterea, qui tunc à pietatis sensu alieni
sunt, sacramenta dare minime oportet: quamuis,
si, ante quam in insaniam inciderint, piam, & re-
ligiosam animi voluntatem præserulerunt, licebit
eis in fine vita, ex Concilij Carthaginensis decre-
to, Eucharistiam administrare; modo vomitu-
nis, vel alterius indignitatis, & incommodi per-
iculum nullum timendum sit.*

Conc. Car-
thag. 4.
cap. 76.

*Quod vero ad communicandi ritum pertinet
doceat Parochi, sancta Ecclesia lege interdictum
esse, ne quis sine ipsius Ecclesie auctoritate, præter
sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficien-
tes.*

tes, sub utraque specie sacram Eucharistiam sumat. nam, ut à Tridentina Synodo explicatū est, Trid. Syn. sess. 21. c. 10. quamvis Christus Dominus in ultima cena altissimum hoc sacramentum in panis, & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino salvatore constitutam esse, ut omnibus fidelibus sacramysteria sub utraq; specie administrāda sint. Et enim idem Dominus noster cum de hoc sacramēto loqueretur, alterius tantum speciei sepius meminit, ut cum inquit: Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum: & Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: & Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum. Multis vero, & ijs quidem gravissimis rationibus adducta esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret. Primum enim maxime cavendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facile vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset. Præterea, cum sacra Eucharistia a groto praesto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius vini species asseruaretur, coacesceret. Per multi præterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissime sancitū

T est ab

Trid. Syn.
sess. 21. c. 10.

Ioan. 6.

est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouincijs summa vini penuria laboratur: neque id aliunde, sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, & difficillimis itineribus, conueni potest. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum heresis, qui negabant sub utraque specie totum Christum esse, sed corpus tantum ex angue sub panis, sanguinem autem vini specie contineri asserbant. Ut igitur fidei catholica veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est panis communicatio inducta est. Sunt & alia rationes, ab ijs collecta, qui de hoc argumento differunt; quae, si opus esse videbitur, à Patrochis afferrì poterunt. Iam de ministro, quamuis id à nemine fere ignorari possit, agendum est, ne quid pratermissum sit, quod ad huius sacramenti doctrinam pertinere videatur. itaque tradendum est, solis sacerdotibus potestatem datam esse, ut sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant. eum autem morem in Ecclesia semper seruatum esse, ut fidelis populus à sacerdotibus sacramenta acciperet, sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent. sancta Tridentina Synodus explicauit; ostenditque hanc consuetudinem, tamquam ab Apostolica traditione profectam, religiose retinendam esse; cum praesertim huius rei illustre nobis exemplum Christus

Trid. Syn.
sess. 13. c. 8.

stus Dominus reliquerit, qui & sanctissimum corpus suum consecrauit, & Apostolis manibus porrexit. Verum, ut quacumque ratione tanti sacramenti dignitati consuleretur, non modo eius administrandi potestas solis sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea, & alia instrumenta, que ad illius confectionem necessaria sunt, tractare auderet; modo gravis aliqua necessitas non incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, et sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam vel consecrandam, vel administrandam, vel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, que ad illorum perfectam rationem attinent, rite seruetur, idem valet in Eucharistie sacramento, neque enim hac omnia ministrorum merito nituntur, sed Christi Domini virtute, & potestate geri credendum est. Hæc sunt, que de Eucharistia, ut sacramentum est, explicanda erunt.

Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificiū est, explanare oportet; ut intelligant Parochi, que potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decreuit, Dominicis & festis diebus Trid. Synod. sess. 22. c. 8. fidei populo tradere debeant. Etenim hoc sacramentū non solum thesaurus est celestium divitiarū;

Matt. 26.
 Marc. 14.

Sixtus I.
 Epist. 2. &
 citatur de
 conf. dist.
 1. ca. In
 sancta.

quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: sed in eo precipua quadam ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre possumus. At vero hac victima si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim veteris legis sacrificia, de quibus scriptum est;

Pfal. 39.

Pfal. 50.

Gene. 3.

Matt. 3. 17.

Sacrificium, & oblationem noluisti: & uerum; Si voluisses, sacrificium dedissem: utiq; holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut scriptura Deum odoratum esse odorem suauitatis, id est grata ei, & accepta fuisse testetur: quid nobis sperandum de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo celestis vox bis audita est; Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponant, ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religiose sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant. In primis autem docebunt, Eucharistiam duabus de causis à Christo Domino institutam esse. altera est, ut celeste anima nostra alimentum esset, quo vitam spiritualem tueri, & conseruare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, & celestis pater, sceleribus nostris saepe grauitate offensus, ab ira ad misericordiam, à iusta animaduersionis seueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali li-

cet animaduvertere, qui ut sacrificium, & sacramentum à filijs Israel offerri, et comedi consueuerat. Nec vero, cum Saluator noster Deo patri se ipsum in ara crucis oblaturus esset, ullam suam erga nos immense charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cum nobis visibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud, semel in cruce paulo post immolandum, instauraretur, eiusque memoria usque in finem saculi quotidie summa cum utilitate ab Ecclesia per uniuersum orbem diffusa coleretur. Differunt autem plurimum inter se hæc dua rationes. sacramentum enim consecratione perficitur: omnis vero sacrificij vis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, vel ad agrotum deferitur, sacramenti, non sacrificij rationem habet: deinde etiam, ut sacramentum est, is, qui diuinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, qua supra commemoratae sunt: ut autem sacrificium est, non meredi solum, sed satisfaciendi quoque, efficientiam continet. nam ut Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicae passionis fructus merentur, ac satisfaciunt. Iam, de huius sacrificij institutione nullum ambigendi locum sancta Tridentina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena à Christo Domino institutum esse; simulque anathemate eos damnauit,

Deut. 16.

Trid. Syn.
ses. 22. ca.
no. 1.

qui asserunt, verum et proprium sacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud esse, quam Christum ad manducandū dari. Nec vero illud pratermisit, quin diligenter explicaret, vni Deo sacrificium fieri. nam etsi Ecclesia interdū Missas in memoriam, & honorem sanctorum celebrare consuevit, non tamen illis sacrificium, sed vni Deo, qui Sanctos immortalis gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos vniquam dicere solet, Offero tibi sacrificium Petre, vel Pauli, sed dum vni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrum insigni victoria, eorumque patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in calis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius sacrificij veritate à catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accepit, cum exirema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans, Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Eos enim, quemadmodum à sancta Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præcepitque, ut ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, & offerrent. atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrat, cum ait: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensa Domini participes esse, & mensa demoniorum. Vt enim pro demoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelliger-

Eiusd. Sy.
nod. fef. 22
cap. 3.

Luc. 23.

1. Cor. 11.

Conc. Tri.

fess. 22. c. 1.

1. Cor. 10.

intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Quod si ex veteri testamento huius sacrificij figuram, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias aperitissime vaticinatus est, his verbis: *Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea, hæc hostia tam ante, quam post latam legem, varijs sacrificiorum generibus pronuntiata est. Etenim bona omnia, quæ ijs sacrificijs significabantur, hæc una victimæ, tamquam omnium perfectio, & absolutio, complexa est. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet videre, quam in Melchisedec sacrificio. ipse enim Saluator, sacerdotem secundum ordinem Melchisedec se in æternum constitutum declarans, corpus, & sanguinem suum in extrema cena sub speciebus panis, & vini Deo patri obtulit. Unum itaque, et idem sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: quemadmodum una est, & eadem hostia, Christus videlicet Dominus noster, qui se ipsum in ara crucis semel tantummodo cruentum immolavit. Neque enim cruenta, & incruenta hostia,*

Eucharistia sacrificium figuris & prophetijs veteris testamenti prædictum.

Malach. 11

Genes. 14.

Psal. 109.

Hebr. 7.

Luc. 22.

I. Cor. II.

due sunt hostia, sed vna tantum: cuius sacrificium, postquam Dominus ita praecepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Euchristia quotidie instauratur. Sed vnus etiam, atq; idem sacerdos est Christus Dominus. nam ministri, qui sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suscipiunt, cum eius corpus, et sanguine conficiunt. id quod & ipsius consecrationis verbis ostenditur, neq; enim sacerdos inquit; Hoc est corpus Christi; sed, Hoc est corpus meum: personam videlicet Christi Domini gerens, panis, & vini substantiam, in veram eius corporis, & sanguinis, & vini substantiam, in veram eius corporis, & sanguinis substantiam conuertit. Quae cum ita sint; sine vlla dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus explicauit, sacrosanctum Missae sacrificium esse non solum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii, quod cruce factum est, sed vere etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare si puro corde, & accensa fide, & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, & offeramus; dubitandum non est, quin misericordiam à Domino consecuturi simus, & gratiam in auxilio oportuno. huius enim victimae odore ita delectatur Dominus, ut gratia, & penitentiae donum nobis impertiens peccata condonet. Quare obrem & sollemnis est illa Ecclesiae precatio;

Quoties

Trid. Syn.

sess. 22. c. 2

Hebr. 4.

Quoties huius hostia commemoratio celebratur,
 toties opus nostrae salutis exercetur: nimirum v-
 berrimi illi cruenta hostia fructus per hoc in-
 cruentum sacrificium ad nos manant. Deinde ve
 ro huius sacrificij eam vim esse, Parochi docebunt, Trid. Syn.
sess. 22.
cap. 2. 6.
 ut non solum immolanti, & sumentis prodest, sed
 omnibus etiam fidelibus, siue illi nobiscum in ter-
 ris vivant, siue iam in Domino mortui, nondum
 plane expiati sint. Neque enim minus ex Aposto-
 lorum certissima traditione pro his utiliter offer-
 tur, quam pro vivorum peccatis, poenis, satisfac-
 tionibus, ac quibusvis calamitatibus, & angu-
 stijs. Ex quo facile perspicitur, omnes Missas com-
 munes censendas esse, ut quae ad communem om-
 nium fidelium utilitatem, & salutem pertineant.
 Habet autem hoc sacrificium multos, eosque maxi-
 me insignes, ac sollemnes ritus, quorum nullus su-
 peruacaneus, aut inanis existimandus est; verum
 omnes eo spectant, ut & tanti sacrificij maiestas
 magis eluceat, & salutaribus mysterijs intuendis
 ad rerum divinarum, quae in eo sacrificio occulta
 sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de
 his nihil est ut plura dicamus; tum quia hoc ar-
 gumentum longiorem explicationem postulare vi-
 detur, quam propositae institutioni conveniat; tum
 quia innumerabiles pene libellos, & commenta-
 rios, qui de hac re à pijs et doctissimis viris conscri-
 pti sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hacten-
 us igitur satis fuerit, earum rerum, quae ad Eu-

charistiam, tum quia sacramentum, tum quia sacrificium sit, pertinent, potiora capita, iuvante Domino, exposuisse.

DE P A E N I T E N T I A E
SACRAMENTO.

Quemadmodū humane naturae fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamque in seipso quisque facile experitur: ita quantam habeat necessitatem penitentiae sacramentum ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quae a Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet; omnino fatebimur, eos numquam in huius loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis videri possit: quia etiam de hoc sacramento, quam de baptismo, eo accuratius agendum est, quod baptismus semel tantū administratur, nec iterari potest; penitentia vero toties locus datur, eiusque repetenda toties necessitas imposita est, quoties post baptismum peccare contingat. ita enim à Tridentina Synodo dictum est, sacramentum penitentiae non secus lapsis post baptismum, ac baptismus nondum regeneratus, ad salutem necessarium esse. vulgataque illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, penitentiam esse secundā tabulam. *Vi enim, confra*
cta

Trid. Syn.
ses. 14. c. 2.

S. Hieron.
in 3. cap.
Isa. super
illud, Ruit
Hierusalē
&c.

Et a navi, unum vitæ servanda per fugium reliquū est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad penitentiam tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiã fideles excitandos dicta sint; ne forte in eis rei maxime necessaria incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in via Domini progredi possint. quod si nonnumquam offenderint, tum vero summam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam bonus pastor ouium suarum vulnera obli- Ezec. 34. gare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum penitentiam medicamentum numquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

Et autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est varia huius nominis potestas, & nota De propria pœnitentia significatione. De propria pœnitentia significatione. titio; ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim penitentiam pro satisfactione accipiunt. Alij, à Catholica fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur penitentiam nullam temporis præteriti rationem habere, nihil aliud, quam nouam vitam esse desinunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationem. Primum enim penitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius

- huius cogitationis, bonū ne an malum fuerit. Sic omnes panitet, quorum tristitia secundum saculum est, non secundum Deum: cuiusmodi penitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est penitentia, cum quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cuius non solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, verum vnius Dei causa in eo errore sumus. Ac singularis quidem penitentiae generibus, quae commemorata sunt, penitentia voc proprie conuenit. nam cum in sacris litteris Deum panitere legimus, id per translationem dici perspicuum est. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacra littera vuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse declarant: quod non aliter facere videatur, quam homines, quos si alicuius rei paniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est, Panituisse eum, quod hominem fecisset. Et alio; quod Saul regem constituisset. Verum inter has penitentiae significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in vitio ponenda est: altera est quadam commoti, et perturbati animi affectio: tertiam tum ad virtutē pertinere, tum sacramentum esse dicimus. quae significatio huius loci propria est. ac primum quidem de ipsa, ut virtutis parte, agendum est; non solum, quia si delis
2. Cor. 7.
- Gene. 6.
1. Reg. 15
Psalm 105.
Hier. 26.
- Gen. 6.
1. Reg. 15

delis populus ad omne virtutis genus institui à
 Pastoribus debet; sed etiam, quia huius virtutis
 actiones tanquam materiam præbent, in qua pen-
 nitentia sacramentum verjatur; ac nisi prius,
 qua sit penitentia virtus, recte intelligatur, sacra-
 menti etiam vim ignorari necesse est. Quare in
 primis monendi, hortandique sunt fideles, ut om-
 ni contentione, & studio in intima animi peniten-
 tia, quam virtutem dicimus, elaborent; sine qua
 ea, qua extrinsecus adhibetur, parum admodum
 profutura est. Intima autem penitentia est illa,
 cum ad Deum nos ex animo convertimus, & com-
 missa à nobis scelera detestamur, & odio habe-
 mus; simulq; illud nobis certum, & deliberatum
 est, malam vicia consuetudinem, corruptosq; mo-
 res emendare, non sine spe venia à Dei misericor-
 dia consequenda. Hanc vero dolor, & tristitia,
 que perturbatio, & affectio est, & passio à mul-
 tis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorum,
 detestationi adiuncta. quamobrem apud complu-
 res ex sanctis Patribus penitentia definitio huius-
 modi animi cruciatu declaratur. Verum in eo,
 quem penitet, fides penitentiam antecedit, neces-
 se est. neque enim potest quisquam se ad Deum
 convertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo mo-
 do penitentia pars recte dici possit. Quod autem
 intima hæc penitentia, ut antea diximus, ad vir-
 tutem pertineat, aperte ostendunt multa, qua de
 penitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de

ijs tantū actionibus, quæ suscipiuntur cum virtu-
 te, præcipit. Negare præterea nemo potest, quin
 dolere, quando, quo modo, & quatenus oportet,
 virtutis sit. hoc autem ut recte fiat, penitentia
 virtus præstat. Interdum enim euenit, ut ex ad-
 missis sceleribus minorem, quam par est, dolorem
 homines capiant. quin etiam, ut a Salomone scri-
 ptum est, nonnulli sunt, qui, cum malefecerint, læ-
 tantur. rursus vero alij ita se maiori animi, & a-
 gritudine dedunt, ut de salute etiam prorsus de-
 sperent: qualis fortasse Caini videri potest, qui ait;
 Gen. 4. Maior est iniquitas mea, quam ut veniam me-
 rear: & qualis certe Iudas fuit, qui penitentia du-
 ctus, suspendio vitam, & animam amisit. Ut igitur
 modum in dolore tenere possimus, penitentia
 Matth. 27. virtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs re-
 bus colligi potest, quas sibi tanquam finem pro-
 ponit is, quem vere peccati penitet. Primum
 autem hoc ei propositum est, ut peccatum abo-
 leat, omnemque anime culpam, & maculam ab-
 stergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis
 Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiam refer-
 ri perspicuum est. nam etsi inter Deum & homi-
 nes propria iustitiæ ratio intercedere non potest,
 cum tam longo intervallo inter se distent: aliquā
 tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est inter
 patrem, & filios, inter dominum, & seruos. Ter-
 tium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius
 offensionē, & odium propter peccati fœditatē in-
 currit.

currit. Hæc vero omnia satis declarant, penitentiam ad virtutem spectare.

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc divinam virtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos prævenit, cordaque nostra ad se convertit. Quod cum precaretur Prophetæ; Convertite, inquit, nos Domine ad te, & convertemur. Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Præterea motus timoris consequitur; & suppliciorum acerbitate proposita, animus à peccatis renocatur. Atque huc videntur spectare illa Isaie verba, Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetranda à Deo misericordia, quæ erecti, vitam & mores emendare constituimus. Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filiis dignus, oritur; atque ita unum illud veriti, ne quæ in re Dei maiestatem ledamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam penitentia virtutem pervenitur: quæ prorsus divina & celestis virtus existimanda est; cui scilicet regnum celorum sacraliter a pollicentur, nam apud sanctum Mattheum scriptum est: Penitentiam agite: appropinquabit enim,

Quibus vijs ad virtutem penitentia perveniat. Thren. c. 5.

Heb. 11.

Isa. 26:

Match. 4.

Ezcc. 18.

enim regnum caelorum. & apud Ezechielem: Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est: & custodierit omnia praecpta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita

Ezcc. 33.

vinet. tum alio loco: Nolo mortem impij, sed ut conuertatur impius à vita sua, & viuat. Quod quidem de aeterna, & beata vita intelligendum esse, plane constat. De externa vero penitentia docendum est, eam esse, in qua sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subiectas, quibus declaratur ea, quae interiorius in anima sunt. In primis autem explanandum si delubus videtur, quare factum sit, ut Christus dominus penitentiam in numerum sacramentorum referri voluerit. Huius autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam

Ezcc. 18.

Deus pollicitus est, cum ait, Si impius egerit penitentiam & c. minus dubitare nobis liceret. vehementer enim pendere animo de intima penitentia opus esset, cum de suo cuique iudicio in ijs, quae agit, merito timenda sit. Ut igitur dominus huic nostrae sollicitudini subueniret, penitentiae sacramentum instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse consideremus, conscientiaeque nostrae ob fidem, quae sacramentorum virtuti merito habenda est, pacatiores redderetur. Neque enim aliter accipienda est vox sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi

Matt. 9.

sti domini, qui ait paralytico: Confide fili: remittuntur

tuntur tibi peccata tua. Deinde vero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusque passionis beneficio, consequi possit, consentaneum, nobisque utilissimum fuit, eiusmodi sacramentum institui, cuius vi, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi vni Saluatori nostro acceptum referre profiteremur.

Quod vero penitentia sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. ut enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac praesertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione penitentia, quae peccata omnia, post baptismum voluntate, vel actione suscepta, tollit, vere, & proprie sacramentum dicendum est. Deinde quod caput est, cum illa, quae extrinsecus tum à penitente, tum à sacerdote fiunt, declarant ea, quae interiorius efficiuntur in anima: quis neget, penitentiam vera, & propria sacramenti ratione prae dictam esse: siquidem sacramentum sacra rei signum est: peccator autem, quem penitet, rerum, & verborum notis plane exprimit, se animum à peccati turpitudine abduxisse; itemque ex ijs, quae à sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittentis, facile cognoscimus. Quamquam hoc aperte indicant illa Saluatoris verba: Tibi dabo claves regni caelorum; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis. Absolutio enim, sacerdotis

Penitentiam esse vere sacramentum, & iterari posse.

Matth. 14.

V

verbis

verbis enunciata, remissionem illam peccatorum
 signat, quam in anima efficit. Neque vero solum
 fideles docendi sunt, penitentiam in numero sa-
 cramentorum habendam esse, sed eorum etiam
 quaterari possunt. Quare enim Petro, num
 Math. 18. septies venia peccati danda esset, Dominus re-
 spondit: Non dico tibi usque septies, sed usque se-
 ptuagies septies. Quare si cum eiusmodi homin-
 bus agendum sit, qui summa Dei bonitati, & cle-
 mentie diffidere videantur; confirmandus erit
 illorum animus, atque ad spem diuinae gratiae eri-
 gendus. Quod quidem facile consequentur tum
 huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris
 litteris permulti occurrent; tum vero iis rationi-
 bus, & argumentis, quae ex sanctorum Chrystosto-
 mi libro de lapsis, Ambrosij libris de penitentia li-
 cebit petere. Iam, quonia nihil fideli populo notius
 esse debet, quam huius sacramenti materia; do-
 cendum est, in eo maxime hoc sacramentum ab
 alijs differre, quod aliorum sacramentorum ma-
 teria est res aliqua naturalis, vel arte effecta;
 Trid. Syn. sacramenti vero penitentiae quasi materia sunt
 scilicet. 14. c. 3. actus penitentis, nempe contritio, confessio, &
 de pœnit. satisfactio, ut à Tridentina Synodo declaratum
 est: qui quatenus in penitente, ad integritatem
 sacramenti, & plenam, ac perfectam peccato-
 rum remissionem ex Dei institutione requirun-
 tur, hac ratione partes penitentiae dicuntur. Ne-
 que vero hi actus, quasi materia à sancta Synodo
 appellan-

appellantur, quia vera materia rationem non habeant, sed quia eius generis materia non sint, quae extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo, & chrisma in Confirmatione. Quod autem ab alijs dictum est, peccata ipsa huius sacramenti materiam esse; nihil plane diuersum dici videbitur, si diligenter attendamus. Ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quae vi ignis consumuntur: ita peccata, quae penitentia delentur, recte huius sacramenti materia vocari possunt. Sed formae etiam explicatio Pastoribus praetermittenda non est, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione huius sacramenti gratiam. est autem forma, Ego te absoluo: quam non solum ex illis verbis licet colligere, Quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelis; sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis traditam, accepimus. Ac quoniam sacramenta id significant, quod efficiunt; & illa, Ego te absoluo, ostendunt peccatorum remissionem huius sacramenti administratione effici: planum est, hanc esse penitentiae perfectam formam. sunt enim peccata tamquam vincula, quibus constricta anima tenentur, & ex quibus penitentiae sacramento laxantur. quod quidem non minus vere de illo etiam homine sacerdos pronunciat, qui prius ardentissima contritionis vi, accedente tamen confessionis voto, peccatorum veniam à Deo con-

Matth. 18.

secutus sit. Adduntur praterea complures preces, non quidem ad formam necessaria, sed ut ea remoueantur, quae sacramenti vim, & efficaciam illius culpa, cui administratur, impedire possent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in veteri lege sacerdotes testimonio suo alicuiquem à lepra liberatum esse, dumtaxat remunerabant, ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem peccatis absolutum esse declarent: sed vere tamquam Dei ministri absoluunt; id quod Deus ipse, gratia, & iustitia auctor, ac parens, efficit. Diligenter vero fideles obseruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quae hoc sacramento consecuti sunt, nimirum se tamquam seruos clementissimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos esse: & simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficii gratos, & memores probare. nam quem peccatorum penitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes sacerdotis deijcit; ut, cum se tam humiliter gerat, facile possit agnoscere, superbia radices euellendas esse, à qua omnia scelera, quae deflet, ortum habuerint, & enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam, & potestatem

tem veneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in penitentia sacramento administrando Christum unus exequitur. Deinde peccata sua penitens ita enumerat, ut se maxima, & acerbissima animaduersione dignum esse fateatur; supplexque delictorum veniam petit. quae sane omnia vetustatis suae certissima testimonia a sancto Dionysio habent.

Sed nihil profecto tam proderit fidelibus, nihilque maiorem illis alacritatem penitentiae suscipiende afferet, quam si à Parochis saepe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. vere enim de penitentia illud dici posse intelliget, eius quidem radices amaras, fructus vero suavissimos esse. Penitentia itaque omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat. Hanc vero reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc sacramentum sancte, & religiose percipiunt, maxima conscientiae pax, & tranquillitas, cum summa spiritus incunditate consequi solet. nullum est enim tam graue, & nefarium scelus, quod penitentia sacramento non quidem semel, sed iterum, & saepius non deleatur. Quae de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, & custodierit praecepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; vita viuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est,

S. Dinoyf.
Arcop. in
epistol. ad
Demoph.
Quam fa-
lutares fru-
ctus ex pæ-
nitentiae
sacramen-
to percipi-
antur.

Ezech. 18.

1. Ioan. 1.

non recordabor. Et sanctus Ioan. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra.

1. Ioan. 2.

Et paulo post, Si quis peccauerit, inquit, nullum videlicet peccati genus excipiens, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est proptiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem

1. Mach. 9.

tantum, sed etiam pro totius mundi. Quod autem in scripturis legimus, quosdam à Domino misericordiam non esse consecutos, quamuis eam vehementer implorauerint; id vero iacircos factum esse intelligimus, quod eos vere, atque ex animo delictorum non penitebat. Quare cum huiusmodi sententia in sacris litteris, vel apud sanctos Patres occurrunt, quibus videntur affirmare aliqua peccata remitti non posse, ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse veniam impetrationem intelligamus. Ut enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod agrotus ita affectus sit, ut salutaris medicina vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quod proprium salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam à D. Augustino dictum est; Tanta la-

D. Aug. li.

1. de serm.

Domin. in

monte cir-

ca finem.

bes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidia factibus agitur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala conscientia agnosce-

agnoscere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad penitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius vis est, ut peccata deleat, ut sine penitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. scriptum est enim: Nisi penitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum à Domino est: etsi aliquo etiam penitentia genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur. sanctus enim Augustinus inquit: cum quadam sit penitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis uenialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata uenialia absq; penitentia dimitti possent.

Luc. 13.

D. Aug. li. 50. homiliarum homilia 50.

Sed quoniam de his rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est uniuersè loqui; curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus uera, & salutaris penitentia ratio à fidelibus percipi queat. Est autem huius sacramenti proprium, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam, integramque penitentiam constituent, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem: de quibus D. Chrysostomus his uerbis loquitur: Penitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, uel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partium

De partibus integris penitentia.

S. Chryso. 10. 5. ho. 11 de penit.

genere esse dicuntur, quae ad aliquod totum con-
 stituendum necessariae sunt: quoniam, quemadmo-
 dum hominis corpus ex pluribus membris constat,
 manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi parti-
 bus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum
 videatur, perfectum vero, si nulla desideretur, eo-
 dem etiam modo penitentia ex hisce tribus parti-
 bus ita constituitur, ut, quamuis, quod ad eius na-
 turam attinet, contritio, & confessio, quibus homo
 iustus efficitur, satis sit: tamē, nisi tertia etiā pars,
 id est satisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad
 perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter
 se haec partes connexae sunt, ut contritio confitendi,
 & satisfaciendi consilium, & propositum inclusum
 habeat, confessionem contritio, satisfaciendi vo-
 luntas, satisfactionē vero duae reliquae antecedat.
 Harum autem trium partium eam rationem offer-
 re possumus, quod animo, verbis, & re, ipsa pecca-
 ta in Deum committantur. Quare consentaneū fuit,
 ut nos ipsos Ecclesiae clauibus subiicientes, quibus
 rebus Dei sanctissimū numen à nobis violatum
 esset, isdem etiam eius iram placare, & peccato-
 rum veniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem
 etiam alio argumento confirmari potest. Etenim
 penitentia est veluti quaedam delictorum compen-
 satio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac
 Dei arbitrio, in quem peccatū commissum est, con-
 stituta. Quare & voluntas compensandi requi-
 ritur, in quo maxime contritio versatur, & pe-
 nitens

nitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subiciat, necesse est, ut pro scelerum magnitudine pœnam cōstitueret in eum possit, ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur. Quoniam vero harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet, prius incipiendum est à contritione, eaque diligenter explicanda. neq; enim ad ullum temporis punctum, cum in memoriam præterita peccata redeunt, vel cum aliquid offendimus, contritione animus debet vacare. Hanc patres in Concilio Tridētino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Et paulo post, de contritionis motu subicitur: Ita demum preparat ad remissionē peccatorum, si cum fiducia diuina misericordie & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligent fideles, contritionis vim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat, aut propositum ei sit, nouum vitæ genus institueret, aut ipsum iam instituat, sed in primis male actæ vitæ odium, & expiationē suscipiendam esse. Id vero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris literis frequenter profusos esse legimus: Laboravi, inquit David, in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum. Et: Exaudiuit dominus vocem fletus mei, & rursus alius: Recogitabo tibi

Conc. Tri.
Sess. 14. c. 4.
de pœnit.

Psal. 6.
Esa. 38.

omnes annos meos in amaritudine anima mea. Quas certe, & alias huiusmodi voces, vehementer quoddam anteacta vite odium, & peccatorum detestatio expressit.

Contritio
nis pro-
pria vis &
efficacia.

Psal. 12.

Matt. 11.

Quod autem contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est, voluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem penitentia comitem esse, non penitentiam. Verum peccati detestationem & odium, doloris vocabulo Patres significarunt; tum quia sacra littera ita vtuntur: inquit enim David; *Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* tum quia dolor in inferiori anima parte, que vim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur; ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum penitentes vestem etiam mutare soliti sunt. de quo dominus apud sanctum Mattheum inquit: *Ve tibi Corozaim, ve tibi Bethsaida: quia si in Tyro, et Sidone facta essent virtutes, que facta sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere penitentiam egissent.* Recte autem contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim doloris impositum est, data similitudine à rebus corporeis, que minutatim saxo, aut duriore aliqua materia confringuntur: ut eo vocabulo declararetur, corda nostra, que superbia obduruerunt, penitentia vi contundi, atque

atque conteri. Quare nullus alius dolor vel
 ex parentum & filiorum obitu, vel cuiusvis al-
 terius calamitatis causa susceptus, hoc nomine
 appellatur: sed illius tantum doloris proprium
 est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque in-
 nocentia afficimur. Verum alijs quoque voca-
 bulis eadem res declarari solet, nam & contritio
 cordis dicitur: quia cordis nomen frequenter sa-
 cre littera pro voluntate usurpant. ut enim à cor-
 de motionum corporis principium sumitur: ita vo-
 luntas reliquas omnes animæ vires moderatur, ac
 regit. Vocatur etiam à sanctis Patribus cordis
 compunctio; qui libros de contritione conscriptos
 de compunctio cordis inscribere maluerunt.
 Etenim quemamodum ferro tumida ulcera se-
 cantur, ut inclusum virus possit erumpere: ita
 corda, quasi scalpello contritionis adhibito, inci-
 duntur, ut peccati mortiferum virus queant ey-
 cere. quare & scissio cordis à Ioele propheta ap-
 pellata est: *Convertimini, inquit, ad me in toto
 corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu,
 & scindite corda vestra. Summum vero & maxi-
 mum dolorem ex peccatis, que commissã sunt, susci-
 piendũ esse, ita ut nullus maior excogitari possit,
 facile erit hisce rationib. demonstrare. nam cũ per-
 fecta cõtritio sit charitatis actio, qua ab eo timore
 qui filiorũ est, perficitur: patet eundẽ charitatis,
 et cõtritionis modũ statuendũ esse: at quoniã cha-
 ritas, qua Deũ diligimus, perfectissimus est amor,*
 contri-

Chrysoft.
tom. 5.

Joel. 2.

Ioan. 1.

contritio vehementissimum animi dolorem coniunctum habeat. ut enim maxime diligendus est Deus: ita, quæ nos a Deo alienant, maxime detestari debemus. In qua etiam illud observandum est, eodem loquendi genere, charitatis, & contritionis magnitudinem in sacris litteris significari.

Deut. 6. De charitate dictum est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rursus, quod ad contritionem pertinet, clamat dominus per prophetam;

Ioel. 2. Convertimini in toto corde vestro. Præterea, si, uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent, illud sequitur, ut quam ob causam Deum summe diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus vero rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne vita quidem conservanda causa peccare li-

Mat. 10. 16. ceat, aperte nos docent illa domini verba: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus: & qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Sed illud etiam animadvertendum est, ut, quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullus finis, & modus charitatis præscribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, est, ipsum diligere sine modo) ita peccati detestationi nullus modus desiniatur. Sit præterea non solum maxima, sed vehementissima, atq; adeo perfecta, omnemque ignaviam, & socordiam excludat.

S Bernar.
circa me-
dium li. de
diligendo
Deo.

dat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: Cum Deut. 4.
 quaesieris dominum Deum tuum, inuenies eum, si
 tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione
 anima tua. & apud Hieremiam: Queritis me, & Hier. 29.
 inuenietis, cū quaesieritis me in toto corde vestro,
 & inueniar à vobis, ait dominus. Quamquam si
 id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit, ve-
 ratamen & efficax cōtritio esse potest. saepe enim
 usu venit, ut, quæ sensibus subiecta sunt, magis,
 quam spiritualia, non afficiant, quare nonnulli in-
 terdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex pec-
 cati turpitudine, doloris sensum capiunt. Idem e-
 tiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris
 acerbiter non consequantur: quæ tamen in pe-
 nitentia summopere optanda, & commendanda S. August.
 sunt. præclara est enim ea de re sancti Augusti- sermo .41.
 nis sententia: Non sunt, inquit, in te Christiane de Sanctis.
 charitatis viscera, si luges corpus, à qua recessit a-
 nima, animã vero, à qua recessit Deus, non luges.
 Atq; huc spectat illa Saluatoris nostri verba, quæ Matth. 11.
 supra allata sunt: Væ tibi Corozaim, væ tibi Beth-
 saida: quia si in Tyro et Sidone factæ esset virtutes,
 quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere, et cilicio pe-
 nitentiam egissent. Tametsi ad eam rem cōproban-
 dam satis esse debent clarissima Ninivitarū, Da- Ionæ 3.
 uidis, peccatricis, apostolorū Principis exempla: Psal. 6. 50.
 qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam Luc. 7. 22.
 implorantes, peccatorum veniam impetrarunt.
 Maxime autem hortandi, & monendi sunt fi-
 deles,

Singula
peccata
mortalia
in contri-
tione ex-
primenda
& detestan-
da.

Esa. 38.

Ezec. 18.

Lib. de ve-
ra & falsa
penit. cap.

14.

Ezec. 33.

deles, ut ad singula mortalia crimina propriam
contritionis dolorem adhibere studeant: ut enim
Ezechias contritionem describit, cum ait: Reco-
gitabo tibi omnes annos meos in amaritudine ani-
me meae. etenim, recogitare omnes annos, est si-
gillatim peccata excutere, ut ea ex animo dolea-
mus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legi-
mus: Si impius egerit penitentiam ab omnibus
peccatis suis, vita viuet. Atq; in hanc sententiam
sanctus Augustinus inquit: Consideret pecca-
tor qualitatem criminis in loco, in tempore, in va-
rietate, in persona. Neq; tamen hac in re despe-
rent fideles de summa Dei bonitate, & clemētia:
is enim, cum nostrae salutis cupidissimus sit, nul-
lam moram ad tribuendam nobis veniam inter-
ponit, sed peccatorem paterna charitate comple-
ctitur, simul atque ille se collegerit, & vniuersa
peccata sua detestatus (quae deinde alio tempore,
si facultas erit, singulam memoriam reducere, ac
detestari in animo habeat) ad Dominum se con-
uerterit. ita enim nos per Prophetā iubet sperare,
cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in qua-
cunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ex-
hiscigitur colligi poterunt, quae ad veram contri-
tione[m] maxime sunt necessaria: de quibus fide-
lem populum accurate oportebit docere, ut quis-
que intelligat, qua ratione comparare eam pos-
sit, regulamque habeat, qua iudicet, quantum
absit ab eius virtutis perfectione. Primum enim
necessa

necesse est peccata omnia, quae admisimus, odif-
se, & dolere; ne, si quaedam tantum doleamus, fi-
cta, & simulata, neque salutaris poenitentia à no-
bis suscipiatur. nam, ut à sancto Iacobo Apostolo
dictum est; Quicumque totam legem seruauerit,
offendit autem in uno, factus est omnium reus. Iacobi. 2.

Alterum est, ut ipsa contritio, confitendi, & sa-
tisfaciendi voluntatem coniunctam habeat: de
quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut po-
nitens uita emendanda certam, & stabilem cogi-
tationem suscipiat. hoc uero Propheta his uerbis Ezech. 18o

aperte nos docuit: Si impius egerit poenitentiam
ab omnibus peccatis suis, quae operatus est: & cu-
stodierit omnia praecepta mea, & fecerit iudiciũ
& iusticiam, uita uiuet, & non morietur; omnium
iniquitatum eius, quas operatus est, non recorda-
bor: & paulo post: Cum auerterit se impius ab im-
pietate sua, quam operatus est, & fecerit iudiciũ,
& iusticiam, ipse animam suam uiuificauit. Ac

paucis interiectis, Conuertimini, inquit, & agite
poenitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris; &
non erit uobis, in ruina iniquitas: proijcite à vo-
bis omnes praeuersiones uestras, in quibus prae-
uicati estis; & facite uobis cor nouum, & spiri-
tum nouum. Idem etiam Christus dominus mulie-
ri, quae in adulterio deprehensa est, praescripsit: Va-
de inquit, & iam amplius noli peccare. Itē paraly-
tico illi, quē ad probaticā piscinā curauerat, Ecce,
ait, sanus factus es, iam noli peccare. Sed natura

Ioan. 8.
Ioan. 5.

quo-

quoque ipsa, & ratio plene ostendunt, duo illa ad contritionem esse in primis necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum cautionemque ne quid huiusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem iniuria aliqua affecerit; & doleat oportet, quod in eum iniuriosus & contumeliosus fuerit; & diligenter reliquo tempore provideat, ne qua in re amicitiam lassisse videatur: qua duo obedientiam adiunctam habeant, necesse est. hominem enim legisue naturali, & diuinae, siue humanae, quibus subiectus est, parere conuenit. Quare si quid penitens alteri per vim, aut per fraudem abstulit, restituat, oportet; itemque alicuius aut commodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut vitam dicto, factoue violauit. tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus, Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Neque veroniter cetera, qua ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester caelestis delicta vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Has sunt, qua fidelibus in contritione obseruanda sunt:

S. August.
epist. 54.
ad Macc-
donium.

Matt. 6.

sunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi à Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta, & absoluta: verum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his veræ, & salutaris penitentiaratio constare non possit.

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, Fructus & utilitates si doceant, quæ ad salutem videntur pertinere, ni-
 si etiam omni cura & industria laborent, ut si-
 deles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta
 est, vitam, actionesque suas dirigant, vehemen-
 ter proderit, contritionis vim, & utilitatem sæ-
 pius proponere. Nam cum pleraque alia pietatis
 studia, veluti beneficentia in pauperes, ieiunia,
 preces, & alia id genus sancta, & honesta opera,
 hominum culpa, à quibus proficiscuntur, à Deo
 interdum repudiantur; ipsa certe contritionum
 numquam illi grata & accepta esse non potest.
 nam inquit Propheta: Cor contritum & humiliatum
 Deus non despicias. Quin etiam statim, ut eam
 mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem
 nobis à Deo tribui, alio loco eiusdem Propheta
 verba illa declarant: Dixi, confitebor adversum me
 iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem
 peccati mei. Atque eius rei figuram in decem leprosis
 animadvertimus, qui à Salvatore nostro ad sacerdotes
 missi, ante quam missi ad illos pervenirent, à lepra
 liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, veram contritionis

contritionis.

Psal. 50.

Psal. 31.

Luc. 17.

(de qua supra dictum est) eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim à Domino impetremus. Plurimum etiam valebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores evagationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad contritionem exercere possit. Monere autem oportet, ut omnes conscientiam suam frequenter excutientes, videant, num, qua à Deo, siue Ecclesiasticis sanctionibus precepta sunt, seruarint. quod si quis alicuius sceleris reum se esse cognoverit, statim se ipsum accuset, supplexque à Domino veniam exposcat, & spatium tum confitendum satisfaciendi sibi dari postulet: in primis que diuina gratie presidio se adiuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, qua admisisse vehementer penitet. Curandum erit præterea Pastoribus, ut in peccatum summum fidelium odium concitetur; tum quia summa est illius fœditas, & turpitudine; tum quia grauissima damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiã, à quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare & consequi licebat, à nobis alienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos, sempiternæ morti nos addicit.

De confessione, sacramenti Penitentia aliter parte, & illius necessitate.

Haëtenus de contritione: nunc ad confessionem, qua est altera penitentia pars, veniamus. Quantum vero cura & diligentia in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facile intelliget quod omnibus fere pijs persuasum est, quidquid hoc

hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis, in Ecclesia summo Dei beneficio conseruatum est, id magna ex parte confessioni tribuendum esse; ut nulli mirandū sit, humani generis hostem, cum fidem catholicam funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suae, & satellites, hanc veluti Christiana virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse. Primum itaque docendum est, confessionis institutionem nobis summopere utilem, atque adeo necessariam fuisse. Ut enim hoc concedamus, contritione peccata deleri; quis ignorat illam adeo vehementem, acrem, incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine equari, conferrique possit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut à paucissimis hac via, peccatorum venia speranda esset. quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret. quod quidem admirabili consilio effecit, cum clauēs regni caelestis Ecclesia tradidit. Etenim ex fidei catholica doctrina omnibus credendum, & constanter affirmandum; si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat; etsi eiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit; ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, ut clauium scelera omnia remitti, ac condonari, ut merito à sanctissimis viris Patribus nostris

Florenti.
Conc. in
Decreto
Eugenij 4.

celebratum sit, Ecclesia clauibus aditū in calum
aperiri: de quo nemini dubitare fas est, cum à Flo
rentino Concilio decretum legamus, penitentia
effectum, esse absolutionem à peccatis. Verum ex
eo prater ea licet cognoscere, quantam afferat con
fessio utilitatem, quod ijs, quorum est corrupta
vita consuetudo, nihil tam prodesse ad mores e
mendandos experimur, quam si interdum occult
tas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia,
prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eum
opera, & consilio inuare possit. Quare ad ean
dem rationem maxime salutare existimandum
est ijs, qui scelerum conscientia agitantur, ut sa
cerdoti, tamquam Christi Domini vicario, cui
perpetui silentij seuerissima lex proposita est, ani
ma sua morbos & vulnera aperiant: statim enim
parata sibi medicamenta inuenient, quae non so
lum presentis agritudinis sanāda, verum ita pra
paranda anima caelestem quandam vim habent;
ut deinceps facile futurum non sit, in eiusdem
morbi & vitij genus recidere. Neq; vero illa con
fessionis utilitas praetermittenda, quae ad vita so
cietatem & coniunctionem magnopere pertinet.
constat enim si sacramentalē confessionem è Chri
stiana disciplina exemeris, plena omnia occultis,
& nefandis sceleribus futura esse: quae postea, &
alia etiam multo grauiora, homines, peccati con
suetudine deprauati, palam committere non ve
rebuntur. etenim confitendi verecundia, delin
quendi

quendi cupiditati, et licentia tamquam frenos in-
yicit, & improbitatem coercet.

Sed iam confessionis utilitate exposita, qua sit
eius natura, & vis, Pastoribus tradendum erit.

Eam igitur definiunt esse peccatorum accusatio-
nem, qua ad sacramenti genus pertinet, eo susce-
ptam, ut veniam virtute clauium impetremus.

Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita
commemoranda non sunt, quasi scelera nostra

ostentemus, ut ij faciunt, qui latantur cum ma-
le fecerint, aut omnino enarranda, ut si rem ali-

quam gestam otiosis auditoribus delectandi caus-
sa exponamus. Verum accusatorio animo ita

enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis vindica-
re cupiamus. Venia autem impetranda caussa,

peccata confitemur: quoniam hoc iudicium lon-
ge dissimile est forensibus capitalium rerum que-

stionibus, in quibus confessioni poena et supplicium,
non culpe liberatio, & errati venia constituta est.

In eandem fere sententiam, quamuis alijs verbis,
sanctissimi Patres videntur confessionem defi-

nisse: veluti cum sanctus Augustinus inquit;
Confessio est, per quam morbus latens spe venia

aperitur: & sanctus Gregorius; Confessio est pec-
catorum detestatio: quarum utraque, quod in su-

periori definitione continetur, facile ad eam refer-
ri poterit. Sed iam, quod omnium maximi facien-

dum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatio-
ne fidelibus tradent, hoc sacramentum à Christo

Confessio-
nis sacra-
mentalis de-
scriptio &
natura, &
quis eius
auctor.

Prouer. 2.

S. Chryso-
stomus, ho. 50. in
Genel.

- Domino, qui bene omnia, & vniuersalium salutis nostrae causa fecit, ob eius summam bonitatem, & misericordiam diuinitus institutum esse. Apostolis enim, post resurrectionem unum in locum congregatis, insufflauit, dicens: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. Atque idem significare visus est Dominus, cum Apostolis id negotium dedit, ut Lazarum, à mortuis excitatum, à vinculis soluerent, quibus constrictus erat. nam sanctus Augustinus eum locum ita explanat: ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum ostendens potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus. Quod etiam pertinet, quod iis, qui à lepra in itinere curati sunt, praeceperat, ut sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subiret. Cum igitur Dominus potestatem remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. at, quoniam, ut sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qua-les. 14. c. 5. libet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum poenis iustitia modus teneri non potest, nisi plane cognita, & perspecta causa fuerit, ex eo sequitur,

quitur, ut penitentium confessione singillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hec igitur Pastores docebunt, quae à sancta Tridēna Synodo decreta, ac perpetuo à catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim sanctissimos Patres attente legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrēs, quibus confirmetur, hoc sacramentum à Christo Domino institutum esse, & confessionis sacramentalis legem, (quam illi exomologesin, & exagoresin graeco vocabulo appellant) tamquam euangelicam accipiendam esse. Quod si etiam veteris testamenti figuras exquirimus; sine dubio ad peccatorum confessionem videntur pertinere varia illa sacrificiorum genera, quae ad expianda diuersi generis peccata à sacerdotibus fiebant.

Sed quemadmodum confessionem à Domino Salvatore institutam esse fideles docendi sunt; ita etiam manere eos oportet, quosdam ritus, & sollemnes caerimonias Ecclesiae auctoritate additas esse; quae etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accensos, ad Dei gratiam facilius consequendam preparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaque huiusmodi Christianae humilitatis signa dantes, quae ad sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in

De ritibus
& caerimonijs
ad Confessionem
adhibendis.

sacramento caelestem vim agnoscendam, tum à nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse. Iam vero, nemo existimet confessionem à Domino quidē institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuāt fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, confessionis sacramento ad spiritualem uitā reuocandum esse: quod quidem pulcherrima translatione

Matth. 16. à Domino aperte significatum videmus; cum huius sacramenti administrandi potestatem, clauem regni calorū appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest, sine eius opera, cui clauēs commissa sunt: sic intelligimus neminem in calum admitti, nisi fores à sacerdotibus, quorum fidei clauēs Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane clauium usus in Ecclesia esse videbitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quempiam cali aditu prohibebit, si tamen alia via introitus patere queat. Hoc vero praclare

S. August. à sancto Augustino cognitum est, cum inquit: lib. 50. ho. 49. Nemo sibi dicat, occulte ago apud Dominum penitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat, quid in

Matth. 18. corde ago: ergo sine causa dictum, Quae solueritis in terra, soluta erunt in caelo? ergo sine causa clauēs datae sunt Ecclesiae Dei? Atque in eandem sententiam sanctus Ambrosius in libro de penitentia

S. Ambro. scriptum reliquit, cum Nouatianorum haeresim li. 1. de penit. cap. 2. conuelleret, qui soli Domino potestatem peccare-

ta remittendi reseruandam asserebant: *Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis iussit, eius ministris obtemperare: quibus cum pareamus, honorem soli Deo deferimus. Sed cum minime dubitari possit, confessionis legem ab ipso Domino latam & constitutam esse; sequitur, ut videndum sit, quinam, quo etatis, & annu tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilij canone, cuius initium est, Omnis viriusque sexus, perspicitur, neminem confessionis lege adstrictum esse ante eam etatem, qua rationis usum habere potest. neque tamen ea etas certo aliquo annorum numero definita est: sed illud vniuersè statuendum videtur, ab eo tempore confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi vim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest. nam cum ad id vitæ tempus quisque peruenit, in quo de salute æterna deliberandum est, tum primum sacerdoti peccata confiteri debet; cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premittur. Quo vero potissimum tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, sancta Ecclesia decreuit: iubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri. Verum si, quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus; profecto, quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tra-*

Later. Cō-
cil. cap. 21.

Later. Cō-
cil. ca p. 21.

Etatio hominis peccatis contaminato non conueniat, veluti cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio pratermittenda non est. Atq; idem omnino seruare oportet; cum veremur, ne nos alicuius culpa, quam admiserimus, obliuio capiat. neque enim peccata confiteri possumus, quae non meminimus: neq; peccatorum veniam à Domino impetramus, nisi ea penitentis sacramentum per confessionem deleat.

De conditionibus & circumstantijs ad confessionem requisitis.

Sed quoniam multa in confessione obseruanda sunt, quorum alia ad sacramenti naturam pertinent, alia non ita necessaria sunt; de his accurate agendum erit. neq; enim desunt libelli, & commentarij, ex quibus facile est, horum omnium explanationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confessione curandum esse, ut integra, & absoluta sit. etenim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet. nam venialia, quae nos à Dei gratia non diuellunt, & in quae frequentius labimur, tametsi recte, atque utiliter (quod piorum vsus demonstrat) confitemur, tamen sine culpa pratermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt. ac mortifera peccata, ut iam diximus, singula enumeranda sunt, quamuis etiam occultissime lateant, & eius generis sint, quae duobus tantum extremis Decalogi capitibus interduntur. Sape enim euenit, ut ea grauius animam vulnerent, quam illa, quae aperte, ac palam peccare homines solent. ita vero à

ro à sancta Tridentina Synodo definitū, atq; ca- Trid. Syn.
 tholica Ecclesia semper traditū est quemadmodū ses. 14. c. 5.
 sanctorū Patrum testimonia declarant. est enim
 apud sanctum Ambrosium in hunc modū: Non S. Amb. li.
 potest quis iustificari à peccato, nisi confessus fue- de parad.
 rit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ec- cap. 14.
 clesiaste idem plane confirmat: inquit enim: Si que Hier. super
 serpens Diabolus occulte momorderit, et, nullo con illud cap.
 scio, eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, & 10. Si mor-
 penitentiā non egerit, nec vulnus suum fratri, aut deat serpens
 magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam & c.
 habet ad curandū, prodesse non poterit. Præterea
 sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissi- S. Cypria-
 me hoc docet, his verbis: Quamuis nullo sacrificij nus ser. 5.
 aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de lapsis
 de eo cogitauerūt, id ipsum apud sacerdotes Dei circa finē
 dolenter confiteantur. Deniq; hæc omnium Ecclesia
 doctorum communis vox est, atq; sententia. Sed
 in confessione summa illa cura, & diligentia adhi-
 benda est, quam in rebus grauisimis ponere sole-
 mus, omneque studium ut a eo conferendum, ut se-
 nemus anima vulnera, & peccati radices euella-
 mus. Neque vero solum peccata graua narran-
 do explicare oportet, verū etiam illa, que vnum-
 quodq; peccatum circumstant, et prauitatē valde
 augent, vel minuunt. Quædam enim circumstantiæ
 adeo graues sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis
 tantū cōstet, quare hæc omnia semp cōfiteri oportet.
 Si quis enim hominē interemerit, explicandum est,
 utrum

utrū ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Item-
 que si cum muliere concubuit, matrimonij ne lege
 libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut
 alicuius voti sponsione Deo consecrata, aperiat,
 necesse est, hac enim diuersa peccatorum genera
 constituūt, ita, ut primū quidē simplex fornicatio,
 alterum adulterium, tertium incestus, quartum
 sacrilegium à diuinarum rerum doctoribus appel-
 letur. Furtum etiam in peccatis numerandū est:
 verum si quis aureum nummum furetur, leuius
 omnino peccat, quam is, qui centum, vel ducentos,
 vel ingentem aliquam auri vim, praesertim ve-
 ro qui sacram pecuniam abstulit. Quae etiam ra-
 tio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum ex-
 empla notiora sunt ex multorum libris: quam ut
 à nobis commemorentur. Haec igitur, ut diximus
 enumeranda sunt: quae vero prauitatem rei ma-
 gnopere non augent, sine crimine omitti possunt.
 Sed ad confessionem adeo necessariū est, ut (quod
 antea diximus) integra, & absoluta sit, ut, si quis
 dedita opera, alia quidem ex ijs, quae explicari de-
 bent, praetermittat, alia vero tantummodo confi-
 teatur, non solum ex ea confessione is commodum
 nullum consequatur, sed etiam nouo scelere se ob-
 stringat: neq; eiusmodi peccatorum enumeratio
 confessionis nomine, in qua sacramenti ratio
 insit, appellenda est: quin potius penitenti con-
 fessionem repetere est necesse, seque ipsum illius
 peccati reum facere, quod sacramenti sanctitate
 simi-

simulatione confessionis violauerit. At vero, si alia de causa confessioni aliquid defuisse videatur, vel quia penitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientia sua latebras non ita accurate perquisierit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confessionem iterare; satis autem habebit, si quando peccata, quae oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendum est, ne forte nimis dissolute, & remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse merito videri possimus. id enim si factum fuerit, confessionem iterare omnino oportebit. Præterea curandum est, ut confessio nuda, simplex, & aperta sit, non artificiosè composita, ut à nonnullis fit, qui potius vita suæ rationem exponere, quam peccata confiteri videntur. ea enim confessio esse debet, quæ nos tales sacerdoti aperiat, quales nos ipsos nouimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubijs demonstrat. Quod si vel peccata non recensentur; vel alieni à re, quæ tractamus, sermones inseruntur; perspicuum est, confessionem hac virtute carere. Vehementer etiam commendandi sunt, qui prudentiam, & verecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis verbis agendum est, sed, quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationem perueniunt,

tinent, breuiratione, quæ modestiam coniunctam
 habeat, aperienda sunt. Illud vero tum confitenti,
 tum sacerdoti maxime laborandum est, ut eorum
 sermo in confessione secreto habeatur. quare sit,
 ut nemini omnino neque per nuncium, neque per
 litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi
 potest, peccata confiteri liceat. Sed nullares fide-
 libus a deo cura esse debet, quam ut frequenti pec-
 catorum confessione animam studeant expiare.
 etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, ni-
 hil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ im-
 pendent, vitæ pericula, quam statim peccata sua
 confiteri. nam, ut sibi quisque diuturnum vitæ spa-
 tium polliceri queat, turpe profecto est, cum me-
 luendis corporis, aut vestium sordibus tam dili-
 gentes simus, non eadem saltem diligentia cura-
 re ne anima splendor turpissimis peccati maculis
 obsolescat.

De legiti-
 mo & ido-
 neo cōfes-
 sionis sa-
 cramenta-
 lis mini-
 stro.

Con. La-
 ter. c. 21 &
 Euge. 4. in
 decreto da-
 to Arme-
 nis.
 Ioan. 20.

Sed iam de ministro huius sacramenti dicen-
 dum est. Eum autem sacerdotē esse, qui ordina-
 riam, aut delegatam absoluendi potestatem ha-
 beat, ex Ecclesiasticis sanctionibus satis apparet.
 habeat enim oportet non solum ordinis, verum et-
 tiam iurisdictionis potestatem, qui hoc munere
 fungi debet. Illustre vero huius ministerij testi-
 moniū præbent illa Domini verba apud sanctum
 Ioannem: Quorum remisseritis peccata, remittun-
 tur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. neq;
 enim omnibus, sed Apostolis tantum hac dicta
 fuisse

fuisse constat; quibus in hac functione sacerdotes succedunt: idq; etiam maxime consentaneum est. nam cum omne gratia genus, quae hoc sacramento tribuitur, à Christo capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Christi mystico, id est fidelibus illud administrare, qui soli verum eiusdem corpus conficiendi potestatem habent; cum praesertim fideles hoc ipso penitentiae sacramento ad sacram Eucharistia sumendam apti, idoneiq; reddantur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis confer- 9. quæst. 2. natum fuerit, ex veteribus Partum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, sine eius auctoritate, qui illi praeset aut nisi magna necessitas cogere videretur. Ita vero ab Apostolo sancitum est, cum Tito praecepit, Tit. 1. ut in singulis ciuitatibus sacerdotes constitueret; qui scilicet doctrina, et sacramentorum caelesti pabulo fideles alerent, & educarent. Quamquam si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur, ne hac occasione aliquis pereat, Trid. Syn. in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tri- ses. 14. c. 7. dentinum docet, ut unicuiq; sacerdoti liceret, non solum omni peccatorum genere, cuiuscumque potestatis sit, illa condonare, sed etiam ab excommunicationis vinculo soluere. Iam, praeter ordinis & iurisdictionis potestatem, quae prorsus necessaria sunt, in primis opus est, ut huius sacramenti minister

S. Basi. in
regulis
breuiori-
bus quæst.
229. & Cō
cil. Later.
cap. 21.

nister tum scientia, & eruditione, tum prudentia
præditus sit. iudicis enim, & medici simul perso-
nam gerit. Ac quod ad primum attinet, satis con-
stat, non vulgarem scientiam necessariam esse,
qua & peccata inuestigare, & ex varijs peccato-
rum generibus, quæ grauia, quæ leuia sint, pro
cuiusque hominis ordine, & genere iudicare pos-
sit. ut autem medicus est, summa quoque pruden-
tia indiget. etenim diligenter prouidendum est,
ut ea remedia egrotis adhibeantur, quæ illius ani-
mam sanandam, & in posterum contra morbi
vim muniendam aptiora esse videantur. Ex quo
poterunt fideles intelligere, cuius maximo studio
curandum esse, ut eum sibi sacerdotem deligat,
quem vitæ integritas, doctrina, prudens iudicium
commendet; qui, et quantum in eo officio, cui præ-
est, ponderis ac momenti sit, & quæ cuique sceleris
pœna conueniat, & qui vel soluendi, vel ligandi
sint, optime nouerit. Sed quoniam nemo est, qui
non vehementer cupiat, scelera, & turpitudinẽ
suam occultari; monendi sunt fideles nihil esse,
quod timeant, ne ea, quæ ipsi confessione patefecerint,
à sacerdote ulli umquam indicentur, neue ali-
quod ex ea periculi genus sibi ullo tempore crea-
ri possit. sacra enim sanctiones grauissime in eos
sacerdotes animaduerti voluerunt, qui peccata
omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo,
et religioso silentio compressa non tenuerint. Qua-
re in Concilio Lateranensi magno ita legimus: Ca-
ueat

Ex Leone
Papa epif.
80.
Cōc. Lat.
cap. 21

neat omnino sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

De conditionibus ad confessionem veræ penitentis necessarijs.

Sed iam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quedam præcipua capita explicentur, quæ ad confessionis usum, & tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus vulgo nihil longius videri solet, quam, ut dies illi, qui Ecclesiastica lege confessioni præstinui sunt, effluant: tantum absint à Christiana perfectione, ut vix peccatorum suorum meminerint, quæ sacerdoti patefacienda essent, nedum cetera diligenter curent, quæ ad divinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est. Quare cum illorum salutis omnistudio succurrendum sit; hoc primum sacerdotes in penitente diligenter observabunt, si veram peccatorum suorum contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum, in posterum à peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animaduverterint, moneant, & vehementer hortentur, ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque celestis gratiæ præsidium petere numquam desinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit pravis cupiditatibus resistere, ac repugnare. Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysterijs meditetur, ad eumque imitandum, & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. hac

enim meditatione assequetur, ut ab omnibus demonis tentationibus in dies se tutiorē esse sentiat. Neque enim vlla alia est caussa, cur tam cito, vel leuiter ab hoste impugnati, animo, et viribus succumbamus, quam quod ex caelestium rerū meditatione diuini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atq; erigi possit. Sin autē sacerdos intellexerit, eum, qui velut cōfiteri, adeo peccata sua non dolere, ut vere cōrritus dicendus sit; conetur magno cōrrectionis desiderio eum afflicere, ut deinde huius praclarī domi cupiditate incensus, illud à Dei misericordia petere, & exflagitare in animū inducat. In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua vel defendere, vel minora facerentur. Nam exempli caussa, cum aliquis fateatur, se ira vehementius commotū fuisse, statim huius perturbationis caussam in alium cōfert, à quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monendus itaq; est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem vel desipientis, vel plane ignorantis, signum esse: tum vero eiusmodi excusationis genus, ad augendū potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum suū probare contēdit, hoc videtur profiteri, se tunc patientia vsurū esse, cum à nemine iniuria ledetur. quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cum illius vicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit: tamen non peccati

prauitā-

prauitate commouetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei praeclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam verecundia impediti, peccata confiteri non audent. his igitur hortando animos addere oportet: monendique sunt, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur; nullique mirum videri debere, si intelligat homines peccare: qui quidem communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij sunt, qui vel quod raro peccata confiteri solent, vel quod nullam curam, & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confessione expedire, nec, unde eius officij initium ducendum sit, satis sciunt: quos certe acrius oburgare opus est, atque in primis docere, prius quam ad sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum contritione commoueatur: id vero praestari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare, si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos esse cognouerit, humanissimis verbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde reuertantur. quod si forte assermauerint, se in eam rem omne studium, & diligens-

diligentiam suam contulisse; (quoniam sacerdoti maxime verendum est, ne semel dimissi, amplius non redeant) audiendi erunt, praesertim vero si emendanda vita studium aliquod praesferant, adducique possint ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligentiam & accurata meditatione compensaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda est. si enim, audita confessione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in detestandis dolorem penitenti omnino defuisse, absolui poterit. si autem utrumque in eo desiderari animaduernerit; auctor illi, & suasor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius sceleris in priori confessione oblita, iterum ad sacerdotem non audeant redire, quod vereantur, ne vel in suspicionem magne improbitatis populo veniant, vel singularis religionis laudem querere existimentur: saepe tum publice, tum priuatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nullare deterrentos esse, quo minus ad sacerdotem reuertantur, si in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit praetermissum. Hac igitur, atque alia huius generis multa in confessione

ne à sacerdotibus obseruanda erunt.

Nunc ad tertiam penitentia partem, qua satisfactio appellatur, veniendum est. Primum itaque satisfactionis nomen, & vis exponenda est. Hinc enim catholica Ecclesia hostes amplam occasionē dissidij, & discordia, cum maxima Christiani populi pernicie, arripuerunt. Est autem satisfactio, rei debita integra solutio: nam quod satis est, ei nihil videtur deesse. quare cum de gratie reconciliatione loquimur idem satisfacere significat, quod alter tantum prestare, quantum irato unimo ad vlciscendam iniuriam satis esse possit. atque ita satisfactio nihil aliud est, quam iniurie alteri illata compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, satisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandā eam compensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persoluit. Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio varie accipiat. Ac prima quidem, & prestantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum velit agere, quidquid à nobis debeat, cumulate persolutum est. Hac vero eiusmodi esse dicitur, qua nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamque uni Christo Domino acceptā ferimus, qui in cruce pretio pro peccatis nostris soluto plenissime Deo satisfecit. neque enim vlla res creata tanti esse potuit, que nos tam graui debito

De satisfactio-
ne penitentia
parte, eiusque
exequenda
necessitate.

1. Ioan. .2

liberaret : atque , ut S. Ioan. testatur , ipse est propitiatio pro peccatis nostris , non pro nostris autem tantum , sed etiam pro totius mundi . Hac igitur plena , & cumulata est satisfactio , scelerum omnium rationi , qua in hoc seculo commissa sunt , pariter , equaliterque respondens : cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent , ac sine eo nulla prorsus estimatione digna haberentur . Atque huc Davidis verba videtur spectare : qui postquam , secum ipse re-

Psalm. 115,

putans , illud protulisset , Quid retribuam Domino pro omnibus , quae retribuit mihi ? nihil prater hanc satisfactionem , quam calicis nomine expressit , dignum tot , tantisque beneficijs inuenire potuit : quare subiicit : Calicem salutaris accipiam , & nomen Domini inuocabo . Alterum satisfactionis genus , quae & canonica appellatur , & certo temporis spatio definita perficitur . quare antiquissima Ecclesiae usureceptum est , ut , cum penitentes à peccatis soluantur , poena aliqua eis irrogetur : cuius poena solutio , satisfactio vocari consuevit . Eodem vero nomine quodlibet etiam poena genus significatur , quam pro peccatis non quidem à sacerdote constitutam , sed sponte nostra susceptam , atque à nobis ipsis repetitam , sustinemus . Verum haec ad penitentiam , ut sacramentum est , minime pertinet ; sed illa tantum sacramenti pars censenda est , quae diximus ex precepto sacerdotis Deo pro peccatis dependere ; hoc adiun-

cto, vs

Eto, ut statutum cum animo, & deliberatum ha-
 beamus, peccata in posterum omni studio vitare.
 ita enim nonnulli definerunt: satisfacere, est Deo
 debitum honorem impendere. quod autem nemo
 debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui
 peccata omnino vitare constituat, satis appa-
 ret. Et satisfacere, est causas peccatorum ex-
 cidere, & eorum suggestioni aditum non in-
 dulgere. In quam sententiam alij assenserunt,
 satisfactionem esse purgationem, qua eluitur,
 quidquid sordium propter peccati maculam in
 anima resedit, atque a pœnis tempore definitis,
 quibus tenebamur, absolvimur. Quæ cum ita
 sint, facile erit fidelibus persuadere, quam ne-
 cessarium sit, ut penitentes in hoc satisfactionis
 studio se exercent. Docendi enim sunt, duo
 esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, &
 pœnam: ac quamvis semper, culpa dimissa, si-
 mul etiam mortis æternæ supplicium, apud in-
 feros constitutum, condonetur, tamen non sem-
 per contingit, quemadmodum à Tridentina Sy-
 nodo declaratum est, ut Dominus peccatorum
 reliquias, & pœnam, certo tempore definitam,
 quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei per-
 spicua sunt exempla in sacris litteris, Genesis
 tertio capite, Num. xij. & xxij. & alijs permul-
 tis locis: sed illud Davidis clarissimum & ma-
 xime illustre intuemur: cui etsi Nathan dixe-
 rat; Dominus quoque transtulit peccatum
 tuum,

Trid. Syn.
 ses. 14. c. 8.

Ger. 3.
 Num. 12.

2. Reg. 12.

tuum, non morieris, is tamen grauissimas penas
 ultro subiit, Dei misericordiam his verbis dies
 Pfalm. 50. noctesque implorans: Amplius laua me ab ini-
 quitate mea, & à peccato meo munda me: quo-
 niam iniquitatem meam ego cognosco, & pec-
 catum meum contra me est semper. Quibus ver-
 bis illud pctitum est à Domino, ut non solum cri-
 men, sed poenam etiam crimini debitam condo-
 naret, atque à peccati reliquijs purgatum, in
 pristinum decoris, & integritatis statum resti-
 tueret. Atque hac cum summis precibus po-
 teret, cum tamen Dominus, tum filij ex adulte-
 rio suscepti, tum Absalonis, quem unice dilige-
 bat, defectione, & morte multauit, alijsque pœ-
 nis, & calamitatibus affecit, quas illi antea in-
 tentarat. In Exodo etiam, etsi Dominus Moy-
 sis precibus exoratus, populo idololatra peper-
 cerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues
 pœnas repetiturum esse, ipseque Moyses testatus est
 fore, ut illud Dominus seuerissime in tertiam, &
 quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc
 vero à sanctis Patribus in Ecclesia catholica sem-
 per traditæ esse, ipsorum auctoritate apertissime
 comprobatur. Verum qua de causa factum
 sit, ut pena omnis penitentia sacramento, æque
 ac baptismo, non cõdonetur, præclare à sancta Tri-
 dentina Synodo explicatum est his verbis. Diui-
 na iustitia ratio exigere videtur, ut aliter ab eo
 fel. 14. c. 8. in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per
 ignoran-

ignorantiam deliquerint: aliter vero qui semel à peccati, & demonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono: scientes templū Dei violare, & spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt, occasione accepta, peccata leuora putantes, velut iniuri, & contumeliosi spiritui sancto in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die ira. Proculdubio enim magnopere à peccato reuocant, & qualifreno quodam coercent hasatisfactoria pœna, cautioreque & vigilantiores in posterum penitentes efficiunt. Accedit, vt tamquam testificationes quaedam sint doloris, quem ex peccatis commissis capimus: qua ratione Ecclesie sit satis, qua nostris sceleribus grauius offensa est. nam, vt sanctus Augustinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel alia quaecumque signa procedit; recte ab ijs, qui Ecclesia presunt, tempora penitentia constituantur, vt Ecclesia, in qua ipsa peccata remittuntur, satisfiat. Præterea penitentia nostra exempla alios docent, quo modo ipsi vitam instituerent, & pietatem sequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines inuentur; & summam cautionem sibi in omni vita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse

S. August.
Enchirid.
cap. 65.

intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia observatum est, ut, cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam penitentia ei indiceretur; ut ceteri timori perterriti, deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quae grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiserant, ante quam publicam penitentiam suscepissent, non absoluerentur. interim vero Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam penitentes idem facerent, eos hortari non desinebant.

Quo in genere summa fuit sancti Ambrosij cura, & sollicitudo: cuius lachrymis fertur quam plurimos, qui duro animo ad penitentiae sacramentum accesserant, ita mollitos esse, ut vera contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de veteris disciplina seueritate remissum est, atque ita charitas refrigit, ut iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum veniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent; sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant. Deinde vero huiusmodi poenarum per-

Hebræ. 2. pessione consequimur, ut capitis nostri Iesu Christi, in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. nihil enim tam de-

D. Berna. forme videri potest, ut à sancto Bernardo dictum est, quam sub spinoso capite delicatum esse membrum.

Paulinus
in vita
Ambr. sub
noem.

brum. nam, teste Apostolo, coheredes sumus Christi; si tamen compatimur, & quod alio loco scripsit, si commortui sumus, & conuivemus; si sustinebimus, & conregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animae, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli: verum sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eam curam, quae in remedio penitentiae adhibetur, quemadmodum enim, sanato vulnere, cicatrices quaedam remanent, quae & ipsa curanda sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquiae peccatorum purgandae. Idem plane D. Chrysostomus sententia confirmat, cum ait: Non sanata est sagittam e corpore extrahi, sed plaga quae, a sagitta inflata, sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati veniam penitentia curanda est, plaga relicta. Frequentissime enim à sancto Augustino docemur, duo haec in penitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam: misericordiam, qua peccata, & poenas aeternas illis debitas condonat: iustitiam, qua poenis tempore definitis hominem puni. Postremo, penitentia poena à nobis suscepta Dei animadversionem, suppliciaque in nos constituta anteuertit. ita enim docet Apostolus, cum ait: si nosmetipsos diiudicauerimus, non utique iudicauerimur: dum iudicauerimur autem, à domino corripimur, ut non cum hoc mundo danemur. Quae cum

fideles

Rom. 8.
2. Tim. 2.

D. Ber. in
fermo. de
carne do-
mini.

D. Chryf.
ho. 80. ad
populum
Anthioc.

S. August.
in psal. 50.
ad vers. Ec-
ce enim ve-
ritatem di-
lexisti.

1. Cor. 12.

fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quo-
 minus ad penitentia opera maxime excitentur.
 Eius autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quod
 tota à Christi domini passionis merito pendet. A
 quo etiam honestis actionibus duo illa maxima
 bona consequimur. alterũ est, ut immortalis glo-
 rie premia mereamur; ita ut calix etiam aque
 Match. 10. frigida, quam in eius nomine dederimus, merce-
 de non careat: alterum, ut pro peccatis nostris sa-
 tisfaciamus. Neque vero id perfectissimam, &
 cumulatisimam Christi domini satisfactionem
 obscurat; sed illud potius contra euenit, ut multo
 clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copio-
 sior Christi gratia videtur esse, quod non solum
 ea nobiscum communicantur, que ipse solus, sed il-
 la etiam, que tamquam caput in membra suis
 sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persol-
 uit: quaratione fieri perspicuum est, ut iuste, &
 honeste piorum actiones tantum ponderis, & di-
 gnitatis habeant. Christus enim dominus, tam-
 quam caput in membra, & vitis in palmites, gra-
 tiam suam in eos, qui sibi per charitatem comun-
 di sunt, continenter diffundit. Que quidem gra-
 tia bona opera nostra semper antecedit, comita-
 tur, & consequitur, & sine qua mereri, & satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut in-
 stis nihil deesse videatur, cum operibus, que Dei
 virtute efficiunt, & diuina legi pro humana mor-
 talique conditione satisfacere, & vitam eternam,
 quam

quam scilicet, si Dei gratia ornati è vita decesserint, consequentur, mereri possint: nota est enim illa Salvatoris vox: *Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Ioan. 4.

Sed duo precipue in satisfactione requiruntur. Quæ ad veram satisfactionem requirantur.

primum est, ut is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus. opera enim, quæ sine fide, & charitate sunt, nullo modo Deo grata esse possunt. alterum, ut eiusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua dolorem, & molestiam afferant: cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque, ut sanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; omnino necesse est, ut aliquid acerbitalis habeant. quamquam non semper illud consequitur, ut, qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sape enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut, quæ perpeßu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Neque tamen ideo fit, quo minus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant. siquidem proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia latissimo animo perferant. Verum omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria precipue conferendum esse, orationem, ieiunium, elemosinam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis,

S. Cyp. li. 1
epif. 3. post
medium ha
bet simile
sententiã.

1. I. an. 2.

poris, & ijs, quae externa commoda dicuntur, quae omnia a Deo accepimus, respondent. nihil vero aptius, & convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cum omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia virtutis; nemo non videt, hisce tribus morbi causis eodem medicinas, priori scilicet ieiunium, alteri elemosynam, tertia orationem rectissime opponi. Praeterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus; facile est intelligere, cur ad haec tria potissimum omnis satisfactio referatur. hi vero sunt Deus, proximus, nos ipsi. Quare Deum oratione placamus: proximo elemosyna satisfacimus: nos ipsos vero ieiunio castigamus. Sed quoniam multa variaeque arumne, & calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quidquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse; qui autem inuiti, & repugnantes poenam huiusmodi sustineant, omni satisfactionis fructus privari, sed Dei tantum, peccata iusto iudicio ulciscens, animaduersionem, et supplicium perferre. In eo vero summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus praedicanda est, qui humane imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere. quod quidem

hinc

huius partis penitentia maxime propriū est. ut enim, quod ad contritionem, & confessionem attingit, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest: ita, qui diuina gratia pradi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere. quare fit, ut quodam pacto alter alterius onera portare videatur. Nec vero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum symbolo, sanctorum communionem confitemur. nam cum omnes eodem baptismo abluti Christo renascamur, eorundem sacramentorum participes simus, in primis vero eiusdem corporis, & sanguinis Christi domini cibo, & potu recreemur; hoc apertissime demonstrat, nos omnes eiusdem esse corporis membra. Quomodo igitur neque pes sua tantum, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur; neque, rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque tamen id sine ulla exceptione verum est, si commoda omnia, quae ex ea capiuntur, spectemus. nam satisfactionis opera, medicina etiam & curationes quaedam sunt, quae penitenti ad sanandos prauos animi affectus praescribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hae igitur de tribus penitentiae partibus, contritione, confessione, & satisfactione,

Galat. 6.

factione, copiose, & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis à sacerdotibus obseruari oportet, ut, audita peccatorum confessione, antequam penitentem à peccatis absoluant, diligenter curent, ut, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito esse videatur, cumlata satisfactione compenset. nemo enim absolvendus est, nisi prius, quæ cuiusq; fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixè pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum nunquam promissa exolvere; omnino ij cogendi sunt, ut restituant: sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut, qui furabatur, iam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. In irroganda autem satisfactionis pœna, sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri videantur, & penitentes scelerum suorum gravitatem magis agnoscant; operæpretium erit interdum eis significare, quæ pœna quibusdam delictis ex veterum canonum præscripto, qui penitentiales vocantur, constituta sint. Igitur uniuersæ satisfactionis modum, culpa ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionis genere maxime conuenit penitentibus præcipere, ut certis

certis aliquot, & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, & præsertim pro ijs, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciãt. Hortari vero etiam eos oportet, ut sæpe eadem satisfactiois opera, à sacerdote indicta, ultra suscipiãt, ac repetant; atque ita mores suos componant, ut, ijs omnibus, quæ ad penitentia sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis penitentia studia numquam intermittant. quod si interdum, etiam ob publicam offensionem, publica penitentia præscribenda fuerit, quamvis eam penitens refugiat ac deprecetur, non erit facile audiendus: verum persuadere ei oportebit, ut, quæ tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hæc de penitentia sacramento, singulisq; eius partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfectè intelligant, sed etiam, iuvante Domino, re ipsa pie, & religiose præstare, animum inducant.

DE EXTREMAE UNCTIONIS
SACRAMENTO.

CUM sancta scripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare Eccle. 7. nouissima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonentur, nullum tempus præmittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem extrema unctio sacramentum

non potest supremi illius diei memoriam coniu-
 etam non habere, facile intelligitur de eo sape re-
 gendum esse, non solum ob eam causam, quod il-
 larum rerum mysteria, qua ad salutem pertinent,
 aperire, et explicare maxime conuenit, sed etiam
 quia fideles, moriendi necessitatem omnibus pro-
 positam esse, animo repetentes, prauas cupidita-
 tes coercebant, quare fiet, ut in ipsa mortis expe-
 ctatione minus se perturbari sentiant, sed immor-
 tales Deo gratias agant, qui, ut baptismi sacra-
 mento aditum nobis ad veram vitam patefecit,
 ita etiam, ut ex hac mortali vita decedentes, ex-
 peditiorem ad calum viam haberemus, extre-
 me vntionis sacramentum instituit. U: igitur,
 qua ad eam explicationem magis necessaria sunt,
 eodem fere ordine, qui in alijs sacramentis ser-
 uatus est, exponantur, primum illud tradendum
 erit, hoc sacramentum iccirco extremam vntio-
 nem appellatum esse, quod hac omnium sacra-
 rum vntionum, quas Dominus Saluator noster
 Ecclesia sua commendauit, vltima administran-
 da sit. Quare hac ipsa vntio à maioribus no-
 stris sacramentum etiam vntionis infirmorum,
 & sacramentum exeuntium dicta est: quibus vo-
 cabulis fideles in memoriam nouissimi illius tem-
 poris facile redire possunt. Quod autem extrema
 vntioni propria sacramenti ratio conueniat, ut
 primis explanandum est. Id vero perspicuum fiet,
 si verba, quibus sanctus Iacobus Apostolus huius
 sacra-

sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in vobis? inquit: Inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei: Nam quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat sacramenti vim, & naturam. Hanc vero catholice Ecclesie de extrema vnctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testatur, tum à Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeat. Ac Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime commendat. Constante itaque docendum est à Pastoribus, verum sacramentum esse; nec plura, sed vnum, quamuis per plures vnctiones administretur; quarum singulis propria preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum vero est non partium continuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione: cuiusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuersis rebus composita est, vnâ tantum forma perficitur: ita hoc sacramentum, & si ex pluribus rebus, & verbis constituitur, vnum tamen signum est, & vnius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius sacramenti partes, elementum, inquam, & verbum.

Trid. Syn.
sess. 14. ca-
no. 1. de ex-
tre. vnct.
Innoc. epi-
stol. 1. ad
Decet. ca.
8. & citat.
dist. 95. ca.
Illud su-
perfluum.

Iacobi 5. *bum hac enim à sancto Iacobo pratermissa non sunt: in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere. Eius igitur elementum, siue materia,*

Trid. Syn. *quemadmodum Concilia, ac precipue Tridentinum decreuit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet non ex quauis pingui, & crassa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hac materia illud significat, quod vi sacramenti interius in anima efficitur. nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramenti virtus animatristitiam, ac dolorem minuit. Oleum praterca sanitatē restituit, hilaritatem affert, & lumen tamquam pabulum prebet: tum vero ad recreandas defatigati corporis vires maxime accommodatum est. Quae omnia, quid in agrotodivina virtute per huius sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hac de materia satis sint. Forma vero sacramenti est verbum, & sollemnis illa precatio, quam sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum inquit: Per istā sanctam unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, siue narium, siue tactus vitio deliquisti. Quod autem hac vera sit, & propria huius sacramenti forma, sanctus Iacobus Apostolus significat, cum ait: Et orient super eum, & oratio fidei salvabit infirmum. Ex quo licet cognoscere formam precationis modo proferendam esse; tamen si, quibus potissimum verbis concipienda sit, Aposto-*

Iacobi 5.

lus non expresserit. Verum hoc ad nos fidei Patrum traditione permanavit, ita ut omnes Ecclesie eam formam rationem retineant, qua omnium mater, & magistra sancta Ecclesia Romana utitur. nam etsi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, vel Parcat, interdum etiam Sanet, quidquid commisisti: tamen, quoniam nulla sit sententiae immutatio, constat eandem ab omnibus formam religiose servari. Nec vero quisquam miretur, cur factum sit, ut aliorum sacramentorum forma vel absolute significet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut, Signo te signo crucis; vel tamquam ab imperantibus pronuncietur, ut cum in sacramento ordinis administrando dicitur, Accipe potestatem: hac una vero extrema unctionis forma precatione quadam absoluitur. id enim optimo iure constitutum est. nam cum hoc sacramentum propterea adhibeatur, ut, praeter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat aegrotis: tamen, quia non semper sequitur, ut aegri a morbis conalescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod sacramenti vis constanti, & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in huius quoque sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad aegroti salutem impetrandam utitur. nullum enim est aliud

sacramentum, quod pluribus precibus conficitur: ac recte quidem: quoniam potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuvandi sunt. quare & alij omnes, quos tum adesse contigerit, & precipue Parochi debent orare Deum ex animo, & eius misericordia, laborantis vitam & salutem omni studio commendare.

Vnctionis
extremæ sa-
cramentū
à Christo
institutū,
& quibus
conferen-
dum.

Marc. 6.

S. Chryf.
lib. 3. de Sa-
cerdot. an-
te med.

Verum cum demonstratum sit, extremam unctionem vere, & proprie in sacramentorum numero habendam esse: illud etiam sequitur, eius institutionem à Christo Domino profectam esse; quæ postea à sancto Iacobo Apostolo fidelibus proposita, et promulgata est. Quamquã idem Salvator huius unctionis specimen quoddam dedisse visus est, cum discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. de illis enim apud Evangelistam ita scriptum est: Exeuntes predicabant, ut penitentiam agerent, & demonia multa eiciebant, & ungebant oleo multos agros, & sanabant. quam quidem unctionem non ab Apostolis inuentam, sed à Domino præceptam, non naturali aliqua virtute præditam, sed mysticam, potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse credendum est. quam rem sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius magnus asserunt, ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem catholica Ecclesiæ sacramentis summa cum religione accipere oporteat. Sed docendi sunt fideles, quamvis hoc sacramentum

mentum ad omnes pertineat, quadam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, & firmo corpore sunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non esse, et Apostolus docet, cum in- Iacobi 5.
quit; Infirmatur quis in vobis? & ratio ostendit; siquidem ob eam rem instituta est, non modo ut anima, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeo periculose egrotare videntur, ut, ne supremus illis vita dies instet, metuendum sit, hoc sacramentum preberi debet. In quo tamen gravissime peccant, qui illud tempus egroti vngendi observare solent, cum, iam omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat. constat enim, ad uberiores sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si egrotus, cum in eo adhuc integra mens, & ratio viget, fidemque, & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo lniatur. Quare Parochis animadvertendum est, ut eo potissimum tempore caelestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui gravi morbo affectus non sit, sacramentum unctionis dare licet, tamen si vita periculum adeat; vel quia periculosam navigationem parat; vel quia praelium initu-

rus sit, à quo certa mors illi impendeat, vel etiam,
 si capitis damnatus ad supplicium raperetur.
 Omnes præterea, qui rationis usu carent, ad hoc
 sacramentum suscipiendum apti non sunt; &
 pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum re-
 liquias sanare huius sacramenti remedio opus
 sit; amentes item, & furiosi, nisi interdum ratio-
 nis usum haberent, & eo potissimum tempore pi-
 animi significationem darent, peterentque ut sa-
 cro oleo ungerentur. nam qui ab ipso ortu unum-
 quam mentis & rationis compos fuit, ungendus
 non est: secus vero si agrotus, cum mente adhuc
 integra huius sacramenti particeps fieri voluis-
 set, postea in insaniam, & furorem incidit. Non
 sunt autem omnes corporis partes ungende, sed
 ea tantum, quas veluti sensuum instrumenta
 natura homini attribuit, oculi propter visionem,
 aures propter auditum, nares propter odora-
 tum, os propter gustum, vel sermonem, manus
 propter tactum; qui tametsi toto corpore aqua-
 biliter fusus est, in ea tamen parte maxime vi-
 get. Hunc autem ungenti ritum vniuersalis
 Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti
 nature optime conuenit: medicamento enim est
 instar. Ac quoniam in corporis morbis, quam-
 uis vniuersum corpus male affectum sit, tamen
 illi tantum parti curatio adhibetur, à qua, tam-
 quam à fonte, & origine, morbus manat, iccirco
 non totum corpus, sed ea membra, in quibus
 potissi-

potissimum sentiendi vis eminent, renes etiam, veluti voluptatis, & libidinis sedes, vnguntur; tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet, in vna, eademque agrotatione, cum ager in eodem vitæ periculo positus est, semel tantum vngendum esse. Quod si post susceptam hanc vngtionem ager conualuerit; quoties postea in id vitæ discrimen incidere, toties eiusdem sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum sacramentorum numero, qua iterari solent, reponendam esse.

Quoniam vero omni studio curare oportet, ne quid sacramenti gratiam impediatur; ei vero nihil magis aduersatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia; seruanda est catholica Ecclesie perpetua consuetudo, vt, ante extremam vngtionem, Penitentiae, & Eucharistiae sacramentum administretur. Ac deinde agroto persuadere Parochi studeant, vt ea fide se vngendum sacerdoti praebeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueuerant. In primis autem animæ salus, deinde corporis valetudo cum illa adiunctione, si ea ad aeternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec vero dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & sollemnes preces à Deo audiatur, quibus sacerdos non suam, sed Ecclesie, & domini nostri Iesu Christi personam gerens vtitur. Qua vna maxime re cohortandi sunt, vt

Extrema
vngtio qua
præparatio
ne susci-
pienda,
quis mini-
ster, & fru-
ctus illius.

Iacob. 5.

Trid. Syn.
ses. 14. c. 3.
de extre.
vnt.

huius saluberrimi olei sacramentum sancte, & religiose sibi administrandum curent, cum & acrior pugna instare, & vires cum animi, tum corporis deficere videantur. Iam vero, quis extreme vntionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui domini legem promulgauit, didicimus: inquit enim; Inducat presbyteros. quo nomine non eos significat, qui atate prouectiores sunt, quemadmodum sapienter Tridentina Synodus exposuit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem rite ordinati sunt. Sacerdoti igitur huius sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex sancte Ecclesie decreto cuius sacerdoti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat, siue alteri, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit, hoc sacramentum administrare licet. Illud vero maxime animaduertendum est, sacerdotem in ea administratione, quemadmodum etiam id alijs sacramentis fit. Christi domini nostri, & sancte Ecclesie, eius sponsa, personam sustinere. Explicanda etiam sunt accuratius utilitates, quas ex hoc sacramento capimus: ut, si nihil aliud fideles ad eius usum possint allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita comparatum sit, ut omnia fere nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc sacramento gratiam tribui, qua peccata, & in primis quidem leniora, & ut communi nomine appellantur,

tur, venialia, remittit: exitiales enim culpa, penitentie sacramento tolluntur. neque enim hoc sacramentum primario loco ad grauiorum criminum remissionem institutum est: sed baptismus tantum, & penitentia vi sua hoc efficiunt. Altera est sacra vntionis utilitas, quod animam à languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi oportunitissimum existimandum est, cum graui morbo afflicti sumus, ac vita periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, vt nihil in rebus humanis eque, ac mortem, pertimescat. auget autem magnopere hunc timorem prateritorum scelerum memoria; cum praesertim grauissima conscientia nostra accusatio nos urgeat. vt enim scriptum est: Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quod paulo post stare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Saepe autem euenit, vt fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem magis conducit, quam si tristitiam abijciamus, & lato animo Domini aduentum expectemus; paratique simus, depositum nostrum, quandocumq;, illud a nobis repetere voluerit libèter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fideles

Sapient. 4.

mentes

mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extrema vnctionis sacramentum efficit. Præterea, aliud etiam (quod merito omnium maximū videri potest) ex eo consequimur. nam etsi humani generis hostis, quo ad viuimus, numquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, vt nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordie eripiat, vehementius omnes nervos contendit, quam cum supremum vitæ diem appropinquare animaduertit. Quamobrem fidelibus ar-
ma, & vires hoc sacramento subministrantur, quibus aduersarij vim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. alienatur enim, & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipsius Demonis, calcaneo insidiantis, artificij, & calliditatem facilius eludit. Accedit postremo (siquidem profutura sit) etiam corporis sanitas. Quod si ægroti hoc tempore eam minus consequuntur, id quidem non sacramenti vitio, sed ob eam potius causam euenire credendum est, quod eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior est. testatur enim Euangelista, Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. quamquam etiam recte dici potest, Christianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominū, minus iam huiusmo-

Matt. 13.

huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesie initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. ut cumque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio & voluntate ceciderit, certa spe nisi fideles debet, se huius sacri olei virtute spiritualem sanitatem consecuturos esse, futurumque, ut, si eos vita decedere contingat, praeclara illius vocis fructum percipiant, qua scriptum est, Beati mortui, qui in Domino Apoca. 14. moriuntur. Hac de extrema unctionis sacramento breuiter quidem dicta sunt: verum, si hac ipsa rerum capita à Pastoribus latius, & ea, qua deest, diligentia explanata erunt, dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

Siquis aliorum sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab ordinis sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant; partim sollemni caerimonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, ut Pastores institutam sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de ordinis etiam sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hac explicatio primum quidem illis ipsis, deinde alijs, qui ecclesia-

ecclesiastica vita rationem ingressi sunt, postremo etiam fidei populo: ipsis, quod, dum in huius argumenti tractatione versantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur, alijs, qui in sortem Domini vocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim vero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad vteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint ecclesie ministri; deinde, quoniam saepe contingit, ut multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes ecclesie ministerio destinarent, vel qui sua sponte & voluntate illud vita genus sequi velint; quos certe ignorare minime aequum est, quae praecipue ad hanc rationem pertinent: primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. nam cum Episcopi, & sacerdotes tamquam Dei interpretes, & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem, & vitae praecepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit. quare merito non solum angeli, sed Dijs etiam, quod Dei immortalis vim, & nomen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omnino tempore summam dignitatem obtinerint;

nuerint; tamen noui testamenti sacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quae illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat; nedum & aliquid par, & simile in terris inuenire queat. Deinde vero, quemadmodum Saluator noster à patre. *Apo-Ioan. 20. Matth. vlt.* stoli autem ac discipuli in uniuersum mundum à Christo Domino missi sunt; ita quotidie sacerdotes, eadē, qua illi, potestate praediti, ad consummationem sanctorum in opus ministerij in adificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij onus nemini temere imponendum est, sed ijs tantum, qui illud uia sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. Nec uero quisquam sumat sibi honorem, sed qui uocatur à Deo tamquā Aaron. Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiae ministris uocantur. nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cum inquit: *Hiere. 23.* Prophetas, & ipsi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiae Dei calamitosius esse potest.

Sed quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat; (optimo enim sineposito, recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari uolunt, *Quāta circumspēcti-
one ad fa-
cros ordi-
nes acce-
dendum.*

adme-

admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant, qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc viuendirationem se conuertunt, ut, qua ad victum, vestitumque necessaria sunt, parent, ita, ut, praeter quaestum, nihil aliud in sacerdotio, quem admodum vulgo ceteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare videantur. Quamuis enim, ex Apostoli sententia, natura, & diuina lex inbeat, ut qui altari seruit, ex altari viuatur: tamen, quaestus, & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alij vero, ut diuitijs affluant, initiari volunt, cuius quidem rei illud argumento est, quod, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur, nullam sacri ordinis cogitationem habent, hi vero sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat, semet ipsos, & non oues pascere. quorum turpitude, & improbitas non solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere à fidei populo haberi possit contemptius, & abiectius; verum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur, quam Iudas ex Apostolatus munere; quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem ostio in ecclesiam introire merito dicuntur, qui à Deo legitime vocati ecclesiastica munera

1. Cor. 9.

Ioan. 10:

Ezcc. 34:

munera eius unius rei causa suscipiunt, ut Dei honori inserviant. Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem lex aequè omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem cõditi sunt, ut Deum colant. quod precipue fideles, qui baptismi gratiam consecuti sunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus præstare debent. Verum qui ordinis sacramento initiari volunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus querant, quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune esse constat; sed etiam ut alicui certo Ecclesia ministerio addicti, in sanctitate, & iustitia illi inserviant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus est, alij alia munera obeunt: ita, quamvis omnes fideles pietatem, & innocentiam sectari omni studio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis sacramento sunt initiati, præcipua quadam munera, & functiones in Ecclesia exequi oportet. nam & sacra pro se ipsis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis vim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo seruandam fideles hortantur, et instituunt; & Christi Domini sacramenta, quibus omnis gratia imperitur, & augetur, administrant; & ut vno verbo complectamur, à reliquo populo segregati, in omnium longe maximo, & præstantissimo ministerio se exercent.

De duplici
potestate
Ecclesiasti-
ca, ordinis
& iurisdic-
tionis.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quae propria huius sacramenti sunt, ut intelligant fideles, qui in Ecclesiasticum ordinem cooptari volunt, ad quodnam officij genus vocentur, quantaque ipsi Ecclesia, eiusque ministris potestas diuinius tributa sit. Ea autem duplex est, ordinis, & iurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur. Iurisdictionis vero potestas tota in Christi corpore mystico versatur. ad eam enim spectat, Christianum populum gubernare, & moderari, & ad aeternam, caelestemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis potestas non solum consecranda Eucharistia vim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendam hominum animos preparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quae ad Eucharistiam quouis modo referri possunt. Eius vero plura ex sacris litteris testimonia afferri possunt; sed illa praecleara, et grauisima sunt, quae apud sanctos Ioannem, et Mattheum leguntur: inquit enim Dominus: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite spiritum sanctum: quorum remisseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Et: Amen dico vobis: quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo; & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. Quae quidem loca à Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate

Ioan. 20:

Matt. 18.

auctoritate explanata, maximum veritati lumen
 afferre poterunt. Hec autem potestas plurimum
 illi praestat, qua in natura lege certis hominibus,
 qui res sacras curarent, tributa est. Nam et illa
 aetas, qua scriptam legem antecessit, suum sacer-
 dotium, suamque potestatem spiritualem ha-
 buerit, necesse est, cum legem habuisse satis con-
 stet. haec duo enim ita coniuncta esse testatur A-
 postolus, ut, eorum altero translato, simul etiam Herb. 7.
 alterum transferri necesse sit. Cum igitur natu-
 rali instinctu homines agnoscerent, Deum colen-
 dum esse; consequens erat, ut in quavis republica
 aliqui sacrorum, & divini cultus procuratori
 praeficerentur, quorum potestas aliquo modo spiri-
 tualis diceretur. Eadem etiam potestate populus
 Israeliticus non caruit: qua tamen si dignitate su-
 perior fuit, quam illa, qua in lege natura sacerdo-
 tes praeduxerant, longe tamen inferior, quam legis
 evangelicae spiritualis potestas existimanda est.
 haec enim caelestis est, omnemque angelorum etiam Herb. 7.
 virtutem superat, neque à sacerdotio Mosaico,
 sed à Christo Domino, qui non secundum Aaron
 sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchi-
 sedec ortum habet, is enim, qui summa potestate
 gratiam tribuendi, & peccata remittendi praeditus
 fuit, hanc potestatem, quamvis virtute definitam,
 & sacramentis adstrictam, Ecclesiae suae reliquit.
 quare ad eam exercendam certi ministri institu-
 ti sunt, & sollemni religione consecrati: qua qui-

dem consecratio ordinis sacramentum, vel sacra
 ordinatio vocatur. Placuit autem sanctis Part-
 bus hoc vocabulo vti, quod latissimā significatio-
 nem habet, ut dignitatē & excellentiā ministro-
 rum Dei induceret. Est enim or do, si propriā eius
 rum & notionem accipiamus, dispositio superio-
 rum, & inferiorum rerum, qua inter se ita aptata
 sunt, ut vna ad alteram referatur. Cum itaq; in
 hoc ministerio multi sint gradus, & varia fun-
 ctiones; omnia vero certa ratione distributa sint,
 & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei
 impositum videtur. Quod autem inter cetera Ec-
 clesie sacramēta, sacra ordinatio numeranda sit;

Trid. Syn. sancta Tridēna Synodus ratione illa, qua sapius
 scil. 23. c. 3. repetita est, comprobavit. nam cum sacramentū
 doctrinæ sit rei sacre signum; id vero, quod hac consecratio
 ne extrinsecus fit, gratiam & potestatem signifi-
 cet, que illi tribuitur, qui consecratur; omnino se-
 qui perspicuum est, ordinem vere ac proprie sa-
 cramentum dicendum esse. quare Episcopus ei
 calicem cum vino, & aqua, & patenam cum pa-
 ne porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Ac-
 cipe potestatem offerendi sacrificium & c. quibus
 verbis semper docuit Ecclesia, dum materia ex-
 hibetur, potestatem consecranda Eucharistia. cha-
 ractere animo impresso, tradi, cui gratia adiun-
 eta sit, ad illud munus rite, & legitime obeundū:
 quod Apostolus his verbis declarat: Admonco
 te, ut resuscites gratiam Dei, qua est in te. per im-
 positio-

positionem manuum mearum non enim dedu-
 nis, & sobrietatis.

Iam vero, ut sacra Synodi verbis utamur, cum
 divina res sit tanti sacerdotij administratio; con-
 sentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum vene-
 ratione exerceri posset, ut in Ecclesia ordinariissi-
 ma dispositione plures essent, & diuersi ministro-
 rum ordines, qui sacerdotio ex officio deserueret;
 atque hi quidem ita distributi, ut qui iam cleri-
 calis tonsura insigniti essent, per minores ad maio-
 res ascenderent. Docendum igitur erit, hosce om-
 nes ordines septenario numero contineri, semper-
 que ita ab catholica Ecclesia traditum esse: quo-
 rum nomina hec sunt, Ostiarius, Lector, Exorci-
 sta, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos.
 Hunc autem ministrorum numerum recte ita
 definitum esse, probari potest propter ea ministe-
 ria, que ad sacrosanctum missæ sacrificium, & Eu-
 charistiam vel conficiendam, vel administran-
 dam (cuius causa præcipue sunt instituta) neces-
 saria videntur. Ex his alij maiores, qui etiam sa-
 cri dicuntur, alij minores sunt. Maiores, vel sacri,
 sunt, Ordo sacerdotalis, Diaconatus, & Subdia-
 conatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorci-
 sta, Lectores, Ostiarij: de quorum singulis pau-
 ca dicenda sunt, ut habeant Parochi, unde eos po-
 tissimum instituunt, quos nouerint aliquo ordi-
 ne initiandos esse. Incipiendum est autem à prima

Sacramen-
 tū ordinis
 varios ha-
 bet sui ex-
 ercendi mi-
 nistros.
 Syn. Trid.
 ses. 23. c. 2.
 doctrinæ.

tonsurâ: quam quidē, docere oportet, quandâ præparationem esse ad ordines accipiendos. Ut enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus preparari solent: ita, cum, tonsō capillo, Deo dedicantur, tamquam aditus ad ordinis sacramētum illis aperitur. declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hereditatem suam habere incipiat; veluti qui in Hebræorū populo, diuino cultui mancipati erant: quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis distribui, cum inquit: Ego pars, & hereditas tua. Ac quamuis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt. Tondentur vero capilli ad coronæ speciem, & similitudinem, quam perpetuo conseruare oportet: & ut quisque in altiori demceps ordinis gradu collocatur; sic eius orbis forma latior circumscribi debet, quod quidem ex Apost. traditione acceptum esse, docet Ecclesia;

Num. 186

S. Dionys. cum de huiusmodi tondendi more sancti Dionysii Areopagita, Augusti. Hieronymus, vetustissimi, & grauisissimi Patres meminerint. Primum autem omnium ferunt, Apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta, Saluatoris nostri capiti fuit imposita; ut, quod impij ad Christi ignominians

miniam, & cruciatum excogitarunt, eo Apostoli
 ad decus, & gloriam uterentur; simulque signifi-
 carent, curandum esse à ministris Ecclesie, ut om-
 nibus in rebus Christi Domini nostri speciem, &
 figuram gerant. Quamquam nonnulli asse-
 rant, hac nota regiam dignitatem declarari, qua
 is maxime, qui in sortem Domini vocati sunt,
 videtur convenire. Quod enim Petrus A-
 postolus fidei populo tribuit; Vos genus electum,
 regale sacerdotium, genus sancta; peculiari qua-
 dam, & magis propria ratione ad Ecclesiasticos
 ministros pertinere facile intelligimus. et si non
 desunt, qui vel perfectioris vite professionem à
 Clericis susceptam circuli figura, que omnium
 perfectissima est, significari existimēt, vel exter-
 narum rerum contemptionem, animique ab om-
 nibus humanis curis vacuitatem declarari pu-
 tent; quod capilli, superuacaneum quiddam in
 corpore, tondeantur. Post primam Tonsuram
 ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri consue-
 nit. Eius munus est, templi claves, & ianuam
 custodire, & aditu templi arceere eos, quibus in-
 gredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Mis-
 se sacrificium assistebat, curaturus ne quis pro-
 pius, quam par esset, ad sacram aram accede-
 ret, et sacerdotem rem diuinam facientem inter-
 pellaret. Alia etiam ministeria illi commissa e-
 rant; ut ex ritibus, que ad eius consecrationem
 adhibentur, perspicere potest. nam Episcopus claves

li. 5. histo-
 Anglorū.
 cap. 22.

1. Pet. 2.

*ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium
 vult instituerē, Sic age, inquit, quasi redditurus
 De orationem pro ijs rebus, quae his clausibus reclu-
 duntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia hu-
 ius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur,
 quod his temporibus in Ecclesia seruari animad-
 uertimus. Nam Thesaurarij officium, qui erat
 idē sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat,
 inter honestiores Ecclesia functiones etiam nunc
 habetur. Secundus ordinis gradus est Lectoris
 munus. Ad eum pertinet, in Ecclesia veteris, &
 noui testamenti libros clara voce, & distincte re-
 citare, praesertim vero eos, qui inter nocturnam
 psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant,
 prima religionis Christianae rudimenta fidelibus
 tradere. Episcopus, itaque, praesente populo, in eius
 ordinatione librum, quo descripta sunt, quae ad
 hanc functionem attinent, illi tradēs, inquit: Ac-
 cipe, & esto verbi Dei relator, habiturus, si fide-
 ter, & utiliter impleueris officium tuum, par-
 tem cum ijs, qui verbum Dei bene ministrarunt
 ab initio. Tertius est ordo Exorcistarum, quibus
 potestas data est nomen Domini inuocandi in eos,
 qui ab immundis spiritibus obsidentur. quare E-
 piscopus, cum eos instituit, librum, in quo exorcis-
 mi continentur, eis porrigit, vsus ea formula ver-
 borum: Accipe, & commenda memoria, & habe
 potestatem imponendi manus super energumenos,
 siue baptizatos, siue catechumenos. Acolytorum
 quar-*

quartus est gradus, & ultimus eorum omnium qui minores, & non sacri, appellantur. eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos, in altaris ministerio affectari, eisque opera dare. Præterea lumina deferunt, & afferunt, cum Missa sacrificium celebratur, præcipue vero cum euangelium legitur: ex quo & ceroferarij alio nomine vocati sunt. cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consuevit. Primum quidem, postquam eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferrarium cum cereo, & scias te ad accendenda ecclesie luminaria mancipari in nomine domini. Deinde item vrceolos vacuos, quibus aqua & vinum in sacrificio ministratur: Accipe vrceolos ad suggerendum vinum, & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini. A minoribus ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hæcenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est (ut nomen ipsum declarat) Diacono ad altare inservire. sacra enim lintea, vasa, panem, & vinum, ad sacrificij usum necessaria, parare debet. nunc Episcopo, & sacerdoti aquam prabet, cum manus in Missæ sacrificio abluunt. Epistolam etiam, qua olim à Diacono in Missæ recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam testis ad sacrum assistit, prohibetque ne sacerdos sacra

faciens à quo iam perturbari possit. Hæc autem, que ad Subdiaconi ministerium spectant, ex sollemnibus carimonijs, quæ in illius consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primum enim Episcopus legem perpetua continentia huic ordini impostam esse admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum esse, cui vltro hanc legem accipere non sit propositum: deinde, post sollemnem litaniarum precationem, qua Subdiaconi munera, & functiones sint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem, & sacram patenam accipiunt, ab Archidiacono vero, (vt intelligatur Subdiaconum Diaconi officio subseruire) urceolos, vino et aqua plenos, vna culebete, & linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: Videte, cuiusmodi ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo, vt ita vos exhibeatis, vt Deo placere possitis. Adduntur præterea alia preces. Ad extremum, cum Episc. sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba, & carimonia adhibentur, tradit ei epistolarum librum, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in ecclesia sancta Dei tam pro vivis, quam pro defunctis. Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministerium latius patet, sanctiusq; semper habitum est. ad eum enim pervenit, Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire,

dire, eique, & sacerdoti sacra facienti, vel alia sa-
 cramenta administranti præsto esse, & in Missa
 sacrificio euangelium legere. olim vero fidelium
 animos sæpius excitabat, ut sacra attingerent. san-
 guinem etiam domini ministrabat, in quibus ec-
 clesiis ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiã
 sub utraque specie sumerent. Diacono præterea
 ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa
 erat, ut unicuique necessaria ad victum submi-
 nistraret. Ad Diaconum etiam attinet, tam-
 quam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in
 urbe pie, & religiose, quine secus vitam tradu-
 cant, qui ad sacrificium, & concionem statim tem-
 poribus conueniant, qui rursus non conueniant:
 ut, cum de omnibus Episcopũ certiore fecerit,
 ille vel priuatim unumquemq; hortari, admone-
 re, vel palam corrigere, & obiurgare possit, ut si
 magis profecturum esse intellexerit. Catechu-
 menorum etiam nomina recitare debet, & eos,
 qui ordinis sacramento initiandi sunt, ante Epi-
 scopum statuere. Licet ei præterea, si absit Episco-
 pus, & sacerdos, euangelium explanare, non ta-
 men è superiori loco, ut intelligatur hoc eius pro-
 prium munus non esse. Quanta vero diligentia ad-
 hibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc
 ordinis gradũ ascendat, Apostolus ostendit, cum
 ad Timot. Diaconi mores, virtutẽ, & integritatẽ 1. Tim. 3.
 exposuit. Hoc idẽ satis etiã declarant ritus, et sol-
 lenes carimonia, quibus ab Episcopo consecratur.

Pluri

Actor. 6.

Pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconum, quam ad Subdiaconum ordinationem vitur episcopus, & alia addit sacrarum vestium ornamenta. Præterea, manus ei imponit: quod quidē ab Apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique euangeliorum librum ei tradit his verbis: Accipe potestatem legendi euangelium in Ecclesia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine domini. Tertius, omniumque sacrorum ordinū summus gradus est sacerdotium: qui uero illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent. interdum enim Presbyteros appellant, quod græce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim scriptum est, Senectus uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. canis autem sunt senesus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris litteris describitur, alterum interius, alterum externum; utrumque distinguendum est; ut, de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam saluari aqua ab-

Sap. 4.

latis

luti sunt, sacerdotes dicuntur, precipue vero iusti, qui spiritum Dei habent, & diuine gratie beneficio, Iesu Christi summi sacerdotis, vna membra effecti sunt. hi enim fide, qua charitate inflam-
 matur, in altari mentis suae spirituales Deo ho-
 stias immolant: quo in genere bonae omnes, & ho-
 nestae actiones, quas ad Dei gloriam referunt, nu-
 meranda sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: Apoc. 1.
 Christus lauit nos a peccatis nostris in sanguine
 suo, et fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, et pa-
 tri suo. In quam sententiam ab Apostolorum Prin-
 cipe dictum est: ipsi tamquam lapides vivi super-
 edificamini domus spirituales, sacerdotium san-
 ctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles
 Deo per Iesum Christum. Et Apostolus nos hor-
 tatur, ut exhibeamus corpora nostra hostiam ve-
 nientem, sanctam, Deo placentem, rationabile ob-
 sequium nostrum. Dauid uem multo ante dixe-
 rat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor
 contritum, & humiliatum Deus non despicies.
 Quae omnia ad interius sacerdotium spectare, fa-
 cile intelligitur. Externum vero sacerdotium,
 non omnium fidelium multitudini, sed certis ho-
 minibus conuenit, qui legitima manuum imposi-
 tione, sollempnibusque sanctae Ecclesiae caerimonijs
 instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium
 sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacer-
 dotij discrimen in veteri etiam lege obseruari po-
 test, nam de interiori Dauidem locutum esse, pau-
 la ante

1. Pet. 2:

Rom. 12.

Psal. 50.

lo ante demonstratum est. externi vero, nemo igno-
 rare potest, quam multa dominus Moyli, &
 Aaroni precepta dederit. Præterea, vniuersam
 leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac
 lege canit, ne quis ex alia tribu in eam functione
 se inferre auderet: quare Ozias Rex lepra à domi-
 no percussus, quod sacerdotale munus usurpasset,
 arrogantia, & sacrilegij sui grauissimas pœnas de-
 dit. Quia igitur eandem sacerdotij distinctionem
 in lege euangelica licet animaduertere; docendi
 erunt fideles, nunc de sacerdotio externo agi,
 quod certis hominibus attributum est. hoc enim
 tantùmmodo ad ordinis sacramentum pertinet. Sa-
 cerdotis igitur munus est, Deo sacrificium face-
 re, ecclesiastica sacramenta administrare, quem-
 admodum ex consecrationis ritibus perspicitur.
 Nam Episcopus cum aliquem sacerdotem insti-
 tuit, primum quidē manus ei, vna cum omnibus
 sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam
 humeris aptans, eam ante pectus in crucis formā
 componit: quo quidem declaratur, sacerdotē vir-
 tute indui ex alto, qua possit crucem Christi domi-
 ni, & iugum suauē diuine legis perferre, eamque
 non verbis solum, sed vita sanctissime & honestis-
 sime acta exemplo tradere. Postea manus sacro o-
 leo inungit: tum vero calicem cum vino, & pate-
 nam cum hostia tradit, dicens: Accipe potestatem
 offerendi sacrificium Deo, Missasq; celebrandi
 tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cari-
 monijs,

monijs, et verbis interpres, ac mediator Dei, et hominum constituitur: que precipua sacerdotis functiono existimanda est. ad extremum vero, manibus iterum eius capiti impositis, Accipe, inquit, spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueris, retenta sunt. eique caelestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hec vero sunt sacerdotalis ordi-

Ioan. 20.

nis propria, & precipua munera: qui tamen si unus est, varios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter vocantur: quorum functiones hactenus declarata sunt. Secundus est Episcoporum, qui singulis episcopatibus prepositi sunt; ut non solum ceteros ecclesie ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia, & cura prospiciant. quare in sacris literis Pastores omnium saepe appellantur: quorum munus, & officium Paulus descripsit, ut in Apostolorum actis legimus, in ea concione, quam ad Ephe. habuit. Idemque à Petro, Apostolorum Principe, diuina quedam Episcopalis ministerij regula tradita est: ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni et sint, & habeantur: Sed iam Episcopi et Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueverunt. Tertius gradus est Archiepiscoporum,

Act. 20.
1. Pet. 5.

qui

qui pluribus Episcopis praesunt: qui Metropolitanam etiam vocantur, quod illarum urbium antistites sint, quae tamquam matres habeantur illius provinciae. quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tamen ab Episcopis ordinatione nihil differunt. In quarto gradu patriarchae collocantur, id est primi, supremique Patres. Olim in uniuersa Ecclesia, praeter summum Romanum Pont. quattuor tantum Patriarchae numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij maiestatem altiore locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Marcus euangelista iussu Principis Apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primo locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam ecclesiam Iacobus, frater Domini, rexit. Praeter hos omnes catholica Ecclesia Romanum Pont. Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum, totius orbis terrarum patrem, & Patriarcham appellat, semper venerata est. cum enim in Petri Apostolorum Principis cathedra sedeat, in qua usque ad uita finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinem non quidem ullis Synodicis, aut alijs humanis constitutionibus, sed diuinitus datam agnoscit. quamobrem omnium fidelium,

& episcoporum, ceterorumque antistitum, quocumque illi munere, & potestate praditi sint, pater, ac moderator uniuersali Ecclesia, ut Petri successor, Christi³ Domini verus, & legitimus Vicarius, praesidet. Ex his itaque Pastores docebunt, & quae sint Ecclesiasticorum ordinum, ac graduum praecipua munera, & functiones, & quis huius sacramenti minister sit. constat enim ad episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam sanctarum litterarum auctoritate, certissima traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, S. Ecclesia usu, et consuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, & non sacros ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat; cui vni ex omnibus, praeterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & sacri dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes vnus tantum Episcopus ordinat: Episcopi ex Apostolorum traditione, quae perpetuo in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis consecrantur.

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc sacramentum, in primisque ad sacerdotalem ordinem apti sunt, & quae in eis potissimum requirantur. ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiusque officio, & dignitate, obseruare oporteat. Maximam autem in hoc sacramento cautionem adhibendam esse,

Quinā de
 beat ad di-
 gnitate sa-
 cerdotij
 admitti.

ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorū sanctificationē, & usum tribuit, à quibus percipiuntur: at vero qui sacris initiantur, ob eam rem celestis gratia participes fiunt, ut eorū ministerio, Ecclesia, atq; ad eorum omnium hominum salutem consulatur. ex quo factum esse intelligimus, ut statim tantummodo diebus, quibus etiam sollempnia ieiunia ex vetustissimo catholica Ecclesia more indicuntur, ordinationes fiant: ut scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros pijs, & sanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti ministerij potestatem recte, & cum Ecclesia utilitate gerendam aptiores esse videantur. Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vita, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non solum quia, si alicuius mortiferi peccati conscius se initiari curet, vel etiam patitur, nouo se, & maximo scelere obstringit, sed etiam, quia virtutis, & innocentia lumen alijs præferre debet, ea de re quid Apostolus Tuo, & Timotheo præcipiat, Pastoribus declarandum erit: & simul illud docendum, ea corporis vitia, quæ in veteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excluderant, in euangelica lege ad animæ vitia præcipue transferenda esse.

Leuit. 21. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia seruari animaduertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius penitentia sacramento conscientiam purgare diligenter studeant. Præterea in Sacerdoto

Titum. 1.
3. Tim. 3.

Leuit. 21.

note non solum ea cognitio requirenda est, quæ
 ad sacramentorum usum, & tractationem per-
 tinet: sed etiam sacrarum litterarum scientia ita
 instructum esse oportet, ut populo Christiana fi-
 dei mysteria, & diuinæ legis præcepta tradere,
 ad virtutem, & pietatem incitare, à vitijs reuo-
 care fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt mu-
 nera: quorum alterum est, ut sacramenta rite
 conficiat, & administret: alterum, ut populum,
 fidei suæ commissum, ijs rebus, & institutis, quæ ad
 salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias enim
 ita testatur: Labia sacerdotis custodient scien-
 tiam, & legem requirent ex ore eius: quia ange-
 lus Domini exercituum est. Ut igitur in horum
 altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præsta-
 re, quod debet, possit; alterum certe non vulgare,
 sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quæ
 neque ab omnibus sacerdotibus summa recon-
 ditarum rerum scientia non exigatur, sed quæ ad
 suscepti officij, & ministerij functionem unicuique, sa-
 tis esse possit. Pueris autem, & furiosis, vel amētibz,
 quod usurationis carent, hoc sacramentum dan-
 dum non est: quæuis, si ijs quoque administraretur,
 sacramenti characterem, in eorum animam im-
 primi, certo credendum sit. Qui vero ætatis an-
 nus in singulis ordinibus sit expectandus, ex sa-
 cri Tridentini Concilij decretis facile erit cogno-
 scere. Excipiuntur etiam serui: neque enim diui-
 no cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in

Malach, 2.

 Trid. Syni
 scil. 23.
 c. 12. refor-
 mationis.

alterius potestate est: viri præterea sanguinum, et homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt: spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs nõ sunt procreati. decet enim, ut, qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab alijs merito contemni, ac despici posse videantur. Ad extremum etiam admitti non debet, qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut manci sunt: ea enim foeditas, & debilitatio tum offensionem habet, tum vero sacramentorum administrationem impediatur, necesse est.

De præclaris sacramenti ordinis effectibus.

Sed iam his rebus expositis superest, ut Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus. Constat vero, quamuis ordinis sacramentum, ut antea dictum est, maxime ad Ecclesie utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habilisque ad recte munus suum fungendum, sacramenta quoque administranda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratia quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, qua ad sanctissimum Eucharistie sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus & sanguinem vnus potest conficere, in alijs vero inferiorum ordinum ministris maiorem, minoremue, quo quisque ministerio suo magis

magis minusve ad altaris sacramenta accedit. Atque hac etiam character spiritualis dicitur; quod qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota, anime impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac divino cultui mancipentur. ad quam Apostolus 1. Tim. 4. videtur spectasse, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, qua in te est, qua data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyteri. Et alibi: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, qua est in te, per impositionem manuum mearum. Hac de ordinis sacramento satis dicta sint. potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

Quoniam Pastoribus beata, & perfecta Christiani populi vita proposita esse debet, is quidem maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis: Volo omnes homines esse sicut me ipsum: mirum, ut omnes continentie virtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quam ut animus, nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & celestium rerum cogitatione conquiescat. sed quoniam,

1. Cor. 7.

ut idem Apostolus testatur, unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic; & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum est, ita ut inter alia catholica Ecclesia sacramenta vere, & proprie numeretur, ac

Ioan. 2.

Dominus nuptiarum celebritatem presentia sua honestarum satis apparet, eius doctrinam iradem esse; cum presertim liceat animaduertere, tum sanctum Paulum, tum Apostolorum Principem, qua non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accurate scripta reliquisse. Diuino enim spiritu afflatus optime intelligebat, quanta, & quam multa commoda ad Christianam societatem peruenire possent, si fideles matrimonij sanctitatem cognita haberent, & inuiolatam seruarent; contra vero ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & vis explicanda est, nam cum vitia saepe honesti similitudinem gerant, cauere oportet, ne fideles, falsa matrimonij specie decepti, turpitudine, & nefarijs libidibus animam commaculent: cuius rei declaranda causa, à nominis significatione ordiendum est.

Matrimonij descriptio, vis & natura.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina iccirco maxime nubere debet, ut mater fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare, maternus est. Coniugium quoque à coniungendo appellatur,

pellatur, quod legitima mulier cum viro quasi v-
 no iugo adstringatur. Præterea nuptiæ, quia, ut in-
 quit sanctus Ambrosius, pudoris gratia puella se
 obnubent: quo etiam declarari videbatur, viris
 obediētes, subiectasque esse oportere. Ita vero ex
 communi theologorum sententia definitur: Ma-
 trimonium est viri, & mulieris maritalis coniu-
 nctio inter legitimās personas, inducens in vna cō-
 suetudinem retinens, cuius definitionis partes ve-
 plinius intelligantur, docendum est, quamvis
 hæc omnia in perfecto matrimonio insint, consen-
 sus videlicet interior, pactio externa, verbis ex-
 pressa, obligatio, & vinculum, quod ex ea pactio-
 ne efficitur, & coniugii copulatio, qua matrimo-
 nium consummatur; nihil horum tamen matrimo-
 nio vim & rationem proprie habere, nisi obli-
 gationem illam, & nexum, qui coniunctionis vo-
 cabulo significatus est. Additur vero, Maritalis,
 quoniam alia pactioſum genera, quibus viri, &
 mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præ-
 stent, vel pretij, vel alterius rei causa, prorsus a-
 lienæ sunt à matrimony ratione. Sequitur deinde,
 Inter legitimās personas: quoniam qui à nuptia-
 rum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, in
 matrimonium inire non possunt; neque, si in eant,
 ratum est. exempli enim gratia: qui intra quar-
 tum gradum propinquitate coniuncti sunt, puer-
 que ante decimum quartum annum, aut puella
 ante duodecimum, quæ atas legibus constituta

S. Amb. li.
 I. de Abra-
 ham cap. 9.
 in fine.

est, ad matrimonij iusta fœdera in eunda apti esse non possunt. Quod vero extremo loco positum est, Individuam vitæ consuetudinem retinens; indissolubilis vinculi naturam declarat, quo vir, & uxor colligantur. Ex his igitur patet, matrimonij naturam, & rationem in vinculo illo consistere. Nam quod alia clarissimorum virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere, ut, cum dicunt, coniugium esse consensum maris, & femine, hoc ita accipiendum est, consensum ipsum matrimonij causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florẽtino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pacto. Sed illud maxime necessarium est, ut consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimat, neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio: atque ita sit, ut consensus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuuum esse oporteat. atque ad declarandum mutuuum animi consensum verbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, ut, cum duo, qui distantissimis & maxime diuersis in locis essent, ad nuptias consentirent, ante quam alter alteri voluntatem suam vel litteris, vel nuncijs declarasset, veri, & stabilis matrimonij lege coniungerentur:

Conc. Flor.
rêt. in epi-
stol. Eugē-
nij 4. ad
Armenos.

sur: quod tamen à ratione, & sancta Ecclesia consuetudine, & decretis alienum est. Recte autem dicitur oportere, ut consensus verbis exprimat, quæ præsentis temporis significationem habeant: nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent. deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ vero non sunt, parum, vel nihil firmi, aut stabili habere existimandum est. Quare nondum coniugij in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur, neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit. tamen si fidem præstare debet: quod si non faciat, violatæ fidei reus esse conuincitur. At vero qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quamuis postea peniteat, tamen, quod factum est, mutare, irritumque, & infectum reddere non potest. Cum itaq; coniugij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi ab alienatio, qua re ipsa vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit, iccirco necesse est, verbis, quæ præsentis tempus designant, matrimonium contrahi: quorum verborum vis, postquam etiam enunciata sunt, permanet, virumque & uxorem indissolubili vinculo constrictos tenet. Sed verborum locutum nutus, & signa, quæ intimū consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter veræ ecundiam non respondet, sed pro ea parentes

loquuntur. Ex ijs igitur Parochi fidelibus
 iradent matrimonij naturam, & vim in vincu-
 lo, & obligatione sitam esse, ac præter consensum,
 eo, quo dictum est, modo expressum, ut verum
 matrimonium existat, concubium necessario
 non requiri. nam & primas parentes ante pecca-
 tum, quo tempore nulla inter eos carnis copula
 intercesserat, ut Patres testantur, vero ma-
 trimonio iunctos fuisse plane constat. quare à
 sanctis Patribus dictum est, matrimonium non
 concubitu, sed consensu existere: quod etiam à
 sancto Ambrosio in libro de Virginitate repeti-
 tum legimus.

Gen. 2.
 S. Ambro.
 de instit.
 virg. cap. 6.

Duplex
 matrimo-
 nij ratio,
 ut est in of-
 ficiū na-
 turæ, & ut
 sacramen-
 tum.

1. Cor. 15.

Gene. 1.
 Gene. 2.

Iam vero, hisce explicatis, illud docendum erit,
 matrimonium duplicem rationem habere. Nam
 vel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non
 ab hominibus inuentum, sed à natura) vel ut sa-
 cramentum, cuius vis naturalium rerum condi-
 tionem superat, considerandum est. ac quoniam
 gratia naturam perficit, (neque prius quod spiri-
 tuale est, sed quod animale, deinde quod spiritua-
 le;) rei ordo postulat, ut de matrimonio, ut na-
 tura constat, & ad naturæ officium pertinet,
 prius agendum sit: tum vero, quæ illi, ut sacramen-
 tum est, conueniunt, explananda erunt. In pri-
 mis itaq; docendi sunt fideles, matrimonium à Deo
 institutum esse: scriptum est enim in Genesi: Mas-
 culum, & feminam creauit eos, benedixitq; illis
 Deus, & ait; Crescite, & multiplicamini: &
 Noto

Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulo post: Ada vero non inueiebatur adiutor similis eius. Immisit ergo dominus Deus soporē in Adam: cumq; obdormisset, tulit vnā de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & edificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierē, & adduxit eam ad Adam; dixitq; Adam; Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hac vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. quam obrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erūt duo in carne vna. Qua, ipso Domino auctore apud sanctū Mattheum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse. Matt. 19.

Neq; vero Deus matrimonium tantummodo instituit, verum, ut sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit. siquidē Saluator ait; Quod Deus coniunxit, homo non separet. Quamuis enim matrimonio, quatenus natura est officium, conueniat, ut dissolui non possit; tamen id maxime fit, quatenus est sacramentū quae ex re etiam in omnibus, quae natura lege eius propria sunt, summā perfectionē consequitur. tamen et proli educanda studio, et alijs matrimonij bonis repugnat, ut eius vinculum dissolubile sit. Quod vero a domino dictū est; Crescite, et multiplicamini; id eo spectat, ut, cuius rei causa matrimonium institutū erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem Srid. Syn. sess. 24. in doct. de matrimo. Matt. 19.

Gene. 1.

impo-

imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non solum vlla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris litteris suadet, ut qua matrimony statu praestantior sit, maioremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat: Dominus enim Saluator noster ita docuit; *Qui potest capere, capiat: & Apostolus ait; de Virginitate, tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis*

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Matrimo-
nium qui-
bus causis
ineundū.

Sed quibus de causis vir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur est haec ipsa diuersi sexus natura instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, vitae incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquuntur, quam ut vera fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris litteris satis apparet. quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali demonis vim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus proualere potest daemonium. namque, qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & à sua mente excludant, & sua libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intel-

Thob. 6.

intellectus, habet potestatem demonum super eos. Deinde subiicit: Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in semine Abraham benedictione in filiis consequaris. Atque una etiam hac causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare sit, ut illorum sit scelus gravissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis vel conceptum impediunt, vel partum abigunt. hac enim homicidarum impia conspiratio existimanda est. Tertia est, quae post primi parentis lapsum ad alias causas accessit; cum propter iustitiam, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus reiterationi repugnare coepit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suae conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apostolus scribit: Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaeque suum virum habeat. Ac paulo post, cum docuisset, interdum orationis causa a matrimonio debito abstinendum esse, subiicit: Et iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram. Haec igitur sunt causae, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie, & religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. Quod si ad eas causas aliae etiam accedant, quibus homines indiget matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi proponant, ut heredis relinquendi

I. Cor. 7.

Gene. 29.

quendi desiderium, diuitia, forma, generis splendor, morum similitudo; huiusmodi sane rationes damnandae non sunt, cum matrimonij sanctitati nõ repugnet. neq; enim in sacris litteris Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelẽ, eius pulchritudine illectus, Lia praeulerit. Hac de matrimonio, ut naturalis cõnnectio est, docenda erunt; ut autem sacramentum est, explicare oportebit, eius naturam multo præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodũ enim matrimonium, ut naturalis cõnnectio, ad propagandum humanum genus ab initio institutum est: ita deinde, ut populus ad veri Dei, & saluatoris nostri Christi cultũ, & religionem procrearetur, atque educaretur, sacramenti dignitas illi tributa est. Cum enim Christus dominus vellet arctissime illius necessitudinis, qua ei cum Ecclesia intercedit, suaeque erga nos immensa charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterij diuinitatem hac potissimum maris, & feminae sanctae cõiunctione declarauit. quod quidem aptissime factum esse, intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus, nulla inter se homines magis, quam matrimonij vinculum cõstringit; maximaque inter se vir, & uxor charitate, & beneuolentia deuincti sunt. Atq; idcirco fit, ut frequenter sacrae litterae nuptiarum similitudine diuinam hanc Christi, & Ecclesiae copulationem nobis ante oculos proponant.

Iam

Iam vero, matrimonium sacramentum esse, Matrimo-
 Ecclesia Apostoli auctoritate confirmata, certū nium sacra-
 & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephe- mentū esse,
 sios scribit: Viri debent diligere uxores suas, ut & unū de
 corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum di septem le-
 ligit. nemo enim unquam carnem suam odio ha- gis euange-
 bui, sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus licæ.
 Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de Ephe. 5.
 carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relin-
 quet homo patrem, & matrē suam, & adheret
 uxori suæ; & erunt duo in carne una. Sacramen-
 tum hoc magnum est: ego autem dico in Christo,
 & in Ecclesia. Nam quod inquit, Sacramentum
 hoc magnum est; nemini dubium esse debet ad
 matrimonium referendum esse: quod scilicet viri,
 & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est,
 sanctissimi illius vinculi, quo Christus dominus
 cum Ecclesia coniungitur, sacramentum, id est sa-
 crum signum sit. Atque hanc esse eorum pro-
 priam & veram sententiam, vetores sancti Pa-
 tres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt:
 idemq; sancta Tridentina Synodus explicauit. Trid. Syn.
 Constat ergo, virum Christo, uxorem Ecclesia ac scilicet 24.
 Apostolo comparari, unum esse caput mulieris,
 ut est Christus Ecclesia; eaq; ratione fieri, ut vir
 uxorem diligere, & vicissim uxor virum amare,
 et colere debeat. Christus enim dilexit Ecclesia, et
 pro ea semet ipsum tradidit rursus vero, ut idē A-
 postolus docet, Ecclesia subiecta est Christo. Sed Ephes. 5.
 gratiam

Trid. Syn.
 fef. 24 in
 doctri. de
 matri.

Heb. 13.

Gene. 22.

gratiam quoque hoc sacramento significari, & tribui, in quo maxime ratio sacramenti inest, ea Synodi verba declarant: Gratiam vero, qua naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor, atque perfectior, sua nobis passione promeruit. Quare docendum est, huius sacramenti gratia effici, ut vir, & uxor, mutue charitatis vinculo coniuncti, alter in alterius benevolentia conquiescat, alienosque, & illicitos amores & concubitus non querat, sed in omnibus sit honorabile connubium, & torus immaculatus. Sed quantum matrimonij sacramentum ijs matrimonijs praestet, qua ante, vel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod & si gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus à natura lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera vindicanda esse iudicabant, tamè eorum connubia nullam prorsus sacramenti vim habuerunt. Apud Iudeos vero religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate praedita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur; magna apud eos pietatis officium merito esse videbatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus do-

minua

minus Saluator noster, quod ad humanam nature
 attinet, ortum habiturus esset, propaga-
 re: sed illa quoque coniunctiones vera sacramenti
 ratione caruerunt. Huc accedit, quod siue natu-
 ra, post peccatum, siue Mosis legem spectemus,
 facile animaduertimus matrimonium à primi
 ortus sui decore, & honestate decidisse. dum e-
 nim natura lex vigeat, multos ex antiquis Pa-
 tribus fuisse comperimus, qui plures simul ux-
 ores ducerent. Deinde vero in lege Mosis permis-
 sum erat, dato repudij libello, si causa fuisset, di-
 uortium cum uxore facere: quorum utrumque Deute. 24.
 ab euangelica lege sublatum, matrimoniumque Matt. 19.
 in pristinum statum restitutum est. Nam quod
 polygamia à matrimonij natura aliena esset,
 (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non
 sunt, quod non sine Dei indulgentia plures ux-
 ores ducerent) Christus Dominus ostendit illis
 verbis: Propter hoc dimittet homo patrem, & Matth. 19.
 matrem, & adhærebit uxori sue; & erunt duo
 in carne vna. Ac deinde subiungit: Itaque iam
 non sunt duo, sed vna caro. Quibus verbis pla-
 num fecit, matrimonium ita a Deo institutum
 esse, ut duorum tantum, non plurium, coniun-
 ctione definiretur. Quod etiam alibi apertis-
 sime docuit: inquit enim: Quicumque dimiserit Mar. 10.
 uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium com-
 mittit super eam; & si uxor dimiserit virum
 suum, & alij nupsit, mœchatur. Nam si viro li-
 ceret

ceret plures uxores ducere, nulla omnino causa esse videretur, cur magis adulterij reus diceretur, quod prater eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quam quod, priore dimissa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam, gentis suae more, & consuetudine, plures uxores duxisset, cum ad veram religionem conuersus fuerit, in beat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantum iusta, & legitima uxoris loco habere. Verum eodem Christi Domini testimonio facile comprobatur, nullo diuortio vinculum matrimonij dissolui posse. si enim post libellum repudiij mulier à viri lege soluta esset, liceret ei sine ulla adulterij crimine alteri viro nubere. at qui Dominus aperte denunciat; Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, moechatur. Quare coniugij vinculum nullare, nisi morte, dirumpi perspicuum est. quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata est legi, quāto tempore vir eius vivit; quod si dormierit vir eius, liberata est à lege: cui vult, nubat, tantum in Domino. Et rursus: His, qui matrimonio iuncti sunt, precipio, nō ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut, viro suo reconciliari. Eam vero virū reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut viro suo reconcilietur. neque enim sancta Ecclesia

Matth. 19.
Mar. 10.
Luc. 16.

1. Cor. 7:

Ibidem.

clesia viro, et uxori permittit, ut sine grauioribus
causis alter ab altero discedat.

Ac ne forte alicui videatur durior matrimo-
nij lex, quod nulla vniquam ratione dissolui pos-
sit; docendum est, qua sint cum ea utilitates con-
iunctae. Primum enim homines in coniungendis
matrimonij virtutem potius, & morum similitu-
dinem, quam diuitias, et pulchritudinem spectan-
dam esse intelligant: qua quidem re communi so-
cietati maxime consuli nemo dubitare potest.

Præterea, si diuortio matrimoniū dissolueretur,
vix vniquam dissidendi causæ hominibus, quæ
eis ab antiquo pacis, & pudicitia hoste quotidie
obicerentur, deessent. Nunc vero cum fideles se-
cum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu,
& consuetudine careant, se tamen matrimonij
vinculo constrictos teneri, omnemque alterius
uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; eare fit,
ut ad iracundiam, & dissidia tardiores esse con-
sueuerint. Quod si interdum etiam diuortium
faciant; & diutius coniugis desiderium ferre non
possint, facile per amicos reconciliari ad eius con-
iugium redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non

erit Pastoribus sancti Augustini salutaris admo-
nitio, is enim ut ostenderet fidelibus, haud graua-
te faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulte-
rii causâ dimisissent, si eas delicti peniteret, in gra-
tiam reducerentur; Cur, inquit, vir fidelis non re-
cipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor

Vxorū cur
pluralitas
illicita: tū
de triplici
bona ma-
trimonij.

S. Augusti
li. 2. de a-
dulter. con-
iu. c. 6, et 9.

Prouer. 18.

viro adultero, sed penitenti, non ignoscat, cui etiam ignouit Christus? Nam quod scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quae cum deliquerit, penitere, & à cœpta turpitudine desistere recusat. Ex ijs uaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudaorum matrimonijs longe præstare. Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonijs bona, prolem, fidem, sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quae Apostolus indicat his verbis: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quae extra matrimonium merito damnanda essent, cum honestate coniuncta sint. Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur uxore: id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret; Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, & disciplina, quae filijs ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. sic statim subdit Apostolus; Si in fide permanserint. Monet enim scriptura; Filij tibi sunt: ierudi illos, & curua illos à pueritia illorum. idem etiam Apostolus docet, eiusque institutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris litteris præbent. Quae uero sint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Sequitur fides: quod est alterum

1. Cor. 7.

1. Tim. 2:

Eccle. 7.

rum matrimony bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus; sed fidelitas quedam, qua mutuo vir uxori, & uxor viro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat; sanctumque illud coniugij fœdus numquam se violaturum pollicetur. id facile colligitur, ex illis verbis, quæ à primo parente enunciata sunt, cum Euam uxorem suam accipit: quæ deinde Christus Dominus in Euangelio comprobauit. Quare relinquet homo patrem & matrem, & adharebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. item ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. quare optimo iure grauisima animaduersiones à Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangant, in veteri lege constitutæ erant. Postulat præterea matrimonij fides, ut vir, & uxor singulari quodam, sanctoque, & puro amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se ament; sed ut Christus dilexit Ecclesiam. hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: Viri, diligite uxores vestras sicut & Christus dilexit Ecclesiam, quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponse tantum utilitatem sibi proponens, complexus est. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, vinculum scilicet matrimonij, quod numquam dissolui potest. nam, ut est apud Apostolum,

Genes. 2.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Leuit. 20.

Numer. 5.

Ephes. 5.

stolum, Dominus praecepit uxorem à viro nō discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: et vir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat; necesse est, ut Christus se ab Ecclesia numquam disungit, ita uxorem à viro, quod ad matrimonij vinculum attinet, separari non posse. Verum ut hac sancta societas sine querela facilius conservetur, viri, & uxoris officia, quae à sancto Paulo, & à Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

Mutua viri & uxoris officia.

Ergo viri munus est, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. quae in re meminisse oportet, Euanam ab Adamo sociam appellatam esse, cum inquit: Mulier, quam dedisti mihi sociam. cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non est, ut se viri Dominam non esse intelligeret, sed viro potius subiectam. Decet praeterea virum in alicuius honesta rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quae ad familiam sustentandam necessaria sunt, tum ne inerti otio languescat; à quo vitia fere omnia fluxerunt; deinde vera familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere. Rursus autem uxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps enumerat, cum inquit: Mulieres subdite sint viris

1. Pet. 3.

suas

suis; ut & si qui non credat verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore sanctam conuersationem vestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis, homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. sic enim aliquando & sancte mulieres sperantes in Deo ornabant se subiecta proprijs viris, sicut Sara obediebat Abrahae, Dominum eum vocans. Earum quoque precipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi vero libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine viri permissu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum, magis quam virum, neminem diligendum, eoque pluris faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, qua Christiana pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat. Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent, de quibus, non est expectandum, ut hoc loco praecepta tradantur, cum à sancta Tridentina Synodo, qua haec in re maxime obseruanda sint, copiose, & accurare constituta fuerint; neque illud decretum à Pastoribus

Trid. Syn.
sess. 24.

ignorari possit. satis igitur est eos admonere, ut, quæ ad hanc partem attinent, è sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant. In primis autem, ne adolescentes, & puella, cui etati inest maxima imbecillitas consilij, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, sapissime docebunt, ea neque vera, neque rata matrimonia habenda esse, quæ præsentem Parochum, vel alio sacerdote de ipsius Parochi vel ordinarij licentia, certoq; testium numero non contrahantur. Sed quæ matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt. in quo argumento plerique graues, & doctissimi viri, qui de vitijs, & virtutibus conscripserunt, adeo diligenter versati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre; cum præsertim necesse habeant Pastores, eos ipsos libros numquam ferre è manibus deponere. utaq; tum illas præceptiones, tum quæ à sancta Synodo sancitæ sunt de impedimento, quod vel à cognatione spiritali, vel à iustitia publica honestatis, vel à fornicatione oritur, attente legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex quibus perspicitur, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum matrimonium contrahunt. neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed diuinam putare debent; in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse, Patrum veteris legis exempla sa-

is ostendunt: quorum matrimonia tametsi sacramenti dignitate praedita non erant, ea tamen maxima semper cum religione, & sanctimonia colenda esse existimarunt.

Inter cetera autem maxime hortandi sunt filij Matrimo-
familias, ut parentibus, & ijs, in quorum fide, & nium clan-
potestate sunt, cum honorem tribuant, ut ipsis in- destine mi-
scientibus, nedum inuitis, & repugnantibus, ma- nime con-
trimonia non incant. nam in veteri testamento li- trahendū.
cet animaduertere filios à patribus semper in ma-
trimonium collocatos esse. qua in re plurimum il-
lorum voluntati deferendum esse, Apostolus etiā
videtur ijs verbis indicare; *Qui matrimonio iun-* 1. Cor. 7.
git virginem suam, bene facit; & qui non iungit,
melius facit. Extrema illa restat pars, quae ad ma-
trimonii usum pertinent. de quibus ita agendum
est à Pastoribus, ut nullum ex eorum ore verbum
excidat, quod fidelium auribus indignum esse vi-
deatur, aut pias mentes ledere, aut risum mouere
queat. Vt enim eloquia domini, eloquia casta sunt: Psal. 11.
ita etiam maxime decet, Christiani populi docto-
rem eiusmodi orationis genere vti, quod singula-
rem quandam grauitatem, & mentis integritatē
praesferat. Quare duo illa maxime docendi sunt
fideles, primum quidem non voluptatis, aut libi-
dinis causa matrimonio operam dandam esse:
sed eo vtendum intra illos fines, qui, vt supra de-
monstrauimus, à domino praescripti sunt. Memi-
nisse enim conuenit, quod Apost. hortatur; Qui 1. Cor. 7.
Cc 5 habent

S. Hier. li. *habent uxores, tamquam non habentes sint. tum*
 I. contra Io *vero à S. Hier. dictum esse; Sapiens vir iudicio*
 uinianum *debet amare coniugem, non affectu: reget impe-*
 in fine. *tus voluptatis, nec praeceptum feretur ad coitum.*
Nihil est foedius, quam uxorem amare quasi adul-
teram. Sed quoniam bona omnia sanctis prece-
tionibus à Deo impetranda sunt; alterum est,
quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, &
obsecrandi, causa à matrimonij officio interdum
abstineant; in primisq; id sibi obseruandum sciunt,
tribus saltem diebus, ante quam sacram Eucha-
ristiam percipiant, saepius vero cum sollènia Qua-
dragesimae ieiunia celebrantur, quemadmodum
Patres nostri recte, & sancte praeceperunt, ita o-
mnimodum fiet, ut ipsa matrimonij bona maiori in dies di-
uinae gratiae cumulo augeri sentiant; & pietatis
studia sectantes, non modo hanc vitam tranquil-
le, & placide traducant, sed aeterna etiam Deo be-
 Rom. 9. *nignitate consequenda, vera & stabili spe, qua*
non confundit, nitantur.

DE DEI PRAECEPTIS IN DE- CALOGO CONTENTIS.

S. Aug. 9. **D**ecalogum, legum omnium summam, &
 140. super *epitomen esse, S. Augustinus litteris com-*
 Exodum. *mendauit. Cum multa locutus sit dominus, duae ta-*
men tantum tabulae dantur Moysi lapideae, quae
dicuntur tabulae testimonij futuri in arca, nimi-
rum cetera omnia, quae praecepit Deus ex illis de-
 cent

cem preceptis, qua duabus tabulis cōscripta sunt,
 pendere intelliguntur, si diligenter querantur, &
 recte intelligantur: quo modo hac ipsa rursus de-
 cem precepta ex duobus illis, dilectionis scilicet Matt. 12.
 Dei, & proximi, in quibus tota lex pēdet, & Pro-
 pheta. Itaque cum sit totius legis summa, Pastro-
 res oportet in eius contemplatione die, noctuque
 versari, non ut vitam suam modo ad hanc nor-
 mam componant; sed etiam, ut populum, sibi cre-
 ditum in lege domini erudiant. Nam labia sacer- Malach. 2.
 dotis custodiunt scientiam, & legem requirent
 ex ore eius: quia angelus domini exercituum est:
 quod ad Pastores nona legis maxime pertinet.
 qui Deo propiores, à claritate in claritatē trans- 2. Cor. 3.
 formari debent, tamquam à domini spiritu: &
 cum eos lucis nomine nuncupavit Christus domi- Matth. 5.
 nus, propriae sunt illorum partes, ut sint lumen Rom. 2.
 eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipienti-
 um, magistri infantium, & si quis praoccupa-
 tus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales Galat. 6.
 sunt, huiusmodi instruant. In confessionibus e-
 tiam, iudicis personam sustinent, ac pro genere, et
 modo peccatorum sententiam ferunt. quare nisi
 suam sibi insciam, nisi alijs etiam esse fraudi ve-
 lint, in eo sint, necesse est, quam vigilantissimi, &
 in diuinorum preceptorum interpretatione exer-
 citatissimi, ut ad hanc diuinam regulam, de qua-
 eumq; & abtione, & officij pratermissione iudiciū
 facere possint, & ut est apud Apostolum, sanam,
 doctri-

2. Timo. 4. doctrinam tradant, id est qua nullum contineat errorem, & animorum morbis, qua sunt peccata, medeatur; ut sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam vero in huiuscemodi tractationibus ea Pastor sibi, & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat. Inter cetera autem, qua animos hominum ad huius legis iussa seruanda possunt impellere, illud maximam vim habet, Deum esse huius legis auctorem. quamuis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem. cuius res satis amplum testimonium praeberi non solum ipsius legislatoris verba, qua paulo post explicabuntur, sed infinita pene scripturarum loca, qua Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi à Deo legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum à malo, honestum à turpi, iustum ab iniusto possit secernere. cuius vis, & ratio legis eum ab ea, qua scripta est, diuersa non sit, quis est, qui ut intima, sic scripta legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur diuinam lucem, pene iam prauis moribus, & diuturna peruersitate obscuratam, cum Deus Mosi legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam nouam tulisse, docendum est; ne forte, cum populus audit legi Mosi derogatum esse, putet his legibus se non teneri: Certissimum enim est, non propterea his praeceptis parendum esse, quod per Moysen data sunt, sed quod omnium animis ingenita, & per
Chri-

Christum dominum explicata sunt, & confirmata. iuuabit tamen plurimū, & ad persuadendum magnum habebit momentū illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit: de cuius sapientia, & aequitate dubitare non possumus, nec eius infinitam vim, atque potentiā effugere. Quare cum per prophetas Deus iuberet seruari legem, dicebat se dominum Deum esse. & in ipso Decalogi exordio; Ego sum dominus Deus tuus. & alibi; Si dominus ego sum, ubi est timor meus? Non solum autem excitabit fidelium animos ad seruanda Dei precepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, que salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non vno loco scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac domini beneficentiam cognoscat veluti in Deuteronomio; Hac est, inquit, vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes vniuersi precepta hęc, dicant; En populus sapiens, & intelligens, gens magna. & rursus in psalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Verum si Parochus rationem præterea late legis ex scriptura auctoritate demonstrarit, facile intelligent fideles, quam pie ac suppliciter acceptam Dei legem colere oporteat. triduo enim ante quam ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus, ut vestimenta lauarent, vxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam

Exod. 20.

Malach. 1.

Deu. 4.

Psal. 147.

Quanta mai-

est lex

Decalogi

data.

Exod. 19.

piendam legem; ut ad diem tertium adessent. deinde, cum ad montem essent adducti, unde dominus illi per Mosem leges erat laturus, vni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet: quo Deus maxima cum maiestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Mose coepit, eique leges dedit. quod diuina sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo legem domini accipiendam esse: quod si praecepta negligereamus, paratas nobis a diuina iustitia poenas imminere. Quis etiam, legis iussa difficultatem non habere ostendat Parochus: quod vel vna hac ratione ex Sacrato Augustino docere poterit, cum dicit: Qui, quae so, dicitur impossibile esse homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficium, patrem amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratribus suis? at vero qui diligit, legem impleuit. Quare Ioan. Apost. praecepta Dei grauiora non esse, aperte testatur. nihil enim iustius, nihil cum maiore dignitate, nihil cum fructu ab homine, teste B. Bernardo, exigi potuisset. quam ob rem summam Dei benignitatem admiratus est Augusti, sic ipsum Deum affatus: Quid est homo, quod amari te ab eo vis? & si non faciat, ingentes minaris poenas? an non satis magna hac est, si non diligam te? Quod si quis eam asserat excusationem, impediri se, quominus Deum amet, infirmitate naturae; docendum est.

i. Ioan. 13.
Roma. 5.

est, Deum, qui amorem requisivit amoris, vim in-
 serere cordibus per spiritū S. suum: hic autem spiri- Roma. 5.
 tus bonus petentibus à patre caelesti datur: ut me- Luc. 11.
 rito sanctus Augustinus precatus sit; Da quod in- S. Aug. li.
 bes; et inbe quod vis. Quia igitur Dei auxiliū pra- 10. confes.
 sto nobis est, maxime post Christi domini mortē, c. 29. 31. 37.
 per quam princeps huius mundi eiectus est foras, et de bono
 non est quod quisquā rei difficultate deterreatur: perfeuer.
 nihil enim est amanti difficile. Præterea ad eandē cap. 10.
 rem persuadendā plurimum valebit, si explicabi-
 tur, necessario legi obtemperandū esse: præsertim
 cum nostris temporibus non defuerint, qui, siue sa-
 ciliis, siue difficilis sit lex, ad salutem tamen nequa-
 quam necessariam esse, impie, & magno ipsorum
 malo dicere non veriti sunt. Quorum nefariam,
 impiamq; sententiam sacra scriptura testimonijs
 Parochus confutabit, eiusdem maxime Apostoli,
 cuius illi auctoritati impietatem suam tueri co- 1. Cor. 7.
 nantur. Quid igitur ait Apostolus non præpu-
 tium, non circumcisionem quidquam esse, sed ob-
 servationem mandatorum Dei. Quod vero ean- Galat. 6.
 dem sententiam alibi repetit, & nouam creaturā
 in Christo tantum dicit valere, intelligimus pla-
 ne eam nouam creaturam in Christo dicere, qui
 mandata Dei obseruat. Is enim, qui habet man-
 data Dei, ac seruat, diligit Deum, domino ipso te- Ioan. 14.
 ste apud Ioannem; Si quis diligit me, sermonem
 meum seruabit. Nam etsi iustificari potest homo,
 & ex impio fieri pius, ante quam singula legis
 præco-

praecepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per aetatem ratione uti queat, ex impio fiat iustus, nisi animum habeat paratum ad omnia praecepta Dei seruanda. Ad extremum vero, ne quid praetermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem seruet, quam sint eius uberes, suavesq; fructus demonstrabit: quod facile poterit ex ijs, quae psalmo decimo octauo scripta sunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum haec est vel maxima, quae Dei gloriam, & maiestatem multo amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa caelestia corpora: quae ut omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. *Ac lex quidem domini conuertit animas ad Deum. agnoscetes enim vias eius, & Dei sanctissimam voluntatem per legem, conuertimus pedes nostros in vias domini. At quia soli timentes Deum vere sapientes sunt; hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam praestet paruulis. Hinc veris gaudijs, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus praeterea voluptatibus, & premijs, & in hac vita, & in futuro saeculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. Nec vero tam nostra utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi in lege voluntatem aperuit: quam cum cetera creatura sequantur, hominem ipsam eandem*

Psal. 18.

eandem sequi multo est equius. Ne id quidem silentio pratercundū est, vel in hoc maxime suam in nos Deum clementiā, & summae bonitatis diuitias ostendisse, quod cum sine ullo premio nos potuisset, ut sua gloria seruiremus, cogere; voluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra coniungere, ut, quod homini utile, idem esset Deo gloriosum. Quoniam igitur id maximum & praclarissimum est, docebit Parochus, ut à Propheta ultimo loco dictum est, in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantum illis nobis benedictiones promissae sunt, quae ad terrenam magis felicitatem spectare videbantur, ut benedicti simus in ciuitate, benedicti in agro; sed copiosa merces in caelis, & mensura bona, confer-
 ta, coagitata, & superflua proposita est, quam pijs & iustis actionibus meremur diuina misericordia adiumento.

Psal. 118.

Deut. 18.

Matth. 5.

Luc. 6.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, &c.

Exod. 20.

Quamuis haec lex Iudaeis in monte à Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium mentibus multo ante impressa, & cōsignata erat; atque ob eam rem Deus uniuersos homines illi perpetuo parere voluit; plurimum proderit, verba illa, quibus, Moysse ministro, atque interprete, Hebraeis promulgata est, & populi Israelici historiam,

Rom. 1.

Dd quo

que mysteriorum est plena, diligenter explicare. Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quae sub caelo erant, vnum Deum delegisse, quae ortum habuit ab Abraham, quem peregrinum esse voluit in terra Chanaa: cuius possessione cum ei pollicitus esset, tamen & ille, & posteri eius amplius

Psal. 104.

bant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum: sed nullam vnquam illis iniuriam fieri passus est, immo vero in reges animaduertit. priusquam autem in Aegyptum descenderent, virum praemisit, cuius prudentia & illi, & Aegyptij fame liberarentur. In Aegypto vero ea illos benignitate complexus est, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum auerterentur: & cum valde affligerentur, ac tamquam serui durissime tractarentur, ducem Mosem excitauit, qui eos in manu potenti educeret. huius praecipue liberationis, initio legis meminit Dominus his verbis: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Ex his vero illud maxime Parocho animaduertendum est, vnam ex vniuersis nationibus à Deo delectam esse, quam populum vocaret suum, & cui se cognoscendum, et colendum praberet, non quod ceteras iustitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebraeos

Deut. 9.

Hebraeos monet Deus, sed quod ipsi Deo sic placuit,
 potius ut gentem exiguam, & inopem augetet,
 & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas no-
 tior apud omnes esset, & illustrior. Cum igitur ea
 esset illorum hominum condicio, ijs conglutinatus Deut. 10.
 est, & hos amauit, ita ut, cum esset Dominus cae-
 li, & terrae, non confunderetur vocari Deus
 eorum, quo ceteras gentes ad emulationem pro-
 uocaret, ut, perspecta Israelitarum felicitate,
 omnes homines ad veri Dei cultum se confer-
 rent: quemadmodum etiam Paulus testatur, se, Rom. 11.
 gentium felicitate proposita, & vera Dei cog-
 nitione, qua eas instruxerat, ad emulationem car-
 nem suam prouocare. Deinde fideles docebit,
 Deum Hebraeos patres diu peregrinari passum
 esse, posteros etiam durissima seruitute premi,
 diu exarique permisisse, ob eam rem, uti docere-
 mur, amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac
 peregrinos in terris: itaq; in Dei familiaritatem
 facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune
 cum mundo: tum vero, ut ad Dei cultum transla-
 ti intelligeremus, quanto feliciores demum sine
 ijs, qui Deo, quam qui mundo seruiunt: cuius rei
 nos scriptura commonet: inquit enim: 2. Paral. 12.
 Verumtamen seruient ei, ut sciant distantiam seruitutis
 meae, & seruitutis regni terrarum. Praterca,
 explicabit, post amplius quadringentis annis
 Deum promissa prestitisse, ut ille populus fide, ac spe
 aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo

pendere vult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare; ut in primi praecepti explanatione dicitur. Postremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israel à Deo accepit; nempe, postquam eductus ex Aegypto in desertum venit; ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam legem a prior redderetur, homines enim ipsi maxime deuincuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei praesidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam caelestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis à mundi illecebris, & carnis voluptatibus abstraxerint; sicut per Prophetam scriptum est; *Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ab lacte, auulso ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, & quantum potest, efficiat, ut fidelis populus haec verba semper in animo habeat; Ego sum Dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem, se creatorem habere, à quo et conditi sunt, & conseruantur: iureque illud usurpent; Ipse est Dominus Deus noster; & nos populus pascuae eius, & oves manus eius. Quorum verborum vehemens, et frequens admonitio eam vim habebit, ut ad legem colendam fideles promptiores reddantur, & à peccatis abstineant. Quod autem sequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de*
domo

Isa. 28.

Psalm. 94.

domo seruitutis; et si Iudaei tantum videtur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamen, si interiorem salutis vniuersae rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet, qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed peccati regione, & potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis suae translati sunt. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias praedixit illud; Ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur ultra, *Uenit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aegypti; sed uenit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de vniuersis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & quae sequuntur.* Pater enim indulgentissimus per filium suum filios, qui erant dispersi, congregauit in unum, ut iam non ut serui, peccato, sed in iustitia, seruiamus illi in sanctitate, & in iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Quare fideles omnibus tentationibus tamquam clypeum opponent illud *Apostoli; Qui mortui sumus peccato, quo modo adhuc uiuimus in illo? iam non sumus nostri, sed eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos suo sanguine sibi acquisiuit, quo modo peccare poterimus in Dominum Deum nostrum? ipsumque iterum cruci affigere? Ut igitur vere liberi, & ea*

Colos. 1.

Hier. 16.

Ioan. 11.

Rom. 6.

Luc. 1.

Rom. 6.

quidem libertate, qua nos Christus liberavit, sicut exhibueramus membra nostra seruire iniustitie, ita exhibeamus seruire iusticie in sanctificationem.

Exod. 20. Non habebis Deos alienos coram me.

Priorem in Decalogo locum obtinere, que ad Deum pertinent, posteriorem vero, que ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, que proximo prestamus, causa Deus est. tum enim ex Dei praecepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea vero sunt in priori tabula descripta. Secundo loco, in verbis istis, qua proposita sunt, duplex contineri praeceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet sententiam coniunctam, me verum Deum coles, alienis diis cultum non adhibebis. In priori autem continetur praeceptum fidei, spei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem, recte sine ulla iniquitate confitemur, ex quo eius oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, et auctoritatem tribuimus, necesse est: qui vero omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat. poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? At si bonitatis, ac dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud pro-

miuim,

vium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo,
 mandandoque in scriptura utitur, Deus ego Do-
 minus. Altera autem præcepti pars illa est;
 Non habebis Deos alienos coram me. qua lo-
 quendi formula legislator usus est, non quod sa-
 ris explicata non esset hac sententia affirmatione
 præcepti in hunc modum, Me unum Deum coles-
 si enim Deus est, unus est: sed propter cecitatem
 plurimorum, qui olim Deum verum se colere pro-
 fitebantur, multitudinem tamen deorum vene-
 rabantur: cuiusmodi inter Hebræos ipsos permul-
 ti fuerunt, qui, ut Helias eis obyciebat, in duas
 partes claudicabant: quod et Samaritæ fecerunt,
 qui Deum Israelis, & deos gentium colebant.
 His explicatis, addendum erit hoc esse præce-
 ptum omnium primum, & maximum, non ordi-
 ne tantum ipso, sed ratione, dignitate, præstantia.
 Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis
 partibus maiorem, quam domini, quam regis,
 charitatem, & auctoritatem. Ipse nos creavit,
 idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti,
 atque inde in hanc lucem educti sumus: ipse no-
 bis ad vitam, victumque suppeditat necessa-
 rias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fi-
 dem, spem, & charitatem non habent: quorum
 peccatum latissime patet. Sunt enim in hoc nu-
 mero, qui in heresim labuntur; qui non credunt ea,
 que sancta mater Ecclesia credenda proponit;
 qui somnijs, augurijs, ceterisque vanissimis rebus

3. Rge. 18.

4. Reg. 17.

fidem habent, qui de sua salute spem abijciunt, nec diuinae bonitati confidunt, qui diuini tantum, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur. quae fusius ab ijs explicata sunt, qui de vitijs & peccatis constringerunt.

De cultu
& veneratione san-
ctorum.

Verum illud etiam in huius praecipi explicacione accurate docendum est, venerationem, & inuocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quae caelesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum veteris testamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. quod si legimus interdum angelos recusasse, ne se homines venerarentur; eo fecisse intelligendum est, quod sibi cum honorem haberi volebant, qui soli Deo deberetur. Spiritus enim sanctus, qui ait; Soli Deo honor, & gloria; idem praecipit, ut honore parētes, & seniores afficeremus. Sancti praeterea viri, qui Deum unum colebāt, reges tamen, ut est in diuinis litteris, adorabāt, id est supplices venerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicus spiritus

Apo. 19. 22
Iudic. 13.

1. Tim. 1.
Deut. 5.

Gen. 23.
2. Reg. 24.
1. Paral. 29.

spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera non modo ad Ecclesie suae, sed etiã ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum anima, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectu non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beata illa mentes dignitate regibus ipsis antecellunt? Adde charitatẽ, qua Daniel. 10. nos diligunt, qua ducti pro ijs provincijs, quibus presunt, ut ex scriptura facile intelligitur, preces Tob. 12. fundunt: quod etiam prestare ijs, quorũ sunt ipsi custodes, ne dubitandũ quidem est: nostras enim Apoc. 8. preces Deo offerunt, & lachrymas. Quamobrem Matt. 18. in euangelio docuit dominus, pusillos scandalizandos non esse: quod angeli eorum in caelis, semper vident faciem Patris, qui in caelis est. Inuocandi itaque sunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium salutis nostrae, sibi delatum, libentissime suscipiunt. Extant diuinae scripturae testimonia huius inuocationis. Iacob enim ab angelo, qui cum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, immo etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta: neque solum sibi ab eo tribui, quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem minime videbat, tum cum dixit: Angelus, Gene. 48. qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, ut sanctis, qui in domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum re-

Da s liquijs,

liquis, cunctisq; venerandis, Dei gloria minuat; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat; & ad sanctorum imitationem cohortatur. quod officium Niceno altero,

Gan. Con
cil. cap. 20.
Trid. Cō.
fess. 25.

& Gangrensi, ac Tridentino Concilijs, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus,

Damas. li.
4. de orth.
fid. cap. 16.

qui huic veritati aduersantur, sanctos, Hierony. contra Vigilantium, & Damascenum potissimum

legat. ad quorum rationem, quod caput est, accedit consuetudo ab Apostolis suscepta, & in Ec-

Eccle. 41.
Heb. 11.

clesia Dei perpetuo retenta, & conseruata. cuius rei quis firmitus, aut clarius requirat argumen-

tum diuina scripturae testimonio, quae sanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quo-

rundam sanctorum diuina praeconia: quorum laudes cum sacris litteris celebrentur, quid est,

quod illis singularem honorem non habeant homines? Et si ob eam causam magis etiam colendi, & innocandi sunt, quod pro salute hominum

proces assidue faciunt, multaque eorum merito, & gratia in nos Deus confert beneficia. Si enim

Luc. 15.

gaudium est in caelo super uno peccatore penitentiam agente; nonne etiam caelestes ciues, penitentes adiuuabunt? nonne rogati peccatorum veniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei

gratiam? Quod si dicatur, ut à nonnullis dicitur, superuacaneum esse sanctorum patrociniū, quod

Deus sine interprete precibus nostris occurrat:

has

has impiorum voces illa S. Augustini facile con- S. Aug. q.
 uincunt, multa Deum non concedere, nisi media- 149. super
 toris ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Exo. & ser.
 Quod illustribus Abimelec, & Iob amicorum 1. & 4. de
 confirmatur exemplis: quorum peccata non nisi S. Stepha.
 Abraham, & Iob precibus condonauit. Si ve- Gene. 20.
 ro etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate Iob. 42.
 fidei, ut sanctos internuncios, & patronos adhi- Matth. 8
 beamus: quid ad illud respondebunt Centurionis
 exemplum, qui vel in singulari illo fidei preconio,
 quod dominus Deus impertiuit, seniores tamen Luc. 7.
 Iudaorum ad Saluatorem misit, ut laboranti
 puero salutem impetrarent? Quare si fatendum
 est, unum nobis mediatorem propositum Chri- 1. Tim. 3.
 stum dominum, qui scilicet unus nos per san-
 guinem Patri caelesti reconciliauit, & qui, ater-
 na redemptione inuicta, semel in Sancta ingressus,
 pro nobis intepellare non cessat: ex eo tamen nul- Heb. 9. 7.
 lo modo sequi potest, quo minus ad sanctorum
 gratiam confugere liceat. Nam si propterea
 subsidijs sanctorum uti non liceat, quod unum pa-
 tronum habemus Iesum Christum; numquam id
 commisisset Apostolus, ut se Deo tanto studio fra Rom. 15.
 trum uiuentium precibus adiuari uellet. neque Hebr. 13.
 enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui
 in caelis sunt, sanctorum deprecatio, Christi me-
 diatoris gloriam, & dignitatē imminuerent. Sed
 cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis debe-
 tur, & patrocinijs, quod nostri suscipiunt, mirabiles
 effectus

effectares ad eorum sepulchra, & oculis, & manibus, membrisq; omnibus captis, in pristinum statum restituitis, mortuis ad vitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectionis demonijs? qua non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi grauissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi sancti

S. Ambr. *Ambrosius, & Augustinus litteris prodiderunt.*
 epist. 85. & *Quid multa? si vestes, sudaria, si umbra sanctorum,*
 ferm. 91. *præus quam è vita migrarent, depulit morbos, vi-*
 S. Aug. li. *resque restituit: quis tandem negare audeat,*
 22. de ciui. *Deum per sacros cineres, ossa, ceterasque sancto-*
 Dei cap. 8. *rum reliquias eadem mirabiliter efficere? Decla-*
 et epist. 137. *rant id cadauer illud, quod forte illatum in sepul-*
 Acto. 19. 6. *chrum Elisei, eius tacto corpore, subito reuixit.*
 & 5. c.

4. Reg. 13. *Quod vero sequitur; Non facies tibi sculptile, ne-*
 Exod. 20. *que omnem similitudinem, qua est in calo, & qua*
in terra deorsum, nec eorum, qua sunt in aquis
sub terra; Non adorabis ea, neque coles: quidam
hoc alterum præceptum existimantes, duo postre-
 S. Aug. fu- *ma ipsa vnius præcepti vi contineri voluerunt; ut*
 per Exod. *sanctus Augustinus illa extrema diuidens, hæc*
 quæst. 71. *ipsa verba ad primum præceptum pertinere vo-*
 & conc. 1. *luit. quam sententiam, quia in Ecclesia celebris*
 in Psal. 32. *est, libenter sequimur. Et si in promptu ratio est il-*
la verissima, consentaneum fuisse, præmium, &
pœnam cuiusque cum primo præcepto coniungi.
Nec vero quis existimet, omnino pingendi, sin-
gendi, aut sculpendi artem hoc præcepto prohibe-
ri. nam in scripturis, iussu Dei, simulachra, &
magi-

imagines effectas legimus, Cherubim, serpentis
 anei superest igitur, ut imagines ob eam rem ve-
 ritas interpretemur, ne quid simulacris, quasi dijs
 colendis, de vero Dei cūlu detraberetur. Dupli-
 ci autem potissimum ratione, quod ad hoc prace-
 ptum attinet, Dei maiestatem vehementer ladi-
 perspicuum est; altera, si idola, & imagines, tam-
 quam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua
 in his diuinitas, vel virtus, propter quam sint, co-
 lende, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel
 quod fiducia in imaginibus sit figenda, voluti o-
 lim siebat à gētibus, quæ in idolis spem suam collo-
 cabant, quod passim sacra littera reprehendunt:
 altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo
 artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici,
 vel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis e-
 nim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspe-
 ctum non cadit, qui corporis expertus est, qui nullis
 terminis circumscribi, nec vlla figura describi
 queat, possit exprimere? quæ res in altera Nicena
 Synodo vberius explicatur. Praclare igitur Apo-
 stolus, eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in
 similitudinem volucrum, quadrupedum, ac ser-
 pentum, dixit. hæc enim omnia tamquam Deum
 venerabantur, cum illi harum rerum imagines
 ponerent. quocirca Israelite, qui ante vituli simu-
 lacrum clamabant, hi sunt Dijs tui Israel, qui te
 eduxerunt de terra Aegypti; idololatriæ sunt
 appellati, quia mutarunt gloriam suam in simili-
 tudinem

Exod. 25.
 3. Reg. 6.
 Num. 21.

Damasc. li.
 4. de ortho-
 do. fide
 cap. 17.

Rom. 1.

Exod. 32.

Psal. 15.

Isa. 40.
Actor. 17.

Deut. 4.

Danic. 7.

tudinem vituli comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuisset, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex aere duci, aut alia quavis materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit: Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc precepto hanc sententia contineri, prae-ter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, illa etiam Deuternomij verba satis declarant, ubi Moses, populum auertere ab idololatria cum vellet, aiebat: Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei create tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem quidquam committi putet, cum sanctissima Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quae tam in veteri, quam in nouo testamento appa-ruerunt. nemo enim tam rudis est, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: sed illis declara-ri doceat Pastor proprietates aliquas, aut actio-nes, quae Deo tribuuntur; veluti cum ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei aeternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de ijs iudicium ferat, in-
tuetur.

tueretur. Angelis etiam tum humana species, tum
 ala affinguntur, ut intelligant fideles, quam pro-
 peni sint in humanum genus, et tamquam para-
 ti ad ministeria Domini exequenda: omnes enim Hebr. 1.
 administratorij spiritus sunt propter eos, qui ho-
 reditatem capiunt salutis. Columba vero species,
 & lingua, tamquam ignis in Euangelio, & Actis Matt. 3.
 Apostolorum quas spiritus sancti proprietates Marc. 1.
 significant, multo notius est, quam ut oporteat Luc. 3.
 pluribus verbis explicari. At vero cum Christus Ioan. 1.
 dominus, eiusque sanctissima, & purissima ma- Act. 21
 ter, ceterique omnes sancti, humana pradi-
 tura, humanam speciem gesserint, eorum ima-
 gines pingi, atque honorari, non modo hoc prae-
 cepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, &
 grati animi certissimum argumentum semper
 habuimus: quod & Apostolicorum tempo-
 rum monumenta, & oecumenica Synodi, & tot
 sanctissimorum, doctissimorumque Patrum in-
 ter se consentientium scripta confirmant. Non so-
 lum autem licere in Ecclesia imagines habere, &
 illis honorē, & cultum adhibere, ostendet Pa-
 rochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad
 prototypa, verum etiam maximo fidelium bono
 ad hanc usq; diem factum declarabit, ut ex Da-
 masceni libro, quem de imaginibus edidit, & septi-
 ma Synodo, quae est secunda Nicena, intelligitur.
 Verū quia sanctissimū quodq; institutū hostis hu-
 mani generis suis fraudibus, et fallacijs deprauare

Trid. Cōc.
fcl. 25.

contendit; si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, Tridentini Concilij decretum secutus, quo ad eius fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, imagines factas ad utriusque testamenti cognoscendam historiam, atque eius memoriam ut eundem renouandam: qua rerum diuinarum memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum uehementius inflammemur. sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum vitam, ac mores nos ipsos conformemus.

Ego sum dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me; Et faciens misericordiam in millia ijs, qui diligunt me, & custodiunt praecepta mea.

Duo sunt in extrema parte huius praecepti diligenter explicanda. Primum est, quod etsi ob summum scelus prauaricationis primi praecepti, atque hominum ad id committendum propensione, apte hoc loco poena proponitur, communis tamen est omnium appendix praeceptorum. omnis enim lex ad praecepta seruanda homines poena, & praemio inducit, hinc illa tam frequentes in sacris litteris, & crebra Dei promissiones. ut enim innumerabi-

merabilia pene testamenti veteris testimonia
 pratermutamus, in Evangelio scriptum est: Si
 vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alibi: Matth. 19^a
 Qui facit voluntatem patris mei, qui in calis est, Matth. 7. 30
 ipse intrabit in regnum calorum. Tum illud: 5. 6.
 Omnis arbor, qua non facit fructum bonum, ex-
 cidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis, qui
 irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Atque ali-
 bi: Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester
 dimittet vobis peccata vestra. Alterum est,
 quod longe alia ratione perfecti, alia carnales
 homines hanc appendicem docendi sunt. Perfe-
 ctis enim, qui spiritu Dei aguntur, eique prompto Rom. 8^a
 & alacri animo parent, instar est cuiusdam le-
 tissimi nuncij, & magnum argumentum propen-
 se in eos diuina voluntatis. agnoscunt enim sui a-
 mantissimi Dei curam, qui nunc premijs, nunc pœ-
 nis ad sui cultū, & venerationem homines prope
 compellat. agnoscunt eius immensam in se beneuo-
 lentiam, qui sibi imperare, suaq; opera ad diuini
 nominis gloriam uti velit. neq; solum agnoscunt,
 sed magna spe sunt, illum, cum, quod vult, iubeat,
 etiam daturum vires, quibus legi ipsius parere
 possint. At carnalibus, qui nondum spiritu ser-
 uitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum,
 quam amore virtutis abstinere à peccatis, eius
 appendicis sensus grauis & acerbus est. quam-
 obrem sunt pijs exhortationibus subleuandi, &
 quo lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus

autem, quoties alicuius explicandi præcepti occasio incidit, eadem hæc sibi habeat proposita. Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duobus primis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandam hæc ipsa in appendice positi, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandum, quo carosæpe, que terroribus diuinae comminationis minus commouetur, varias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam vitare possit: cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Davidis usurpat; *Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Eadem quoque, diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium vires esse credit, vt ad sustinendum minime parem sese esse existimet. At firma, & stabilis fides nihil titubans, cum diuina vi ac virtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat: inquit enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Alter vero aculeus, zelus ipse diuinus est. nonnumquam enim homines putant Deum humanam non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna vite confusio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus vero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam à se animam patitur impune*

Psal. 138.

Psal. 26.

pune fornicari: quo quot autem ab eo fornicatur, Psal. 72.
perdit. Est itaq; zelus Dei, tranquillissima eius, sin-
cerissimaq; iustitia, qua anima falsis opinionibus,
prauisq; cupiditatibus corrupta, repudiatur, &
à Dei coniugio tamquam adultera remouetur.

At vero zelum hunc Dei suauissimum, ac dul-
cissimum experimur, cum summa eius, atq; incre-
dibilis in nos voluntas zelo ipso demonstratur. nec
enim aut amor ardentior inter homines, aut ma-
ior, arctiorq; coniunctio, quam eorū, qui coniugio
copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos valde
diligat, ostendit Deus, cum crebro se, vel sponso,
vel marito comparans, Zelotem vocat. Quam-
obrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cul-
tus, atque honoris cupidos homines esse debere,
ut zelantes potius, quam amantes, iure dici
possint, illius exemplo, qui de se ipse, Zelo, inquit,
zelatus sum pro Domino Deo exercituum. im-3. Reg. 19.
mo vero Christum ipsum imitentur; cuius il-
lud est: Zelus domus tua comedit me. Est au-
tem comminationis explicanda sententia, non Psal. 68.
in multos peccatores passurum Deum, sed eos vel Ioan. 2.
tamquam parentem castigaturum, vel tam-
quam iudicē acriter, ac seuerè in eos animadu-
surū. Quod alio in loco significans Moses, Et scies,
inquit, quia Dominus Deus tuus ipse est Deus for Deut. 7.
tis, & fidelis, custodiens pactum, & misericor-
diam diligentibus se, & ijs qui custodiunt prece-
pta eius, in mille generationes, & reddens odien-

- Iosue 24. *ribus se statim. & Iosue, Non poteritis, inquit, seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis annulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & serueritis dijs alienis, conuertet se, & affliget vos, atque subuertet. Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorum generationem pertinere; non quod posteriores maiorum scelerum pœnas semper lauant; sed licet illi, liberi que eorum impunitulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, pœnamque vitabit: quod Iosie Regi accidit: huic enim, propter singularem pietatem, cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulcrum maiorum suorum inferretur, ne videret consequentiũ temporum mala, quæ, propter Manassis aui impietatem, Iuda, et Hierusalem erant euentura, eo mortuo, posteros eius est ultio Dei consecuta, sic, ut ne filijs quidem Iosie pepercit.*
- Ezec. 18. *Qua autem ratione hæc legis verba sententia illi, quæ est apud Prophetam, non aduersentur; Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur; sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis, Patribus consentiens, aperte ostendit: inquit enim: Quisquis prauis parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius grauatur. vnde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam*
2. Para. 34. *percisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepul-*
 35. *crum maiorum suorum inferretur, ne videret*
 4. Reg. 22. *consequentium temporum mala, quæ, propter Ma-*
nassis aui impietatem, Iuda, et Hierusalem erant
euentura, eo mortuo, posteros eius est ultio Dei
consecuta, sic, ut ne filijs quidem Iosie pepercit.
5. Greg. li. *15. mo a-*
 lium c. 22. *Quisquis prauis parentis iniquitatem imita-*
tur, etiam ex eius delicto constringitur: quisquis
autem parentis iniquitatem non imitatur, nequa-
quam delicto illius grauatur. vnde fit, ut iniquus
filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed
etiam

etiam patris peccata persoluat; cum vitis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adiungere non formidat: & iustum est, ut qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita presentis, etiam culpas parentis iniqui persolvere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia. irascitur tertia, quartaque generationi Deus, misericordiam vero in millia impertit. In eo autem quod dictum est; Eorum qui oderunt me: peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac deestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc vero ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet mandata Dei, & servat ea, Deum diligit; ita qui legem Domini contemnit, et mandata eius non servat, Deum odisse merito dicendus est. Quod vero extremum est; Et is, qui diligunt me; servanda legis modum, ac rationem docet. necesse est enim, eos, qui legem Dei servant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: qua deinceps in singulis preceptis commemorabuntur.

Ioan. 14.

Exod. 20.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

Quamquam primo divina legis precepto, quo Deum pie, sancteque colere iubemur, hoc, quod seundo loco sequitur, necessario continetur; (nam

Malach. 1.

qui sibi honorem tribui vult, idem postulat, se, vbi summo verborum honore prosequamur, prohibet- que contraria; quod & illa Domini apud Malachiam verba aperte indicant; Filius honorat patrem, et seruus Dominum suum: si ergo Pater ego sum, vbi est honor meus? Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem separatim ferre, idque nobis disertis, et perspicuis verbis prescribere voluit. quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locum hunc esse, in quo ipse diutius commorari, & quaecumque ad hanc tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque vero nimia hac diligentia censenda est; cum non desint, qui adeo errorum tenebris obcaecati sint, ut, quem angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatem quotidie imminuere, immo singulis pene horis, ac momentis, impudentissime audeant. Quis enim non videat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo fere vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non iusiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen milies, vel in re leuissima, & inani, temere non usurpet? quo maior Parocho cura & diligentia

gentia adhibenda est, ut sepe fideles admoneat, quam graue hoc scelus sit, & detestabile. Iam vero, in huius precepti explicatione id primum constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum preceptionem coniunctam esse, quas prestare homines debent. utrumq; autem separatim docendum est, primum quidem, ut ea, que tradenda sunt, facilius exponantur. quod iubeat lex, mox etiam quid vetet. nam que imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandū. hac rursus, que prohibet: nemo diuinum nomen cōtemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret. In ea itaq; parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus precipiat, Dei nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se nudum verbum tantummodo attendendū non esse; sed in eam cogitationē veniendum, quid valeat illa vox, que omnipotentem, ac sempiternam maiestatem vnius & trini numinis significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorum Iudeorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronuntiare non auderent, quasi in quattuor illis litteris, non in re, diuina vis esset. Sed quamuis singulari numero prolatum sit; Non assumes nomen Dei; id non de vno aliquo nomine, sed de omnibus, que Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo imposta sunt nomina, ut Domini, omni-

potentis, Domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, qua in scripturis leguntur; qua parem, eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neq; enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assidue celebranda sunt, rem utilissimam, & per necessariam ad salutem, ignorare fas est.

Deus quibus modis laudatus.

Quamuis autem multiplex sit ratio laudandi diuini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hic dicetur, vis, & pondus omnium videtur esse. Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostre auctorem quemadmodum agnoscimus, ita etiam predicamus. Itemque cum verbo Dei, quo voluntas eius enuntiatur, sancte, & diligenter operam damus; in eius meditatione assidue versamur; studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiusque personae & muneri aptum, consentaneum est. Deinde diuinum nomen veneramur, & colimus, cum officij, & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum aduersis illi singulares gratias agimus. inquit enim Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Extantq; plurimi David psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes suauissime decantat. Extat admirabile illud

Psal. 102.

le illud patientia exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelsò, & inuictò animo laudare numquam intermisit. Nos itaque cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miseris, & erumnis torquemur, statim ad Deum laudandũ omne studium, & animi nostri vires conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen domini benedictum. Neque vero minus Dei nomen honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri vult dominus: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis alijs in locis, tum precipue in psalmis, 16. 43. & 118. illustria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causâ testamur Deum: qui modus à superioribus valde differt. Nam que supra enumerauimus, ita sua-pte natura bona sunt, atq; expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exequendis se ipsum dies, noctesq; exerceat. Benedicam, inquit David, Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Ac insurandum licet bonum sit, eius tamen frequens usus minime est laudabilis. Huius autem discriminis ratio in eo posita est, quod insurandum ea tantum de causâ institutum est, ut esset tamquã

Iob. 1.

Psalm. 49.

Psalm. 33.

remedium quoddam humana imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit; eorundem vero frequentatio perniciosa omnino est: ita etiam, nisi cum grauis & iusta causa subest, iure iurando uti non est salutare: quod si sapius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, ut magnum detrimentum afferat. quamobrem praclare docet S. Chrysostomus, non nascente, sed iam adulto mundo, cum mala longe lateq; propagata vniuersum terrarum orbem occupassent, nihilq; suo loco & ordine consisteret, sed perturbata & permixta omnia, sursum, deorsum, magna rerum confusione, ferrentur, et, quod malorum omnium gravissimum est, mortales fere omnes in fœdam idolorum seruitutem se ipsos abiiecissent; tum deniq; longo sane interuallo insurandum in hominum consuetudine irrepelisse. nam cum in tanta hominum perfidia, et iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant.

Chryso-
stom.
hom. 26.
ad populū
Antio.

Iurare,
quid valeat
apud scri-
pturas.

Verum cum in hac precepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quo modo insurandum pie, sancteque adhibere debeant; primum dicendum est, Iurare nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id verborum forma, & conceptione fiat. nam & Testis est mihi Deus, & Per Deum, idem sunt. Est etiam illud insurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus.

ut, per sacra Dei Evangelia, per Crucē, per san-
 ctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus.
 neq; enim hæc ipsa per se iureiurando auctori-
 tatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse
 hoc præstat, cuius diuina maiestatis splendor illis
 in rebus elucescit. ex quo sequitur, ut per Euange-
 lium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ve-
 ritas Evangelio continetur, & declaratur. simili-
 ter & per sanctos, qui templa Dei sunt, quique
 euangelicæ veritati crediderunt, eamque omni
 obseruantia coluerunt, & per gentes, & nationes
 latissime diffeminarunt. Eadem ratio est illius iu-
 risiurandi, quod per execrationem profertur: qua
 le est illud sancti Pauli; Ego testem Deum inuo- 2. Cor. 1.
 co in animam meam. etenim hoc pacto aliquis
 Dei iudicio tamquam mendacii ultori subijcitur.
 Neq; propterea negamus nonnullas ex hisce for-
 mulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi vim non
 habeant: sed tamen utile est, quæ de iureiurando
 dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem
 prorsus normam & regulam dirigere. Duo au-
 tem sunt iurandi genera, primum quidem, quod
 assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de
 re presenti, aut præterita religiose affirmamus, ut
 Apostolus in epistola ad Galatas; Ecce corā Deo, Galat. 1.
 quia non mentior. Alterum vero promissorium
 dicitur, ad quod etiam communicationes referun-
 tur, futurū tempus spectans, cum aliquid ita fore
 pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiusmodi
 est

3. Reg. 1.

est illud Davidis, qui Berſaba coniugi, iurans per dominū Deum ſuum, promiſit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipſius locum ſucceſſurum. Verum enim uero licet ad iurandum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen, ut rectum, ſanctumque ſit, multo plura requiruntur, que ſunt diligenter explicanda. ea uero breuiter, teſte Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iuſtitia. Quibus ſane uerbis illa breuiter ſummatimque complexus eſt, quibus omnis iuriſurandi perfectio continetur, ueritate, inquam, iudicium, & iuſtitiam. Primum itaq; in iuriſurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod aſſeritur, & ipſum uerum ſit, & qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, ſed certisſimis argumentis. Alterum uero iuriſurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exoluat. neque enim uir probus id umquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſſimis Dei præceptis, & uoluntati aduerſari putet. ſed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum numquam mutabit; niſi fortasſe, commutata rerum conditione, tale eſſe inceperit; ut iam, ſi fidem ſeruare, & promiſſiſtare uolit, Dei odium & offenſionem ſubret.

Veritas

Hier. 4. &
in eundem
locum.

S. Hier.

Veritatem autem iureiurando necessariam esse, David quoque indicat illis verbi: *Qui iurat proximo suo, & non decipit.* Sequitur secundo loco iudicium: neq; enim iusiurandum temere, & inconsiderate, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem consideret, virum necessitate cogatur, necne; remq; totam accurate expendat, an eiusmodi sit, ut iureiurando indigere videatur. Tempus praterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quae rebus adiuncta sunt, circumspiciat, non odio, non amore, aut animi perturbatiōe aliqua impellatur, sed ipsius rei vi, & necessitate. etenim, nisi hac consideratio, & diligens animaduersio antecesserit, sane iusiurandum praecept, & temerarium erit: cuiusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadam consuetudine iurant. id vero passim quotidie à venditoribus, & emptoribus fieri videmus. nam illi, ut quamplurimo vendant, hi rursus, ut quamminimo emant, res venales vel laudare, vel vituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus sit; pueri vero ita acute perspicere, ac distinguere nondum per aetatem possunt: ideo constitutum est à S. Cornelio Pont. ne à pueris ante pubertatem, hoc est, ante XIII. annum iusiurandum exigatur. Reliqua est iniustitia, quae maxime in promissis requiritur. quare si quis iniustum ali-

Psalm. 14.

22. 4. 5. ca.
Honestum

quid

Mare. 6.

quid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis regis, qui temerario iureiurando obstrictus, puella saltatrici caput Ioannis Baptista, tamquam salutationis premium, dedit. tale etiam fuit Iudeorum iusiurandū, qui se ipsos, ut est in Actis Apo-

Acto. 23.

stolorum, ea condicione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi iuratio iurare liceat, qui hac omnia seruauerit, quique hisce condicionibus, tamquam praesidijs quibusdam, iusiurandum munierit. sed & multis argumentis id probare facile est, nam lex Domini, qua immaculata est, & sancta, hoc praecepit. Domi-

Deut. 6.10

num, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruias: ac per omnem illius iurabis. & à Davide

Psalm. 62.

scriptum est; Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea sacra littera indicant, ipsa Ecclesia lumina, sanctissimos Apostolos, iureiurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet. Adde, quod et angeli ipsi interdū

2. Cor. 1.

Philipp. 1.

1. Thess. 2.

Apo. 10.

iurant. nam à sancto Ioanne euangelista in Apocalypsi scriptum est, angelum iurasse per uiuentem in secula. quin etiam & Deus ipse iurat, angelorum dominus: & in veteri testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Deo iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, dominus, &

non

non panitebit eum: tu es sacerdos in aeternū secundum ordinē Melchisedec. Neque, vero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totā rem consideret, et ipsius ortum, finemque intueatur. Etenim iusiurandum à fide originē ducit, qua homines credunt Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi unquam possit, nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta. Qui denique, uniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod vero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, & innocentiam probet, finemque litibus, & controuersis imponat. quod etiam Apostolus in epistola ad Hebræos docet. neque huic sententia verba illa Saluatoris nostri apud sanctum Mattheum repugnant: Audistis, quia dictum est antiquis; Non per iurabis; reddes autem domino iuramentum tuum. Ego autē dico vobis, non iurare omnino, neque per calum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius; neque per Hierosolimam, quia ciuitas est magni regis; neque per caput tuum iuraueris; quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. sic autem sermo vester; est, est; non, non: quod autem hic abundantius est, à malo est. His enim verbis iusiuran-

Hebr. 6.

Gen. 22.

Exod. 33.

Psalm. 109.

Hebr. 4.

Hebr. 6.

Matt. 5.

iusiurandum generatim, vniuerseque damnari non est dicendum, cum iam supra viderimus dominum ipsum, Apostolosque frequenter iurasse: sed peruersum Iudaorum iudicium redarguere Dominus voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. itaq; de rebus leuissimis, & nullius momenti, & ipsi iurabant sæpissime, & ab alijs iusiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atq; improbat, docetq; omnino à iureiurando abstinentum esse, nisi id flagitet necessitas. nam propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum est, & reuera à malo prouenit: quandoquidem aut iurantem inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus, contumaciam qui, ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen iurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator; Sit sermo vester, est, est; non, non; hac loquendi formula satis declarat, se iurandi consuetudinem in colloquijs familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrè illud præcipue à Domino admonemur, ne faciles nimium & propensi ad iurandum simus. idq; sedulo docendum erit, & fidelitè auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi consuetudine emanare, & sacrarum litterarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testimonijs comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: Iurationi non assuescat os tuum.

Matt. 5.

Eccles. 23.

multa

multi enim casus in illa. Itē: *Vir multū iurans, implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.* Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basilium & Augustinū in libris contra mendaciū. Et hæcenus de iussis, nunc de vetitis dicatur.

S. Bas. in illud psal. 14. Qui iurat proximo suo.

Vetamur diuinum nomen in vanum assumere: apparet enim, cum graui peccata se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauisimū autē delictum hoc esse, illa etiam verba declarant; *Non assumes nomen Dei tui in vanum, quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestū adeo, ac nefarium sit, nimirum propterea quod eius maiestas minuitur, quem nos Deum & Dominum nostrum esse profitemur.* Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsum iurent, nam qui à tanto scelere non refugit, ut Deus falso testetur, hic insignē Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitia notam inurit, dum ipsum alicuius rei veritatem latere arbitrat, aut certe improbitatis, & prauis affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare. Iurat autem falso non is solum, qui, quod falsum scit, verum esse iurando affirmat, sed ille etiam qui iure iurando id asserit, quod cum verum sit, tamen ipse falsum putat, nam cum mendaciū eare mendaciū sit, quod contra mentem, & animi sententiam profertur, perspicuum est, hunc plane mentiri & periurum esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod verum existimat, & tamen reuera falsum

Quando, & sub quibus pœnis iurare prohibitum.

est; nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atq; exploratam haberet. quamuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius precepti reus est. Eiusdem vero peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promissit, re ipsa non praestat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se voti sponione Deo obligauerunt, non praestant. Præterea in hoc preceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurifurandi comitibus una est. Itaque si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, eadem hominis, huius precepti reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, & iurandum veritatem habeat, quam primo loco requirere declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ à contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat se non obtemperaturum euangelicis concilijs: cuiusmodi sunt, quæ ad calitatum, et paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere concilijs, is eo iureiurando diuina concilia contemnit, & violat. Præterea, hanc legem is violat, & iudicio peccat, qui, quod verum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuius quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam et si huiusmodi iurandum veritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam

nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo versatur. Falso præterea iurat, qui per falsos deos iurat. quid enim est à veritate alienius quam mendaces & ficticios deos, tamquam verum Deum, testari? Verum quoniam scriptura, cum periurium interdixit, inquit: Nec pollues Leuit. 19. nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale est verbum Dei: cuius maiestatem non solum pii, sed interdum etiam Iud. 3. impij reuerentur, ut in Iudicum historia de Eglon Moabitæ Rege memoria traditum est. Dei autem verbum summa iniuria afficit, quicumque sacram scripturam à recta, & germana eius sententia ad impiorum dogmata, & hæreses 1. Pet. 30 flectit. cuius sceleris admonet nos Princeps Apostolorum verbis illis: Sunt quedam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sic & ceteras scripturas, ad suam ipsarum perditionem. Præterea fœdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cum eius verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si quæ sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. deinde ut Trid. Synod. 4. Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ita de-

bitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium
 Psal. 13. 52. non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit:
 Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At vero longe magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blasphemare, atque execrari audent. quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum sacra littera, si de blasphemia sermo incidat, benedictio
 3. Rge. 21. nis nomine utantur. Quoniam vero poena, & supplicij terror peccandi licentiam vehementer coercere solet; ideo Parochus, ut hominum animos magis permoueat, atque ad hoc preceptum seruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit. Nec
 Iob. 1. 2. enim habebit in fontem Dominus eum, qui assumpserit nomē Domini Dei sui frustra. Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic precepto mina adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, et in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cum hominum perditione non delectentur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Urgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris grauitatem
 agno-

agnoscat, & illud detestetur vehementius, & in
 eo evitando maiorem diligentiam, & cautionem
 adhibeat. Ostendat prater ea, quanta sit homi-
 num proclivitas ad hoc peccatum committen-
 dam, ut non satis fuerit legem ferre, nisi etiam mi-
 na adderentur. Incredibile enim est, quantum
 hac cogitatio utilitatis habeat. nam ut nihil eque
 nocet, atque incanta quedam animi securitas. ita
 propria imbecillitatis cognitio plurimum prodest.
 Tum illud etiam declarat, nullum à Deo cer-
 tum supplicium constitutum fuisse, sed tantum
 uniuerse minari, quicumque se hoc scelere ad-
 strinxerit, non impune laturum. quapropter di-
 uersa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius
 peccati admonere nos debent. hinc enim facile li-
 cet conijcere, homines eare in maximas calami-
 tates incidere, quod huic precepto non obtempe-
 rent. quibus sibi propositis, cautiore eos in poste-
 rum fore verisimile est. Fideles itaque, sancto ti-
 more perterriti, omni studio peccatum hoc fu-
 giant. nam si omnis verbi otiosus in extremo iudicio
 reddenda ratio est: quid de grauissimis sceleribus
 dicendum, que magnam diuini nominis despicien-
 tiam praeferunt?

Matth, 12.

Memento, ut diem sabbathi sanctifices.

Sex diebus operaberis, & facies omnia ope-
 ra tua:

Septima autem die sabbatum Domini Dei
 tui est.

Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo, iccirco benedixit Dominus diei sabbathi, & sanctificauit eum:

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus cum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præstari possunt, certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum studium magnam vim habet primum illud præcepti verbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpe redigere. Quantum vero fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducetur. Cum enim

inter

inter cetera, que diebus festis prestare debent, ne
 cesse habeant, verbi Dei audiendi causa, ad ec-
 clesiam conuenire; cum edocti fuerint diuinas iu-
 stificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto
 corde custodiant legem Domini. quamobrem sa-
 pissime sabbathi celebritas, cultusque precipitur
 in sacris litteris, ut Exodo, Leuico, Deuterono-
 mio, apud Isaiam, Hieremiam item, & Ezechie-
 lem prophetas videre licet: quibus omnibus in lo-
 cis hoc de sabbathi cultu traditum est preceptum.
 Monendi vero, & hortandi sunt Principes, &
 magistratus, ut in ijs maxime, que ad hunc cul-
 tum Dei retinendum, atque augendum perti-
 nent, ecclesie Praesides auctoritate sua iuuent, iu-
 beantque populum sacerdotum preceptis obtem-
 perare. Quod autem ad huius precepti explana-
 tionem attinet, danda opera est, ut fideles docean-
 tur, quibus rebus hoc preceptum cum ceteris con-
 ueniat, quibus se differat ab eis. hoc enim pacto
 causam illo, rationemque cognoscet, quare non
 sabbatum, sed diem Dominicum colamus,
 sanctumque habeamus. Certa igitur illa diffe-
 rentia videtur, quod reliqua Decalogi pro-
 cepta naturalia sunt, & perpetua, neque mu-
 tari vlla ratione possunt. quo factum est, ut,
 quamuis lex Moysis abrogata sit, omnia tamen
 precepta, qua duabus tabulis continentur, popu-
 lus Christianus seruet. quod ideo fit, non quia
 Moses ita iusserit, sed quod natura conuenient;

cuius vi homines ad illa seruanda impelluntur. Hoc autem de sabbathi cultu preceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad carimonias pertinet; neque naturale, quoniam non à natura adid docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit. Tempus autem, quo cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, carimoniaeque antiquanda erant, morte scilicet Christi. nam cum illa carimonia sint quasi adumbrata imagines lucis, & veritatis; illud utique necesse erat, ut lucis ac veritatis, quae Iesus Christus est, aduentu remouerentur. qua de re sanctus Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mojaici ritus cultores reprehenderet; Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo vos, ne forte sine causa laborauerim in vobis.

Gal. 4.

Colof. 2:

In quam etiam sententiam scripsit ad Colossenses. Et hac de differentia. Conuenit autem hoc preceptum cum reliquis, non ritu, & carimonijs, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturaeque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quae hoc precepto exprimitur à natura iure existit, cum illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in ijs, quae ad Dei cultum pertinent, versemur. cuius rei argumētum est, quod apud omnes

omnes nationes, statas quasdam ferias, easq; publicas fuisse cernimus, quae sacris rebus, ac diuinis obeundis erant consecratae. est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessarijs rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, & alijs eiusmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem natura ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione sese reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuina coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sane ad morum praecepta pertinet. quam ob causam Apostoli ex illis septem diebus eum, qui primus est, ad diuinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & sanctus Ioannes in Apocalypsi, Dominici diei meminit: & Apostolus per unam sabbathi, quae est dies Dominicus, ut sanctus Chrysostronius interpretatur, collectas fieri iubet, ut intelligamus, iam tum in ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam vero, ut sciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abstinere debeant, non alienum est, ut Parochus totum praeceptum, quod in quattuor partes recte distribui potest, ad verbum diligenter interpretetur. Itaque primum generatim proponat, quid ijs verbis praescribatur, Memento, ut diem sabbathi sanctifices. ob eam vero causam initio praecepti verbu illud, Memento, apposite additum est, quod huius

Apoca. I.

I. Cor. 16.

S. Chryso.

ho. 43. in I.

ad Cori.

diei cultus ad ceremonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse videbatur, cum natura lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimum die fieri deberet, non prescripsit. Præterea fideles docendi sunt, ex ijs verbis modum & rationem colligi posse, qua in tota hebdomata opus facere conueniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus, quo die cum actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, qua neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, in singulum sint, & in scrupulum cordis. Postremo id docemur, quod certe animaduertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorumque studio; quibus plerumque ab huius diei sancto, religiosoque cultu abducimur. Sed iam ad id veniamus, quod sabbathi significatione demonstratur. Sabbathum, hebraicum nomen, si latine interpretaris, cessatio dicitur. sabbatizare propterea cessare, & requiescere latino vocabulo appellatur. qua significatione factum est, ut sabbathi nomine dies septimus diceretur, quoniam, absoluta, perfecta que mundi vniuersitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diem in Exodo Dominus vocat. Postea vero non solum septimus hic dies, sed ob eius dignita-

1. Reg. 25.

Gen. 2.
Exod. 20.
Deut. 5.

gnita.

gnitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est. in quem sensum phariseus apud sanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in sabbatho. Luc. 18. Atque hoc quidem de sabbathi significatione. Sanctificatio autem sabbathi sacris in litteris cessatio est, quae fit à corporis laboribus, & à negotiis, ut aperte ostendunt haec, quae sequuntur, precepti verba, non operaberis. neque vero id solum significat; (aliter enim satisfuisset dicere in Deuteronomio; *Observa diem sabbathi*) sed Deut. 5. cum in eodem loco addatur, ut sanctifices eum, hoc verbo ostenditur, sabbathi diem religiosum esse, diuinisque actionibus, & sanctis rerum officijs consecratum. Itaque diem sabbathi tum plene & perfecte celebramus, cum pietatis & religionis officia Deo praestamus: hocque Isa. 58. plene sabbatum est, quod Isaias delicatum appellat: quoniam festi dies sunt veluti delicia domini, & piorum hominum. Quare si religioso huic sanctoque sabbathi cultui misericordia adiungitur opera; certe maxima sunt, & multa praemia, quae eodem capite nobis proponuntur. Itaque verus ac proprius huius precepti sensus eo spectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore, à negotiis, corporisque laboribus feriat, Deum pie colat, ac veneretur. Altera vero precepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui diuinitus dicatum esse. nam ita scri-

ptimo

ptum est: Sex dies operaberis, & facies omnia opera tua: Septimo autem die sabbatum domini Dei tui est. quae verba ad eam sententiam referuntur, ut sabbatum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumq; diem intelligamus signum esse quietis Domini. Hic vero dies diuino cultui dicatus est; quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatē temporis arbitrata suo deligendi, ne forte Aegyptiorum sacra imitaretur.

Exod. 31.

Itaq; è septem diebus, ultimus ad Deum colendū delectus est: quae quidem res plena mysterij est.

Ezec. 20.

Quare Dominus in Exodo, & apud Ezechielem signum vocat: Videte itaq; ille inquit, ut sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me

Exod. 31.

& vos in generationibus vestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. itaq; signū fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosq; eidem præbere, cum diem etiam videamus ei dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quod tum præcipue sanctitatem & religionē homines colere debeant. Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirandæ vniuersitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoria traditū, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Aegyptiaca seruitutis iugo solutos ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostendit illis verbis: Memento, quod & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te inde dominus Deus tuus

Deut. 5.

tus in manu forti, & brachio extento: iccirco
 precepit tibi, ut obseruares diem sabbathi Est
 signum item tum spiritualis, tum celestis sabbathi.
 Spirituale autem sabbatum in sancta qua-
 dam & mystica quiete consistit, nimirum, cum
 vetus homo, Christo consepultus, ad vitam reno- Ephes. 5.
 uatur, atque in ijs actionibus, quae Christiana pie-
 tati conueniunt, studiose se exercet. debent enim,
 qui aliquando erant tenebra, nunc autem lux in-
 domino sunt, ut filij lucis ambulare in omni boni-
 tate, iustitia, & veritate, neq; communicare ope-
 ribus infructuosis tenebrarum. Celeste vere sab-
 batum est, ut ait D. Cyrillus. eum locum Apo- S. Cyril. li.
 stolu tractans; Relinquitur ergo sabbathismus po 4. in Ioan.
 pulo Dei; illa vita in qua omnibus bonis cum cap. Si.
 Christo viuente fruemur, peccato radicitus ex- Heb. 4.
 tirpato, secundum illud: Non erit ibi leo, nec pra- Ha. 35.
 ua bestia illuc ascendet, sed erit ibi via pura, &
 via sancta vocabitur: omnia enim bona in visione
 Dei mens sanctorum adipiscitur. Quare fideles hor-
 tandi erunt his verbis, & a Pastore incitandi: Heb. 4.
 Festinemus ingredi in illam requiem. Prater
 diem septimum habebat populus Iudaus alios etiam
 festos, & sacros dies diuina lege constitutos, qui-
 bus maximorum beneficiorum memoria reno-
 uaretur. Placuit autem Ecclesia Dei, ut diei sab-
 bathi cultus, & celebritas in Dominicum transfe-
 ratur diem. nam ut eo die primum lux orbis terre-
 rum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad vitam
 ater-

æternam nobis aditum patefecit, resurrectione,
 qua eo die fuit, è tenebris ad lucē vita nostra re-
 nocata est: unde & Dominicum diem Apostoli
 dici voluerunt. Sollemnem præterea hunc diem
 esse in sacris litteris animaduertimus, quod eo die
 mundi creatio initium habuit, quod spiritus san-
 ctus Apostolis datus sit. Alios autem dies festos
 ab Ecclesia initio, & consequentibus deinde tem-
 poribus Apostoli, & sancti Patres nostri insti-
 tuerunt, ut pie & sancte Dei beneficiorum memo-
 riam coleremus. Inter eos autem celeberrimi
 habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ my-
 steria religioni consecrati sunt, deinde qui sanctis-
 simæ Virgini matri, tum vero Apostolis, ac mar-
 tyribus, ceterisque sanctis cum Christo regnantibus
 dicantur: in quorum victoria Dei bonitas &
 potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur,
 atque ad eorum imitationem fidelis populus
 incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum
 seruandum, magnam vim ea ipsius pars habet,
 qua illis verbis expressa est; Sex diebus operaberis:
 septimus autem dies sabbatum Dei est: Paro-
 chus debet illam partem diligenter explicare. ete-
 nim ex his verbis colligi potest, fideles hortandos
 esse, ne otiosi & desidiosi vitam traducant: sed po-
 tius Apostolicæ vocis memores, negotium suum
 quisq; agat, et operetur manibus suis, sicut ab eo
 præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Do-
 minus iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra effi-
 ciamus;

1. Theff. 4.

ciamus; ne aliquid eorum, quae alijs hebdomada
 diebus fieri, agere oporteat, in diem festum reijcia-
 tur; atque ita animus à rerum diuinarum cura,
 studioque auocetur. Tertia deinde praecepti pars
 explicanda est, quae quodam modo describit, quae
 ratione sabbathi diem colere debeamus; praecipue
 autem explicat, quid illo die facere prohibemur.
 quare inquit Dominus; Non facies omne opus in
 eotu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, et an-
 cilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est in-
 tra portas tuas. Quibus verbis ad id primum
 instituimur, ut, quacumque diuinum cultum
 impedire possunt, omnino vitemus. facile enim
 perspicui potest, omne seruilis operis genus prohibe-
 ri, non quidem ea, quod sua natura aut tur-
 pe, aut malum sit, sed quoniam mentem nostram
 à diuino cultu, qui finis praecepti est, abstrahit,
 quo magis peccata fidelibus vitanda sunt, quae
 non solum animum à diuinarum rerum studio
 auocant, sed nos à Dei amore prorsus seiungunt.
 Non tamen ea actiones, neque ea opera vetan-
 tur, quae ad diuinum cultum attinet, etiamsi ser-
 uilia sint, ut altare instruere, templa, alicuius
 festi diei causa, ornare, & reliqua huius gene-
 ris. ideoque à Domino dictum est; Sacerdotes Matt. 12.
 in templo sabbatum violare, & sine crimine
 esse. Sed neque earum rerum opera hac le-
 ge prohiberi existimandum est, quorum iactura
 facienda sit, si die festo pratermittantur, quem-
 admo-

Lib. 2. de-
cretal. tit.
De ferijs
cap. Licet.

admodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Evangelio festis diebus fieri posse declarauit, quae facile Parochus apud sanctos Matthaeum & Ioannem obseruabit. sed ut nullares praetermitteretur, cuius actione hic sabbathi cultus impediretur; facta est iumentum mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quo minus sabbathum diem colant. si enim die sabbathi alicui operis actioni iumentum usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud mouetur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet. ergo neque iumentum, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque huius precepti lex eo etiam spectat, ut, si iumentorum laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipsi cauere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque industria utuntur. Neque uero Parochus illud praetermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illa uero eiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco sincera, piaque animi attentione sacrosancta Missae sacrificio interimus; diuina Ecclesiae sacramenta, quae ad salutem nostram instituta sunt, ad animae uulnerum curationem crebro adhibeamus, nihil uero est, quod oportunius aut melius Christianis hominibus fieri possit, quam si peccata sua sacerdotibus

bus saepe confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, sumpta huius probanda reiratione, & copia ex ijs, quae de penitentiae sacramento suo loco tradita, ac praecpta sunt. Neque solum ad hoc sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiae sacramentum crebro percipiant. Attento praeter ea, diligenterque sacra concio fidelibus audienda est: nihil enim minus ferendum est, neque tam profecto indignum, quam Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque studium fidelium in precibus, diuinisque laudibus frequens esse debet, praecipuaque eiusdem cura, ut, quae ad Christianam vitam institutionem pertinent, ea diligenter addiscat; seduloque se exerceat in ijs officijs, quae pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemosynam tribuendo, agros homines visitando, marentes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. nam ut est apud sanctum Iacobum: Religio munda & Iacobi i. immaculata apud Deum & Patrem, haec est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his, quae dicta sunt, facile erit colligere, quae contra huius praecpti regulam committuntur. Parochi vero officium in eo item esse debet, ut certos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maxime persuadeatur, ut huius praecpti legem

legem summo studio, accurataque diligentia seruet, ad hoc plurimum valet, ut populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, quam iustum, & rationi consentaneam sit, nos certos quosdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, à quo summa & innumera beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & veneremur. si enim iussisset nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro suis erga nos beneficijs, que maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes essemus? nunc vero, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes, atque difficiles in eius officij functione simus, quod sine grauisima culpa prætermittere non possumus. Demonstret deinde Parochus quanta huius præcepti virtus sit, cum ij qui illud recte seruauerint in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui videantur. nam & precibus faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei vocem accipimus; que ad aures nostras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis pie, sancteque concionantur, tum in altaris sacrificio presentem Christum Dominum adoramus. & his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc præceptum seruant diligenter: qui vero hanc legem omnino negligunt, ij, cum Deo & Ecclesia non obediunt, neque eius præceptum audiant.

& Dei, & sanctarum legum hostes sunt: quod
 animaduerti potest ex eo, quod preceptum hoc
 eiusmodi est, ut nullo labore seruari queat. Cum
 enim Deus non labores nobis imponat, quos vel
 difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed
 quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos
 esse iubeat; magna temeritatis indicium est, hu-
 ius precepti legem recusare. exemplo nobis esse
 debent supplicia, qua de illis Deus sumpsit, qui
 illud violarunt, ut ex libro Numerorum licet in-
 telligere. Ne igitur in hanc Dei offensionem in-
 cidamus, operapretium erit, saepe illud verbum,
 Memento, cogitatione repetere, magnasque il-
 las utilitates, & commoda sibi ante oculos pro-
 ponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi su-
 pra declaratum est; et multa alia ad id genus per-
 tinentia, quæ bonus & diligens Pastor, ut occa-
 sionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi
 poterit.

Num. 154

Honora patrem tuum, & matrem tuam, ve-
 sis longæuis super terram, quam Domi-
 nus Deus tuus dabit tibi.

Cum in superioribus preceptis summa sit vis,
 & dignitas; merito, quæ nunc persequimur, quia
 maxime necessaria sunt, proximum locum obtinent.
 nam illa finem, qui Deus est, continuo spectant:
 hac nos ad proximi charitatem erudiunt: et si lon-
 gius progressa, ad Deum, id est illud extremum, cuius
 gratia proximum ipsum diligimus, perducunt.

i. Ioan. 4.

Quamobrem Christus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici vix potest, quantas habeat utilitates; cum & suos fructus ferat, uberes illos quidem, ac præstantes; & sit tamquam signum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quo modo potest diligere? Ad eundem modum, si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non veneramus, & colimus, cum nobis in conspectu fere semper sint: Deo, summo parenti, & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perspicuum est, utraque præcepta inter se congruere. Huius autem præcepti usus latissime patet. nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, vel potestatis, vel dignitatis, vel utilitatis, vel præstantis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cum enim id in primis curent, ut, quos habent in sua potestate, recte, & diuine legi conuenienter viuant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. quod ut præstare possimus, necesse est, nosse quandam differentiam, qua est inter præcepta prima & secunda tabula. Ergo hæc primum

primum à Parocho sunt explicanda, idque in pri-
 mis moneat, diuina Decalogi praecepta fuisse in
 duabus tabulis incisa in quarum altera, quemad-
 modum à sanctis Patribus accepimus, tria illa
 continebantur, quae iam sunt exposita: reliqua ve-
 ro in alteram tabulam erant inclusa, atque hac
 nobis per appositam fuit descriptio, ut praeceptorum
 rationem ordo ipse distingueret. nam quidquid in
 sacris litteris diuina lege iubetur, aut vetatur, id
 duorum generum oritur ex altero. aut enim erga
 Deum, aut erga homines charitas in omni officio spe-
 ctatur. Et quidem charitatem in Deum superiora
 tria praecepta docent: quod vero ab hominum con-
 iunctionem & societatem pertinet, id reliquis se-
 ptem praeceptis continetur. Quocirca non sine caus-
 sa eiusmodi est facta distinctio, ut alia ad priorē,
 alia ad alteram tabulam praecepta referantur. nam
 superioribus tribus praeceptis, de quibus dictum
 est, quasi subiecta materies, quam tractent, est
 Deus, id est summum bonum, ceteris vero proxi-
 mi bonum. illis summus, his proximus amor est
 propositus, illa finem, hac autem ea, quae ad finem
 referuntur, spectant. Praeterea charitas Dei ex
 ipso pōdet. Deus enim per se, non alterius rei caus-
 sa, summe diligendus est: charitas autem proxi-
 mi à charitate Dei ortum habet, atque ad eam
 tamquam ad certam regulam dirigenda est. nam
 si parentes charos habemus, si dominis paremus,
 si dignitate antecedentes reueremur; id ea re

- maxime faciendum est, quod eorum procreator est Deus, eosque alijs præesse voluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut eiusmodi personas vereamur, ideo id prestare debemus. quia à Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus, haberi videatur. sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de obseruantia in superiores agitur: *Qui recipit vos, me recipit. & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placētes, sed ut serui Christi. Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quem amor augeri infinite potest. proptereaque nostra erga illum charitas in dies fiat ardentior, necesse est. quem eius iussu ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus amare debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos. quod si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, et filios, & fratres, et sorores, adhuc autem animam suam, non potest meus esse discipulus. in quam*
- Matth. 10.
Ephes. 6.
Deut. 6.
Luc. 10.
Matth. 22.
Luc. 14.
- senten-

sententiam item dictum est; Sine ut mortui sepe-
 liant mortuos suos: cum quidam primum humare
 patrem vellet, postea Christum sequi. cuius rei di-
 lucidior illa apud sanctū Matthæum explicatio
 est: Qui amat patrē, aut matrē plus quam me, non
 est me dignus. Nec tamen vlla dubitatio est, quin
 parentes vehementer amandi, obseruandiq; sint;
 sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo,
 qui parens, & effector est omnium, præcipuū ho-
 norem, & cultum tribui: ideoq; mortales paren-
 tes amari, ut ad caelestem sempiternumq; patrē to-
 ta amoris vis referatur. quod si interdū patrē tum
 iussa Dei præceptis repugnent; non dubium est,
 quin liberi parentum cupiditati, Dei volūtatē
 anteferre debeāt, diuinę illius sententię memores;
 Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

Luc. 9.

Matth. 10.

Act. 5.

Quibus rebus expositis, Parochus verba præ-
 cepti interpretabitur, atq; illud primū, Honora-
 re, quid sit: est enim, de aliquo honorifice sentire,
 & que illius sunt, maximi putare omnia. Huic
 autem honori hæc omnia coniuncta sunt, amor,
 obseruantia, obedientia, & cultus. Scite au-
 tem in lege posita est honoris vox, non amoris,
 aut metus, etiam si valde amandi, ac metuendi
 parentes sint. etenim qui amat, non semper ob-
 seruat, & veneratur: qui metuit, non semper
 diligit: quem vero aliquis ex animo honorat,
 item amat, & veretur. Hæc cum Parochus ex-
 plicarit, tum ager de patribus, quique sint ij, qui

Honorare,
 quam vim
 habeat a-
 pud scri-
 pturas.

- vocentur hoc nomine. nam etsi de ijs precipue patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex videtur, quemadmodum ex pluribus diuina scriptura locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera, item alia sunt in sacris litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor debetur. ac primum Ecclesia præsides, & Pastores, & sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens, Non, inquit, ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est, Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ijs, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernat, patres appellantur. Sic Naaman à famulis pater vocabatur. Præterea, patres eos dicimus, quorum procuratori, fidei, probitati, sapientiæq; alij commendantur: cuiusmodi sunt tutores, & curatores, pedagogi, & magistri.
4. Reg. 2. Quare Eliam, & Eliseum filij prophetarum patrem vocabant. Postremo patres dicimus senes, & ætate confectos, quos etiam vereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum sit, ut doceat patres, cuiuscumq; sint generis,

ris, præsertim vero eos, ex quibus nati sumus, à nobis honorandos: de quibus divina lex præcipue loquitur. sunt enim immortalis Dei quasi quadam simulacra, in ijsque ortus nostri imaginem intuemur: ab ijs vita nobis data est: ijs Deus usus est, uti nobis animum, mentemq; impertiret: ab ijs ad sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, civilemque instituti, ad morum integritatem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat vero Parochus, merito nomen, Matris, in hoc præcepto expressum, ut eius beneficia, & merita erga nos consideremus, quanta cura, & sollicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore ac dolore pepererit, & educarit. Porro ita observandi parentes sunt, ut, quem eis tribuimus, honor ex amore, atque intimo animi sensu de promptus videatur, quibus hoc officium debetur maxime, cum erga nos sint ita affecti, nullum ut laborem, nullam contentionem, nulla pericula nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit iucundius, quam ut filijs charos se esse sentiant, quos maxime diligunt. Ioseph cum in Aegypto honore & amplitudine Gen. 46. regi esset proximus, patrem, qui in Aegyptum ve 47. venerat, honorifice excepit: & Salomon matri advenienti assurrexit; eamque veneratus, regio in 3. Reg. 2. solio ad dexteram collocavit. Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent. nam eos tum etiam honoramus, cum a Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene & feliciter omnia eveniant,

- niant, ut in maxima gratia & honore sint apud homines, ut ipsi Deo ac sanctis, qui in caelis sunt, commendatissimi sint. Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus. cuius rei suator Salomon, Audi, inquit, filii disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae, ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo. cuiusmodi sunt etiam
- Prouer. 5. D. Pauli cohortationes: Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. Item: Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. & sanctissimorum hominum exemplis confirmatur. etenim Isaac, cum à patre ad sacrificium vinciretur, modeste ac sine recusatione paruit: & Rechabita, ne à patris consilio umquam discreparent, vino se in perpetuum abstinerunt. Item, parentes honoramus, cum eorum recte facta, moresque imitamur. ijs enim plurimum tribuere videmur, quorū esse volumus quam simillimi. Item, parentes honoramus, quorū consilia non modo exquirimus, verum etiam sequimur. Item, quibus subuenimus ea impertientes, quae virtus, cultusque desiderat: quod Christi testimonio comprobatur; qui pharisaeorum impietatem redarguens, Quare & vos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram: nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem? & Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. vos autē dicitis; Quicumque dixerit patri, vel matri, minus quod
- Ephes. 6.
Colof. 5.
- Gene. 22.
Hier. 35.
- Matt. 15.

quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabu patrem suum, aut matrem suam: & irruum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestra. Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maxime, cum periculose agrotant. danda enim opera est, ne quid pratermittant, quod vel ad peccatorum confessionem attinet, vel ad reliqua sacramenta, quae a Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat: idque nobis cura sit, ut pii, religiosique homines eos crebro interuisant, qui vel imbecillos confirmant, & consilio iuuent, vel optime animatos ad spem erigant immortalitatis; ut, cum mentem a rebus humanis excitarint, totam conijciant in Deum, sic fiet, ut fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu ac religionis praesidio muniti, mortem non modo non pertimescendam, cum necessaria sit, sed, cum aditum ad aeternitatem expediat, etiam appetendam censeat. Postremo vel mortuis parentibus honor tribuitur, si ijs funus facimus; si exequias cohonestamus; si honorem sepultura impertimus; si iusta et sacrificia anniuersaria curamus; si, quae ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus. Honorandi autem sunt non modo ij, ex quibus nati sumus, verum etiam alij, qui patres appellantur, ut Episcopi, & sacerdotes, ut reges, ut principes, ut magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut padagogi, ut senes, et ceteri eiusmodi: digni enim sunt, qui ex
 eharitate,

1. Tim. 5.

charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, & alijs Pastoribus ita scriptum est: Qui bene presunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo, & doctrina. Iam vero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud benevolentie testimonium tribuit: Testimonium enim

Galat. 4.

perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Quin etiam sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad vitæ usus necessarios requiruntur, quare Apostolus, Quis, inquit, militat suis stipendijs umquam? Et in Ecclesiastico scriptum est; Honorifica sacerdotes, & propurgate cum brachijs; da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis.

1. Cor. 9.

Illis etiam obtemperandum esse docet Apostolus: Obedite, inquit, præpositis vestris, et subiacere eis.

Eccle. 7.

ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quin potius à Christo domino præceptum est, ut vel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat; Super cathedrâ Moysi

Hebr. 13.

sederunt scribæ, & pharisæi: omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite; secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Idem de regibus, de principibus de magistratibus, et reliquis, quorum potestati subiicimur, dicendum est. Ijs vero quod honoris, cultus, obseruantie genus tribuendum sit, Aposto-

Matth. 23.

lus ad

lus ad Romanos late explicat: pro quibus etiam Rom. 13.
 orandum esse monet. & diuus Petrus, Subiecti, in 1. Tim. 2:
 quit, estote omni humana creatura propter Deū, 1. Pet. 2.
 siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tamquam
 ab eo missis, nam si quem eis cultum tribuimus, is
 ad Deum refertur: habet enim veneratio homi-
 num excellentes dignitatis gradus, quia diuina
 potestatis est instar: in quo etiam Dei providen-
 tiam veneramur, qui publici muneris procuratio-
 nem ijs attribuit, quibusque uiuunt tamquam po-
 testatis sue ministris. nec enim hominum impro-
 bitatem, aut nequitiam, si tales sunt magistra-
 tus, sed diuinam auctoritatem, quam illis est, re-
 ueremur: ut, quod permirum fortasse videantur,
 quāuis in nos sint inimico, insensog, animo, quam-
 uis implacabiles, tamen non satis digna causa sit,
 cur eos non per officiose obseruemus. nam & Da-
 uidis magna in Saule officia extiterunt, cum ei
 tamē esset offensior: quod innuit illis uerbis: Cum Psalm. 119.
 ijs, qui oderunt, pacem, etiam pacificus. At uero, si
 quid improbe, si quid inique imperēt, cum id non
 ex potestate, sed ex iniustitia, atque animi per-
 ueritate agant, omnino non sunt audiendi. Vbi
 hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps con-
 sideret, quodnam premium, quamque consenta-
 neum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto
 obediunt. nam in eo fructus est maximus, ut diu
 uiuant: propterea quod digni sunt, qui beneficio
 quam diutissime perfruantur, cuius memoriam
 per-

perpetuo conseruant. Cum igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referant, a quibus lucis & vita vsuram habent, iure & merito vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuina promissionis illustris explanatio. neq; enim solum sempiterna, ac beata, sed huius etiam, quam in terris agimus, vita vsus promittitur. cuius sententia interpres est D. Paulus, cum inquit: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vita, quae nunc est, & futura. Nec vero hac merces aut exiguua est, aut contemnenda, etiam si sanctissimis viris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo, mors fuerit optabilis, & arumnosis ac miseris hominibus vita propagatio sit iniucunda. nam illorum verborum adiunctio, Quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non modo temporis diuturnitatem ad viuendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad bene viuendum pollicetur. nam in Deuteronomio non solum inquit; *Vt longo viuas tempore;* sed illud etiam addit; *Vt bene sit tibi:* quod deinde ab Apostolorum repetitum est. Hae autem bona eis suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat: aliter enim diuini promissi fides & constantia non erit, cum interdum, qui maiorem pietatem parentibus praestiterunt, ijs vita breuior sit: quibus id quidem contingit, vel quod ijs optime consulitur, qui prius vita excedunt, quam a virtutis, & officij religione discedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio

1. Tim. 4.

Iob. 5.

Psal. 119.

Philip. 2.

1. Cor. 5.

Deut. 5.

Ephes. 6.

Sap. 4.

fictio decipiat animam illorum: vel quia, dum
 pernicies & rerum omnium perturbatio impen-
 det, e corporibus euocantur, ut communium tem-
 porum acerbiter euadant: A facie enim ma-
 litiae, inquit Propheta, collectus est iustus: quod
 fit, ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur,
 cum a mortalibus flagitiorum poenas repetit Deus:
 vel ne tristissimis temporibus, ex propinquorum,
 amicorumque calamitatibus acerbissimos luctus
 sentiant. Quare metuendum est maiorem in mo-
 dum, cum viris bonis immatura mors accidit: ac
 quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt, of-
 ficij merces & fructus est a Deo propositus:
 sic ingrati & impij filij grauissimis poenis reser-
 uantur: scriptum est enim; Qui maledixerit pa-
 tri suo, vel matri, morte moriatur. Et; Qui affli-
 git patrem, & fugit matrem, ignominiosus est, et
 infelix. Et; Qui maledicit patri suo, vel matri, ex-
 tinguetur lucerna eius in medijs tenebris. Et;
 Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit par-
 tum matris sua, effodiant eum corni de torrenti-
 bus, & comedant eum filij aquila. Qui parenti-
 bus iniuriam intulerunt, multos fuisse legimus:
 in quibus ulciscendis, Dei iracundia exarsit: non
 enim Dauidem multum reliquit, sed sceleri de-
 bitas poenas dedit. Absalon, quem, ob eius scelus,
 tribus hastis transfixum puniuit. De iis vero,
 qui sacerdotibus non obtemperant, scriptum
 est; Qui superbiert, nolens obedire sacerdotis
 imperio.

IIa. 57.

Exod. 21.

Leuit. 20.

Prouer. 19.

Prouer. 20.

Prouer. 30.

2. Reg. 18.

Deut. 17.

- imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quemadmodum diuina lege sancitum est, ut parentibus filij honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur: sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, usque optima dent viuendi precepta;
- Daniel. 13. ut ad religionem instructi, & parati, Deum sancte, inuiolateque venerentur. quod à parentibus Susanna factum esse legimus. Itaque Sacerdos parentes commoneant, ut se liberis magistros prebeant virtutis, aequitatis, continentie, modestie, & sanctitatis: triaque presertim declinent, in quibus saepe offendere consueuerunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuunt:
- Colof. 3: quod Apostolus in epistola ad Collossenses ita precipit: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. nam periculum est, ne fracto, abiectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud precipiat, ut nimiam seueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam vlcis: deinde, si qua culpa commissa est, cum necessaria sit castigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolute remittant: saepe enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem à dissoluta indulgentia deterreat exemplo Heli, summi sacerdotis: qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maximo supplicio est affectus: postremo, ne, quod

1. Reg. 2:

3. & 4.

quod foedissimū est, in filiorum educatione ac doctrina, praepostera consilia ineant. etenim permul-
ti in hac una cogitatione curaque versantur, ut o-
pes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimo-
nium liberis relinquāt; quos non ad religionē, non
ad pietatem, non ad bonarū artium disciplinam,
sed ad auaritiā & ad rem familiarē augendā co-
hortantur; nec de filiorū existimatione & salute
sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, et per diuites:
quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit,
ut ad illos non tam rerum copias, quam sua sceler-
ra, & flagitia transferant, quibus tandem non ad
calum se duces praebent, sed ad inferorum suppli-
cia sempiterna. Sacerdos igitur optimis praeceptis
parentes instituat, eosque ad Tobiae exemplum ac
similem virtutem excitet; ut, cum filios ad Dei
cultum, & sanctimoniam probe erudierint, ab ijs
etiam amoris, & obseruantiae, & obsequij vberri-
mos fructus capiant.

Tob. 4^a

Non occides.

Magna illa, quae pacificis hominibus proposi-
ta est, felicitas, quoniam filij Dei vocabuntur, Pa-
stores maxime commouere debet, ut praecepti hu-
ius disciplinam fidelibus diligenter, accurateque
tradant. nam ad conciliandas hominum volunta-
tes nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmo-
di praecepti lex, recte explicata, ab omnibus ita, ut
oportet, sancte seruetur: quoniam tum sperare li-
cet, ut summa animi consensione coniuncti homi-
nes

Matth. 5^a

Hb

nes

Gen. 9.

nes concordiam & pacem maxime colant. Sed quam necesse sit preceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, immensa illa vniuersa terra inundatione facta, hoc vnum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu homini. In Euangelio etiam, qua primum veteres leges à Domino explicatae sunt, in ijs haec prima est, de qua apud S. Mattheum ita scriptum est: Dicitum est enim; Non occides: & reliqua, quae haec de eodem ipso loco deinceps commemorantur. Fideles praeterea attente, libenterque preceptum hoc audire debent. si enim eius vis spectatur, ad vitam cuiusque tuendam valet; quoniam ijs verbis, Non occides, homicidium omnino interdictum est. itaque singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, grauissimisque alijs poenis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum ledatur. ergo ut preceptum hoc auditu incundum est: ita eius peccati cautio, quod precepto prohibetur, incunditatem habere debet. Cum autem huius legis vim Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit; alterum, ne occidamus, quod à nobis fieri petatum est; alterum, quod facere iubemur, ut concordiam amicitiam, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus. In

eo autem, quod cades prohibetur, illud primum docendum est, quæ cades sint eiusmodi, quæ hac præcepti lege non vetentur. nam, bestias occidi prohibitum non est: quoniam si, illis vesci, à Deo hominibus est concessum; fas item est, illas occidi. quæ de re ita sanctus Augustinus; Cum audimus, inquit, Non occides, non accipimus hoc dictum esse de fructetis, quia nullus est eis sensus, nec de irrationabilibus animalibus; quia nulla nobis ratione sociantur. Alterum permissum cedis genus est, quod ad eos magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, quæ, ex legum, præscripto, iudicioque, in facinerosos homines animadvertunt, & innocentes defendunt. quom in munere dum iuste versantur, non modo cades non sunt rei, sed huic diuina legi, quæ cades vetatur, maxime obediunt. cum enim legi huic finis is propositus sit, ut hominum vita, salutique consulatur; magistratum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animaduersiones eodem spectant, ut, audacia, & iniuria supplicis repressa, tuta sit hominum vita. Quare David, In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terra, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem. Quæ ratione ne illi quidem peccant, qui iusto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsæ, sed solo publicæ utilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt præterea huiusmodi cades, quæ nominatim iussu

S. Aug. li. 21.
de ciuita.
Dei, c. 20.

Psal. 100.

Dei sunt. Levi filij non peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderunt. qua cade facta, sic ad eos locutus est Moses: Consecrasti manus vestras hodie Domino. Neq³ vero huius praecepti reus est, qui non sponte, neque meditato, sed fortuito hominem occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita est: Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudus tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse cum eo simpliciter in siluam ad ligna cadenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit. Haec cades eiusmodi sunt, quae quia non voluntate, neq³ de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur: quod S. Augustini sententia comprobatur. Absit enim, inquit, ut ea, quae aut propter bonum, aut licitum facimus si quid per haec praeferat nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit: exempli causa: si quis gravidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur. fuisset quidem illud praeter percussoris voluntatem, non tamen praeter culpam, cum illi non liceret villo modo gravidam mulierem percutere. Altera, si, non omnibus circumspectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. qua etiam ratione, si quis salutis

sue

S. August.
epist. 154.
ad Publicolam.

sua defendenda causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri satis apparet. Atq; hæc quidem, quas modo commemoravimus, cades sunt, qua hoc legis præcepto non continentur: quibus exceptis, reliqua omnes prohibentur, siue homicidâ quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cades fit. nam quod ad eos pertinet, qui cadē faciunt, nemo plane excipitur, non divites, non potentes homines, non Domini, non parentes: sed, delectu omni, & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus. Si vero ij spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hac lex pertinet: nec quisquam est tam humilis & abiectâ conditionis homo, quin legis huius vi defendatur. Neq; vero seipsum interficere cupiâ fas est, cum vita sua nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat: ideoque legis huius verbis non ita præscriptum est, Ne alium occidas, sed simpliciter, Ne occidas. sin autem multiplicem cadis faciendâ modum attendimus: nemo est, qui excipiat. non solū enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet, sed consilio, ope, auxilio, vel alia quacumq; ratione id fieri prorsus vetitum est. in quo summa tarditas, stuporque Iudeorum fuit, qui crederent, se hoc præceptum servare, si manus tantum à cade abstinerent. sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legem

spiritualem esse, nempe que non manus solum peccas, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulate se prestare arbitrabantur. nam, ne irasci quidem cuiquam licere, in euangelio traditum est, cum dicat Dominus: Ego autem dico vobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit gehenna ignis. Ex quibus verbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam contineat; qui vero eius iram significationem aliquam dederit, grauiter peccare, at multo grauius, qui non vereatur dure fratrem accipere, & ei conuictum facere. & quidem hoc verum est, si nulla subest irascendi causa. nam ire causa, qua à Deo, legibusque conceditur, ea est, cum in eos animaduertimus, qui nostro imperio potestatiq; parent, si in eis sit culpa: Christiani enim hominis ira non à carnis sensibus, sed à spiritu sancto proficisci debet, cum nos templa sancti spiritus, in quibus Iesus Christus habitat, esse conueniat. Multa præterea sunt à Domino tradita, qua ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa sunt, non resistere malo, sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, prabe illi & alteram: & ei, qui vult tecum in iudicio contendere, & tunnicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & qui eumque te angariauerit mille passus, vade cum illo

Matth. 5.

1. Cor. 6.

Matth. 5.

illo alia duo. Ex his, quæ iam commemorata sunt, animaduertere licet, quam procliuēs sine homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita sunt, quamue multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt. Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt, Parochi est officium, ea diligenter fidelibus tradere. præcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cædes: idque vel plurimis, maximisque sanctarum litterarum testimonijs perspicui potest. usque enim adeo homicidium detestatur Deus in sanctis litteris, ut ab bestijs, Gen. 9. hominum cædis poenam se repetiturum dicat, ac belluam, quæ hominem læserit, occidi iubeat. neque aliam ob causam à sanguine hominem abhorreere voluit, nisi ut omni ratione à nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret. sunt enim homicide humani generis, atque adeo nature hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, vniuersum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius causam is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur. immo vero in Genesi, cum prohibitum sit, hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creauit, in signem Deo iniuriam is facit, quasi que violentas illi manus afferre videtur, qui eius imaginem è medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissime de sanguina-

Pſalm. 13.

rijs hominibus conqueſtus eſt illis verbis; Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem, neque ſimpliciter dixit, Occidit, ſed, Effundunt ſanguinem: qua verba, ad deteſtabilis illius ſcleris amplificationem, immanemq; illorum crudelitatem oſtendendam, protulit. utq; declararet in primis, quam precipites illi diabolico quodam impulſu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Iam vero qua in hoc precepto ſeruanda eſſe Chriſtus Dominus iubet, eo ſpectant,

Matt. 5.

ut pacem cum omnibus habeamus: inquit, enim, cum hunc locū interpretaretur: Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum: & que ſequuntur. Qua ita à Parocho explicabuntur, ut doceat, ſine vlla exceptione omnes charitate complectendos eſſe: ad quam in huius precepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendæ virtus maxime elucet.

i. Ioan. 3.

Cum enim odium hoc precepto aperte vetetur, quoniam qui fratrem ſuum odit, homicida eſt; certe illud conſequitur, ut amoris & charitatis preceptum detur. cumque hac lege de charitate & amore preceptum ſit, cum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, qua charitatem ipſam conſequi ſolent, precepta traduntur. Charitas patiens eſt, inquit

inquit D. Paulus. patientia igitur nobis precipi- 1. Cor. 13.
 tur, in qua nos animas nostras possessuros esse Sal- Luc. 21.
 uator docet. Beneficentia deinde charitatis co- 1. Cor. 13.
 mes est, & socia: quoniam charitas benigna est.
 Benignitatis autem, atq; beneficentiae virtus late
 patet, eiusq; officium in ijs rebus maxime versa-
 tur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias,
 cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nu-
 dos vestiamus; et quo quisq; opis nostra magis in-
 diget, eo in illum plus liberalitatis conferamus,
 haec beneficentiae, & bonitatis officia, quae per se
 sunt illustria, eo sunt illustriora, si inimicis pra-
 stentur: ait enim Saluator: Diligite inimicos ve- Matth. 5.
 stros: benefacite ijs, qui oderunt vos. quod etiam
 Apostolus monet illis verbis: Si esurierit inimi- Rom. 12.
 cus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi: hoc enim
 faciens, carbones ignis congeres super caput eius:
 noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Deni-
 que, si charitatis legē spectemus, quae benigna est:
 omnia, quaecumque ad mansuetudinem, lenita-
 tem, aliasq; id generis virtutes pertinent, officia
 colere, ea lege praescribi intelligemus. At vero
 longe omnium praestantissimum officium, quod
 charitatis plenissimum est, in quo maxime nos
 exercere conuenit, illud est, ut iniurias, quas acce-
 pimus, a quo animo remittamus, atque condone-
 mus: quod ut plane efficiamus, saepe nos diuina lit-
 tera, ut antea dictum est, movent, atque hortan-
 tur; cum non beatos solum eos dicant, qui ita pror-
 sus fa-

sus faciunt: sed errorũ etiam veniam ijsdem à
 Deo datam affirmant. qui vero hoc ipsum facere
 negligunt, aut omnino recusant, illa non consequun-
 tur. Sed quoniã vlciscendi libido hominũ mentibus
 fere insita est, Parochus maximam in eo diligen-
 tiam ponat, necesse est, vt iniuriarũ obliuisci, easq;
 remittere Christianũ hominem oportere, non do-
 ceat solum, sed penitus etiã fidelibus persuadeat.
 Cumq; hac ipsa de re apud sacros scriptores mul-
 ta fiat mentio, eos consulat ad refellendã illorum
 pertinaciam, qui in vlciscendi cupiditate animo
 obstinato sunt, atq; obfirmato. argumẽta in prom-
 ptu habeat, quã illi Patres grauissima, & ad eam
 rem maxime accommodata pie adhibuerunt. Ve-
 rum hac potissimũ tria explicanda sunt. primum
 est, vt, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime
 persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuria preci-
 piam causam non fuisse, quem ipse vlcisci cupit.
 Sic admirabilis ille Iob fecit, qui à Sabais homini-
 bus, à Chaldeis, & à demone grauitèr latus, nul-
 la tamen eorum habita ratione, vt vir rectus,
 & homo admodum pius, recte, pieque ijs verbis
 usus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. Ita-
 que patientissimi illius viri oratione, & exem-
 plo, Christiani homines sibi persuadeant, quod
 verissimum est, omnia, quaecumque in hac vita
 patimur, à Domino, qui iustitia omnis misericor-
 diaque parens est, & auctor, proficisci. Neque
 vero ille nos (quã eius est immensa benignitas) vt

Iob. 1.

inimicos punit, sed uti filios corrigit, & castigat. Nec profecto, si recte animadvertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministerij, & quasi satellites Dei, & quamquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere, tamen, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione adductus Ioseph, fratrum impia consilia, sic David iniurias sibi à Semei illatas a quo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde perinet, quod sanctus Chrysostomus graviter, atque erudite pertractavit, neminem scilicet, nisi à seipso, laedi. nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum via reputent, comperient profecto, nullam se ab alijs iniuriam, aut damnum accepisse. et si enim, quibus ipsi laeduntur, ea extrinsecus eveniunt; tamen si maxime ipsi offendunt, cum animi odio, cupiditate, invidia nefarie contaminant. Alterum est, quod duo precipua commoda complectitur, quae ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti iniurias libenter remittunt. quorum primum illud est, quod aliena debita remittentibus promissit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent. ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur: quoniam, condonandis iniurijs, quodam modo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos,

Gene. 45.

2. Reg. 16.

S. Chry. to.
5. in hom.Quod nemo læditur
nisi à se
ipso.

Matt. 12.

Matth. 5.

bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Postremo, explicanda sunt incōmoda illa, in qua nos tum incidimus, cum iniurias, qua nobis illate sunt, condonare nolumus. Itaq; Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solum peccatum graue esse, sed diuturnitate peccandi grauis inherere. cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem scitiat; illius vlciscendi spe plenus, dies, noctesq; in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, ut numquam à cadis, aut nefaria alicuius rei cogitatione cessare videatur. quo fit, ut is vel nūquam, vel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. quare merito vulnere comparatur, cui telum infixum haeret. Multa praeterea incommoda et peccata sunt, qua hoc vno odij peccato, quasi vinculo quodam iuncta tenentur. ideoq; diuus Ioannes in hanc sententiam ita dixit: Qui fratrem suum odit, in tenebris ambulat, & nescit quo eatur: quia tenebrae obcauerunt oculos eius. itaque sapius labatur, necesse est. Et enim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia existunt, ira, inuidia, obtrectationes, & alia eiusmodi, quibus illi quoq; implicari solent, qui aut cogitatione, aut amicitia iuncti sunt. itaque saepe fit, ut ex vno peccato multa existant. neq; iniuria dicitur, hoc peccatum

1. Ioan. 2.

peccatum esse Diaboli: quanquidem ipse ab initio homicida fuit. *Quamobrem Dei filius Dominus* Ioan. 8.
 noster Iesus Christus cum sibi mortem pharisei
 afferre cuperent, illos à patre Diabolo genitos esse
 dixit. Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris
 huius detestandæ rationes peti possunt, alia quoq;
 remedia, & ea profecto maxime oportuna, san-
 ctarum litterarum monumentis tradita sunt. Ac
 primum omnium remedium, & maximum est,
 Saluatoris nostri exemplum, quod ad imitandum
 nobis proponere debemus. is enim, cum ne mini-
 ma quidem peccati suspicio in eum cadere posset,
 virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci deniq; af-
 fixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis,
 Pater dimitte illis: non enim sciunt quid fa- Luc. 23.
 ciunt. Cuius asperisionem sanguinis, testatur Apo- Heb. 12.
 stolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum
 autem remedium ab Ecclesiastico propositum est,
 ut mortem atque illum iudicij diem recordemur. Eccle. 7.
 Memorare, inquit ille, nouissima tua, & in æter-
 num non peccabis. quæ sententia eodem spectat,
 ac si dicat: Illud sæpe etiam atque etiam cogita,
 breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia talis
 tempore tibi optatissimum erit. & maxime ne-
 cessarium, summam Dei misericordiam impetra-
 re. eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoq; propo-
 nas, necesse est. ita enim fiet, ut immunitas illa ul-
 tiscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad mi-
 sericordiam Dei implorandam nullum aptius, ma-
 ius

ius veremedium inuenias, quam obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

Non mœchaberis.

Quoniam viri, & uxoris vinculum arētissimū est, & nihil vtrique incundius accidere potest, quam intelligere se mutuo quodam & singulari amore diligi; contra, nihil molestius, quam sentire à se debitum et legitimum amorem alio transferri; recte quidem, atque ordine illam, qua hominis vitam à cade tuetur, legem hac, qua de mœchia, siue adulterio est, consequitur ut sanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, vnde magna charitatis vis existere solet, nemo ullo adulterij scelere violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis verbis rem commemoret, qua moderatorem potius desiderat, quam orationis copiam. verendum est enim, ne, dum is late, atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis praescripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, vnde excitanda libidinis potius materia, quam restinguenda illius ratio, emanare solet. Sed quoniam hoc precepto multa continentur, qua praetermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur à Parochis. Eius igitur duplex vis est, altera, qua disertis verbis adulterium vetatur; altera, qua eam sententiam in-

clusam

clusam habet, ut animi, corporisq; castitatem co-
 lamus. *Ut aut ab eo, quod prohibitum est, docendi
 initium sumatur; Adulterium est legitimi tori in
 iniuria, sine alienus, sine proprius ille sit. etenim si
 maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse
 torum violat: si vero solutus vir alienam cognoscat
 uxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur.
 Hoc vero adulterij interdicto omnia prohiberi,
 Divus Ambrosius & Augustinus auctores* D. Aug. q.
sunt, quaecumque inhonesta sunt, & impudica. 71. super
In hanc sententiam hac verba accipienda esse, ex Exodum,
sacris litteris tum veteris, tum novi testamenti Gene. 38.
licet colligere: nam prater adulterium, alia libi-
ditas genera apud Moysen puniuntur. Est Iude Deut. 23.
in Genesi iudicium in nulum suam. Est praeclara
illa in Deuteronomio Moysis lex, ne de filiabus Tob. 4.
Israel vlla esset meretrix. Extat praeerea To-
bia ad filium eiusmodi adhortatio: Attende tibi Eccle. 41.
filii ab omni fornicatione. Ecclesiasticus item,
Erubescite, inquit, à respectu mulieris fornicaria.
In euangelio etiam Christus dominus inquit, de Matt. 15.
corde exire adulteria, & fornicationes, qua coin-
quant hominem. Apostolus vero Paulus hoc vi-
rium saepe multis gravissimisq; verbis detestatur:
Hac est, ait, voluntas Dei sanctificatio vestra, ut 1. Thess. 4.
abstineatis vos à sanctificatione. et, Fugite fornicationem. 1. Cor. 6.
& Ne commisceamini fornicarijs. Fornica- 1. Cor. 5.
tio aut, inquit, et omnis immuditia, aut avaritia, Ephes. 5.
nec nominetur in vobis. et, Neq; fornicarij, neque 1. Cor. 6.
adulteri;

adulteri, neque molles, neque masculorum concubito-
 res regnum Dei possidebunt. Præcipue vero ob
 eam rem adulterium diserte vetitum est, quia
 præter turpitudinem, quæ illi cum alijs intempe-
 rantia generibus communis est, iniustitia quoque
 peccatū non solum in proximum, sed etiam in ci-
 uilem societatem adiunctū habet. Est illud item
 certum, quise à ceterarum libidinum intempe-
 rantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij
 est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulte-
 rij interdicto facile intelligimus, omne impurita-
 tis, & impudicitia genus, quo polluitur corpus,
 prohiberi: immo vero omnem intimam animi li-
 bidinem hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius le-
 gis vis significat, quam spiritualem esse constat,
 tum Christus dominus docuit illis verbis: Audi-
 stis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis:
 Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit
 mulierem ad concupiscendū eam, iam mœchatus
 est eam in corde suo. Hac sunt, quæ fidelibus pu-
 blice tradenda duximus: si tamen ea addantur,
 quæ à sancta Triden. Syn. in adulteros, & eos, qui
 scorta, & pellices alunt, decreta sunt. prætermis-
 s multis alijs, ac varijs impudicitia, et libidinis ge-
 neribus, de quibus priuatim vnusquisq; à Pæro-
 cho admonendus erit, ut temporis, & personarū
 ratio postulat.

Matt. 5.

Trid. Syn.
 ses. 24. c. 8.
 reformat.
 matrim.

Castitas
 vnicuique

Sequitur nunc, ut ita explicentur, quæ iubendi
 vim habent. Docendi igitur sunt fideles, ac vehe-
 menter

menter hortandi, ut pudicitiam, et continentiam pro diuer-
 omni studio colant, mundentque se ab omni inqui- fitate sta-
 namento carnis, & spiritus, perficientes sanctifi- tus neccf-
 cationem in timore Dei. In primis autem admo- fario fer-
 nendi sunt, quamuis castitatis virtus in eorum uanda.
 hominum genere magis eluceat, qui pulcherri- 2. Cor. 7.
 mum illud, ac plane diuinum virginitatis propo-
 situm sancte & religiose colunt, tamen ijs etiam
 conuenire, vel qui calibem vitam agunt, vel ma-
 trimonio iuncti, à vetita libidine puros se & inte-
 gros seruant. Quoniam vero multa à sanctis Pa-
 tribus tradita sunt, quibus docemur domitas ha-
 bere libidines, & coercere voluptates, ea Paro-
 chus studeat populo accurate exponere, atq; in
 hac tractatione diligentissime versetur. Hec
 autem eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione
 consistunt, partim quæ in actione. Quod in co-
 gitatione remedium positum est, id in eo maxi-
 me versatum, ut intelligamus, quanta sit huius
 peccati turpitudine, & perniciēs; qua cognita, faci-
 lior fiet eius detestandi ratio. perniciosum vero
 scelus esse, intelligi ex eo potest; quoniam propter
 hoc peccatum è Dei regno pelluntur, atq; exter-
 minantur homines: quod malorum omnium vl-
 timum est. Et hac quidem calamitas omnium
 scelerum communis est: illud autem huius pec-
 cati proprium: quod, qui fornicantur, in sua ipsi
 corpora peccare dicuntur, ex sententia Apo-
 stoli ita scribentis; Fugite fornicationem: omne 1. Cor. 6.

- enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud iniuriose tractat, cum eius violat sanctitatem. qua de re ad Thessalonicenses ita D. Paulus: Hac est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineteis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes que ignorant Deum. Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, que Christi sunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Nescitis quoniam corpora vestra, membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis: absit. an nescitis quoniam qui adheret meretrici, unum corpus efficitur? Est præterea homo Christianus, ut item testatur, templum spiritus sancti; quod violare nihi aliud est, nisi ab eo spiritum sanctum eicere. In adulterij autem scelere magna inest iniquitas. si enim, ut vult Apostolus, qui matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi seruitutis vinculo ita deuincti, ut vir ad uxoris voluntatem, contraq; uxor ad viri nutum, voluntatemq; se accommodare debeat, certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstri-
- ctans

etum est, disjungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quonia infamia metus & ad ea, qua iusta sunt, vehementer incitat homines, & a vitis magnopere deterret, docebit Parochus adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inurere. nam sacris litteris ita proditum est. *Qui adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Verum huius sceleris magnitudo ex supplicij seueritate facile perspicitur. adulteri enim, lege à Domino in veteri testamento prescripta, obruebatur lapidibus. quin etiam, ob vnius libidinem, non solum qui scelus admisit, sed vniuersa interdum ciuitas, ut de Sichimitis legimus, deleta est. Multa diuina animaduersionis exempla in sacris litteris prodita sunt, qua ad deterrendos à nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, ut Sodoma, & reliquarum finitimarum urbium interitus; Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto, supplicium; Beniamitarum delictio. Qui vero mortem effugiunt, intolerabile tamen dolores, ac poenarum cruciatus, quibus saepe plectuntur, non effugiunt. nam mente caci (qua poena grauissima est) ita fiunt, ut neque Dei, neque fame, neque dignitatis, neque filiorum denique, vitaeque suae rationem habeant: hocque pacto a deo nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue committi eis debeat, & ad nullum fere officij mu-*

Prover. 6.

Leui. 20.

Ioan. 8.

Gen. 34.

Gen. 19.

Num. 25.

Iud. 20.

2. Reg. 11. nus idonei sint. Huius rei exempla à Davide, & Satomone petere nobis licet: quorum alter postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, ut Vriam optime de se meritum morti obtulerit; alter cum se totum in mulierum libidinem profudisset, ita à vera Dei religione sese auertit, ut alienos Deos sequeretur.
- Osc. 4. Aufert igitur, ut Oseas dixit, hoc peccatum cor hominis, saepeq; obcecet.
- Ne viole- Nunc ad ea remedia veniamus, qua in actione
tur casti- consistunt. quorum primū illud est, ut otium ma-
tas, quanta xime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, ut est
cura adhi- apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissi-
benda. mum illud nefaria libidinis scelus præcipites lapsi
Ezec. 16. sunt. Deinde crapula magnopere est vitanda.
- Hier. 5. Saturant eos, inquit Propheta, & mæchati sunt: quoniam venter expletus, ac saturatus, libidinem parit. Hos ipsum illis verbis Dominus significauit; Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate. hoc item Apostolus; Nolite, inquit, inebriari viro, in quo est luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet. quo pertinet illa Christi Domini sententia, Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abste. Multa præterea sunt prophetarum de eadem re voces, ut est apud Iob, Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, qua ex oculorum

lorum aspectu ortum habuerunt. sic David, sic ^{2. Reg. 11.}
 rex Sichen peccavit, hocque item patto senes illi ^{Gene. 34.}
 Susanna & calumniatores deliquerunt. Elegantior ^{Daniel. 13.}
 item ornatus, quo oculorum sensus valde excita-
 tur, occasionem libidini non parvam saepe prabet:
 ideoque Ecclesiasticus monet; *Averte faciem* ^{Eccle. 9.}
tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in
 nimio ornatus studio versentur, non alienū erit, si
 Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat,
 ut eas interdum moneat, obiurgetque verbis,
 qua hoc de genere gravissima Apostolus Pe- ^{1. Pet. 3.}
 trus ita protulit; *Mulierum non sit extrinsecus*
capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti
vestimentorum cultus. D. Paulus item, *Non in* ^{1. Tim. 2.}
tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis,
vel veste pretiosa. multa enim, auro, & margari-
tis adornata, ornamenta mentis, & corporis per-
diderunt. Hoc autem libidinis incitamentum,
 quod è vestium exquisito ornatu existere solet,
 alterum sequitur, quod est turpis obscenique ser-
 monis. nam verborum obscenitate, quasi face
 quadam subiecta, adolescentum accenduntur
 animi. Corruptum enim mores bonos collo-
 quia mala, inquit Apostolus; hocque ipsum cum ^{1. Cor. 13.}
 maxime efficiant delicatiores, & molliores can-
 tus, ac saltationes, ab ijs quoque diligenter cau-
 dum est. quo in genere numerantur item libri ob-
 scene & amatorie scripti: qui ita vitandi sunt, ut
 imagines. que aliquam turpitudinis speciem

- Trid. Cōc. *quae de ijs à sacrosancto Tridentino Concilio pie,*
 fell. 25. in *religiosęq; constituta sunt, ea sanctissime seruentur.*
 decreto de *Hac vero omnia, quae commemorata iam*
 S. imagini- *sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur,*
 bus. *omnis fere libidinis materia tollitur, sed ad illius*
vim opprimendam maxime valent frequens Con-
fessionis, & Eucharistiae usus: tum assidua, ac pia
quidem ad Deum preces, cum elemosynis atque
ieiunio coniuncta. Est enim castitas donum Dei,
 1. Cor. 10. *quod recte perentibus non denegat, nec patitur*
nos tentari supra id, quod possumus. Corpus au-
tem non ieiunijs modo, & ijs praesertim, quae san-
cta Ecclesia instituit, sed vigilijs etiam, pijs pere-
grinationibus, atque alijs afflictationum generi-
bis exercendum est, sensuumque appetitiones re-
 1. Cor. 9. *primenda: in his enim, atque alijs eiusmodi rebus*
maxime cernitur temperantia virtus: in quam sen-
tentiam ad Corinthios ita D. Paulus scribit: Om-
nis, qui in agone contendit, ab omnibus se absti-
net: & illi quidem ut corruptibilem coronam ac-
cipiant, nos autem incorruptam. & paulo post,
 Rom. 13. *Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem*
redigo; ne forte, cum alijs predicauerim, ipse re-
probus efficiar. Et alio loco; Carnis curam ne se-
ceritis in desiderijs.

Non furtum facies.

Veterem

Veterem hunc Ecclesie morem fuisse, ut huius
 praecepti vis, & ratio inculcaretur auditoribus,
 indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum,
 qui ceteros ab ijs vitijs maxime deterrerent, qui Rom. 2.
 ipsi cumulatim reperiiebantur: *Qui enim, inquit, a-
 lium doces, te ipsum non doces? qui praedicas non
 furandum, furaris? Quo doctrina bono non solum
 frequens illorum temporum peccatum corrige-
 bant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliaque
 malorum causas, quae furto commoveri solent. In
 ijs & delictis, & delictorum incommodis, atque
 calamitatibus cum nostra etiam haec aetas mise-
 re versetur; ad exemplum sanctorum Patrum,
 & Christianae disciplinae magistrorum, Parochi
 hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter
 huius praecepti vim, ac sententiam explicabunt.
 Ac primum officium, & diligentiam suam con-
 ferent ad declarandum Dei infinitum amorem
 erga genus humanum: qui non modo illis duo-
 bus interdictis, Non occides, Non mœchaberis,
 quasi praesidijs, & vitam, corpusque nostrum,
 & famam, existimationemque tueatur; sed et-
 tiam hoc praecepto, Non furtum facies, tamquam
 custodia quadam externas res, ac facultates
 munit, atque defendat. quam enim haec verba
 subiectam habent notionem, nisi eam, quam su-
 pra diximus, cum de alijs praeceptis loqueremur?
 vetare videlicet Deum, bona haec nostra, quae
 in eius tutela sint, à quoquam auferri, aut vio-
 lari.*

lari. quod diuina legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficij auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habenda, & referenda gratia, nobis optima ratio proposita est, ut non tantum praecepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum praecepti officium fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc praeceptum, quemadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera, qua furtum vetat, aperte est annunciata; alterius sententia, & vis, qua iubemur benigni, & liberales esse in proximos, in priore occulta est, & inuoluta. de priore igitur prius dicitur; Non furtum facies. In quo illud animaduertendum est, furti nomine non id modo intelligi, cum occulte ab inuito domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra voluntatem scientis domini possidetur, nisi forte existimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per vim, & iniuriam non improbare; cum extet illud Apostoli; Rapaces regnum Dei non possidebunt. quorum omnem rationem, et consuetudinem fugiendam esse, idem scribit Apostolus. Quamquam vero maius peccatum rapina sint, quam furtum, qua, praeter rem, quam alicui adimunt, praeterea vim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non est, quod leuiori hoc furti nomine notatum sit diuina legis praeceptum, non rapina. id enim summa

ratione

I. Cor. 6.

I. Cor. 5.

ratione factum est: quia furtū latius patet, & ad
 plura pertinet, quam rapine, quas tantūmodo illi
 facere possunt, qui potentia, & viribus prestant.
 quamquā nemo non videt, exclusis eiusdem gene-
 ris lenioribus peccatis, grauiora etiam facinora
 prohiberi. Varijs autē nominibus notatur iniusta
 possessio, & vsus rerum alienarum, ex varietate
 eorum, quæ & inuitis, & inscijs dominis auferun-
 tur. nam si priuatum quid priuato adimitur, fur-
 tum dicitur, si surripitur publico, peculatus ap-
 pellatur. plagiatum vocant, si homo liber, vel ser-
 uus alienus in seruitutem abducitur. si vero sacra
 res eripitur, nominatur sacrilegium: quod faci-
 nus maxime nefarium, ac scelestum adeo in mo-
 res inductum est, vt bona, quæ necessario & sa-
 crorum cultui, & ecclesie ministris, & paupe-
 rum vsui pie, ac sapienter fuerant attributa, in
 priuatas cupiditates, perniciosasque libidines
 conuertantur. Sed, præter ipsum furtum, id est
 externam actionem, furandi etiam animus, &
 voluntas, Dei lege prohibetur. est enim spiritua-
 lis lex, quæ animum, fontem cogitationum & con-
 siliorum, inspicit. De corde enim, inquit Dominus
 apud S. Mattheum, exeunt cogitationes mala, ho Matt. 15.
 micidia, adulteria, fornicationes, furti, falsa testi-
 monia. Sed quam graue scelus furtum sit, ipsa na-
 tura vis, & ratio satis ostendit: est enim iusti-
 tie contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nam
 bonorum distributiones, & assignationes, iam

1. Cor. 6.

inde ab initio iure gentium constitutas, diuinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, ut unusquisque, nisi humanam societate tollere velimus, ea teneat, quae ei iure obtigerunt. nam, ut Apostolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et si huius sceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quae furtum consequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconsulto, multa de multis: erumpunt odia: suscipiuntur inimicitiae: existunt interdum acerbissima innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea necessitate, quae diuinitus imposita est omnibus satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? Non enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: quae restitutio, cum quis assueuerit ex alienis locupletari, quantum habeat difficultatem, praeter id, quod unusquisque & ex aliorum consuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Habacuc propheta licet intelligere: inquit enim: *Vae ei, qui multiplicat non sua usquequo, & aggrauat contra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea denumerare sit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixisse satis erit, ad quae, tamquam ad caput, reliqua, quae dicemus, referuntur.*

S. Augu.
epist. 54. ad
Macedo-
nium.

Habac. 2.

vuntur, ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum à scelesto facinore deterrendum, conferet omnem curam ac diligentiam Parochi.

Verum huius generis partes persequamur. De varijs furtorum generibus S. August. lib. 50. homi. 9. & de verbis Apost. sermone 19.

Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas, occupatas, aut adeptas retinent: ait enim S. Augustinus: Si inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Quod si rerum dominus nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda: qua ut restituat, qui adduci non potest, ea re facile probat se vndique ablatum omnia, si possit. Eodem se alligant scelere, qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibent; & vanitatem orationis, horum fraudes vindicabit Dominus. Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces vendunt pro veris, et integris; qui in pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores. est enim in Deuteronomio: Non habebis in sacco diuersa pondera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura: statera iusta, & aqua sint pondera: iustus modus, equusq; sextarius. Est & alio loco: Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona. Furtum etiam apertum est operariorum, & artificum, qui totam & integram mercedem exigunt ab ijs, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec vero distin-

distinguuntur à furibus serui dominorum, verumque custodes infidi; quin etiam eo sunt detestabiliores, quam reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi ob signatum, aut occlusum esse potest. Furtum præterea facere videntur, qui fictis, simulatisque verbis, quine fallaci mendacitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod, vel publicum officium conducti sunt, nullam vel paruum operam nauantes munus negligunt, mercede tantum, ac pretio fruuntur. Reliquam furorum multitudinem, à solerti auaritia, qua omnes pecunia vias nouit, excogitatam, persequi longum est, & ut diximus difficillimum. itaq; de rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicens videtur, si prius monuerit Parochus Christianum populum, ut meminerit illius Apostoli sententia; Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec villo sibi loco patiatnr excidere præceptum hoc: Quaecumq; vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Et illud cogitent perpetuo; Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Rapina igitur patet latius. nam, qui debitam operarijs mercedem non persolunt. sunt rapaces: quos S. Iacobus ad penitentiam inuitat illis verbis: Agite nunc diuites, plorate ululantes in meserijs vestris.

1. Tim. 6.

Matt. 7.

Tob. 4.

Iacob. 5.

stis, qua aduenient vobis. cuius penitentia causam subiungit: Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, qua fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures domini sabbaoth introuit. quod genus rapinarum in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, et apud Tobiam vehementer improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, qua Ecclesia praesidibus, & magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissolunt, vel interuertunt, & ad se transferunt. Huc etiam referuntur feneratorum in rapinis acerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid praeter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, siue pecunia sit, siue quiduis aliud, quod emi, aut aestimari possit pecunia. sic enim apud Ezechielem scriptum est: Usuram, & superabundantiam non acceperit. & Dominus apud Lucam: Mutuum date, nihil inde sperantes. Grauisimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maxime odiosum. hinc illud: Quid feneratori? quid hominem, inquit, occidere? Nam qui fenerantur, bis idem vendunt, aut id vendunt, quod non est. Item rapinas faciunt nummularii iudices, qui venalia habent iudicia, & pretio muneribusque deliniti optimas tenentium, & egentium causas euertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad sol-
uendum

Leuit. 19.

Deut. 24o

Malach. 31

Tob. 4.

Ezech. 18.

Luc. 6.

Catonis

sententia

de qua vi-

de Ambr.

cap. 14. lib.

de Tobia.

uendum, sua vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine rapinarum: quorum etiam delictum grauius est, quod mercatores, illorum destitutionis, ac fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis vendunt omnia carius. in quos illa Dauidis sententia videtur conuenire: Mutuabitur peccator, et non soluet. *Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, que ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? inquit enim Deus: Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. Horum exactionis acerbiteratem, iure rapacitatem, atque adeo rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicuntur, à sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia cōprimunt frumentū, faciuntque ut sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victū, & ad vitā necessarijs: ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Quos, suorū scelerum admonitos, Parochi liberius accusabunt, ac propositas illis peccatis penas explicabunt vberius. Hac de vititiis: nunc ad inssa veniamus: in quibus satisfactio, vel restitutio*
primum

Psal. 36.

Exod. 22.

Prouer. 11.

primum locū habet. peccatum enim non remitti-
 tur, nisi restituatur ablatum: sed quoniam non is
 solū, qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet
 restituere, sed omnes præterea, qui furti partici-
 pes fuerunt, hac lege restitutionis tenentur; ape-
 riendū est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, vel
 restituendi necessitatē effugere non possint. Sunt
 autem plura hominum genera: ac primum est eo-
 rū, qui furari imperant: qui non modo sunt ipsi
 furtorum socij, & auctores, sed etiam in illo furū
 genere teterrimi. Alterū genus par voluntate
 primis, potestate dispar, in eodem tamen furum
 gradu ponendū, eorum, qui cum iubere non pos-
 sint, suasores sunt, atq; impulsores furtorū. Ter-
 tium genus est eorum, qui cum furibus consentiūt.
 Quartum genus est eorum, qui participes furto-
 rum, inde lucrum ipsi etiam faciunt: si lucrum di-
 cendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æ-
 ternis cruciatibus: de quibus sic loquitur David:
 Si videbas furem, currebas cum eo. Quintum ge-
 nus est furum; qui cum furta possint prohibere,
 tantū abest, ut illis occurrant, & obstant, ut eo-
 rum licentiam permittant, atq; concedant. Sex-
 tum genus est eorum, qui cum, et furtum factum,
 & ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem,
 sed etiam se scire dissimulant. Postremum ge-
 nus est, quod omnes complectitur furtorum ad-
 iutores, custodes, patronos, quique illis recepta-
 culum præbent, ac domicilium: qui omnes &
 satisfa-

Psal. 49:

satisficere debent ijs, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer exhortandi sunt. Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec vero etiam ab eadem culpa sunt alieni filij familias, & uxores, qui pecunias à patribus, & viris surripiunt.

De operibus misericordiae per eleemosynas in pauperes.

Iam vero huic praecepto illa subiecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorumque difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officijs subleuemus. quod argumentum quia saepissime, & copiosissime tractandum est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorij Nazanzenzi, & aliorum libris, qui de eleemosyna praclare scripserunt, quibus huic muniri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatem opitulandi ijs, quibus aliena misericordia viuendum est. Sunt vero etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut videlicet re, & opera nostram egentes simus liberales, verissimo illo argumento, quod summo iudicii die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus adducturus, qui eleemosynae officia praeter miserint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in patriam caelestem introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. est utraque Christi domini ore pronuntiata sententia: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum. & Discedite à

Matth. 25.

me maledicti in ignem eternum. Videntur prater-
 ea sacerdotes accomodatis illis ad persuadendum
 locis: Date, & dabitur vobis. Proferent Dei pro-
 missum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne
 cogitari quidem potest. Nemo est, qui reliquerit
 &c. qui non accipiet centies tantum nunc in tempo-
 re hoc, & in seculo futuro vitam eternam. Adij-
 cient illud, quod a Christo Domino dictum est; Fa-
 cite vobis amicos de mammona iniquitatis: &c,
 cum defeceritis, recipiant vos in aeterna taberna-
 cula. Huius vero necessarii muneris partes expo-
 nent, ut qui largiri non possunt egentibus, quo vi-
 tam sustentent, saltem commodent pauperi, iux-
 ta Christi Domini prescriptum. Mutuum date, ni-
 hil inde sperantes. Atque huius rei felicitatem bea-
 tus David expressit: Iucundus homo, qui misere-
 tur, et commodat. Est autem Christiana pietatis,
 nisi sit aliunde facultas bene merendi de ijs, qui-
 bus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi
 etiam otii causa, labore, opera, ac manibus ea qua-
 rere, quibus inopium indigentiam leuare possint, ad
 id omnes suo exemplo hortatur in epistola ad Thef-
 salonicenses. Apostolus illis verbis: Ipse enim sci-
 tis, quemadmodum oporteat imitari nos. Item ad
 eosdem: Operam detis, ut quieti sitis, & ut vestrum
 negotium agatis, & operemini manibus vestris, sic-
 ut praecepimus vobis. Et ad Ephesios: Qui fura-
 batur, iam non furetur: magis autem laboret ope-
 rando manibus, quod bonum est, ut habeat unde

Luc. 6.

Marc. 10.

Luc. 16.

Luc. 6.

Psal. III.

2. Theff. 3.

1. Theff. 4.

Ephes. 4.

tribuat necessitatem patienti. Est etiam frugalitati consulendum, parcendumq; bonis alienis, ne ceteris graues, aut molesti simus, qua temperantia sanequam elucet in omnibus Apostolis, sed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud est ad

1. Thess. 2.

Thessalonicenses: Memores estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: nocte, & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, predicauimus in uobis euangelium Dei. Atque idem alio loco Apo-

2. Thess. 3.

stolus; In labore, & fatigatione nocte, & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Sed ut ab uniuerso hoc genere nefariorum facinorum abhorreat fidelis populus, Parochis à prophetis petere, & à reliquis diuinis libris sumere par erit detestationem furtorum, & rapinarum, & horribiles minas à Deo propositas eis, qui illa scelera

Amos 8.

committunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terra, dicentes, quando transibit mensis, et uenundabimus merces, & sabbatum, & aperimus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas? Sunt in eadem sententia multa apud Hieremiam, in Prouerbijs, et apud Ecclesiasticum. Nec vero dubitandum est, quin hac malorum semina, quibus malis opprimitur hac atas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verum ut assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, et mendicos,
quod

quod ad alteram huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, que beneficia, & largis, et in hac, & in altera vita daturum se Deus pollicetur. Sed quia non desunt, qui etiam se furtis excusent, admonendi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus, immo vero futurum, ut illa purgatione non modo non leuetur peccatum, sed mirum in modum augetur. Ecce, nobilium hominum non ferenda delicta, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmant, non cupiditate, aut auaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuenda causa amplitudinis familia, & maiorum suorum, quorum existimatio, ac dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est; simulque demonstrandum, vnam esserationem conseruandi, & amplificandi opes, & copias, maiorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si eius præcepta seruarint; quibus contemptis, fundata, & optime constituta opes evertuntur; reges ex regio solio, & summo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines, & qui summo in odio illis fuerunt, diuinitus vocantur. Incredibile est, quantopere his succenseat Deus. cuius rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei verba: Principes tui, infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituum fortis Israel; Eheu

Isa. 1.

3

consolabor super hostibus meis, & vindicabor de
 inimicis meis, et conuertam manum meam ad te,
 & excoquam ad purum scoriā tuam. Non de-
 sunt, qui non iam illam afferant causam splendo-
 ris, & glorie, sed victus, & vite commodiorem
 facultatem, & elegantiam. qui refellendi sunt,
 docendiq; quam impia sit eorum & actio, & ora-
 tio, qui ullam commoditatem anteferant Dei vo-
 luntati, & glorie; quam, negligendo eius prae-
 cepta, offendimus mirandum in modum. et si quo
 potest esse in furto commoditas, quod summa in-
 commoda consequantur? Super furem enim, in-
 quit Ecclesiasticus, est confusio, & penitentia.
 Sed fac esse, ut cum illis non agatur incommode:
 dedecorat fur diuinum nomen: repugnat eius
 sanctissima voluntati: salutaria ipsius praecepta
 contemnit. quo ex fonte omnis error, omnis im-
 probitas, omnis fluit impietas. Quid, quod au-
 dire licet interdum fures, qui nihil se eo peccare
 contendunt, quod detrahant aliquid locupleti-
 bus, & copiosis hominibus, qui ea detractione ni-
 hil damni faciant, ne sentiant quidem? misera sa-
 ne, & pestifera defensio. Putat alius satisfac-
 tionem suam accipi debere, quod eam furandi
 consuetudinem cepit, ut non facile possit ab illa
 mente, & actione desistere: qui nisi audierit A-
 postolum dicentem; *Qui fur abatur, iam non fu-
 retur; velit, nolit, etiam consuetudinem capiet
 aeternorum suppliciorum.* Nonnulli sunt, qui ex-
 cusant

Eccle. 5.

Ephes. 4.

cufant se, occasione data, alteri aliquid ademisse.
 est enim illud tritum sermone proverbium; Fu-
 res qui non sint, fieri occasione. qui hac ratione
 sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum
 esse pravis cupiditatibus. Nam si continuo est re-
 persciendum id, quod libido persuaserit; quis mo-
 dus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorū? Turpif-
 sima igitur est illa defensio, vel summa potius in-
 temperantia, & iniustitia confessio. nam qui di-
 cit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccan-
 di occasionem; idem propemodū fatetur, se sem-
 per, oblata occasione, peccaturum. Sunt, qui fura-
 ri se dicant ulciscendi causā, quod ab alijs eadem
 iniuria sint affecti. quibus ita respondendum est:
 primum nemini licere iniurias persequi: deinde
 non posse quemquam rei suae iudicē esse: tum mul-
 to minus concedi, ut poenas ab alijs repetant eo-
 rum, quae alijs in eum peccauerunt. Postremo, qui
 dam furtum satis illa ratione defensum, tectumq;
 arbitrantur, quod, cum sint ere alieno oppressi,
 aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dis-
 soluant. quibuscum ita agendum est, nullum esse
 grauius as alienum, & quo magis prematur hu-
 manum genus, quam debitum illud, cuius in diui-
 na precatōe quotidie meminimus; Dimitte no-
 bis debita nostra; quare illud insanissimi hominis
 esse, plus velle Deo debere, id est plus peccare, ut,
 quod debet hominibus, dissoluat; multoque pra-
 estare, conijci in carcerem, quam mandari suppli-

Matth. 6.

cij inferorum semper in die: longe etiam esse grauius, Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officij diligentissimi, facile poterunt occurrere, ut aliquando habeant populum sectatorem bonorum operum. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

Iacob. 3.

Quantam non modo utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius & precepti explicatio, & officij admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis verbis: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. & idem: Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: ecce quantus ignis, quam magnam siluam incendit. & que sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primum latissime patere hoc lingue vitium: quod etiam illa Propheta sententia confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficisci mala innumerabilia, cum saepe maledicti hominis culpa facultates, fama, virtus, anime salus amittatur, vel eius, qui leditur, quod contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur; vel eius, qui ledit, quod prauo pudore, & falsa cuiusdam existima-

Psal. 115.

simulationis opinione deterritus, adduci non possit, ut illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc lo-
 comonendi fideles erunt, ut quātas possunt maxi-
 mas Deo gratias agant de hoc salutarī praecepto
 non dicendi falsi testimonij; quo non solum ipsi alijs
 iniuriam facere vetamur, sed etiam hac obediē-
 tia ab aliorū iniuria prohibemur. Verum hoc prae-
 cepto eadem ratione, & via progrediendum est,
 qua in ceteris progressi sumus, ut videlicet ani-
 maduertatur in eo duae leges; altera prohibens, ne
 falsum dicatur testimonium; iubens altera, ut, simu-
 latione, fallacijsq; sublatis, dicta, & facta nostra
 simplici veritate metiamur. Cuius officij Aposto-
 lus Ephesios illis verbis admonuit: Veritatem fa- Ephes. 4.
 cientes in charitate, crescamus in illo per omnia.
 Sed prior huius praecepti pars habet hanc ratio-
 nem, ut, quamvis nomine falsi testimonij signifi-
 cetur quidquid in bonam, vel in malam partem
 de altero constanter dicatur, siue in iudicio, siue
 extra iudicium, tamen praecipue prohibeatur il-
 lud testimonium, quod in iudicio, falso dicitur à
 iurato. iurat enim per Deum testis, quod ita testi-
 ficantis, & diuinum nomen interponentis oratio
 plurimum fidei habet, & ponderis. itaque pericu-
 losum est hoc testimonium, iccirco praecipue pro-
 hibetur. iuratos enim testes, nisi exceptionibus le- Deut. 19.
 gitimis excludantur, aut eorum sit aperta impro-
 bitas, atque peruersitas, ne index quidem ipse po-
 test reycere, praesertim cum extet iussum diuina Matth. 18.
 legis.

legis, ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Sed ut praeceptum fideles plane intelligant, docendierunt, quid significet hoc, proximi, vocabulum in quem falsum testimonium dicere minime licet. Est autem proximus, ut ex

LUC. 10.

Christi Domini doctrina colligitur, quicumque eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos iussu Dei, ac Domini nostri diligere oporteat. quin etiam, quia sibi quisque, quadam ratione proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere; quod qui committant, sibi ipsi notam muerentes ignominiae, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam ledunt, cuius sunt membra: quomodo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent ciuitati:

S. Augu. li.
1 de ciuit.
Dei ca. 20.

ita enim est apud sanctum Augustinum; Nec recte intelligentibus poterat videri, non esse prohibitum, ut aduersus se ipsam quisquam falsus testis assisteret, eo quod in praecepto additum fuit, Contra proximum tuum. Sed non ideo, si aduersus se ipsum quisque, falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum, quando regulam diligendi proximi à semet ipso dilector ac cepit. Verū quia prohibemur proximum ledere falso testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peierando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ac religione coniunctus sit,

fit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & vanitati, multo minus periurio studendum est. Quare sanctus Augustinus de mendacio ad Crescentium docet, ex Apostoli sententia, mendacium in falsis testimonijs numerandum esse, etiam si in cuiusquam falsa laude dicatur. Nam locum illum tractans, Invenimur autem & falsi testes Dei, si testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Falsum, inquit, testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad eius laudem videtur pertinere, mentiatur. Saepissime vero etiam contingit, ut, qui alteri fauet, oblit alteri. certe errandi causa affertur iudici, qui interdum falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statuit, & iudicare cogitur. Nonnumquam etiam fit, ut, qui ob falsum alicuius testimonium causam iudicio vicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua victoria, assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quodcumque concupierit, peruenire. Est vero id & ipsi testi grauissimum, qui & ab eo, quem iur eiurando subleuarit, et adiunxit, falsus, & periurus agnoscitur: & ipse, quod ei est sententia succedit scelus, quotidie maiore executionem & consuetudinem capit impietatis & audacie. Pro igitur testium vanitas, mendacia, & periuria prohibentur; sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, cognatorum, & procuratorum,

S. Aug. ca.
12. 13. li. de
mendacio.

1. Cor. 15.

ratorum, aduocatorum, & omnium denique, qui iudicia constituunt. Postremo vetat Deus omne testimonium non modo in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alterius incommodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Leuit. quo loco haec praecepta iterantur, his verbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. vt nemini dubium esse possit, quin a Deo omne mendacium hoc praecepto eiectum condemnetur. quod apertissime testatur Dauid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Psal. 5:

Detrectationis vitium quam detestabile.

Prohibetur autem hoc praecepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido, et consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quam multa, & quam grauis & incommoda, & mala nascantur. Hoc vitium maledice, & contumeliose dicendi occulte in alterum, passim improbant diuinae litterae. Cum hoc, inquit Dauid, non edebam. & Sanctus Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec vero praecepta solum sacrae litterae, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. nam et Aman, confictis criminibus a deo incidit in Iudaos Assuerum, vt is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exemplis sacra historia: quorum commemoratione, sacerdotes operam dabunt, vt fideles a rei improbitate deterreant. Vt autem peccati huius

Psal. 10.
Iacob. 4.

Est. 13:

vis,

vis, quo de altero detrahatur, omnino perspicia-
tur, sciendum est, non tantum adhibenda calumnia
offendi hominum existimationem, sed et augendis,
amplificandisque criminibus: & si quid occultius
ab aliquo commissum sit, quod ubi rescriptum fue-
rit, graue, aut turpe sit ad famam, eam rem qui, v-
bi, quando, quibus non necesse sit, perungari, is
obrectator, & maledicus iure dicitur. Verum to-
tius obrectationis nulla capitalior est, quam eorum
qui catholica doctrina eiusque, praeceptoribus obre-
ctant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrina-
rum, & errorum magistros extollunt laudibus.
Nec vero ab horum hominum numero, & culpa
seuunguntur, qui detrahentibus, & maledicenti-
bus hominibus patefacientes aures, non reprehen-
dunt obrectatores, sed illis libenter assentiuntur.

Detrahere enim vel detrahentem audire, scri-
bunt sancti Hieronymus, & Bernardus, utrum
damnabilius sit, non facile constat. non enim es-
sent, qui detraherent, si non adessent, qui detra-
hentes audirent. In eodem genere sunt, qui
suis artificijs distrahant homines, & inter se com-
mutant, manopereque ferendis discordijs dele-
ctantur; ut summas coniunctiones, ac societates
sint sermonibus dirimentes amicissimos viros ad
immortales inimicitias, & ad arma compellant.

Hanc pestem sic detestatur Dominus: Non eris
criminator, neque susurro in populo. Tales e-
rant multi ex consiliarijs Saulis, qui eius vo-
luntate

S. Hic, in
epistol. ad
Neopolit.
circa finem.
S. Ber. li. 2.
de considera-
tione ad
Eugen. in
fine.

Leuit. 19.
1. Reg. 24.
& 26.

Isa. 5.

Pfal. 140.

1. Reg. 18.]

Matth. 22.

Marc. 12.

luntatem à Davide alienare, & in illum, regem incitare conabantur. Peccant deniq³ in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditijs, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorū gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut est apud Prophetam, Malum bonum, & bonum malum. quos ut arceamus, & pellamus à consuetudine nostra, monuit nos David illa oratione: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quamquam enim isti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocēt, qui, vel laudandis eius peccatis, afferunt ipsi causam perseuerandi in vitijs, quamdiu vixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, qua ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. sic Saul, cum Davidem furori & ferro Philistaeorū obycere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis verbis. Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi uxorem: tantūmodo esto vir fortis, et preliare bella Domini. Sic Iudei insidiosa oratione Christum dominum sunt affati; Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Longe autem perniciosior oratio est amicorū, affinium, & cognatorū, qua ad eos interdum viuntur assentatorie, qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu; dum affirmant nullum esse tum eis à morte periculum; dum latum, & hilarem esse iubent,

iubent, eumq; à peccatorum confessione, tamquã à tristissima cogitatione deterrent; dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorũ periculorum, in quibus maxime versatur. Quare fugiendam est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo grauidamno quisquam affici possit. Plenissimum vero impietatis est mendacium, cum quis in religionem, vel de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos vocant, & alijs huius generis contumelijs. Præterea ioco, vel officij causa fallere mendacio, ut si nemo in illo vel damnum, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignũ est: ita enim nos Apostolus admonet: Deponentes mendacium, loquimini veritatem. Nam in eo est ad frequens, grauiusq; mendacium magna procliuas; & ex iocosis mendacijs capiunt homines mentiendi consuetudinem, unde veniunt in opinionem, non esse veraces. quamobrẽ, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habent iurare perpetuo. Postremo, priore parte huius præcepti similitudo repudiatur: nec modo quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt. tam enim verba, quam facta, nota, ac signa quadam sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusque: ob eamq; causam Dominus sæpe Pharisæos arguens, hypocritas appellat. Est hæc de priore præcepti lege, quæ ad vetandum spectat.

Eph. 4.

Nunc

De iustitia
vnicuique
inviolabi-
liter mini-
stranda.

Rom. 14.

Acto. 7.

Acto. 16.

Deut. 1.

Iosu. 7.

Nunc explicemus, quid in altera iubeat Domi-
nus. Pertinet autem hæc præcepti vis, & ratio ad
id, ut iuste, & ex legibus forensia iudicia exer-
ceantur, neue occupent homines, & usurpent iu-
dicia. Non enim fas esse alienū seruum iudicare,
ut scribit Apostolus, ne, re, & causā incognita,
sententiam ferant. quo in vitio fuit sacerdotum, et
scribarum consilium, qui de sancto Stephano iudi-
carunt. quod item peccatū fuit magistratus Phip-
lippensium: de quibus inquit Apostolus; Casos nos
publice indemnatos, homines Romanos, mise-
runt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt.
Ne condemnent innocentes, aut nocentes absol-
uant, ne pretio, aut gratia, re odio, aut amore mo-
ueantur. Sic enim Moses seniores admonet, quos
populi iudices constituerat: Quod iustum est, iu-
dicare, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit
distantia personarum: ita paruum audietis, ut
magnum, nec accipietis cuiusquam personam,
quia Dei iudicium est. De reis autem, et fontibus,
vult eos Deus verum confiteri, cum ex iudicij for-
mula interrogantur. est enim testimonium, ac
predicatio quedam, illa confessio laudis, & gloria
Dei, ex ipsius Iosue sententia, qui Achan ad veri
confessionem adhortatus inquit: Fili mi da glo-
riam domino Deo Israel. Sed quoniam hoc præ-
ceptum testes potissimum attingit, de his etiam
à Parocho diligenter agendum erit. nam præ-
cepti vis ea est, ut non solum prohibeat falsum
testimo.

testimonium, sed verum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus veri testimonij; quod sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam testimoniorum veritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa sancti Augustini sententia: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non vult; hic, quia nocere desiderat. Licet vero interdum verum tacere, sed extra iudicium, nam in iudicio, ubi testis legitime interrogatur à iudice, vera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne sua memoria nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt patroni caussarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores. Illi igitur opera ac patrocínio suo non deerunt necessarijs hominum temporibus, & egentibus benigne subuenient: tum iniustas caussas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec aulent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & opera sua, illa iure, & a quo metiantur. Petitores vero, & accusatores monendi sunt, ne cuiquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti periculum iniquis criminationibus creent. Iustum hoc denique diuinitus descriptum est pijs omnibus, ut in congressibus, & colloquijs vere
semper,

II. q. 3. cap.

Quisquis.

semper, & ex animo loquantur, nihil dicāt, quod
 alicuius existimationi possit officere, ne de illis
 quidem, à quibus ladi se, & exagitari intelligunt,
 cum illud propositū habere debeant, sibi cum illis
 eam necessitudinem, & societatem inter cedere,
 ut membra sint eiusdem corporis. Ut autem le-
 bentius hoc mendaciy vitium caueāt fideles, pro-
 ponet eis Parochus summam huius sceleris mise-
 riam, ac turpitudinē. nam in sacris litteris, men-
 daciy pater demon dicitur, quod enim demon in
 veritate non stetit, mendax est, & mendaciy pa-
 rens. Adiunget ad eyciendum tantum flagi-
 tium ea mala, quae mendaciū consequuntur: &
 quoniam sunt innumerabilia, fontes, & capita in-
 commodorum, & calamitarum commonstrabu:
 ac primum in quantam cadat D:i offensionem,
 quantumue eius odium incurrat homo vanus, &
 mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo lo-
 co; Sex sunt, quae odit Dominus, & septimum de-
 testatur anima eius, oculos sublimes, linguam
 mendacem, manus effundentes innoxium sangui-
 nem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes
 veloces ad currendum in malum, proferentem
 mendacia, testem fallacem: & quae sequuntur.
 Quis igitur ei praestet incolumitatem, qui in in-
 signi odio sit apud Deum, quo minus gravissimis
 afficiatur supplicijs? Deinde quid impurius, aut
 facilius, ut sanctus inquit Iacobus, quam in eadem
 lingua, qua benedicimus Deum, & Patrem, ma-
 ledicere

Ioan. 8.

Prouer. 6.

Iacob. 3.

ledicere homines, qui ad imaginem, & similitudi-
 nem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem foramine
 emanet dulcem, & amaram aquam? Quae enim
 lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat,
 postea, quantum in ea est, eum ignominia afficit,
 ac dedecore, mentiendo. quare sit, ut à caelestis bea-
 titudinis possessione mendaces excludantur. Cum
 enim in hunc modum quereretur à Deo David; Do- Psalm. 14.
 mine quis habitabit in tabernaculo tuo? respondit
 spiritus sanctus; Qui loquitur veritatem in cor-
 de suo, qui non egit dolum in lingua sua. Maxi-
 mum vero etiam illud in mendacio incommodum
 est, quod fere est insanabilis is animi morbus.
 Cum enim peccatum, quod, inferendo falso cri-
 mine, aut proximi fame, & existimationi obtre-
 ctando, commissum sit, non remittatur, nisi ca-
 lumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat
 iniuriarum; id autem difficile fiat ab hominibus,
 primo, ut antea monuimus, pudore, & inani qua-
 dam dignitatis opinione deterritis: qui in eo pec-
 cato sit, hunc additum esse aeternis inferorum
 poenis, dubitare non possumus. neque enim quis-
 quam speret, se calumiarum, vel obrectationis
 veniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat, de
 cuius dignitate, & fama aut publice in iudicio,
 aut etiam in privatis, & familiaribus congressi-
 bus aliquid detraxerit. Præterea, latissime patet
 hoc detrimentum, & in ceteros diffunditur: qua
 vanitate, & mendacio fides, ac veritas tolluntur,

arctissima vincula societatis humana: quibus sublatis, sequitur summa vita confusio, ut homines nihil à demonibus differre videantur. Docebit porro, vitandam esse loquacitatem, Parochus: cuius vitacione & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio mendacij: à quo loquaces sibi haud facile temperare possunt. Postremo ijs illum errorem eripiet Parochus, qui se in vanitate orationis excusant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicit id, quod verissimum est, prudentiam carnis, mortem esse. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & angustijs Deo confidant, neq; ad artificium mentiendi confugiant. nam illi, qui vtuntur perfugio, facile declarant, se sua magis nuti prudentia, quam in Dei providentia spem ponere. Qui causam sui mendacij conferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus se ipsos ulcisci, neq; malum malo compensandum esse, sed potius vincendum in bono malum: quod si etiam fas esset, hanc referre gratiam, nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento; esse autem id gravissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui afferunt humana natura imbecillitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officij preceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueuerunt, ut dicit

Rom. 8.

Rom. 12.

ut dent operã, ut contrariam consuetudinem capi-
 piant vere loquendi, præsertim cum, qui usu, &
 consuetudine peccant, grauius delinquant, quam
 ceteri. Et quoniam non desunt, qui se tegant excu-
 satione ceterorum hominum, quos passim menti-
 ri, & peierare contendunt, hac ratione illi ab ea
 opinione deducendi sunt, non esse imitandos ma-
 los, sed reprehendendos, & corrigendos: cum au-
 tem ipsi mentimur, minus auctoritatis in repre-
 hensione, & correctione alterius nostram habere
 orationem. Alios se ita defendentes, quod vera di-
 cendo, sæpe incommodo sint affecti, sic refellent sa-
 cerdotes, esse illam accusationem, non defensionem;
 cum sit officium Christiani hominis, quam-
 uis potius facere iacturam, quam mentiri. Restãt
 duo genera eorum, qui se in mendacio excusent;
 alteri, qui dicant, se ioci causa mentiri; alteri, se
 idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec
 emerent, nec venderent, nisi mendacium adhibe-
 rent. utrosque à suo errore Parochi auertere de-
 bebunt. Ac superiores quidem à vitio abducent,
 & docendo quantum eo in genere peccandi con-
 suetudinem augeat usus mentiendi, & illud in-
 culcando, omnis otiosi verbi reddendam esse ra-
 tionem: proximos autem hos acerbius etiam obiur-
 gant; quorum in excusatione grauior insit il-
 lorum ipsorum accusatio, qui præferant, se mini-
 me illis Dei verbis fidem, et auctoritatem tribue-
 re; *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam* Matth. 12.
Matt. 6.

eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

Non concupisces domum proximi tui: nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

In his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem fere constitui, qua cetera præcepta seruentur. Nam quod his verbis præscriptum est, eo spectat, vt, si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortalis gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, sabbathum colet, id est quiete perpetua fruatur, maioresque venerabitur: neminem denique neque re, neque verbis, neque villo alio modo ledet. Nam stirps, ac semen malorum omnium est praua concupiscentia; qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in ijs, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, vel separatim, vt commodius sibi videbitur, ea tractare: sin autem Decalogi interpretandi mu-

nus susceperit, demonstrabit, quæ sit horum duo-
 rum præceptorum dissimilitudo, quidvæ una con-
 cupiscentia ab altera differat: quam differentiam
 libro quæstionum in Exodum D. August. de-
 clarat. Nam ex ijs altera solum spectat, quid utile
 sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidi-
 nes, & voluptates. Si quis igitur fundum, aut do-
 mum concupiscit, is lucrum potius, & quod utile
 est, consecratur, quam voluptatē: si vero alienam
 uxorem appetit, non utilitatis, sed voluptatis cu-
 piditate ardet. Verum horum præceptorum du-
 plex fuit necessitas, altera, ut sexti, septimiq; præ-
 cepti sententia explicaretur. nam et si quodam na-
 tura lumine intellectum est, aliena uxoris potius-
 de cupiditatem prohiberi, vetito adulterio; nam
 si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen
 pleriq; ex Iudæis, peccato obcecati, in eam opinio-
 nem adduci non poterant, ut crederent, id a Deo
 prohibitum esse: imo vero, lata, & cognita hac
 Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profi-
 tebantur, in eo errore versati sunt: id quod ani-
 madvertere licet ex illo Domini sermone apud Matth. 5.
 sanctum Mattheum; Audistis, quia dictum est
 antiquis; Non mœchaberis: ego autem dico vobis:
 & quæ sequuntur. Altera est horum præcepto-
 rum necessitas, quod aliqua distincte, explicate-
 que vetantur, quæ sexto, & septimo explicate non
 prohibebantur. nam, exempli causa, septimum
 præceptum prohibuit, ne quis iniuste concupiscat
 aliena,

aliena, aut eripere conetur. hoc autem vetat ne
 ullo modo quis concupiscat, et si iure, legeque asse-
 qui id possit, ex cuius adeptione proximo dam-
 num importari videat. Sed illud in primis, ante-
 quam ad precepti explicationem veniamus, fide-
 les docendi erunt, nos hac lege non ad id solum in-
 stitui, vt cupiditates nostras cohibeamus; sed
 etiam Dei erga nos pietatem, quae immensa est,
 cognoscamus. nam cum superioribus legis pra-
 ceptis nos quibusdam quasi praesidijs munisset, ne
 quis nos ipsos, aut nostra violaret, hoc adiun-
 xit pracepto, illud maxime providere voluit, ne
 appetitionibus nostris nos ipsi lederemus: quod
 facile futurum fuit, si omnia cupere, atque opta-
 re liberum nobis, atque integrum esset. hac igitur
 non concupiscendi lege praescripta, illud a Deo
 prouisum est, vt cupiditatum aculei, quibus ad
 perniciosam quaque incitari solemus, huius legis vi
 quodammodo excussi, nos minus urgeant, manusque
 propterea temporis spatium nos molestam illam cu-
 piditatum sollicitudine liberati, ad ea praestanda
 pietatis, & religionis officia habeamus, quae ip-
 si Deo multa, maximaque debemus. Neque
 id solum hac lex nos docet, verum etiam illud o-
 stendit, legem Dei eiusmodi esse, quae non exter-
 nis solum munerum functionibus, sed etiam in-
 timo animi sensu seruanda sit: hocque inter diui-
 nas, & humanas leges interest; quod haec
 tantum externis contenta sunt; illa vero, quo-
 niam

niam animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem, atque, integritatem requirunt. Est igitur diuina lex, quasi speculum quoddam, in quo natura nostra vitia intuemur. quamobrem dixit Apostolus; *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces.* Rom. 7. Cum enim concupiscentia, id est peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhereat, ex hoc agnoscimus, in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solas potest peccati sordes eluere. Habent autem haec singula praecepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid vetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi vim atinet, ne quis forte arbitretur, concupiscentiam illam, quae vitio caret, aliquo modo vitium esse, ut concupiscere spiritum aduersus carnem, vel expetere iustificationes Dei in omni tempore, id quod David summopere cupiebat; Parochus doceat, quae concupiscentia illa sit, quam huius legis praescripto fugere oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam esse commotionem quandam, ac vim animi, qua impulsivi homines, quas non habent, res incundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt: ut a hac concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus; aut cum frigemus, si calefcere; aut contra, cum

Galat. 5.
Psal. 118.

calemus, si frigescere cupimus. & quidem recta haec concupiscendi vis, Deo auctore, nobis à natura insita est: sed primorum parentum nostrorum peccato factū est, ut illa natura fines transiliens, vsque adeo deprauata sit, ad ea concupiscenda saepe incitetur, quae spiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam haec vis, si moderata est, suisque finibus continetur, saepe etiam non mediocres utilitates praeberet. nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quae maxime cupimus. oratio enim cupiditatis nostra interpretis est. quod si recta haec concupiscendi vis abesset, non tam multae preces essent in Ecclesia Dei. efficit praeterea, ut chariora sint nobis Dei munera. quo enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res est, atque incundior, cum eam adepti sumus: tum vero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi vim prohibitam esse. & quamquam D. Paulus concupiscentiam peccatum esse dixit; id in eam tamen sententiam accipiendum est, in quam Moyses locutus est, cuius ille testimonium affert id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. nā illa carnis concupiscentiā vocat in epistola ad Galat. Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis. Naturalis igitur illa cupiditatis vis

Rom. 7.

Exod. 20.

Galat. 5.

vis, & moderata, qua fines suos non egreditur, non vetatur, multoq; minus spiritualis illa recte mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitatur, qua carni repugnant. ad hanc ipsam enim sacra littera nos adhortantur: Concupiscite Sap. 6. sermones meos. & Transite ad me omnes, qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto non Eccle. 24. ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet: sed usus pravae cupiditatis, qua carnis concupiscentia, & peccati fomes vocatur, ac, si animi assensionem adiunctam habeat, semper in vitijs numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiscendi libido vetita est, quam carnis concupiscentiam Gal. 5. vocat Apostolus, illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur. Hec cupiditas damnata est, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera. de quibus ita Apostolus, 1. Cor. 10. Non sumus, inquit, concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt; vel quia, et si res natura sua mala non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo in genere sunt ea, quæ ne possideantur, Deus aut Ecclesia prohibet: non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omnino nefas sit. qualia olim in veteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ, Domi-

Deut. 7. nus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causam hæc cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam, quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa, quæ cum aliena sint, ea concupiscere vetat diuina lex. rerumque eiusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauisimis numeratur, cum illis concupiscendis animi præbetur assensus. nam tum peccatum natura existit, cum post malarum cupiditatum impulsus animus rebus prauis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat: id quod D. Iacobus, cum peccati originem, & progressionem ostendit, illis verbis docet, Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupisces; hæc verba ad eum sensum referuntur, ut nostras cupiditates à rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque umquam satiatur, ut scriptum est, Auarus non implebitur pecunia: de quo ita est apud Isaiam. *Ve, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copularis. sed ex singularum vocum explicatione facilius intelligetur huius peccati foeditas, & magnitudo. Quare Parochus docebit, domus vocabulo non locum modo, quem incolimus, sed vniuersam be-*

Iacob. 1.

Ecclef. 5.

Isa. 5.

redi-

reditatem significari, ut ex diuinorum scripto-
rum usu, consuetudineque cognoscitur. In Exo- Exod. i.
do scriptum est; Obstetricibus à Domino domos
esse adificatas. sententia eo spectat, ut illarum fa-
cultates ab eo auctas esse, atque amplificatas in-
terpretemur. Ex hac igitur interpretatione ani-
maduertimus, hac præcepti lege vetitum nobis
esse, ne diuitias auide expetamus, neque alienis
opibus, potentia, nobilitati inuideamus, sed sta-
tu nostro, qualis qualis ille sit, siue humilis, siue
excelsus, contenti simus. Aliena deinde glo-
ria appetitionem vetitam esse, intelligere debe-
mus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod
vero sequitur, Non bouem, non asinum; id osten-
dit, non solum, que magna sunt, ut domus, no-
bilitas, & gloria, ac cum aliena sint, concupiscere
nobis non licere, sed etiam parua, qualia illa sint,
siue animata, siue inanimata. Sequitur dein-
ceps; Neque seruum. quod intelligendum est tam
de captiuis, quam de reliquo genere seruorum,
quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non
debemus. liberos vero homines, qui voluntate
seruiunt, vel mercede conducti, vel amore, ob-
seruantiæque impulsæ, nullo modo neque verbis,
neque spe, neque pollicitationibus, neque præmijs
quis corrumpere, aut sollicitare debet, ut eos
deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: immo
vero, si ante id tempus, quo se in illorum famu-
latu fore promiserant, ab illis recesserint, huius
præcepti

praecepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino reuertantur. Quod autem in praecepto mentio sit proximi, id eo pertinet, ut hominū vitium demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiusmodi, quae secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quae in parte amicitiae ponitur, ab amore ad odium cupiditatis vitio, traducitur. Hoc vero praeceptum ij minime violant, qui res, quas proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut iusto pretio emunt. ij enim non modo proximum non laedunt, sed valde adiuvant, cum ei pecunia maiori commodo, vsuiq; futura sit, quam res illa, quas ipse venditat. Hanc de re aliena non concupiscenda legē altera sequitur, quae prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. quae lege concupiscendi libido non ea quidem tantū prohibita censetur, quae adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, quae affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit. eo enim tempore, cum repudij permittebatur libellus, illud facile euenire poterat; ut, quae ab vno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet. at hoc Dominus vetuit: ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur; aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita praeberent, ut eam ob causam quadam quasi necessitas viris imponeretur illas repudiandi. nunc vero granius est peccatum, cum mulierem, etiam si a viro repudiata sit, alteri in matrimonium

monium ducere non liceat, nisi marito mortuo. itaq; qui alterius uxorem concupiscit, facile ex vna in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulteriū admittere cupiet. atq; hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. neq; enim has item concupiscere licet, cum i, qui hac pacta rescindere student, violenti sanctissimum fidei fœdus. & quemadmodū, quæ alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic, quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxorem appetere. Si vero quis mulierem, quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neq; si in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonio habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem arburarentur; ille certe, qui eo animo est, eiusmodi præcepti legem violare non videtur.

Gene 12.
20.

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alterā præcepti rationem debet; quæ in eo consistit, ut, si diuitiæ affluant, cor non apponamus, easq; pietatis, & diuinarum rerum studio abicere parati simus, & in subleuandas pauperū miseras libenter pecuniam erogemus, si desint facultates, egestatē a quo, & hilari animo

Remedia
aduersus
noxias cō-
cupiscen-
tias.
Psal. 61.

fera-

Marth. 6.

feramus. & quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restringuemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque desipientia, in sacris litteris, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, et fideli populo tradere. Hac item lege praecipitur, ut ardenti studio, summamque cupiditate optemus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maxime est, ut nos singulari quodam modo sancti efficiamur, animumque nostrum sincerum atque ab omni labe purum, integrumque conseruemus, & exerceamus nos in iis mentis ac spiritus officiis, quae corporis repugnant sensibus; horumque edomitibus appetitionibus, ratione, ac spiritu disce, rectum vita cursum teneamus; quia praeter ea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique praebent, eorum vim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorem restringendum, plurimum etiam hoc potest, si, quae incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum vero illud incommodum est, quod, quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis ac potestas. quamobrem monuit Apostolus; Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius. Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident: ita, si iisdem succum

Rom. 6.

succumbimus, Dominum à regno suo expellimus,
 & in eius locum peccatum introducimus. Alterum
 præterea incommodum est, quod ab hac con-
 cupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia pecca-
 ta manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioannes, Iacob. 3.
 Omne, inquit, quod est in mundo, concupiscentia^{1. Ioan. 2.}
 carnis est & concupiscentia oculorū, et superbia
 vita. Tertium incommodum in eo est, quoniam re-
 ctum animi iudicium his cupiditatibus obscura-
 tur. homines enim ijs cupiditatum tenebris obca-
 cati, honesta, & præclara putant omnia, quacun-
 que ipsi concupiscunt. Opprimitur præterea concu-
 piscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à
 magno illo agricola Deo insitum est. sic enim apud
 D. Marcū scriptum est: Alij sunt, qui in spinis se- Marc. 4.
 minantur: hi sunt, qui verbū audiunt, & erumna
 sæculi, & deceptio diuularū, & circa reliqua con-
 cupiscentie introeuntes, suffocant verbum, & si-
 ne fructu efficitur. Iam vero, qui præ ceteris hoc
 cupiditatis vitio laborant, quosque propterea Pa-
 rochus ad colendum hoc præceptum diligentius
 cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non hone-
 stis delectantur, aut qui ludis immoderate abu-
 tuntur: mercatoresq; item, qui rerum penuriam
 annonæque caritatem expetunt, atq; ut agrefe-
 runt, ut alij præter ipsos sint, qui vendant, aut e-
 mant, quo carius vendere, aut vilius emere ipsi
 possint: qua in re item peccant, qui alios egere
 cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lu-
 crentur.

crentur. Peccant etiam milites, qui bellum expectant, ut furari ipsis liceat: medici item, qui morbos desiderant: iure consulti, qui caussarū, litiumque vim, copiamq; concupiscunt: rum artifices, quæstus auidi, omnium, quæ ad victum, cultumq; pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere graviter ipeccant, qui aliena laudis gloriæque auidi, atq; appetentes sunt, non sine aliqua fama alterius obtreptione, idq; præsertim, si, qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretij homines sunt: fama enim & gloria, virtutis, atque industria, non ignavia, aut inertia, premium est.

DE ORATIONE.

IN OFFICIO, & munere Pastoralis cum primis necessaria est ad salutem fidelis populi, præceptio Christiana precatationis; cuius vim, ac rationem multos necesse est ignorare, nisi pia, & fidei Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid à Deo, & quo modo orandum sit. Omnes autem necessaria precatationis numeros continet divina illa formula, quam Christus dominus Apostolis, & per illos, eorumque successores, omnibus deinceps, qui Christianam religionem suscipere, notam esse voluit, cuius verba, atque sententias sic animo ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeant.

mus. Vt autem in hac oratione suppeditet
Parochis facultas instituendi fideles auditores;
quæ magis oportuna visa sunt, hic proposuimus,
sumpta ab ijs scriptoribus, quorum eo in genere
doctrina, & copia maxime laudatur: nam reli-
qua, si opus fuerit, Pastores ex eisdem fontibus
haurire poterunt.

De necessitate orationis.

Primum igitur docendum est, quam sit ora-
tio necessaria: cuius præceptum non solum consilij
caussa traditum est, sed etiam necessary iussivum
habet. quod à Christo Domino declaratum est Luc. 18.
illis verbis; Oportet semper orare. Hanc orandi
necessitatem ipsa, etiam illo Dominica precatio-
nis quasi præmio, ostendit Ecclesia; Præceptis
salutaribus moniti, & diuina institutione for-
mati, audent dicere. Itaque cum esset neces-
saria precatio Christianis hominibus, & illud à Luc. 11.
discipulis ipse rogatus esset; Domine doce nos o-
rare; præscripsit eis orandi formam Dei filius, &
spem attulit impetrationis eorum, quæ postula-
rent: & ipse documentum fuit precatationis, quæ
non solum utebatur assidue, sed etiam in ea per- Luc. 6.
noctabat. cuius deinde officij, ijs, qui se ad Iesu
Christi fidem contulissent, Apostoli præcepta tra-
dere non destiterunt. nam sancti & Petrus, & 1. Pet. 3. 4.
Ioannes, de ea diligentissime pios admonent: & 1. Ioan. 3. 5.
eius rationis memor Apostolus pluribus locis 1. Thefl. 5.
Christianos hortatur ad salutarem orandineces- Philip. 4.
sitatem.

*sitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, & corpus tuendum necessarijs, ut ad precationē confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam & indigentia nostra interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cum nihil cuique debeat Deus; reliquum profecto est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus; quas preces tamquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cum quadam esse constet, quæ nisi eius adiumento non liceat impetrare. Habent enim sacræ preces præstantem illam virtutem, quæ maxime demones eiciuntur. Est enim quoddam demoniorum genus, quod non eicitur nisi ieiunio, & oratione. Quare magnam sibi adiungunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non solum honesta, sed etiam assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit S. Hieronymus, scriptum est, *Omni petenti datur, ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis. petite ergo, & accipietis.**

Matt. 17.

Hieron. in
ca. 7. Mat.
Luc. II.
Ioan. 16.

De utilitate Orationis.

Habet autem hæc necessitas incundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos. quorum copiam sument Pastores à sacris scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo. nos

ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tēpori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam religionis argumentū oratio, qua in diuinis litteris thymiamati comparatur. Dirigatur enim, inquit Prophe- Psal. 140
 ta, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profite- mur, quem honorum omnium auctorem agnoscimus, & predicamus; in quem solum spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque praesidium, atque perfugium habemus. Huius fructus illis etiam verbis admonemur; Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Sequi- Psal. 49
 tur fructus amplissimus, & iucundissimus orationis, cum à Deo preces audiuntur: est enim, ex S. Augustini sententia, cali clavis oratio. Nam ascendit, inquit, precatio, et descendit Dei misera- tio. licet alta sit terra, altum caelum: audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta vis est, tanta utilitas, ut ea re caelestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat spiritum sanctum: & fidei assequimur conseruationem, & incolumitatem, & uitationem peccatorum, & diuinum patrociniū in tentationibus, & ex Diabolo victoriam. omnino inest in precatōne singularis gaudij cumulus. quam- obrem sic loquebatur Dominus; Petite, & acci- Ioan. x6
 pietis.

Isa. 58.

Isa. 65.

S. August.
ser. 53. de
verbis Do-
mini.

pietis, ut gaudium vestrum sit plenum. Nec vero, quin huic petitioni praesto sit, & occurrat Dei benignitas, vllus relictus est dubitandi locus. quod multa comprobant diuina scripturae testimonia, quae, quia sunt in promptu, illa modo apud Isaiam exempli causa attingemus: Tunc enim inquit, innocabis, et Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. & rursus: Eritque ante quam clamet, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego exaudiam. Exempla autem eorum, qui Deum exorauerunt, quia propemodum sunt & infinita, & posita ante oculos, omittimus. At interdum fit, ut quae petimus, à Deo non impetremus. ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostrae Deus; vel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur; vel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus: immo vero fortasse supernacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. Quaedam enim, inquit sanctus Augustinus, negat propitius Deus, quae concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, ut a deo remisse, ac negliger orems, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit oratio, mentis ascensus ad Deum: si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere precationis verba funduntur; quo modo inanem huius orationis sonitum, Christianam precationem esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostra non obsequitur

sequitur voluntati; cum vel ipsi nolle id nos, quod
petimus, pene probemus, nostra negligentia &
ignoratione precatationis; vel postulemus ea, quae
nobis sunt obfutura. Contra vero scienter, ac di-
ligenter petentibus multo plus tribuitur, quam à
Deo postulauerint. quod & Apostolus testatur
in epistola ad Ephesios; & illa prodigi filij simili. Ephes. 3.
tudine declaratur; qui praclare secum actum ef- Luc. 15.
se existimaturus fuit, si in loco mercenarij famu-
li eum habuisset pater. & si recte cogitantibus,
non solum postulanti bus nobis cumulat gratiam
suam Deus, non modo munerum copia, sed etiam
celeritate tribuendi. quod ostendunt diuina lit- Plal. 9.
terae, cum illa vtuntur loquendi formula; Deside-
rium pauperum exaudiuit Dominus. intimis e-
nim, & tacitis egentium studijs, ne expectata
quidem eorum voce, Deus occurrit. Accedit eo
etiam ille fructus, quod orando animi virtutes &
exercemus, & augemus, maxime vero fidem. vt
enim rite illi non orant, qui fidē Deo non habent:
Quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quem non Roma. 10.
crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo
maiorē, ac certiorē fidem habent diuina cu-
ra, & prouidentia; quae potissimum id requirit à
nobis, vt ad se de ijs, quae nobis opus sunt, referen-
tes, omnia postulemus. Possēt vero Deus non pe-
tentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis
omnia dilargiri, quo modo & animantibus ratio-
nis expertibus cuncta suppeditat ad vsus vitæ
Mm 3 necessa-

necessarios; sed beneficentissimus parens vult à filijs innocari: vult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: vult, impetratis ijs, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiam charitas; nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum vtilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: & ut amantes colloquio & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pii homines, quo sapius Deo facientes preces, et eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas preces affecti lacrima, ad eum amandum, & colendum incendantur ardentius. Propterea nos hac uti vult exercitatione preces, ut flagrantem petendi studio quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratia celestis auxilio deferamur, nostra opera nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hac tamquam orationis arma contra naturam nostram hostes acerrimos: inquit enim sanctus Hilarius: *Aduersus Diabolum, armaque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est.* Praclarum præterea illum orationis fructum

Etum assequimur, quod, cum proclives simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenita, patitur, se nostris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentia voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus. Postremo ex sancti Hieronymi sententia, ira diuina resistit oratio. itaque sic ad Moysen locutus est Deus; Dimitte me: cum quidem poenas eum ab illo populo petere volentem, precibus impediret: nihil enim est, quod eque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas, & queretardet, & renocet à furore, ac preces piorum hominum.

S. Hier. in cap. 7. Ierem. super illud, Non obstitas mihi. Exod. 32.

De partibus, & gradibus orationis.

Exposita necessitate, & utilitate Christiana preceationis, scire praterea oportet fidelē populū, quot, & quibus partibus ea constet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere testatur Apostolus; qui in epistola ad Timotheum cohortans ad pie, sancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat. Obsecro, inquit, pri- 1. Tim. 2.
mum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quod vero subtilis quedam est harum differentia partium; si eius explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulens
inter

S. August.
epist. 59.
quæst. 5.

Psal. 49.

inter ceteros S. Hilarium, & Augustinum. Sed quoniam due sunt precipue partes orationis, postulatio, & gratiarum actio; à quibus, tamquam à capite, manant relique: minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut, cultum ei, ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficijs, quibus assidue ab eius benignitate ornatur, & augemur, gratias agamus. Utramque hanc, maxime necessariam, partem orationis, Deus ipse pronunciauit ore Davidis, illis verbis; Inuocame in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuina liberalitatis, ac bonitatis, quis ignorat, modo summam hominum egestatem, & miseriam intuetur? Quam vero sit propensa Dei voluntas in genus humanum, quam effusa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocumque oculos conijcimus, quocumque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuina beneficentia, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod à Dei largitate profectum non sit? & si omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis, quid est, quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusq; officij, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum alius alio est altior, atque perfectior.

Ue

Vigetur fidelis populus non solum oret, sed etiam
 optime fungatur illo munere orationis, proponent
 ei Pastores summam, perfectamq; orandi ratio-
 nem, & ad eam, quam diligentissime poterunt,
 hortabuntur. Sed quinam est optimus orandi
 modus, & summus precationis gradus? nempe is,
 quo pii, & iusti homines utuntur; qui freti vera
 fidei stabili fundamento, quibusdam optima men-
 tis, orationisq; gradibus in illum locum perue-
 niunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immen-
 sam benignitatem, ac sapientiam contemplari
 possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt,
 se & quidquid petierint in presentia, & illam in-
 explicabilem bonorum vim consecuturos esse,
 qua pollicitus est Deus largiturum se ijs, qui di-
 vinum auxilium pie, & ex animo implorarint.
 His, quasi duabus alis, elata in calum anima, ar-
 denti studio peruenit ad Deum; quem omni gra-
 tiarum & laudum honore prosequitur, quod sum-
 mis ab eo beneficijs affecta sit; tum vero singulari
 adhibita pietate, ac veneratione, quasi filius vni-
 cus charissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubi-
 tanter exponit. Quem precandi modum, effun-
dendi voce, exprimunt diuina littere. inquit enim
 Propheta; Effundo in conspectu eius orationem Psal. 141.
 meam, & tribulationem meam ante ipsum pro-
 nuncio. Quae vox eam vim habet, ut nihil reti-
ceat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad
orandum venit, sidenter confugiens in sinu aman-
Am s tissimi

Pfal. 61.

Pfal. 54:

S. Aug. En
chir. ca. 7

tissimi parentis Dei. ad id enim nos doctrina celestis hortatur illis verbis; Effundite coram illo corda vestra: & Iacta super Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradum significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion; Quod fides credit, spes & charitas orat. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, qua mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere, sed, propter intermortuas vires, summamque fidei imbecillitatem, se altius à terra tollere non possunt: verum tamen sua peccata recognoscetes, & eorum conscientia, ac dolore cruciari, humiliter, ac demisse, ex illo maxime longinquo loco penitentes, scelerum à Deo veniam, & pacem implorant, horum oratio suam obtinet locum apud Deum. nam eorum preces audiuntur, immo vero huiusmodi homines liberalissime misericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam vos. ex horum hominum numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad calum tollere non auderet, exijt tamen, inquit, è templo magis iustificatus, quam pharisæus. Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, verum tamen, diuina benignitate exiguum illorum natura lumen accendente, vehementer excitantur ad studium cupiditatemque veritatis; quam ut doceantur. summis precibus petunt. qui si manent in voluntate,

Matth. 11.

Luc. 18.

tate,

tate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur. Quod exemplo Cornelij Centurionis Acto. 10. comprobatum videmus. nemini enim, id ex animo petenti, clausa sunt fores diuine benignitatis. Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorum non penitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sepe à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseuerare; qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare horum oratio à Deo non auditur. 2. Mach. 9. sic enim de Antiocho scriptum est; Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus. Quare vehementer hortandi sunt, qui in gravi illa miseria versantur, ut, abiecta peccandi voluntate, vere & ex animo se conuertant ad Deum.

De ijs quæ petenda sunt.

Sed quoniam in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicitur; satis hic erit fideles uniuerse illud admonere, ut, quæ iusta, Matth. 20. quæue honesta sint, à Deo petant homines; ne, si, contra quam deceat, aliquid postularint, illo responsorepellantur; Nescitis, quid petatis. Ioan. 15. Quid, quid autem recte optari potest, petere licet. quod illa Domini uberrima promissa testantur; Quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis. omnia enim se concessurum pollicetur. quare primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam

regre

regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studium, desideriumq, referatur. Deinde cupiemus ea, quae cum Deo nos maxime coniungant: quae vero nos inde seungat, aut causam aliquam afferant disunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostrā remouenda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum, & perfectum bonum, quo modo reliqua, quae dicuntur bona, & optanda sint, & à parente Deo postulanda. Nam haec corporis quae vocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, diuitiae, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam saepe dant peccato, (quae re fit, ut non omnino pie, aut salutariter petantur) erit illa petitio his praescribenda finibus, ut haec vita commoda postulentur necessitatis causa. quae precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus petere, quae & Iacob, & Salomon postularunt. ille

Gene. 28. enim in hunc modum, Si dederis mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum,

Prouer. 30. erit mihi dominus in Deum. Salomon his verbis; Tribue tantum victui meo necessaria. Cum vero nobis Dei benignitate suppeditetur ad victum, & ad cultum, par est, vos illius Apostoli cohortationis recordari; Qui emunt tamquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo tamquam non utantur: praeterit enim figura huius mundi. Item;

Psal. 61. Diuitia si affluant, nolite cor apponere. quarum fructum, & usum tantummodo nostrum esse, sed
ita, ut

ita, ut cum ceteris communicemus, ab ipso doctore Deo didicimus. si valemus; si reliquis externis & corporis bonis abundamus; eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & facilius Deo inservire possimus, & proximo omnia eius generis commo- dare. Ingenij autem bona, & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrina, petere non licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloria, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione, aut conditione optandum, querendum, postulandum est, quem- admodum ante a diximus, id Dei gloria est, et deinceps omnia, quae summo illi bono coniungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenus dicemus in explicatione petitionum.

Pro quibus orandum sit.

His autem cognitis, quae petenda sint, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem, & gratiarum actionem: quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis. nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque (quod amoris officium est) pro eo facere oporteat. nam eo perinet illa Apostoli cohortatio; Obsecro fieri orationes pro 1. Timo. 2. omnibus hominibus. Qua in oratione primum petenda sunt, quae salutem animae complectuntur, deinde

deinde qua corporis. debemus autem hoc precationis officium primum Pastoribus animarū tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur.

Colof. 4. scribit enim is ad Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostium sermonis. quod item facit ad Thessalonicenses. Est prater ea in Actis Apostolorum, Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro. Cuius etiam officij a D. Basilio in libris de moribus admonemur: pro ijs enim orandum esse, inquit, qui præsint verbo veritatis. Secundo loco pro principibus nos precari oportet ex eiusdem Apostoli sententia, quanto enim publico bono principibus pijs, & iustis utamur, nemo ignorat. itaq; rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsint. Extant exempla sanctorum hominū, quibus monemur, ut pro bonis etiam, pijsque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum: quod diuinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt se inferiorum suffragijs indigere.

Insuper prater ea Dominus precari pro persecutibus, & calumniantibus nos. Illud etiam S. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinem ab Apostolis pro ijs, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, & vota faciendi, ut infidelibus donec ut fides: ut idolorum cultores ab impietatis errore liberentur: ut Indei discussa animorum caligine, lucem veritatis accipiant: ut haeretici redeuntes ad sanitatem, catholica doctrina

prae-

Matth. 5.
S. August.
epist. 107.
ad Vit. &
li. 2, de bo.
no perfe-
uer, ca. 23.

præceptis erudiantur: ut schismatici, à qua desciverunt sanctissima parentis Ecclesie communione, cum ea iterum vera charitatis nodo iuncti copulentur. *Quantam autem vim habeant preces pro huiusmodi hominibus factæ ex animo, constat, tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie, ereptos à potestate tenebrarum transferi Deus in regnum filii charitatis suæ, & Col. r. ex vasis iræ, facit vasa misericordiæ. in quo plurimum valere piorum obsecrationem, nemo, qui qui recte sentiat, dubitare potest. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorii liberentur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt. qua de re satis dictum est, cum de sacrificio Missæ loqueremur. In ijs autem, qui peccare dicuntur ad mortem, vix quidquam precibus, votisque proficitur. Verumtamen est Christiana charitatis, & precari pro illis, & lachrymis contendere, an eis possint reddere peccatum Deum. Execrationes vero sanctorum hominum, quibus in impios utuntur ex patrû sententia, constat esse vel prædictiones eorû, quæ illis euentura sunt, vel adhibitæ contra peccatû, ut, salvis hominibus, peccati vis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro divinis eius, immortalibusq; beneficijs, quibus & semper affecit, & quotidie afficit humanû genus. Maxime autem fungimur hoc munere gratiarum actionis sanctorum omnium causa, quo in officio singulares Deo*

Deo laudes tribuimus, & eorum victoria, & triumpho, quem de omnibus & intimis, & externis hostibus eius benignitate deportarunt. Huc pertinet prima illa pars Angelica salutationis, cum ea ad precandum utimur: *Aue Maria, gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.* Nam Deum summis et habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quod sanctissimam virginem omni caelestium donorum munere cumulauit; ipsique virgini: singularem illam gratulamur felicitatem. Iure autem sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam & implorationem sanctissimae Dei matris adiunxit, quia pie atq; suppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum, bonaq; tum ad hanc, tum ad aeternam vitam necessaria impetraret. Ergo nos exules, filij *Euae*, qui hanc lachrymarum vallem incolimus, assidue misericordia matrē, ac fidelis populi aduocatam innuocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaque hac prece opem & auxilium implorare, cuius & praestantissima merita apud Deum esse, & summam voluntatem iuuandi humanum genus, nemo, nisi impie & nefarie, dubitare potest.

Quis orandus sit.

Deum autem orandum esse, & eius nomen innuocandum, ipsa loquitur natura vis, insita in hominum mentibus, non solum tradunt diuina litera,

*ra, in quibus licet audire imperantem Deum, In-
 uoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres* Psal. 49.
*personas intelligi oportet. Secundo loco confugi-
 mus ad auxilia sanctorum, qui in celo sunt: qui-
 bus etiam preces esse faciendas, ita certum est in
 Ecclesia Dei, ut pijs nulla de eo dubitatio possit ac-
 cidere. que res quia separatim suo loco est expli-
 cata eo & Parochos, & ceteros transmittimus.
 sed ut tollatur omnis error imperitorum, opera-
 pretium erit docere fidelem populum, quid inter-
 sit inter hanc inuocandi rationem. non enim eo-
 dem modo Deum, & sanctos imploramus. nam
 precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel liberet
 à malis: à sanctis autem, quia gratiosi sunt apud
 Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant,
 ut nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus.
 hinc duas adhibemus precandi formulas, modo
 differentes. ad Deum enim proprie dicimus, Mi-
 serere nobis, Audi nos: ad sanctum, Ora pro no-
 bis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione
 petere à sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt
 enim maxime misericordes. itaque precari possu-
 mus eos, ut, conditionis nostræ miseria permoti,
 sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iu-
 uent. Quo loco illud maxime cauendum est om-
 nibus, ne, quod Dei proprium est, cuiquam præ-
 terea tribuant: immo vero, cum ad imaginem san-
 cti alicuius quis dominicam orationem pronunciat,
 etiam sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, si-
 uatam sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, si-*

bique postulet ea, qua Dominica orationis forma
la continentur, & sui denique sit interpret, & de-
precator ad Deum. nam eos hoc fungi officio do-
Apocal. 8. cuit sanctus Ioannes Apostolus in Apocalypsi.

De præparatione adhibenda.

Eccle. 18. Est in diuinis litteris; Ante orationem præ-
para animam tuam, & noli esse quasi homo, qui
tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cum be-
ne orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a
precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti
inter sit, quo quisque animo Deo preces faciat, tra-
dent Parochi vias precationum pijs auditoribus.
Primus igitur gradus ad orationem erit, vere
humilis, ac demissus animus, scelerum quoque
recognitio: quibus sceleribus intelligat, qui ad
Deum accedit, sed non modo dignum non esse,
quiquidquam impetret à Deo, sed qui ne in eius
quidem conspectum veniat oraturus. Huius
preparationis sepiissime mentionem faciunt diui-
na littera, que & illud loquuntur; Respexit in o-
rationem humilium, et non spreuit preces eorum.
Eccle. 35. item; Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.
Sed occurrent Pastoribus eruditis loci innume-
rabiles, qui in eam sententiam conueniant: quam
obrem plurimum non necessaria commemoratio-
ne super sedemus, tantum vero, qua alias astigi-
mus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita
ad hanc rationem, duo illa exempla prætermi-
temus. Publicanus est ille notissimus, qui longe
consi-

consistens, oculos humo tollere non audebat. Est
 etiam mulier illa peccatrix, qua dolore commota, Luc. 7.
 lacrymis pedes Christi Domini perfudit. ut ergo,
 quantum afferat orationi pondus humilitas Chri-
 stiana, declarauit. Sequitur angor quidam in re-
 cordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris
 sensus ob eam causam, quod dolore non possumus:
 quorum utrumque, vel certe alterum, nisi a pe-
 nitente adhibeatur, uenia impetrari non potest.
 Sed quia sunt quadam scelera, qua maxime ob-
 stant, quo minus in precatone Deus postulationi
 nostre concedat, ut cedes, & illata vis, manus ab-
 stinenda sunt ab hac crudelitate, & uolentia.
 de quo facinore sic Isaia ore loquitur Deus: Cum Isa. 1.
 extenderitis manus uestras, auertam oculos meos
 a uobis: & cum multiplicaueritis orationem,
 non exaudiam: manus enim uestrae sanguine ple-
 nae sunt. Fugienda est ira, ac dissidium, qua ma-
 gnopere etiam impediunt, ne preces audiantur.
 de quibus est illud Apostoli; Volo uiros orare in 1. Tim. 2.
 omni loco, tenentes puras manus sine ira, & di-
 sceptione. Videndum est praeterea, ne nos impla-
 cabiles cuiquam praebeamus in iniuria: nam sic Mar. 11.
 affecti Deum precibus adducere non poterimus,
 ut nobis ignoscat. Cum enim stabitis, inquit ipse,
 ad orandum, dimittite, si quid habebitis; & si Matth. 6.
 non dimiseritis hominibus, nec pater uester di-
 mittet uobis peccata uestra. Cauendum quoque
 est, ne durissimus, et inhumani e gentibus. nam in Prou. 21.

Jacob. 4.
1. Pet. 5.

Proue. 28.

Matth. 21.

S. August.
fermo. 36.
de verbis
Domini.
Rom. 10.

eiusmodi homines illud dictum est: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de superbia? quae quantopere Deum offendat, testis est illa vox, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio facta iniuria, non caedis, non iracundiae, non illiberalitatis in pauperes, non superbiae, non despicientiae diuinae orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi uenia petatur. Est uero ad hanc quoque preparationem animi, fides necessaria; quae si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum docuit ipse Christus Dominus, Omnia, inquit, quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus de uerbis Domini: Si fides fecit, oratio perijt. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, ut fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex contrario ostendit: Quo modo inuocabunt, in quem non crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quae preces fundit: preces faciunt, ut omni dubitatione

bitatione sublata, stabilis, ac firma sit fides. In
 hanc sententiam sanctus hortabatur Ignatius S. Ignati.
epif. 10 ad
Heronem.
 eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio
 esse animo in oratione: Beatus est, qui non du-
 bitauerit. Quare ad impetrandum quod ve-
 lumus a Deo, maximum pondus affert fides &
 certa spes impetrandi. quod monet sanctus Iaco- Iaco. 1
 bus; Postulet in fide, nihil hæsicans. Multa
 sunt, quibus nos considerare oportet in hoc officio
 precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta vo-
 luntas, ac benignitas, cum iubet nos se patrem ap-
 pellare, ut eius nos esse filios intelligamus. Est
 prope infinitus numerus eorum, qui Deum exo-
 rauerunt. Est summus ille deprecator, qui no-
 bis semper præsto est, Christus Dominus, de quo 1. Ioan. 23
 sic est apud sanctum Ioannem; Si quis peccau-
 rit, aduocatum habemus apud patrem Iesum
 Christum iustum, & ipse est propitiatio pro pec-
 catis nostris. item Paulus Apostolus Iesus, qui Rom. 8.
 mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad
 dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.
 item ad Timotheum: Unus enim Deus, vnus & 1. Timot. 23
 mediator Dei, & hominum homo Christus Ie-
 sus. tum ad Hebraeos: Unde debuit per omnia fra- Heb. 2.
 tribus assimilari, ut misericors fieret; & fidelis
 pontifex ad Deum. Quare etsi nos indigni su-
 mus, qui impetremus, tamen optimi dignitate in-
 terpretis, ac deprecatoris Iesu Christi sperare, &
 magnopere considerare debemus, nobis omnia, qua

per illum rite petierimus, concessurum Deum.
 Denique nostra auctor est precationis spiritus
 sanctus: quo duce preces nostras audire necesse
 est. Accepimus enim spiritum adoptionis fi-
 liorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. qui
 quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiam no-
 stram adiuvat in hoc orandi munere: immo ve-
 ro, inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenar-
 rabilibus. Quod si qui titubant interdum, nec
 se satis esse firmos in fide sentiunt; utantur illa
 voce Apostolorum; Domine adauge nobis fi-
 dem: & ceteri illius, Adiuua incredulitatem
 meam. Sed tum maxime & fide, & spe vigen-
 tes, omnia à Deo optata consequemur, cum ad ip-
 sius Dei legem, ac voluntatem, omnem mentem,
 actionem, & orationem nostram conformabimus.
 Si manseritis, enim inquit, in me, & verba mea
 in vobis manserint, quodcumque volueritis,
 petetis, & fiet vobis. quamquam ad hanc im-
 petrandi à Deo omnia facultatem, in primis
 necessaria est, ut antea diximus, obliuio iniu-
 riarum, & beneuolentia, ac benefica voluntas in
 proximos.

Quæ ratio in orando requiritur.

Maxime autem refert, quo modo sacris pre-
 cibus utamur. nam etsi precatio bonum est salu-
 tare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime pro-
 deest: quod enim petimus, sæpe non assequimur, ut
 Iacob. 4. sanctus inquit Iacobus, ob eam causam, quia
 male

male petimus. Ergo docebunt Parochi fidele populum, quæ sit optima ratio petendi, & priuatim, ac publice orandi. quæ præcepta Christiana orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina. Est igitur orandum in spiritu, & veritate. nam celestis Ioan. 4.
 pater tales querit, qui adorent eum in spiritu, & veritate. orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. à qua spirituali precandiratione vocalem non excludimus: verumtamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ à vehementi animo proficiscitur, obsecrationi: quam Deus, cui patent occulta hominum cogitationes, audit, etiam si non ore proferatur. 1. Reg. 1.
 Auduit Anna, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, flentem orasse, & tantum labia mouentem. Oravit hoc Psal. 26.
 modo David: inquit enim: Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. Huiusmodi exempla in diuinis libris passim legentibus occurrunt. Habet autem vocalis oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat. quod ad Probam scripsit sanctus Augustinus hoc modo: Nonnumquam verbis & alijs signis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsi acrius excitamus. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, & pietate, verbis efferre sententiam. nam exultante animo letitia, par etiam est, linguam exultare. & vere decet nos eumulatum illud sacrificium

cium facere & anima, & corporis. quem Aposto-
lorum orandi morem fuisse, ex Actis, & ex Apo-
stolo multis locis cognoscimus. Sed quoniam di-
plex precandi ratio est: priuata, & publica: priua-
te orationis pronuntiatione utimur, ut intimum
studium, & pietatem adiuet; in publica, qua ad
incitandam fidelis populi religionem instituta
est, certis, stasque temporibus lingua officio su-
perfederi nullo modo potest. Hanc vero spi-
ritu orandi consuetudinem, propriam Christia-
norum hominum, infideles minime colunt: de
quibus ita licet Christum Dominum loquentem
Matth. 6. audire: *Orantes nolite multum loqui, sicut eth-
nici faciunt: putant enim, quod in multiloquio
suo exaudiantur. nolite ergo assimilari eis: scit
enim pater vester, quid opus sit vobis, ante
quam petatis eum. Cum autem prohibeat lo-
quacitatem; longas tamen preces, qua à vehe-
menti, ac diuturno animi studio proficiantur,
tantum abest, ut reiiciat, ut etiam suo exemplo
nos ad eam rationem cohortetur, qui non modo
noctes in precatione consumpsit, sed ter eundem
Luc. 6. sermonem repetijt. Tantum igitur statuen-
dum est, inani verborum sono minime exorari
Deum. Nec vero ex animo orant hypocritae:
Matt. 26. à quorum nos consuetudine deterret Christus
Dominus in hanc sententiam: Cum oratis, non
Matth. 6. eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis,
& in angulis platearum stantes, orare, ut vide-
antur*

antur ab hominibus. amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito; & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest; quod non satis est ingredi, sed praterea occludi oportet, ne quid irrumpat, vel insuat in animas extrinsecus, quo precationis integritas violari possit. tum enim caelestis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perspicit orantis postulationi concedit. Requirit praterea oratio assiduitatem: quae quantam vim habeat, indicis illius exemplo, Dei filius ostendit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, victus assiduitate, ac diligentia viduae, eius postulationi concessit. Itaque assidue Deo preces faciendae sunt; nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi quod petunt, impetrarint in oratione defatigantur. nulla enim huius officij lassitudo esse debet: quod nos Christi domini, & Apostoli docet auctoritas. quod si interdum voluntas in eo defecerit, precibus à Deo petamus perseverandi vim. Vult etiam Dei filius orationem nostram ad patrem suo nomine, peruenire: quae eius merito, & gratia deprecatoris id pondus assequitur, ut à caelesti patre audiatur: est enim eius illa vox apud S. Ioan. Amen amen dico vobis: Si quid petieritis patrem in nomine meo,

Luc. 18.

Ioan. 16.

Ioan. 14.

Colof. 1.
Philip. 4.

dabit vobis: vsque modo non petistis quidquam in nomine meo, petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. & iterum; Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens sanctorum hominum studium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, Apostolorum exemplo; qui hanc consuetudinem perpetuo seruauerunt: quemadmodum apud Apostolum licet videri. Ieiunium vero, & elemosynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime est cum oratione sociatum. nam qui cibo & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic. vt neque Deum intueri, neque quid sibi velit oratio, cogitare possint. Sequitur Eleemosyna; quae magnam & ipsa cum oratione societatem habet. quis enim, cui facultas sit benigne faciendi ei, qui aliena misericordia viuat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate prae ditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expertus sit charitatis, Dei auxilium implorabit? nisi tum peccati veniam precatur, simul & à Deo suppliciter postulat charitatem. Quare diuinitus factum est, vt salutis hominum triplici hoc remedio subueniretur. cum enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos violemus, vel nos ipsos laedamus, sacris precibus placatum reddimus Deum; elemosyna redimimus hominum offensiones; ieiunio proprias vitae sordes eluimus. & quamquam singula pro-

profint ad omnium scelerum genera, tamen proprie singulis ijs peccatis, qua diximus, apposita, & accomodata sunt.

PATER NOSTER QVI
ES IN CAELIS.

*I*n hac formula Christiana pre-
cationis, à Iesu Christo tradita,
eam habeat viam, & ante quam
ad preces, postulationesq³ venia-
mus, certis verbis loco prooemij no-
bis utendum sit, quibus pie ad

Deum accedentes, fidentius etiam id facere pos-
simus, Parochi officium est, illa distincte, dilucideq²
declarare, ut alacrior pius populus ad preces a-
deat, seq² cum patre Deo acturum intelligat. Proce-
mium aut² si spectes verba, breuissimum est, si res a-
stimes, grauisimum, mysteriosumq³ plenissimum.
Ac prima quidem vox, qua Dei iussu, & institu-
tione utimur in hac preceatione, est pater, nam et si
Saluator noster diuinam hanc orationem praeexere
potuit aliquo verbo, quod plus maiestatis haberet
exempli causa, Creatoris aut domini, tamē hac o-
misit, quae timore simul nobis afferre possent, illud
aut² adhibuit, quod orantibus, et aliquid à Deo pe-
tentibus, amorē, fiduciamq³ conciliat. quid enim
iucundius est patris nomine? quod indulgentiam
sonat, & charitatem. Quibus autem rationibus
patris nomen Deo conueniat, suppeditabit facultas
docendi

docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. nam cum Deus hominem creauerit ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus impertuerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, sed etiam infidelium, Pater in diuinis scripturis appellatur. A gubernatione vero sumere poterit argumentum, quod, prospiciendo, & consulendo utilitati hominum, praecipuo quodam cura, & prouidentia modo nobis praestat patriam charitatem. Sed ut huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur. Est enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus praesto sint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. nam ut parentes, si infesta, & periculosa via filijs iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adiutores: sic celestis pater in hoc itinere, quo ad caelestem patriam contendimus, singulis nobis praeposuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, iisque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error à fallaci aduersario, nos de via posset deducere, quae ducit in calum. Quam vero habeat uti-

lisa-

litate hac de hominibus Dei cura, ac providentia singularis, cuius munus, & administratio mandata est angelis, quorum inter Deum & homines media est, & interiecta natura, patet exemplis, quorū copiam suppeditant diuina litterae, quae testantur, saepe Dei benignitate factum esse, ut inspectantibus hominibus angeli mirabiles res efficerent, quibus moneremur innumerabilia eius generis, quae sub oculos non caderent, à custodibus nostra salutis angelis effici vtiliter, ac salutariter.

Raphael angelus, Tobiae comes, & dux itineris di- Tob. 5. 6.
 uinitus adiunctus, illum duxit, et reduxit incolu- Tob. 12.
 mem, cui & adiumentum fuit, ne ab immani pisce deuoraretur; & quanta esset in eius piscis secore, felle, & corde vis, demonstrauit. Ille demonium Tob. 6.
 expulit, eiusque impedita, & colligata potestate, Tob. 12:
 ne Tobiae noceret, effecit. ille verum, et legitimum matrimonium, & usum adolecentem edocuit.
 Ille Tobiae patri oculis capto, lumina restituit.
 Angelus item ille, Principis Apostolorum liberator, uberem praebeat materiam ad erudien-
 dum pium gregem de admirabili fructu cura, custodiaeque angelorum, cum demonstrabunt
 Parochi angelum carceris tenebras illustrantem, A 80. 12.
 & Petrum tacto eius latere è somno excitantem,
 soluentem cathenas, dirumpentem vincula, mo-
 nentem ut surgeret, seque sumptis caligis, & re-
 liquo vestitu sequeretur; cum docebunt ab eo-
 dem angelo Petrum per custodias libero eductū
 è car-

è carcere, & aperta deniq; ianua in tuto collocatum. Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum literarum historia, quibus intelligimus quanta sit vis beneficiorum, qua confert in homines. Deus, angelis interpretibus, & internuncijs, nec solum certa aliqua, & priuata de re missis, sed à primo ortu, nostra cura prepositis, & in singulorum hominum salutis presidio collocatis. Hanc doctrina diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternam de se curam, ac providentiam excitentur. Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque predicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum, quem cum à primo parente nostri generis, & peccati, usque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque precipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum obliuisci, amens est, & in Deum iacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter eius gentis blasphemiam, quae se arbitrabatur caelesti ope desertam esse. Est enim in Exod. Tentauerunt Dominum, dicentes; Est ne Deus in nobis, an non? Et apud Ezechielem, succenset eidem populo Deus, quod dixerat; non videt dominus nos; dereliquit dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus à nefaria illa opinione

Exod. 17.
Ezech. 8.

nione deterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat
 hominum oblitio. In quam sententiam audire
 licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeli-
 ticum populum, contraque, Deum stultam eius
 querimoniam benigna similitudine refellentem.
 Est enim ibi: Dixit Syon: Dereliquit me Domi-
 nus; & Dominus oblitus est mei. cui Deus, num-
 quid obliuisci potest mulier infantem suum, ut
 non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit,
 ego tamē non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis
 descripsi te. Quibus locis quamquam id liquido
 confirmatur, tamen, ut penitus fideli populo per-
 suadeatur, nullum posse tempus accidere, quo de-
 ponat Deus hominū memoriam, quo eis non tri-
 buat patrie charitatis officia; Parochi rem cla-
 rissimo primorum hominum exemplo comproba-
 bunt: quas, post neglectum, violatumque Dei
 iussum, cum acerbius accusatos, & horribili illa
 sententia condemnatos audis; *Maledicta ter-*
rain opere tuo, in laboribus comedes ex ea cun-
ctis diebus vitæ tuæ; spinas, & tribulos germina-
bit tibi; & comedes herbas terræ: cum vides è pa-
radiso expulsos, & ut omnis reditus spes adimere
tur, cum in aditu paradisi collocatum legis Che-
rubin flammæum tenentem, & versatilem gla-
dium: cum ab ulciscente suam iniuriam Deo illos
intimis, & externis molestiis confluctatos intelli-
gis: an non actum de homine putes? an non cre-
das non modo diuino illum auxilio nudatum,
sed

Isa. 49.

Gene. 3.

Gene. 3.

Gen. 3.

Pfal. 76.

Abac. 3.

Mich. 7.

sed etiam cuius iniuria propositum? Verumtamen in tantis diuina ira & ultionis iudicijs oborta est lux quadam Dei in eos charitatis: Fecit enim inquit, Dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo vniquam tempore defaturum Deum. Huius etiam sententiam, non exhauriri Dei amorem vlla hominum iniuria, Dauid expressit illis verbis; Numquid continebit Deus in ira sua misericordias suas? Hanc Abacuc Deum affatus exposuit, dum inquit; Cum iratus fueris, misericordie recordaberis. Hanc sic Michas aperuit; Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tue: non immutet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Omnino res ita se habet; cum maxime perditos nos, & Dei presidio spoliatos arbitramur, tum maxime, pro immensa sua bonitate, nos querit, & curat Deus; sustinet enim in ira gladium iustitiæ, nec cessat effundere inexhaustos misericordie thesauros. Magnam igitur vim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. sed tamen illud opus redimendi hominem sic emanet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, parensque noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illustravit. Quare tradet spiritu

ritualibus filiis Parochus, & assidue eorum au-
 ribus inculcabit hanc præstantissimam Dei erga
 nos charitatem, ut intelligant se, quia redempti
 sint, admirabilem in modum Dei filios euasisse:
 Dedit enim, inquit Ioannes, eis potestatem filios
 Dei fieri, & ex Deo nati sunt. *Quam ob caus-* Ioan. 1.
sam baptismus, quod primum redemptionis pi-
gnus, & monumentum habemus, sacramentum
regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei
filij: nam inquit ipse Dominus: Quod natum est Ioan. 3.
ex spiritu, spiritus est: & oportet vos nasci denuo.
 Item Petrus Apostolus, Renati non ex semine
 corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei 1. Pet. 1.
 vini. Huius pondere redemptionis, & spiritum
 sanctum accepimus, & Dei gratia dignati su-
 mus. Quo munere Dei filij adoptamur, quemad-
 dum ad Romanos scripsit Apostolus Paulus, Non Rom. 8.
 accepistis seruitutis iterum in timore, sed accepi-
 stis spiritum adoptionis filiorum, in quo clama-
 mus Abba pater. Cuius vim, & efficaciam ado- 1. epist. 3.
 ptionis explanat sanctus Ioannes ad hunc mo-
 dum; Videte qualem charitatem dedit nobis pa-
 ter, ut filij Dei nominemur, & simus. His exposi-
 tis admonendus est fidelis populus, quid ipse vi-
 cissim debeat amantissimo patri Deo, ut intelli-
 gat quem amorem, ac pietatem, quam obedien-
 tiam, ac venerationem creatori, gubernatori,
 ac redemptori præstare, qua spe, ac fiducia illum
 inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam,

dirigendamque sententia peruersitatem eorum, si quia tantummodo secundas res, & prosperum vitae cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, cum à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & profus abalienata à nobis diuina voluntatis; demonstrandum erit, cum tangit nos manus Domini, minime id hostiliter facere Dominum, verum percutiendo sanare, & plagam à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & presenti animaduersione redimat ab exitio sempiterno. Nam visitat quidem in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra, misericordiam autem suam non auferit à nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in eiusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscant, & illud apud patientissimum Iob in memoria, & in ore habeant: ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt: ut illud usurpent, quod sub persona Israeliaci populi scripsit Hieremias; Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus; conuerte me; & conuertar; quia tu Dominus Deus meus. Ut Tobia exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cacitatis paternam Dei manum cadentem sensisset, clamauit: Benedicote Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me. In quo maxime cauendum est fidelibus,

Iob 19.

Psal. 88.

Iob 5.

Hier. 31.

Tob. 11.

fidelibus, ne, etiam si quouis incommodo affecti, quavis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite vestro non peribit. immo vero se ipsi illo divini oraculi solatio consolentur, quod in Apocalypsi dictum est; Ego, quos amo, arguo, & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebraos. Luc 21
Apoc. 3
Hebr. 12.

Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filij. patres quidem carnis nostrae eruditores habuimus, & reuerbamur eos; non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & viuemus?

Noster. Cum patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuina adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraterne amare debeant: Omnes, enim inquit, vos fratres estis, vnus est enim pater vester, qui in caelis est. Matth. 23.

Quare etiam in epistolis, fideles omnes, Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se fideles vniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed, quia homo est unigenitus Dei filius, fratres etiam eius et nominentur, et sint. nam in epistola ad Hebraeos, cum de filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus, Non confundatur Hebr. 2.

Oo 2 fratres

- Pfal. 21. fratres eos vocare, dicens, Nunciabo nomē tuum
fratribus meis. quod tanto ante David de Chri-
sto Domino prædixerat. Ipse vero etiam Christus
sic apud Euangelistam loquitur ad mulieres,
- Matth. 28. Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilaam;
ibi me videbunt. Quod tum ab eo dictum esse
constat, cum iam excitatus à mortuis immortalē
tatem esset consecutus, ne quis existimet frater-
nam hanc cognationem, eius resurrectione, &
in caelum ascensu dissolutam esse. Tantum enim
abest, ut hanc coniunctionem, & charitatem
Christi resurrectione diremerit, ut ex illa maiesta-
tis, & gloria sede, tum, cum de omnibus omnis
memoria hominibus iudicabit, fidelium minimos
ab eo, fratrum nomine, appellandos acceperi-
mus. Qui autem fieri potest, ut Christi fratres
non simus, cuius coheredes dicimur? Est enim,
Rom. 8.
Hebr. 1. primogenitus ipse, constitutus heres uniuerso-
rum, nos vero secundo loco geniti, coheredes eius,
pro modo caelestium donorum, pro ratione cha-
ritatis, qua præbuerimus nos ministros, & coad-
iutores spiritus sancti, quo auctore ad virtutem,
salutare, & que actiones impellimur, et incendimur,
ut eius freti gratia in certamen salutis fortiter
descendamus, quo sapienter, constanterque con-
fecto, decursoque huius vitæ spatio, iustum coro-
nae præmium capimus à caelesti parente, omnibus,
qui eundem cursum tenuerint, constitutum. Non
Hebr. 6. enim, ut ait Apostolus, iniustus est Deus, ut obli-
uiscat

uiscatur operis nostri, & dilectionis. Quam vero
 hanc ex animo vocē Noster proferre debeamus,
 S. Chrysoſtomi ſententia declaratur, qui Deum
 inquit libenter Chriſtianū audire non ſolum pro
 ſe, ſed pro altero deprecantē; quod pro ſe orare na-
 tura eſt, pro altero gratie: pro ſe neceſſitas cogit,
 pro altero fraternua charitas hortatur. quibus illa
 ſubiunxit: Lucundior eſt Deo, quam charitas fra-
 terna, commendat, quam ea, qua neceſſitate pro-
 nunciatur. In hac tanta materia ſalutaris oratio-
 nis, monere, & hortari debet Parochus omnes
 omnis etatis generis, ordinis, ut communis huius
 fraternae neceſſitudinis memores, comiter, et fra-
 terne ſe gerant, neque ſe alijs alij praferant inſo-
 lentius. Nam etſi in Eccleſia diuerſi ſunt officio-
 rum gradus: tamen illa varietas graduum, &
 munerum fraternae neceſſitudinis coniunctionem
 minime tollit: quemadmodum in hominis corpore
 varius uſus, & diuerſa functio membrorum nihil
 agit, quamobrem hac, vel illa corporis pars mem-
 bri munus, & nomen amittat. Propono tibi eum,
 qui regia ſit poteſtate: an is igitur, ſi fidelis eſt,
 frater non eſt omnium, qui Chriſtianae fidei com-
 munionem continentur? maxime: quid ita? quia non
 eſt Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati
 ſunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in regum po-
 teſtate ſunt, extiterunt, ſed vnus Deus, et parens,
 & Dominus omnium. Itaque vna ſpiritualis or-
 tus omnium nobilitas, vna dignitas, vnus ſplen-

Hom. 14.
 operis im-
 perfecti in
 Matth.

Ephes. 5.

Galat. 3.

dor generis; cum omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramento nati simus filij Dei, & eiusdem hereditatis coheredes. Nec vero abum Christum Deum habent copiosi, & potentes homines, alij tenuiores, & infirmi, non alijs sacramētis sunt initiati, nec aliam hereditatem regni caelestis expectant. Fratres sumus omnes, & ut inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod idem in epistola ad Galatas significat Apostolus: Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu: quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudaeus, neque Graecus, non est seruus, neque liber, non est masculus, neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Iesu. Hac autem accurate veranda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandum: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, et excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentium. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es Christiane, memineris te tamquam filium ad patrem Deum accedere. itaque cum precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut
 seruum

seruum ad Dominũ adire inuitum, ac timidum, sed vt ad patrem filium voluntarium, securumq; confugere infferit. Qua in memoria, & cogitatione, quo vicissim studio, & pietate tibi orandum sit, considera: danda enim est tibi opera, te vt talem prabeas, qualem esse docet Dei filium, id est vt oratio, & actiones tue non indigna sint diuino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Aposto- Ephes. 5; lus cohortatur, cum ait: Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi: vt vere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicen- 1. Thess. 54 ses; Omnes vos filij lucis estis, & filij diei.

Qui es in cælis. Constat inter omnes, qui recte de Deo sentiunt, ubique locorum, & gentium esse Deum. quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, vna parte locum vnum, alia alium occupet, ac teneatur. nam Deus spiritus est, omnis expertus diuisionis. Quis enim audeat Deum, tamquam in vestigio positum, loci alicuius finibus circumscribere, cum ipse de se dicat; Numquid non calum & terram Hier. 23i ego impleo? Quod rursum sic accipiendum est, Deum calum, ac terram, quæq; calo, ac terra comprehensa sunt, vt sua, ac virtute completi, non autem ipsum vlllo loco contineri. adest enim rebus omnibus Deus, vel creans ipsas, vel conseruans creatas, nulla regione, nullis finibus vel circumscriptus, vel ita definitus, quo minus & naturam,

Pfal. 138.

& potestatem suam prasens ubique constituat. quod beatus David expressit illis verbis; Si ascendero in calum, tu illic es. Verum etsi prasens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in diuinis scripturis saepe dicitur habere domicilium suum in calo. quod ideo factum videmus, quod cali, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, iidemq; manent incorrupti, praestantes vi, magnitudinis, ac pulchritudine ceteris corporibus, certisque ac stabilibus motibus praditi. Ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem, ac maiestatem, qua maxime elucet in opere calorum, se in diuinis scripturis habitare testatur in calis: saepe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, qua non prasenti Dei natura, & potestate comprehensa sit. Quamquam in hac cogitatione fideles non solum communis omnium parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in calo regnantis Dei; ut oraturi memnerint, mentem, animumque esse referendum ad calum; quantumque spei, ac fiducia affert eis patris nomen, tantum Christiane humilitatis, ac pietatis adiungat praestans illa natura, ac diuina maiestas patris nostri, qui est in calis. Qua verba prasiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: Omnis enim postulatio nostra, qua ad huius vita usum, ac necessitatem pertineat, nisi cum caelestibus sit coniuncta bonis, & ad

Et ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precatationis, & admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt; Si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt Coloss. 3. querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quae sursum sunt sapite, non quae super terram.

Sanctificetur nomen tuum.

Quid à Deo petendum, quove ordine id agendum sit, magister ipse, ac dominus omnium docuit, & imperavit. nam cum studij, & desiderij nostri nuncia sit, & interpretatio, tum recte, & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum: qui quoniam solus est in se ipso summum bonum, iure est praecipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec vero ex animo & unice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria praeponat. bona enim, & nostra, & aliena, & omnino omnia, quaecumque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta summo ipsi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Salvator petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quae nobis aut proximo cuius opus sint, postulemus, quae propria sint Dei gloria, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium eius rei nostrum expo-

nere. Quo facto manebimus in officio charita-
 tis, qua docemur, & plus Deum, quam nos ipsos,
 diligere, & primum petere, quae Deo cupiamus,
 deinde, quae nobis optemus. Et quoniam de-
 siderium, & petitio sunt earum rerum, quibus
 caremus; nec vero Deo, id est eius natura, fieri
 accessio potest, aut augeri vlla re diuina sub-
 stantia, quae inexplicabilem in modum est om-
 ni perfectione cumulata; intelligendum est,
 extra hac esse, quae à Deo, ipsi Deo petimus, &
 ad externam eius gloriam pertinere. cupimus e-
 nim, & petimus, ut Dei nomen notius sit geni-
 tibus; ut eius regnum amplificetur; ut plures quo-
 tidie obediant diuino numini. quae tria, Nomen,
 Regnum, Obedientia, non in illo ipso sunt inti-
 mo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus. Ve-
 rum ut, haec petitiones quam vim habeant, & quid
 valeant, planius intelligatur, Pastoris erunt
 partes, monere fidelem populum, verba illa, Si-
 cut in caelo, & in terra, ad singulas referri posse
 primarum trium postulationum; ut, Sanctificetur
 nomen tuum, sicut in caelo, & in terra; item,
 Adueniat regnum tuum, sicut in caelo, & in ter-
 ra; similiter, Fiat voluntas tua, sicut in caelo, &
 in terra. Cum autem petimus, ut sanctifico-
 tur nomen Dei, id sentimus, ut augeatur san-
 ctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Pa-
 rochus animaduertet, ac docebit pios auditores,
 non id dicere Salvatorem, ut eodem modo san-
 ctificetur

Etificetur in terra quo in calo, id est, ut amplitu-
 dine terrestris sanctificatio celestem exaequet:
 hoc enim fieri nullo pacto potest: sed ut ex chari-
 tate, ex intimo animi studio id agatur, etsi verif-
 simum illud est, sicuti est, diuinum nomen per se
 sanctificatione non egere, cum sanctum, & ter-
 ribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte na- Psal. 110.
 tur a sanctus est; neque ei vlla sanctitas, qua ab
 omni aternitate prae datus non fuerit, possit acce-
 dere: tamen, quod in terris longe minori honore
 afficitur, quam par est, nonnumquam etiam ma-
 ledictis, & nefarijs vocibus violatur, propterea
 cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria
 celebretur ad exemplum laudum, honoris, &
 gloria, quae illi in calo tribuuntur; id est, ut sic ho-
 nor, & cultus in mente, in anima, in ore versetur,
 ut omni veneratione & inuima, & externa pro-
 sequamur, omni celebritate excelsum, purum, &
 gloriosum Deum ad imitationem supernorum,
 ac caelestium ciuium complectamur. Vt enim
 caelites summa consensione, gloria, & praedicatio-
 ne efferrunt Deum: sic precamur, ut idem contin-
 gat orbi terrarum, & omnes gentes Deum co-
 gnoscant, colant, et venerentur; ut nulli plane mor-
 tales reperiantur, qui non & suscipiant Christia-
 nam religionem, & se totos Deo dicantes, credant
 ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neque
 quidquam esse purum, aut sanctum, quod non à
 sanctitate diuini nominis oriatur. Testatur enim
Aposto-

Ephes. 5.

Apostolus mundatam esse Ecclesiam in lauacro aqua, in verbo vitae, significat autem, verbum vitae, nomen patris, & filij, & spiritus sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaq; quoniam nulla cuiusquam expiatio, nulla munditia, & integritas esse potest, super quo non sit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus à Deo, vt omne hominum genus, relictis impura infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illustratum, huius vim nominis agnoscat sic, vt in eo verã quærat sanctitatem, & in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptismi sacramentum suscipiens ipsius Dei dextera, perfectã vim sanctitatis consequatur. Pertinet vero optatum, et postulatio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus contaminati, puram baptismi integritatẽ, et innocentiam stolam amiserunt: quare factum est, vt in illis miserimè suam iterum sedem impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur à Deo, vt in ipsis etiam sanctificetur nomen eius; vt ad cor, & ad sanitatem redeuntes, sacramento penitentia redimant pristinam sanctitatem, seq; ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant. Oramus deniq; lumen vt suum Deus præferat omnium mentibus; quo videre possint, omne datum optimum, & omne donum perfectum, descendens à Patre lumen, ad nos diuinitus esse delatum, quo temperantiam, iustitiam, vitam, salutem, omnia denique animi.

Iacob. 1.

animi, corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona illi accepta referant; à quo, quemadmodum pradicat Ecclesia, bona cuncta procedunt: si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu, et cursu profuerint hominū generi; si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum, & fructuum ubertate vitā sustinet omnium; si opera magistratum quiete, ac tranquillitate fruimur; & hac, & huius generis bona innumerabilia nobis suppediat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdam, & ad usum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longe, lateq; diffundit. Quod autem maxime rem continet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant, & venerentur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostrā Ecclesiam: in qua una est fons ille amplissimus, atq; perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur uniuersa salutis, & sanctificationis sacramenta; quibus quasi caelestibus quibusdam fistulis in nos à Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod unum sub celo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni esse filij, non solum patrem Deum orare ver-

In orat. domi. 5. post pascha.

Act. 4.

bis,

- bis, sed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio diuini nominis. Utinam non essent, qui, cum oratione hanc Dei nominis sanctificationem assidue postulent, factis, quantum in ipsis est, illud violant, atq; contaminant: quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicuntur. ut quos dictum est ab Apostolo: Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis, populus Domini iste est, et de terra eius egressi sunt. Qualis enim est vita, & vi sunt eorum mores, qui religionem proficiuntur, sic de religione ipsa, deq; eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui viuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam orationem, & actiones dirigunt suas, magnam facultatem praebeant alijs laudandi nomen caelestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit dominus, et illustribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & praedicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangelistam: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Et Princeps Apostolorum: Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum.*

Adue-

Adueniat regnum tuum.

Regnum caeleste, quod altera hac petitione postulamus, eiusmodi est, ut eoreferatur, ac terminetur omnis euangelij predicatio. nam & inde exorsus est ad penitentiam cohortari Sanctus Iohannes Baptista, dum, Penitentiam, inquit, agite: Matth. 3. appropinquabit enim regnum calorum. Nec aliunde fecit initium sua predicationis Saluator Matth. 4. humani generis; & in illo salutari sermone, quo beatitudinis vias discipulis in monte monstravit, tamquam proposito orationis argumento principium duxit a regno calorum: nam, Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum calorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam causam necessarie perfectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me Euangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum. Hoc Luc. 4. Matth. 10. Luc. 8. idem postea regnum predicare insit Apostolos; & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dixerat, respondit; Tu vade, annunciare regnum Dei. Cum vero resurrexisset à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis loquebatur de regno Dei. Quare Parocho hunc secundæ postulationis locum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac petitione vis, ac necessitas, intelligant. Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi hac petuio coninncta sit

cum

Acto. 1.

Matt. 6.

cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit à ceteris, ut, quod petimus summo studio queramus: inquit enim: *Quarite primum regnum Dei, & iustitiam eius; & hec omnia adyicientur vobis. Et quidem tanta vis, & copia caelestium munerum hac postulatione continetur, ut omnia complectatur, quae ad corpoream, & spirituales vitam tuendam sint necessaria. quem autem regio nomine digni dicemus, cui ea cura non sint, quae regni salutem contineant? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regem regum omnium cura, & providentia tueri credendum est & vitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus, quae concessurum se Deus benigne pollicetur: nam statim illa subiunxit: Et hac omnia adyicientur vobis. Quibus omnino declaravit, se eum esse regem, qui generi hominum copiose omnia, largeque suppeditat; in cuius infinitae benignitatis cogitatione infixus David cecinit; Dominus regit me; & nihil mihi deerit. Verum minime satis est, vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia tamquam instrumenta, quibus illud queritur, & inuenitur. nam & quinque factae virgines studiose illae quidem petierunt ad hunc modum, Domine Domine aperi nobis: verum tamen,*

Psalm. 22.

Matth. 25.

tamen, quod illius postulationis praesidia non haberet, exclusae sunt: nec iniuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia; Non omnis, qui dicit Matth. 7. mihi Domine Domine, intrabit in regnum calor-
rum. Quamobrem haurient animarum curato-
res Sacerdotes ex uberrimis diuinarum littera-
rum fontibus ea, quae fidelibus desiderium stu-
diumque commoveant regni calorum; quae cala-
mitosam status nostri condicionem illis ob oculos
ponant; quae sic eos afficiant, ut respicientes, &
colligentes se, in memoriam redeant summae bea-
titudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus
redundat aeterna parentis Dei domus. Exules
enim sumus, & plane eius loci incole, in quo ha-
bitant demones: quorum odium in nos nulla ra-
tione mitigari potest: nam sunt infestissimi, et im-
placabiles in genus humanum. Quid domestica,
intestinaque praecordia, quae inter se corpus, et anima,
caro, & spiritus assidue gerunt? quibus, perpetuo
timendum est, ne concidamus: timendum au-
tem? immo vero statim concideremus, nisi propu-
gnaculo diuinae dexterae defenderemur. Quam
vim miseriarum cum sentiret Apostolus, Infelix, Rom. 7.
inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore
mortis huius? Hac infelicitas nostri generis, qua-
quam per se cognoscitur, tamen ex contentione
reliquarum naturarum, & creaturarum rerum
facilius intelligi potest. In illis siue rationis, si-
ue etiam sensus expertibus raro fieri videmus,

Pfal. 118.

ut aliqua natura à proprijs actionibus, à sensu,
 vel motu insito declinet sic, ut à proposito, & con-
 stituto sine desleat. Hoc apparet in bestijs agre-
 stibus, nantibus, volucris, ut res declaratione
 non egeat. Quod si calum suspexeris nonne ve-
 rissimum id esse intelligis, quod à Davide dictum
 est? In aeternum, Domine, verbum tuum perma-
 net in calo. Nempe illud continente motu, & per-
 petua conuersione fertur, ut ne minimum qui-
 dem à praefinita diuinitus lege discedat. Si
 terram, & reliquam vniuersitatem consideres,
 facile videas, aut nulla, aut exigua ex parte de-
 ficere. At miserrimum hominum genus sa-
 pissime labitur, raro, quae recte sunt cogitata,
 persequitur, plerumque susceptas bonas actiones
 abiicit, atque contemnit, quomodo placuerat o-
 ptima sententia, subito displicet, & illa reiecta,
 ad turpia consilia, sibi que perniciofa delabitur.
 Quenam igitur est huius inconstantiae, miseria-
 que causa? Contemptio plane diuini afflatus.
 claudimus enim aures Dei monitis: oculus tol-
 lere nolumus ad ea, quae nobis lumina diuinitus
 praferuntur, nec caelestem partem salutariter
 precipientem audimus. Quare huc incum-
 bendum erit Parochis, ut & miseras oculis sub-
 iyciant fidelis populi, & commemorent causas
 miseriarum, & remediorum vim ostendant.
 quorum omnium illis facultas non deerit, com-
 parata ex viris sanctissimis, Ioanne Chryso-
 stomo,

homo, & Augustino, maxime vero exys, quæ in
 Symboli expositione posuimus. nam, illis cogni-
 tis, quis erit è facinorosorum hominum numero,
 qui adiumento Dei gratia præcantis euange- Luc. 15.
 lico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere,
 & erigere se, atque in caelestis regis, patrisque
 conspectum venire? His explicatis, quæ sit fide-
 lium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod
 his verbis à Deo postulemus, præsertim cum vo-
 cabulum regni Dei multa significet: quorum de-
 claratio & ad reliquam scripturæ intelligentiam
 non erit inutilis, & est ad huius cognitionem lo-
 ti necessaria. Communis igitur quadam regni
 Dei significatio, quæ frequens est in diuinis litte-
 ris, est non solum eius potestatis, quam habet
 in omnem hominem, rerumque vniuersitatem,
 sed etiam providentiæ, qua cuncta regit, & mo- Psal. 15.
 deratur. In manu enim eius, inquit Prophe-
 ta, sunt fines terræ. Quibus sibus intelliguntur
 etiam, quæ occulta sunt, & abdita in intimis ter-
 ra, ac rerum omnium partibus. In hanc senten-
 tiam Mardocheus loquebatur illis verbis: Do- Est. 13.
 mine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua
 cuncta sunt posita; & non est, qui possit tua resi-
 stere voluntati. Dominus omnium es; nec est, qui
 resistat maiestati tue. Item Dei regno declara-
 tur præcipua illa, ac singularis providentiæ ratio,
 qua Deus pios, & S. homines tuetur, et curat. de
 qua propria, et eximia quadam Dei cura dictum

Pfal. 22.
Iſa. 33.

est illud à Davide: Dominus regit me, nihil mihi deerit. tum ab Isaiâ: Dominus, rex noster, ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestate et si precipuaratione sunt in hac vita y, quod diximus, sancti, ac piy homines: tamen monuit Pilatum ipse

Ioan. 18.

Christus Dominus, regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, respublica, duces, omnesque y, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus praesunt ciuitatibus, atque prouincijs; vel per vim, & iniuriam dominatum occuparunt. Christus autem

Psal. 2.

Dominus constitutus est rex à Deo, ut ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est, inquit enim: Regnum Dei est iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus

Rom. 14.

virtutibus regni quodam modo partes efficimur, & Deo peculiari quadã ratione subiecti, ad eius cultum ac venerationem consecramur: ut, quem admodum dixit Apostolus; Vno autem, iam non

Gal. 2.

ego; viuit vero in me Christus; ita nobis dicere liceat; Regno ego, iam non ego; regnat vero in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi Domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus,

Luc. 17.

Regni Dei intra vos est. Nam et si Iesus Christus per

per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate præditi, se, tamquam pura quadam, & vivam membra Deo præbuerunt, & in his Dei gratia regnum esse dicitur. Est vero etiam Dei gloria regnum illud, de quo Christum Dominum apud sanctum Matthæum loquentem audimus; Venite benedicti patris mei, possidete paratum Matth. 25. vobis regnum à constitutione mundi. Quod idem ab eo regnum, apud sanctum Lucam laico admirabiliter, sua scelerare cognoscens, expete- Luc. 13. bat in hunc modum; Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni: Nisi quis renatus fuerit Ioan. 3: ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Meminit item Apostolus ad Ephesios: Ephes. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorum servitus) non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Eodem pertinent Matth. 13. aliquot similitudines Christi Domini, loquentis de regno celorum. Necessè est autem, prius ponere regnum gratiæ. neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gratiæ, Ioan. 4. in illo regnarit. Est vero gratia, ipsius sententiæ Salvatoris, fons aque salientis in vitam æternam. Gloriam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? quam diu enim fragili hoc, & mortali corpore vestiti su-

mus, dum in hac caeca peregrinatione, et exilio uagi, et imbecillos absumus à Domino, saepe labimur, & cadimus, abiecto regni gratia adminiculo, quonitebamur: cum autem regni gloria, quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. omne enim & vitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostram anima, & in corpore regnabit Deus. qua res uberior in Symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur. His expositis, qua communem regni Dei sententiam declarat, quid sibi hac petitio proprie velit, dicendum est. Petimus autem à Deo, ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur; ut se ad fidem Christi Domini, & ad accipiendam veri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudei; & schismatici, ac heretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesie Dei communionem, à qua descinerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod Isai ore dixit Dominus: Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim, & ad laeuam penetrabis: quia dominabitur tui, qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi: filij tui de longe uenient, & filia tua de latere surgent. Verùm quia
 sunt

Isa. 54.

Isa. 60.

sunt in Ecclesia, qui verbis confitentes Deum factis negantes, deformatam fidem praesferant, in quibus propter peccatum demon habitat, ac dominatur itaquam in proprijs domicilijs; petimus etiam, ut ad eos veniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radijs divinae lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut, omnibus e suo regno, caelestis pares, sublatis haereticis, atque schismaticis, eiectionibusque, ac scelerum causis, arcem purget Ecclesia, qua Deo cultum pie, sancteque, adhibendo, quietam, ac tranquillam pace perfruatur. Petimus denique, ut solus in nobis vivat, solus regnet Deus; ne sit posthac mortuus locus, sed ut illa absorbeat in victoria Christi Domini nostri, qui, disiecto, ac dissipato omnium hostium principatu, potestate, & virtute sua omnia subiciat imperio. Erit autem cura Parochis, ut (quod postulat huius ratio petitionis) fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus, has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut vim, ac sententiam intueatur illius similitudinis a Salvatore introductae; Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & praegaudio illius vadit, & vendit universa, quae habet, et emit agrum illum. nam qui noverit Christi Domini divitias, is praeter illa omnia contemnet, huic facultates, opes, potentiam ardescet. nihil enim est, quod illi summo pretio comparari,

Tit. x.

1. Cor. 15.

Matth. 13.

- parari, immo vero quod in cōspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit exclamabunt illi, ut Apostolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrificā. Haec est illa insignis euangelij margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum venditione redactā, erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna.
- Philip. 3. Onos felices, si tantum luminis nobis praeferret Iesus Christus, ut illam videre possemus diuina gratiae margaritam, qua ipse regnat in suis; nam & nostra omnia, & nos ipsos venundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitauerit dicere liberet: Quis nos separabit à charitate Christi? praestanti enim vero regni gloria excellentiam, si, quae sit, scire volumus, eandem de illa & Propheta, & Apostoli vocem, atq; sententiam audiamus; Oculus non vidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis ascendit, quae praeparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, id est Adam progenies, iure è paradiso eiekti, & exules, quorum indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sempiternas poenas postularet. Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christiana humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam; totumque eius benignitati tribuentes, ipsi
gratias
- Matth. 13.
- Rom. 8.
- Esa. 64.
1. Cor. 2.
- Luc. 18.

gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sic elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. suscipiemus etiam illam curam, & Rom. 8. cogitationem, quid agendum, quid contra vitandum sit, ut ad caeleste regnū peruenire possimus. non enim à Deo ad otium & ad inertiam vocati sumus: quinimo inquit; Regnum calorum vim pa Matth. 11. titur, & violenti rapiunt illud: & Si vis ad vi-Matth. 19. tam ingredi, serua mandata. Itaque non est satis, petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines. nam adiutores sint, oportet, & administri Dei gratia eo tenendo cursu, quo peruenitur in calum. Numquam nos deseruit Deus; qui nobiscum se futurum perpetuo pollicitus est: unum ut nobis videndū sit, ne Deū, & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiae regno omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & salutem perficit sempiternam, & quae sub aspectum non cadunt, angelorum copia, & plenissimum virtutis caelestis visibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis praesidij est diuinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, & conculcare possimus. Quare vehementer ad extremum petamus à Dei spiritu, nos ut omnia iubeat è sua voluntate facere; Satana ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat; ut vincat, &

triumphet Christus; ut vigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta seruentur; nullus ut proditor, aut desertor eius sit; sed tales se praebeant omnes, ut in regis Dei conspectum non dubitanter veniant, & constitutam illis ex omni aeternitate possessionem adeant regni caelestis, ubi beaticum Christo sempiterno auro fruantur.

Fiat voluntas tua.

Matth. 7,

Cum à Christo domino dictum sit; Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum: sed, qui facit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum: quicumq; in illud caeleste regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, ut fiat voluntas eius. Quamobrem hac loco posita petitio est statim post regni caelestis postulationē. Vt autem intelligant fideles, quam necessarium id nobis sit, quod hac prece postulamus, quantamque vim salutarium munerum ex eius impetratione consequamur, demonstrabunt Parochi, quibus miseris, & erumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatis primi parentis. Nam à principio Deus proprij boni appetitionē creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propensione suum quarerent, & expeterent finem, à quo illa numquam, nisi obiecto extrinsecus impedimento, declinant. Hac autem initio fuit in homine expectandi Deum, suae beatitudinis auctorem, parentemq; eo praeclearior, et praestantior vis, quod is cō-

pos

posset rationis, atq; consilij. Sed hunc amorem
 sibi naturaliter ingenitum, cum reliqua natura
 rationis expertes conseruassent, qua ut initio pro-
 creata fuerunt natura bona, sic in eo statu, & con-
 ditione manserunt, hodieq; manent; miserum ho-
 minum genus cursum non tenuit: non enim solum
 bona iustitie originalis amisit, quibus à Deo supra
 naturae suae facultatē auctum, ornatumq; fuerat,
 sed etiam insitum in animo precipuum virtutis
 studium obscurauit. Omnes, inquit, declina- Psal. 52.
 uerunt, simul inutiles facti sunt. non est, qui fa-
 ciat bonum, non est usque ad unum. Nam sensus Gene. 8.
 & cogitatio humani cordis in malum prona sunt
 ab adolescentia sua, ut inde facile intelligi pos-
 sit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes
 ad malum esse propensos, innumerabilesque esse
 hominum prauas cupiditates, dum proclues sunt
 & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium,
 ad superbiam, ad ambitionem, ad omne fere
 malorum genus. Quibus in malis quamquam Rom. 7.
 assidue uersamur; tamen, qua summa est nostri
 generis miseria, permulta ex illis sunt, quae nobis
 minime mala uideantur, quae res insignem arguit
 hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libi-
 dinibus obcecati non uideant, quae salutaria opi-
 nantur, plerumq; esse pestifera, immo uero ad illa
 perniciosissima mala, tamq̃ ad optabile & expetendū
 bonū, rapiantur praecipites, ab ijs, quae uere bona
 sunt, & honesta, tamq̃ à contrarijs rebus, abhor-
 reant.

Isa 5.

reant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium detestatur Deus illis verbis; *Va, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Itaque, nostris ut subijciant oculis nostras miseras, comparant nos diuina littera iys, qui verum gustandi sensum amiserunt: qua re fit, ut à salubri victu alieni sint, appetantque contrarium. Cum aegrotis præterea nos conferunt. ut enim illi nisi morbum depulerint, sanorum, & integrorum hominum officia ac munera obire non possunt: sic nos actiones, quæ Deo gratae sint, suscipere sine diuina gratia adiumento nequimus. Quod si quædam sic affecti assequimur, leuia illa sunt, & quæ ad consequendam celestem beatitudinem parum vel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & colere, quod maius quiddam & aliud est, quam ut nos humi strati id humanis viribus assequamur, numquam poterimus, nisi adminiculo diuinae gratiae subleuemur. Quamquam aptissima est etiam illa comparatio ad significandam miseram humani generis conditionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relictæ arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri inquam sumus, & imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus deducti. si à diuino presidio deseramur. sic enim nos obiurgat Sapientia: *Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti*

Prouerb. 1.

Stulti ea, quae sibi sunt noxia, cupient? Et in hunc
 modum hortatur Apost. Nolite pueri effici sensibus. 1. Cor. 14:
 bus. Et si maiori in inanitate, et errore versamur,
 quam illa puerilis etas: cui tantum abest humana
 prudentia, ad quam tamen per se tempore potest
 peruenire; cum ad diuinam prudentiam, quae ad
 salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, et ad-
 iutore aspirare non possimus. nisi enim praesto no-
 bis sit Dei auxiliu, reiectis ijs, quae vere sunt bona,
 ad interitu ruimus voluntariu. Ac si quis, discus-
 sa diuinitus animi caligine, has videat hominum
 miseras, et sublato stupore, sentiat lege membro-
 rum, ac sensus cupiditates, spiritui repugnantes re-
 cognoscat, omnemque dispiciat naturae nostrae pro-
 pensionem ad malu; qui poterit non ardenti stu-
 dio oportunu tanto huic malo, quo naturae vitio
 premimur, remedium querere, salutareque illam
 regulam expetere, ad quam Christiani hominis
 vita dirigenda, & conformanda sit? Hoc igitur
 illud est, quod imploramus, cum ita precamur
 Deum, Fiat voluntas tua. Cum enim abiecta
 obedientia, & Dei voluntate neglecta, in has mi-
 serias inciderimus, vnum illud tantorum malo-
 rum remedium nobis diuinitus propositum est, ut
 ex Dei voluntate, quam peccando contempsi-
 mus, aliquando viuamus: omnesque cogitationes
 & actiones nostras ea regula metiamur: quod
 ut assequi possimus, suppliciter illud a Deo peti-
 mus, Fiat voluntas tua. Id vero illis etiam ve-
 hemem-

Iac. 1. 4.

Matth. 26.

Rom. 7.

hementer petendum est, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam sunt radijs diuini luminis illustrati; cuius gratia beneficio, Dei obtemperent voluntati. Quibus licet ita comparatis proprie tamen cupiditates aduersantur propter procliuatatem ad malum, insitam in hominum sensibus, ut etiam sitiales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne abstracti, & illecti a concupiscentiis, que militant in membris nostris, iterum de salutis via deflectamus. de quo nos periculo Christus dominus admonuit illis verbis: *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Non enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi postea excitentur: quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem: de qua illud scripsit Apostolus: Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Nam ut semel primus homo iustitiam originalem, quo tamquam freno quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, que etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, id est peccati fomitem habitare scribit Apostolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem, diuersari apud nos,*

nos, sed, quamdiu vivimus tamquam incolam
 nostricorporis in domicilio membrorum herere
 perpetuo. Ergo domesticis & intestinis ho-
 stibus assidue oppugnati, facile intelligimus, con-
 fugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque,
 ut fiat in nobis voluntas eius. Iam vero facien-
 dum est, ut sciant fideles, quæ sit huius petitionis
 vis. quo loco, multis omisis, quæ à doctõribus scho-
 lasticis de Dei voluntate utiliter, & copiose di-
 sputantur, voluntatem hic accipi dicimus pro
 ea, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo
 quod Deus a nobis fieri, aut caveri iusserit, aut
 monuerit. Quare voluntatis nomine hoc loco com-
 prehensa, sunt uniuersa, quæ nobis ad celestem
 beatitudinem comparandam proponuntur, siue
 illa ad fidem, siue ad mores pertineant; omnia de-
 nique, quacumque nos Christus dominus per se,
 vel per Ecclesiam suam facere aut imperari, aut
 prohibuerit: de qua voluntate ita scribit Apost. Ephes. 5.
1. Pet. 2.
 Nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ
 sit voluntas Dei. Cum igitur illud precamur,
 Fiat voluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pa-
 ter celestis facultatem concedat obtemperandi
 diuinis iussis, & inserviendi ei in sanctitate & iu-
 stitia omnibus diebus nostris; ut ad nutum, &
 voluntatem eius omnia faciamus; ut ea colamus
 officia, de quibus in sacris literis admone-
 mur; ut ipso duce & auctore reliqua omnia
 prestemus, quæ eos decent, qui non ex voluntate
 carnis,

- Ioan. 1. *carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi*
 Phil'pp. 2. *domini sicuti, qui factus est obediens usque ad
 mortem, mortem autem crucis, ut parati simus
 omnia perpeti potius, quam vel minimum ab eius
 voluntate discedere. Nec vero quisquam est,
 qui huius studio, & amore petitionis flagret ar-
 dentius, quam is, cui concessum sit, ut summam
 eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt.
 Idem enim illud verissime dici intelligit, Seruire
 Deo, & illi obedire, regnare esse. Quicum-*
 Matth. 12. *que, inquit Dominus, fecerit voluntatem patris
 mei, qui in caelis est, ipse meus frater, soror, & ma-
 ter est, hoc est, cum illo sum omnibus amoris &
 benevolentiae vinculis coniunctissimus. Nemo
 fere est ex viris sanctis, quin praecipuum huius pe-
 titionis munus à Deo vehementer postularit: ac
 praeclara quidem omnes, sed varia persape oratio-
 ne usi sunt: in quibus mirificum & suavisissimum
 Dauidem videmus illud varie postulantem.*
 Psal. 118. *modo enim inquit: Utinam dirigantur viae meae
 ad custodiendas iustificationes tuas. Inter-
 dum: Deduc me in semitam mandatorum tuo-
 rum. Nonnumquam: Gressus meos dirige se-
 cundum eloquium tuum, & non dominetur mei
 omnis iniustitia. Huc pertinent illa: Da mihi
 intellectum, ut discam mandata tua. Iudicia
 tua doce me: da mihi intellectum, ut sciam testi-
 monia tua. Sape alijs verbis eandem tractat,
 versatque sententiam. qui loci diligenter animad-
 uertendae*

uertendi sunt, & fidelibus explicandi, ut quanta sit in prima huius petitionis parte vis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco, cum illud precamur, Fiat voluntas tua; detestamur opera carnis: de quibus scribit Aposto- Gal. 5:
 lus: Manifesta sunt autem opera carnis; quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, etc. & Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Rom. 8.
 petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quae sensus, quae cupiditas, quae imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sua voluntate moderetur. Alieni sunt ab hac voluntate voluptuarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine precipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu pravae cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequatur. Nos contra petimus à Deo, ut ait Apostolus, ne carnis curam Rom. 13:
 faciamus in desiderijs, sed ut fiat voluntas eius. etsi non facile adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat. habet enim difficultatem hac animi inductio: quod ipsi quodam modo, id petentes, nos videmur odisse: quod etiam stultitiae tribuunt ij, qui toti haerent in corpore. sed nos stultitiae famam subeamus libenter Christi causa. cum est illa sententia: Si quis vult post me venire, abneget semet ipsum, Matth. 16.
 praesertim cum sciamus, multo praestare, id opta- Luc. 9.
 re, quod

re, quod rectum, iustumque sit, quam illud assequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus sit alienum. & certe deteriore loco is est, quicumque ad id peruenit, quod temere ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non assequitur. quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus; cum studium nostrum deprauatum esse constat; sed ne id etiam detur, quod, suasio- re, & impulsore demone, simulato lucis angelo, tamquam bonum interdum postulamus. rectissimum illud Principis Apostolorum studium videbatur, pietatisq; plenissimum, cum Dominum à consilio proficiscendi ad mortem auocare conabatur: & tamen eum, qui humanis sensibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum videtur eo postulari potuisse, quod sancti veri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere nolissent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem è calo descendere, qui duros illos & inhumanos absumeret? At à Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: Nescitis, cuius spiritus estis: Filius enim hominis non venit animas perdere, sed saluare. Neque vero solum, cum, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat voluntas eius, sed etiam, cum re vera malum non est; veluti cum voluntas sequitur pri-

Matt. 16.

Luc. 9.

mams

nam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, qua naturam conseruant, & reijciat, quæ ei contraria videantur. *Quæ circa,* cum in eum locum ventum est, ut aliquid petere velimus huius generis: tum vero dicamus ex animo, *Fiat voluntas tua:* imitemur illum ipsum, à quo salutem, & salutis disciplinam accepimus; qui cum naturaliter insito cruciatuum, & acerbissima mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam ad Dei patris retulit voluntatem: *Non mea, inquit, voluntas, sed tua* Luc. 22. fiat. Sed mirabiliter deprauatum est hominum genus: qui cum vim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque diuine voluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo à malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum à Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, ut Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat, quo diuinum mysterium, absconditum à sæculis, & Colos. 1. generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes. Formam præterea, & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, ut videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in celo & seruant beati angeli, & colit reliquus cælestium animarum

chorus, ut quemadmodum illi sponte, & summa cum voluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei voluntati, quo modo ipse maxime vult, libentissime pareamus. & vero in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum à nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si spe caelestium pramiorum totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit diuina maiestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit aeternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui seruiant, sed tamen pretii causa, quo amorem referunt. Sunt praeterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque virtutem; cuius cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium praestare possint. & hanc habet sententiam illa appositio, Sicut in caelo, & in terra. Maxime enim nobis enitendum est, ut Deo simus obediens, quemadmodum beatas mentes esse diximus, quorum laudes in illo summa obedientia munere obeundo, eo psalmo persequitur Dauid: Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Quod si quis, sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat, In caelo, in bonis, & pijs; In terra, in malis, & impijs: nos vero etiam eius sententiam compro-

Psal. 102.

S. Cypri. in
orat. domi-
nicam.

comprobamus; ut pro celo spiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei voluntati obediant. Gratiarum item actionem continet hac petitio. Veneramur enim eius sanctissimam voluntatem, & maximo perfusi gaudio summis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo sciamus eum omnia bene fecisse. cum enim constet, esse omnipotentem Deum; necessario sequitur, ut omnia eius nutu facta esse intelligamus. cum vero etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus; nihil ex eius operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertinerit bonitatem, confitemur. Quod si in omnibus divinam rationem non assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & reiecta omni hesitatione, illud Apostoli profiteamur, inuestigabiles Rom. II: esse vias eius. Sed ob id maxime etiam Dei voluntatem colimus, quod ab eo celesti lumine dignati sumus. Ereptos enim de potestate tenebrarum, Coloss. I. transtulit in regnum filii dilectionis sue. Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronuntiatione petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, que in natura est insita, cupiditatum vim, diuine voluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio vinci à naturis omnibus: de quibus ita scri-

Psal. 118.

ptum est; Omnia seruiunt tibi: maximeque imbecillum esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, sed ne institueret quidem possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam vero nihil magnificentius est, nihil praestantius, quam, ut diximus, Deo seruire, & vitam eius lege, ac praeceptis agere; quid optabilius esse potest homini Christiano, quam ambulare in vis Domini, quam nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod a diuina voluntate abhorreat? ut vero eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei voluntatem, omnia male ceciderunt. Moneantur postremo fideles, ut in simplici & absoluta Dei voluntate acquiescant; ferat equo animo conditionem suam, qui sibi inferiori loco videtur esse, quam eius dignitas postulet; ne deserat ordinem suum, sed in ea vocatione maneat, in qua vocatus est, & proprium iudicium subiiciat Dei voluntati, qui nobis melius consulit, quam ipsi optare possumus. si angustiari ei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionibus, si alijs molestiis, & angoribus premimur; certo statuendum est, nihil horum sine Dei voluntate, qua summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos grauius commoueri, sed inuicti animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini voluntas fiat:

fiat: & illud beati Iob; Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

Acto. 21.
Iob 1.

Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie.

Quarta petitio, & reliqua deinceps, quibus anima, & corporis subsidia propriis, ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, ut postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: sic humane vite bona ad diuina eadem ratione diriguntur. quæ quidem ideo optanda, ac petenda sunt; vel quod ita diuinus ordo postulat; vel quod illis adiumentis ad diuinorum bonorum adeptionem indigemus, ut ijs adminiculis propositum finem consequamur, qui regno, & gloria celestis patris, atque ijs preceptis colendis, seruandisque continetur, quæ Dei voluntas esse non ignoramus, quare omnem vim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Præstabit igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in ijs petendis, quæ ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde vlla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus; Quid oremus, sicut oportet Rom. 8.

nescimus; maxime peccatur his postulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut oportet; ne, perperam aliquid postulâtes, responsum illud à Deo feramus;

Matth. 20.

Nescitis quid petatis. Erit autem certa iudicandinota, quæ prava sit, quæue recta petitio, consilium, & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis, tamquam in optato sine, conquiescens, nihil præterea requirat; sine dubio non orat,

S. Aug. li. 2
de ser. do-
mi. in mon-
te tractans

sicut oportet. Non enim, inquit sanctus Augustinus, petimus temporalia hæc tamquam bona nostra, sed tamquam necessaria nostra. Apostolus

illud, Quæ
rite primū
& c. Et epi-
sto. 121. c. 6
1. Cor. 10.

etiam in epistola ad Corinthios docet omnia, quæ spectant ad usus vitæ necessarios, ad Dei gloriam referri oportere. Sive enim maducatis, inquit, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sed ut videant fideles, quantam habeat hæc petitio necessitatem; commemorabunt Pa-

rochi quanta ad victum, & ad vitam colendam indigentia sit externarum rerum. quod magis intelligent, si comparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti nostri generis, & reliquis demceps hominibus fuerunt ad vivendum necessaria. nam etsi ille in amplissimo innocentia statu, unde & ipse, & eius culpa omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires: tamen inter illius, & nostræ vitæ necessitates multum inter est. non enim ei ve-

sibus

stibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non
 tecto ad perfugium, non armis ad defensionem,
 non remedijs ad valetudinem, non alijs multis,
 quorum subsidio nos ad hanc natura imbecillita-
 tem, ac fragilitatem tuendam egemus. satis ei
 fuisset ad immortalē vitam ille fructus, quem
 felicissima vite arbor nullo eius, aut posterorum
 labore præbuisset. Neque vero futurus erat homo
 in tantis paradisi delicijs otiosus, quem ad agen-
 dum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat:
 verum nulla ei opera molesta, nullum officij mu-
 nus non incundum fuisset. tulisset ille perpetuo
 suauissimos fructus ex cultura felicium horto-
 rum; nec eum umquam opera, aut spes fefellisset.
 At posterorum proles non solum fructu priuata
 vitalis arboris, verum etiam horribili illa senten-
 tia condemnata est; *Gene. 3.*
*Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vi-
 te tue: spinas, & tribulos germinabit tibi, & co-
 medes herbas terræ: in sudore vultus tui vesce-
 ris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua
 sumptus es: quia pulvis es, & in puluerem reuer-
 teris. Nobis igitur contra euenerunt omnia,
 atque illi, & posteris contigisset, si Dei dicto au-
 diens fuisset Adam. itaque versa sunt omnia, &
 mutata in deterrimam partem. In quo illud gra-
 uissimum est, quod maximos sumptus, sum-
 mum laborem, ac sudorem sapissime nullus fru-
 ctus consequitur; cum fruges date in deteriore se-
 getem,*

getem, vel succrescenti agrestium herbarum aspe-
 ritate opprimantur, vel nimbis, vento, grandine,
 vredine, rubigine percussa, et postrata intereunt;
 ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua celi,
 vel terra calamitate recidat ad nihilum. quod ac-
 cidit immanitate nostrorum scelerum; à quibus
 auersus Deus nostris minime benedixit operibus;
 sed horrenda manet sententia, quam de nobis ini-
 tio pronunciauit. Ergo Pastores in huius loci
 tractationem incumbent, ut sciat fidelis populus,
 sua culpa homines in has angustias, & mise-
 rias incidere, ut intelligat desudandum quidem,
 & elaborandum esse in parandis ijs, quæ ad vi-
 uendum sunt necessaria, veruntamen, nisi labo-
 ribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem,
 & inanem fore omnem contentionem. Nam ne-
 que qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed
 qui incrementum dat Deus. Et, Nisi Dominus
 adificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui
 adificant eam. Docebant igitur Parochi, esse res
 pene innumerabiles, quæ si nobis desint, vel vi-
 tam amittimus, vel agimus insuauem. Hac
 enim cognita verum necessitate, naturæque im-
 becillitate, Christianus populus caelestem Pa-
 trem adire cogetur, & ab eo terrena, & caelestia
 bona suppliciter petere. Imitabitur prodigium
 illum filium, qui cum in regione longinqua ca-
 pisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas
 daret, aliquando ad se rediens, intellexit, malo-

1. Cor. 3.

Psal. 126.

Luc. 15.

rum, quibus premebatur, nusquam nisi à patre esse expetendum remedium. Quo loco accedit etiã fidentius ad orandum fidelis populus, si in cogitatione diuina benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorũ vocibus. nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea se recte petentibus abunde largiturum pollicetur. docendo enim, quo modo petamus, hortatur: hortando, impellit; impellendo, spondet: spondendo, nos in spem certissima impetrationis inducit. Excitatis igitur, & inflammatis animis fidelis populi, sequitur, ut, quid hac petitione postuletur, declarandum sit: primum, quis sit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in diuinis litteris hoc panis nomine multa quidẽ significari, sed illa duo precipue, primum quidquid in victu, ceterisque rebus, ad corpus, vitamque tuendam adhibemus. deinde, quidquid nobis ad spiritus, & anime vitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, vite subsidia, sanctorum Patrum ita sententiarum auctoritate. Quamobrem minime sunt audiendi, qui dicunt, non licere Christianis hominibus à Deo petere terrena huius vite bona. nam huic aduersantur errori, præter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum veteris, tum noui testamenti. Iacob enim vouens, sic orabat; *Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo,*

Gene. 28

& de-

& dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum; reuersusque fuerit prospere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem crexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorumque, qua dederis mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certum petebat huius vite subsidium, cum illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantum victui meo necessaria. *Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, que nemo negare audeat ad corporis vsum pertinere? Orate, inquit, ut non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbatho. Quid dicemus de sancto Iacobo? cuius illa sunt: Tristatur aliquis vestrum? oret: equo animo est? psallat. Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: Obsecro vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti spiritus, ut adiungetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudaea. Quare, cum & diuinitus concessum sit fidelibus, ut petant hac subsidiarum humanarum, & perfecta hac à Christo domino tradita sit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquatur, vnam ex septem hanc esse petitionem. Petimus praterea panem quotidianum, id est victui necessaria; ut panis nomine, quod satis sit, & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue quodcumque aliud, intelligamus.*

vide

Prouer. 30.

Matt. 24.

Iacob. 5.

Rom. 15.

videmus enim usum esse hoc loquendi modo
 Eliseum, cum regem moneret, ut præberet pa- 4. Reg. 6.
 nem milibus Assyrijs, quibus magna ciborum
 copia data est. Illud etiam de Christo domino scri- Luc. 14.
 ptum scimus; Ingressus est in domum cuiusdam
 principis Pharisaorum sabbatho manducare pa-
 nem. qua voce, qua ad cibum, quæque ad potum
 pertinent, significari videmus. Ad huius pe-
 titionis absolutam significationem præterea ani-
 maduertendum est, hoc panis vocabulo non a-
 bundantem, & exquisitam ciborum, ac vestium
 copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi
 debere: quemadmodum scripsit Apostolus;
 Habentes alimenta, & quibus tegamur, his con- 1. Tim. 6.
 tenti simus: Et Salomon, ut diximus; Tribue Prouer. 30.
 tantum victui meo necessaria. Huius quoque
 frugalitatis, & parsimonie illa voce, que proxi-
 me sequitur, admonemur. cum enim, Nostrum,
 dicimus, panem illum ad necessitatem nostram,
 non ad luxuriam petimus: non enim Nostrum
 dicimus, quia cum nobis opera nostra, sine Deo,
 parare possumus: (est enim apud Dauidem; Om- Psalm. 103:
 nia à te expectant, ut des illis escam in tempore:
 dante te illis, colligent: aperiente te manum
 tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco;
 Oculi omnium in te sperant Domine, et tu das es- Psalm. 144.
 cam illorum in tempore oportuno) sed quia ne-
 cessarius est, & à parente omnium Deo, qui
 omnes sua prouidentia alit animantes, nobis
 attribu-

attributus. Ob eam quoque causam panis noster appellatur, quod iure est à nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parādus. quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est vel adeptio, vel possessio, vel certe tactura. contra vero honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris, ex Propheta sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam vero ijs, qui iusto labore victum quarunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emitteret Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi. Neque solum petimus à Deo nobis, ut illo vii liceat, quod nostro sudore, ac virtute peperimus eius adiumento benignitatis: id enim vere dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, ut recte partis, recte item, ac prudenter uti possimus. Quotidianum. huic etiam voci subiecta est ea notio frugalitatis, ac parsimonie, quam proxime diximus. non enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui natura necessitati satisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi, & potionis, conquistissima escarum, ac vinorum genera persequuntur. Nec minus hac quotidiani voce improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Isaias; *Va, qui coniu-*

Psal. 137.

Deut. 28.

Isa. 5.

coniungitis domum, ad domum, & agrum agro
 copulatis usque ad terminum loci: numquid ha-
 bitabitis vos soli in medio terra? Etenim est inex-
 plebilis horum hominum cupiditas, de quibus il-
 lud scriptum est à Salomone; *Anarus non im-* Eccle. 5.
plebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud per
tinet Apostoli; Qui volunt diuites fieri incidunt 1. Tim. 6.
in tentationem, & laqueum diaboli. Quotidianū
preterea panem appellamus, quod vescimur eo
ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie
consumitur vi naturalis caloris. Est denique illa
huius ratio nominis, quod assidue petendus est, ut
in hac consuetudine amandi, & colēdi Deum re-
tineamur; nobisq; omnino persuadeamus, id quod
est, vitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.
Da nobis. Quantam hæc dua voces materiā præ-
beant ad cohortandum fideles, ut infinitam Dei
potentiā pie, sanctæque colant, & venerentur, in
cuius manu sunt omnia, et ut nefariā illam Sata- Luc. 4.
ne ostentationem detestentur; Mibi tradita sunt
omnia, & cui volo do illa; nemo non videt. nam
vnus nutu Dei distributa cuncta, & conseruan-
tur, & augentur. Sed qua diuitibus hæc est impo-
sita necessitas, dixerit quispiam, petendi quoti-
dianum panem, cum rebus animus abundens?
Hac illis necessitas est orandi in hunc modum,
non ut dentur eis, quorum Dei benignitate ha-
bent copiam, sed ne, quæ abunde illis adsunt, a-
mittat. Quamobrem, ut scribit Apostolus, Hinc 1. Tim. 6.
discans

Hom. 14.
operis im-
perfecti in
Matth.

discant diuites non sublime sapere, neque sperare
in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui pre-
stat nobis omnia abunde ad fruendum. Huius
autē necessaria petitionis hanc causam affert san-
ctus Chrysostomus, non solum ut nobis suppetat
cibus, sed ut eū nobis suppeditet Domini manus,
que, salubrem, atque adeo salutarem vim inse-
rens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori
prosit, & corpus anima seruiat. Sed quid est,
quamobrem, Da nobis, numero multitudinis
dicimus, non autem, mihi? Quia proprium illud
est Christiane charitatis, non ut quisque de se
uno sollicitus sit, sed ut praterea de proximo la-
boret, & in cura sua vilitatis meminerit etiam
aliorum. accedit eo, quod, que alicui munera di-
uinitus tribuuntur, non ideo tribuuntur, ut
solus ea possideat, vel in illis luxuriose viuat,
sed ut cum alijs communicet, que necessitati su-
perfuerint: nam inquit sancti Basilius, & Am-
brosius: Esurientium panis est, quem tu detines:
nudorum indumentum est, quod tu recludis: mi-
serorum redemptio est, & absolutio, pecunia,
quam tu in terram defodis. Hodie, Admo-
net nos hac vox communis infirmitatis. quis enim
est, qui, si minus sua vnius opera providere se pos-
se sperat in longinquum tempus necessarios vita
sumptus, saltē in diem victus subsidia paratu-
rum non confidat? Sed ne huius quidem fiducia sa-
cultas nobis a Deo permittitur, qui nos singulorū
etiam

Basil. ho.
6. in dite-
scentes aua-
ros. Et
Amb. ser.
81.

etiam dierum cibum à se petere iussit. Quae sententia habet illam necessariam rationem, quia quotidianano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque sustentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, pluit super iustos, & iniustos, omnibus impertitur. Reliquus est spiritalis panis, quem etiam hoc loco petimus. Quo significantur omnia, quaecumque in hac vita ad spiritus, & animæ salutem, & incolumitatem requiruntur. ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic non est unus generis esca, quæ spiritus, & animæ vitam continet. nam & verbum Dei cibus est animæ: sapientia enim inquit; Venite, comedite panem meum, & bibe vinum, quod miscui vobis. Huius autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum grauius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. sic enim est apud Amos: Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Ut autem illud est certum propinqua mortis signum, cum non possint homines vel cibum sumere, vel iustum retinere: sic magnum est desperata salutis argumentum, cum vel non querunt verbum Dei, vel, si ad sit, non

Matth. 5.

Prouer. 9.

Amos 8.

- sustinent, & illam impietatis vocem in Deum effundunt; Recede à nobis, sciētiam viarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cecitate versantur illi, qui neglectis ijs, qui legitime eis præsunt, catholicis, & Episcopis, & sacerdotibus, & à sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus Dei verbi hereticis se in disciplinā tradiderunt. Iam vero panis est Christus dominus, anima cibus: inquit enim ipse de se; Ego sum panis viuus, qui de calo descendi. Incredibile est, quanta voluptate, ac letitia perfundat piorum animas hic panis tum, cum maxime terrenis molestijs, & incommodis consuectantur. exemplo nobis est sanctus ille chorus Apostolorum, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes à cōspectu concilij. Referti sunt eiusmodi exemplis libri de vita sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus; Vincenti dabo manna absconditum. Præcipue autem panis noster est ipse Christus dominus, qui in sacramento Eucharistia substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis redivrus ad patrem, de quo dixit: Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebūt, ex eo loco, quo separatim huius sacramenti vis, ac ratio continetur. Et vero dicitur hic panis noster, quia fide-*
- Iob. 21.
- Ioan. 6.
- Acto. 5.
- Apoc. 2.
- Ioan. 6:
- Matt. 26.
1. Cor. 11.

fidelium modo hominum est, id est eorum, qui
 charitatem cum fide coniungentes, penitentia sa-
 cramento sordes eluunt peccatorum, qui non di-
 mittentes memoriam, se Dei filios esse, diuinum
 sacramentum sumunt, & colunt, quanta maxi-
 ma possunt sanctitate, ac veneratione. Quotidia-
 nus vero quamobrem dicatur, in promptu du-
 plex ratio est, altera, quod in sacris Christiana
 Ecclesia mysterijs quotidie & offertur Deo, & da-
 tur pie sancteque, postulantibus; altera, quod quoti-
 die sumendus est, vel certe ita viuendum, ut quo-
 tidie, quoad eius fieri possit, digne sumere quea-
 mus. Audiant, qui contra sentiunt, nisi longo in-
 ternallo salutaribus his epulis anima vesci non o-
 portere, quid sanctus dicat Ambrosius: Si quoti-
 dianus est panis, cur post annum illum sumis? Sed
 in hac petitione ad illud precipue cohortandi sunt
 fideles, ut, cum recte & consilium, & industriam
 suam posuerint in comparandis rebus vite neces-
 sarijs, rei exitum Deo permittant, suumque de-
 siderium ad eius referant voluntatem, qui non
 dabit in aeternum fluctuationem iusto. Nam
 vel concedet Deus, qua petuntur, & ita suum
 optatum consequentur; vel non concedet; & id
 erit certissimum argumentum, nec salutare
 illud esse, nec utile, quod pijs à Deo negatur, cui
 magis cura est de eorum salute, quam illis ip-
 sis. Quem locum instruere poterunt, expli-
 candis ijs rationibus, Parochi, qua à sancto

S. Ambro.
 in lib. 5. de
 Sacramēt.
 cap. 4.

Psal. 54.

S. August.
epist. 121.
cap. 14.

1. Tim. 6.

Isa. 27.

Augustino in epistola ad Probam praclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates suas, & copias Deo acceptum referre, cogitentq; secirco illis bonis esse cumulos, ut illa distribuunt indigentibus. In quam sententiam conueniunt, quae in prima epistola ad Timotheum ab Apostolo differuntur: unde magnam vim Parochis petere licebit diuinorum praeceptorum ad hunc locum vtiliter, ac salutariter illustrandum. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittibus debitoribus nostris.

Cum ita multa sint, quae infinitam Dei potentiam cum pari sapientia, ac bonitate conuenienter, significent, ut, quocumque oculos, cogitationemq; conuerteris, certissima signa immensae potestatis ac benignitatis occurrant; nihil profecto est, quod summum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam in explicabile mysterium Iesu Christi passionis, unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit; quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus. Dimitte nobis debita nostra. Continet autem haec petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumulatum est humanum genus, id enim docuit Isaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domus Iacob, et iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius, quod David etiam ostendit.

ostendit, beatos pradicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis: *Beati quorum remissa sunt iniquitates.* Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus huius postulationis animadvertenda, & exponenda sententia, quam ad celestem vitam consequendam tantum valere intelligimus. Ingredivimur autem novam precandi rationem, nam hactenus a Deo non solum eterna, & spiritualia bona, sed caduca, & quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petuimus: nunc vero mala deprecamur & animæ, & corporis, & huius, & sempiternæ vitæ. Sed quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quo modo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendū velut accedere, suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut eius sensu, ac dolore commoveatur; tum, ut sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, ut is, qui peccaverunt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis, ignoscat; ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniæ desideratio consequatur, quæ olim Caim, & Iudæ animū occupavit; qui Deum modo vindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem, existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tamquam

Psalm. 31.

Gen. 4.
Matth. 27.

Rr 3 ad paren-

ad parentem, non quasi ad iudicem confugi-
 mus, à quo, non ut ex iustitia nobiscum agat, sed
 ex misericordia, postulemus. Facile autem ad-
 ducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si
 ipsum audierimus Deum nos in sacris litteris hu-
 ius rationis admonentem: est enim illud apud Da-
 uidem: Omnes declinauerunt, simul inutiles fa-
 cti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque
 ad vnum. In eandem sententiam loquitur Sa-
 lomon; Non est homo iustus in terra, qui faciat
 bonum, & non peccet. Quo illud etiam perimet;
 Quis potest dicere, mundum est cor meum,
 purus sum à peccato? Quod item à S. Ioanne, ad
 deterrendos homines ab arrogãtia, scriptum est;
 Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus;
 ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et
 à Hieremia; Dixisti, absque peccato, & innocens
 ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me:
 ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod di-
 xeris, non peccaui. Quorum sententias omnium
 idem, qui eas illorum ore pertulerat, Christus do-
 minus hoc petitionis prescripto confirmat, quo in-
 bet nos delicta nostra confiteri. id enim secus in-
 terpretari prohibuit auctoritas Milenitani Con-
 ciliij in hunc modum: Placuit, ut, quicumque ver-
 ba ipsa Dominica orationis, ubi dicimus, Dimitte
 nobis debita nostra, ita vult à sanctis dici, ut hu-
 militer, non veraciter hoc dicatur; anathema
 sit. Quis enim ferat orantem, & non homini-
 bus,

Psal. 13. 52.

Eccl. 7:

Prouer. 20

1. Ioan. 1.

Hier. 2.

Milenita.

Con. ca. 8.

& reperi-

tur in Cõ.

Trid. ses. 6

cap. 11.

bus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quae sibi dimittantur debita, non habere? Verum in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leniter recordari. nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, et dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint, fideles auditores, sed ut moleste, dolenterque meminerint, ut, cum angantur intimis sensibus, conferant se ad patrem Deum, à quo, ut inhaerentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec vero solum erratorum turpitudinem studebunt subijcere oculis fidelis populi, verum etiam indignitatem, ac sordes hominum, qui, cum nihil simus, nisi putida caro, nisi summa foeditas incomprehensibilem illam Dei maiestatem, & inexplicabilem praestantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, praesertim à quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficijs auctissimi: ut quid? ut ab alienati à patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miserissimam seruitutem. neque enim dici potest, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui repulso suauis iugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desci-

Ioan. 12. 14 uerunt, qui eo nomine princeps & rector mundi,
 Ephe. 6. & princeps tenebrarum, & rex super uniuersos
 Iob. 41. filios superbiae, dicitur in diuinis litteris. In eos autem,
 qui daemone tyrannide opprimuntur, uere
 Ma. 26. conuenit illa uox Isaiæ; Domine Deus noster,
 possederunt nos domini absque te. Hac sinos-
 minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant
 certe calamitates, & arumna, in quas per pecca-
 tum incidimus. violatur enim sanctuas anima,
 quam Christo desponsam esse scimus, profanum
 fit illud idem templum Domini, quod qui conta-
 minant, in eos dicit Apostolus; Si quis autem tem-
 plum Dei violauerit, disperdet illum Deus. In-
 numerabilia sunt mala, que peccatum inuehit
 i. Cor. 3. in hominem: quam pene infinitam pestem Dauid
 Psalm. 37. his uerbis expressit; Non est sanitas in carne
 mea, à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis, à
 facie peccatorum meorum. Nimirum norat
 hanc plagam, cum nullam sui partem pestifero
 peccato intactam fateretur. peruaserat enim in
 ossa peccati uirus, id est rationem, et uoluntatem,
 que maxime solide sunt anima partes, infecerat.
 hanc late patentem pestem indicant sacra litte-
 ra, cum peccatores, claudos, surdos, mutos, cacos,
 et omnibus membris captos appellant. Sed præter
 dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentie-
 bat, magis etiam angebatur Dauid extra Dei,
 quam in se propter peccatum commotam in-
 telligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo,
 quorum

quorū sceleribus incredibiliter offenditur: inquit
 enim Apostolus: Ira, & indignatio, tribulatio, & Rom. 2.
 angustia in omnem animā hominis operantis ma-
 lum. nam etsi transierit actio peccati, tamen pec-
 catum macula & reatu permanet; cui semper
 imminens ira Dei illud insequitur, tamquā um-
 bra corpus. Cum igitur David his vulneraretur
 aculeis, ad petendā delictorum veniam excitaba-
 tur: cuius & exemplū doloris, & doctrina ratio-
 nem, ex quinquagesimo eius psalmo de promptam
 proponunt Parochi fidelibus audientibus, ut Pro-
 pheta imitatione & ad doloris sensum, id est ad
 veram penitentiam, & ad veniam spem erudiri pos-
 sint. Quantam habeat utilitatem hec docendi ra-
 tio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud
 Hieremiam declarat oratio, qui cum Israëlē ad
 penitentiam hortaretur, admonebat eum, ut ma-
 lorum sensum perciperet, quæ peccatum conse-
 quuntur: Vide enim, inquit, quia malum, & a-Hier. 2:
 marum est, reliquisse te dominum Deum tuum,
 & non esse timorem mei apud te, dicit dominus
 Deus exercituum. Qui carent necessario hoc re-
 cognitionis, ac doloris sensu, ij apud prophetas,
 Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor durum, Isa. 46.
 lapideum, & adamantinum habere dicuntur. Ezech. 36.
 sunt enim, instar lapidis, nullo dolore molli, nul-
 lum vite, id est salutaris recognitionis sensum ha-
 bentes. Sed ne peccatorum gravitate deterritus,
 se populus veniam impetrare posse desperet; ipsum
 Rr 5 ad

ad spem vocare Parochi debebūt his rationibus; quod & Ecclesia Christus dominus potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodū sacrosancti Symboli articulo declaratur, & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum. nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata penitentibus, numquā nobis hanc precandi formulam prescripsisset; *Dimitte nobis debita nostra.* Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus insit exposcere. nam omnino sub hac petitione, illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut vero penitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus; cuius ordinem sapientia perturbamus; quantum est situm in nobis, quem offendimus; quem factis, dictisque violamus. Verum idem est ille beneficentissimus parens, qui, cum possit omnia condonare, non modo se id velle declarauit, sed etiam impulit homines, ut à se veniam peterent, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hac testificatio propensa, ad ignoscendum diuina voluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflammat; operis pretium est, ornare hunc locum nonnullis diuinis testimonijs, & hominum

num exemplis, quibus maximorum scelerum penitentibus Deus veniam concesserit. quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in proœmio huius precationis, & in ea Symboli parte, quæ est de remittendis peccatis, inde assument Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus: tum vero eodem utantur instituto, quo in ceteris petitionibus utendū duximus, ut intelligant fideles, quid hic, Debita, significant, ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendū sit, postulent. Primum autem scire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mēte nostra, quem omnino Deo debemus, et cuius debiti solutio est ad salutē necessaria. Neq; vero, quia, debiti nomine etiam, obedientia, cultus, veneratio, & cetera huius generis officia continentur, postulamus, ut non amplius ea debeamus, sed precamur, ut liberet à peccatis: sic enim sanctus Lucas est interpretatus: qui peccata pro debitis posuit, ob eam causam, quod illis committendis rei efficiamur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Christus dominus locutus est ore Prophetæ; *Qua non rapui, tunc exolvebam. Qua Dei* Luc. ii.
Psalm. 68.
 verba sententia licet intelligere, non solum nos debituores esse, sed etiam non esse soluendo; cum peccater

cator per se satisfacere nullo modo possit. Quare
 confugiendum nobis est ad Dei misericordiam:
 cui quia par iustitiæ respondet, cuius est retri-
 buissimus Deus, utendum erit deprecatione, & pa-
 trocinio passionis domini nostri Iesu Christi: sine
 qua nemo unquam veniam delictorum impetra-
 uit, à qua omnis & satisfaciendi vis, et ratio tam-
 quam ex fonte profluxit. nam pretium illud in
 cruce à Christo dominum persolutum, & nobis-
 cum per sacramenta, re, vel studio, ac diside-
 rio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis
 impetret, & conficiat, quod hac petitione postula-
 mus, ut peccata nostra remittantur. Quo loco
 non id modo pro leuibus erratis, & facillimis ad
 impetrandam veniam, sed pro grauibus, & mor-
 tiferis peccatis deprecamur. quæ precatio in sce-
 lerum grauitate pondus non habebit, nisi id à pe-
 nitentiæ sacramen. o, re, vel certe desiderio susce-
 pto: ut iam dictum est, assumpserit. Dicimus
 autem, debita nostra, longe aliter, atque, Pa-
 nem nostrum, antea diximus, noster enim ille est
 panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at pec-
 cata nostra sunt, quia illorum culpa residet in no-
 bis: nam nostra voluntate suscipiuntur; quæ pec-
 cati vim non haberent, nisi essent voluntaria.
 Nos igitur, eam culpam sustinentes, & consen-
 tes, ad expiandum peccata necessariam Dei cle-
 mentiam imploremus. In quo non utimur ex-
 cusatione cuiusquam, nec causam in quemquam
 transfe-

transferimus, ut primi homines Adam, & Eva Gene. 3.
 fecerunt; ipsi nos indicamus, illam, si sapimus,
 Propheta precationem adhibentes, Non decli- Psal. 140.
 nes cor meum in verbi malitie ad excusandas
 excusationes in peccatis. Nec vero dicimus,
 dimitte mihi, sed nobis, quod fraterna necessitu-
 do, & charitas, qua inter omnes homines interce-
 dit, a nobis singulis postulat, ut de communi pro-
 ximorum salute solliciti, cum pro nobis preces fa-
 cimus, pro illis etiam depr. cemur. Hunc orandi
 morem à Christo Domino traditum deinceps ab
 Ecclesia Dei acceptum, perpetuoque servatum,
 ipsi & maxime tenuerunt Apostoli, & ut ceteri
 adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem fla-
 grantis studij, & cupiditatis in deprecando pro
 salute proximorum, habemus in utroque testa-
 mento sanctorum Moysis, & Pauli, præclarum Exod. 32.
 exemplum: quorum alter sic Deum precabatur;
 Aut dimitte eis hac noxam, aut, si non facis, dele
 me de libro tuo: alter in hunc modum; Optabam
 ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus Rom. 9:
 meis.

Sicut & nos dimittimus debitori-
 bus nostris.

Illud. Sicut, dupliciter intelligi potest: nam &
 similitudinis vim habet, cum videlicet à Deo pe-
 titimus, ut, quemadmodum nos iniurias, & con-
 tumelias remittimus ijs, à quibus læsi sumus, sic
 ipse nobis peccata condonet. est præterea condicio
 nis no-

Matt. 6:

nis nota: in quam sententiam Christus dominus eam formula interpretatur: Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester caelestis delicta vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si volumus Deum nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus iniuriam accepimus. sic enim Deus oblivionem iniuriarum, mutuamque studium, & amorem requirit à nobis, ut eorum, qui in gratiam non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia rejiciat, & aspernetur. Est etiam natura lege sancitum, ut tales nos alijs praebeamus, quales eos in nos esse cupimus: vere ut imprudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, ut sui sceleris poenam praetermittat, cum ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, et prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus imposita sunt iniuria; cum & urgeantur hac precandi formula; & apud sanctum Lucam id iubeat Deus; Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & si penitentiam egerit, dimitte illi; & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, paenitet me, dimitte illi. Et in euangelio sancti Matthaei sit: Diligite inimicos vestros: & Apostolus, & ante eum Salomon scripserit; Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da

Lucæ 17.

Matt. 5.

Rom. 12.

Prouer. 25.

da illi: & sit apud sanctum Marcum euangeli- Marc. ii. *stam; Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid*
habetis aduersus aliquem; ut & pater vester,
qui in calis est, dimittat vobis peccata vestra.
Sed quoniam, deprauata natura vitio, nihil a-
grius sit ab homine, quam ut inferenti condonet
iniurias, omnem conferant Parochi animi & in-
genij vim ad commutandos, & flectēdos animos
fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam,
Christiano homini necessariam. Commorentur
in tractatione diuinorum oraculorum, in
quibus audire licet imperantem Deum, inimicis
ignoscendū. Prædicent id, quod verissimum est,
magno esse argumento hominibus, eos esse Dei
filios, si facile remittant iniurias, & inimicos di-
ligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimi-
cos diligimus, similitudo quadam cum parente
Deo, qui sibi inimicissimum, & infestissimum
genus hominum, filij sui morte ab eterno exitio
redemptum, reconciliauit. Sit autem huius co-
hortationis, & præcepti clausula illud imperium
Christi domini, quod recusare non possumus sine Matth. 5. *summo dedecore, & pernicie; Orate pro perse-*
quentibus, & calumniantibus vos, ut sitis filij pa-
tris vestri, qui in calis est. Verum hoc loco non
vulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne
quis, cognita huius difficultate, ac necessitate præ-
cepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se de-
bere intelligant conterere iniurias oblivione vo-
lunta-

luntaria, & eos diligere, qui laeserunt, id cupiunt,
 & pro viribus faciunt, sed vniuersam memoriam
 iniuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. nam
 resident in animo quaedam reliquia simultatis:
 quamobrem magnis agitantur conscientia flu-
 ctibus, verentes, ne, parum simpliciter, & candi-
 de positis inimicitijs, Deo iusto non obediant. Hic
 igitur Pastores contraria studia carnis, & spi-
 ritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindi-
 cationem proclius, huius ratio propensa ad igno-
 scendum, hinc inter ipsos perpetuam turbam,
 ac rixam existere: quare saluti minime diffiden-
 dum esse demonstrabunt, reclamantibus & ad-
 uersantibus rationi, corrupta natura, appetitio-
 nibus, modo spiritus persistet in officio & volunta-
 te remittendi iniurias, proximumque diligendi.
 Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui cum non-
 dum animum inducere possint, obliui iniurias,
 ament inimicos, propterea deterriti ea, quam
 diximus conditione huius petitionis, Dominica
 precatione non utantur, duas has rationes affe-
 rent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem il-
 lis eripiant. Nam quiuis vnus è fidelium numero
 preces has facit totius Ecclesie nomine; n qua pios
 esse aliquod necesse est, qui debitoribus ea qua hic
 commemorantur, debita remisissent. Accedit
 eo, quod id à Deo petentes, vna etiam petimus,
 quidquid ad illud impetrandum in eam petitione
 à nobis necessario conferendum est. petimus enim
 &

& veniam peccatorum, & donum vere peniten-
 tiae: petimus facultatem in summi doloris postula-
 mus, ut à peccatis abhorrere, & illa sacerdoti
 vere ac pie confiteri possimus. Itaque cum ne-
 cesse etiam nobis sit parcere ijs, qui damnum, aut
 malum aliquod dederint, cum, ut nobis Deus
 ignoscat, precamur, simul oramus, ut faculta-
 tem largiatur reconciliandi nos illis, quos odi-
 mus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione,
 qui inani, & prauo illo timore commouentur, ne
 sibi Deum reddant offensorem hac precatione,
 contraque etiam cohortandi ad frequentem pre-
 cationis usum, quo à parente Deo postulent, ut
 sibi det eam mentem, ut ijs, qui laeserint, ignoscant,
 & inimicos diligant. Sed, ut precatio omnino
 fructuosa sit, primum hac in ea est cura, medi-
 tatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab
 eo veniam petere, qua non datur, nisi penitenti:
 itaque nos ea charitate, & pietate, prae ditos esse
 oportere, qua penitentibus conueniat; conueni-
 re autem maxime ijs, subiecta quasi oculis pro-
 pria flagitia, atque facinora lacrymis expiare.
 Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in
 posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua oc-
 casio peccandi, quaeque nobis ansam dare possit ad
 offendendum parentem Deum. In his curis versa
 batur David, cum diceret, Et peccatū meum con- Psalm. 50.
 tra me est semper. Et alio loco: Lauabo per singu- Psalm. 6.
 las noctes lecturū meum, lacrymis meis stratum

- meum rigabo. Proponat sibi prater ea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui a Deo precibus impetrauerunt veniam delictorum, ut publicani illius, qui longe consistens pro pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantum pulsabat peccatus, eam habens orationem, Deus propitius est o mihi peccatori: Tum illius peccatrice mulieris, que Christo domino, retro stans, rigatos a se eius pedes, capillis etiam abstersos osculabatur: Petri denique Principis Apostolorum, qui egressus foras, flevit amare. Deinde cogitandum est, quo infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, que sunt peccata, propensiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. sunt autem egrotæ anima remedia, penitentia, & Eucharistia. Hac igitur sapissime adhibeat fidelis populus: deinde elemosyna, quemadmodum tradunt diuina littera, medicina est accommodata sanandis anima vulneribus. quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro viribus benigne faciant egenis: quantam enim vim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobia angelus domini sanctus Raphael, cuius est illa vox; Eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, que purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonebat; Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Optima autem largitio, & impertienda misericordia

Luc. 18.

Luc. 7.

Matth. 26.

Tob. 12.

Dan. 4.

ricordiaratio, est oblitio iniuriarum, & bona voluntas erga eos, qui rem, vel existimationem, vel corpus tuum, tuorumue violarint. Quicumque igitur cupit in se esse maxime misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissime deprecetur, omnem captans occasionem de illis ipsis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est, cum homicidij locum tractauimus, eoreijcimus Parochos, qui tamen hanc petitionem hoc sine concludant, nihil iniustus esse, aut fingi posse, quam eum, qui cum hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem potest Eccle. 28. stulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

Et ne nos inducas in tentationem.

Non dubium est, quin filij Dei post impetratam delictorum veniam, cum incensissimo studio adhibendi Deo cultum, & venerationem, caelesteregnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendunt à paterna eius voluntate, ac providètia, tum eo magis humani generis hostis omnes aduersus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur sic, ut verendum sit, ne, labefactata, & mutata sententia, rursus in vitia delabantur, longeque deteriores euadant, quam antea fuerint. De quibus illud Principis Apostolorum iure dici possit; 2. Pet. 2.

Melius erat illis, non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem, retrorsum conuerterent ab eo,

- quod illis traditum est, sancto mandato. Quare nobis à Christo Domino datum est huius petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, eiusque patriam curam, & præsidium imploremus, minime dubitantes fore, ut, si deseramur diuino patrocínio, vaserrimi hostis laqueis irreti teneamur. Neque vero solum in hac orandi regula iussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed in illa etiam oratione, quam ad sacros Apost. habuit sub ipsum mortis tempus, cum quidem ipsos mundos esse dixisset, eos huius officij his verbis admonuit; Orate, ut non intretis in tentationem. Quæ iterum à Christo Domino adhibita admonitio magnum diligentia onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius usum precatationis, ut, cum tanta hominibus ab hoste diabolo in singulis horas pericula huius generis intendantur, à Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assidue, Ne nos inducas in tentationem. Intelletiget autem fidelis populus, quanto peregeat diuini huius adiumenti, si sua imbecillitatis, inscitiaque meminerit; si recordabitur illam Christi Domini sententiam, spiritus quidem promptus est, caro autem infirma; si ei venerit in mentem, quam graues sint, & exitiales hominum casus, impellente demone, nisi sustineantur dextra celestis auxilio. Quod illustrius esse possit humane infirmitatis exemplum, quam sacer ille chorus
- Aposto-
- Ioan. 18.
Matth. 26.
- Matth. 26.
- Matth. 26.

Apostolorū, qui magno antea animo cum essent, primo quoque obiecto terrore, relicto Salvatore, diffugerunt? etsi illustrius etiam est illud principio Apostolorū, qui in tanta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum Dominum, cum paulo ante, sibi bene fidens, ita dixisset; Si oportuerit me mori tecū, non te negabo: statim unius voce muliercula perterruit, se Dominum non nosse, iure iurando affirmavit. nimirum illum summa spiritus alacritate non respondebat vires. Quod si viri sanctissimi humana natura fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt: quid non timendum est ceteris, qui ab eorū sanctitate absunt longissime? Quare proponat fideli populo Parochus praelia, ac pericula, in quibus assidue versamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnat. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacesitur stimulus? quis non sentit aculeos? quis subiectis non vritur ardentibus facibus? & quidem tam varij sunt ictus, tam diuerse petitiones, ut difficillimum sit grauem aliquam plagam non accipere. Ac, prater hos inimicos, qui habitant, & viuunt nobiscum, sunt prater ea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est; Non est nobis colluctatio aduersus carnem, Ephes. 6.
& sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mūdi rectores tenebrarum harum,

Ephes. 6.

contra spiritualia nequitia in caelestibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus & impressiones demonum; qui et aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, vix ut ab illis cauere possimus. Illos & principes appellat Apostolus propter naturae excellentiam: (nam natura hominibus, & ceteris, quae sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates vocat, quod non solum naturae vi, sed potestate etiam superant: et rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum, & illustrem mundum regunt, id est bonos, & pios, sed obscurum, et caliginosum, nempe eos, qui flagitiose, & facinorosa vita sordibus, ac tenebris obcicati, duce tenebrarum diabolo delectantur. Nuncupat etiam demones spiritualia nequitia: est enim & carnis, & spiritus nequitia. Carnalis quae dicitur nequitia, incendi appetitum ad libidines, & voluptates, quae percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitia sunt mala studia, & praua cupiditates, quae ad superiorem pertinent animae partem; quae tanto peiores sunt, quam reliquae, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque praestantior. Quia Satana nequitia quia maxime spectat illuc, ut caelesti nos hereditate priuet; propterea dixit Apostolus, In caelestibus. ex quo licet intelligere, magnas esse hostium vires, inuictum animum, immane in nos, & infinitum odium: bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla
 pax

pax esse cum illis, nulla inducie fieri possint.
 Quantum vero audeant, declarat Sātana apud
 Prophetam vox, In calum conscendam: aggressus est
 primos homines in paradiso: adortus est
 Prophetas: appetiuit Apostolos, ut, quemad-
 modum loquitur apud Euangelistam Dominus, Luc. 22:
 Cribraret eos sicut triticum: ne ipsum quidem
 Christi domini os erubuit, itaque eius inexplebi-
 lem cupiditatem, & immensam diligentiam
 sanctus Petrus expressit, cum dixit; Aduersa-
 rius vester Diabolus, tamquam leo rugiens, cur-
 cuit, querens, quem deuoret. Quamquam non
 vnus modo tentat homines Satan, sed gregatim
 interdum demones in singulos impetum faciunt:
 quod ille confessus est demon, qui rogatus a Chri-
 sto domino, quod sibi nomen esset, respondit; legio
 mihi nomen est; nempe demonum multitudo,
 que miserum illum diuexarat. & de alio scri-
 ptum est; Assumit septem alios spiritus secum, ne-
 quiores se, & intrantes habitant ibi. Multi sunt,
 qui, quod impulsus, atque impetus demonum in
 se minime sentiunt, totam rem falsam esse arbi-
 trantur; quos ipsos à demonibus non oppugnari
 mirum non est, quibus se sponte dediderunt. non
 est in illis pietas, non charitas, non virtus illa Chri-
 stiano homine digna: quare fit, ut toti sint in pote-
 state diaboli; nec ullis tentationib. opus est ad eos
 euerēdos, in quorū iam animis, ipsis libentibus, cō-
 moratur. At vero, qui se Deo dicauerūt, in terris

Iſa. 14.

1. Pet. 5.

Marc. 5.
Luc. 8.

Matth. 12.

caelestem vitam agentes, ij maxime omnium Satana incurfibus petuntur, hos acerbissime odit, his in singula temporis momenta struit insidias. plena est historia diuinarum litterarum sanctorum hominum, quos presenti etiam animo stantes, vel vi, vel fraude peruertit. Adam, David, Salomon, alique, quos enumerare difficile sit, experti sunt demonum violentos impetus, et callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo presidio satis tutum existimet? Itaque pie, casteque petendum à Deo est, ne nos tentari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione proventum, ut possimus sustinere. Verum hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbellitate, aut rei ignorance demonum vim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant. non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quam diu vult, tentare nos, aut vexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. notissimum est exemplum Iob: de quo nisi Diabolo dixisset Deus; Ecce vniuersa, qua habet, in manu tua sunt; nihil eius Satanas attigisset: contra vero nisi addidisset Dominus, Tantum in eum ne extendas manum tuam; vno Diaboli ictu cum filijs ipse facultatibusq; concidisset. Ita autem alligata est demonum vis, ut ne porcos quidem illos, de quibus scribunt

I. Cor. 10.

Iob. 1.

bunt, Euangelista, non permittente Deo inuade- Marc. 5.
 re potuisset. Sed ad intelligendam huius petitionis Luc. 8.
 vim dicendum est, quid hic tentatio significet,
 quid item, induci in tentationem. Est autem, ten-
 tare, periculum facere de eo, qui tentetur, ut ab
 ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus.
 qui tentandi modus in Deum minime cadit. quid Heb. 4.
 enim est, quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit,
 nuda, & aperta sunt oculis eius. Est alterum ten-
 tandi genus, cum, longius progrediendo, aliud
 queri solet in bonam vel in malam partem: in bo-
 nam, cum ea re tentatur alicuius virtus; ut, illa
 perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus
 augeatur, eiusque exemplum ceteris imitandum
 proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad
 Dei laudes excitentur. qua tentandi ratio sola
 conuenit in Deum. huius exemplum tentationis Deut. 13.
 est illud in Deut. Tentat vos dominus Deus ve-
 ster, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non.
 Quomodo etiam tentare dicitur suos Deus, cum
 inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus
 premit, quod probande eorum patientia causa
 facit, & ut alijs documentum sint Christiani of-
 ficii. In hanc partem legimus Abraham esse ten- Gene. 22.
 tatum, ut filium immolaret. quo facto, fuit is obe-
 dientie, & patientie exemplum singulare ad me-
 moriam hominum sempiternam. In eandem Tob 1.
 sententiam dictum est de Tobia; Quia acceptus
 eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te. In

Matth. 4.

malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium diaboli officium est. is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque precipites. quamobrem Tentator in diuinis litteris appellatur. In ijs vero tentationibus modo intimos nobis admouens stimulos, anime affectiones, & commotiones adhibet administras; modo nos exagrans extrinsecus, externis rebus utitur, vel prosperis ad effe-
rendos, vel ad frangendos aduersis; nonnumquam habet emissarios, & excursores perditos homines, in primisque hareticos, qui sedentes in cathedra pestilentia, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent virtutis, & vitiorum, homines per se procliuēs ad malum, nutantes, ac precipitantes impellant. Dicimur autem induci in tentationem, cum tētationibus succumbimus. Inducimur vero in tentationem dupliciter, primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationem inducitur. quia nemini est peccati auctor Deus, immo vero odit omnes, qui operantur iniquitatem. Sic vero etiam est apud sanctum Iacobum: Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est. Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neq; operā dat.

quo

Psal. 5.

Iacob. 1.

quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem sinit, veruntamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec vero non interdum iusto, & occulto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulantis, nobis ipsi relictis, concidimus. Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus, Luc. 15. vivendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrè id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus; Inuentum est mihi, mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Rom. 7. Oportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele, quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Propheta diceret Deus; Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te: & tamen illa ciuitas diuinis cumulatâ bonis, tantum abest, ut optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, celestibus beneficijs ad beatitudinem consequendam, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut, ingratisima in parentem Deum abiecta spe cogitatione celestium fructuum, tantum presenti abundantia luxuriose, ac perditè fruere tur. quod Ezechiel eodem capite pluribus verbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præ-

bitam

bitam sibi ab eo diuinitus vberem materiam re-
 ete factorum, ad vitia, illo permittente, conuer-
 tunt. Sed oportet hunc diuina scriptura morem
 diligenter attendere, qua Dei permissionem ijs in-
 terdum verbis significat, qua proprie si accipian-
 tur, tamquam actionem in Deo significant: nam
 in Exodo sic est: Indurabo cor Pharaonis, & a-
 pud Isaiam: Excaca cor populi huius: & ad Ro-
 manos scribit Apostolus: Tradidit illos Deus in
 passiones ignominie, et in reprobum sensum. Qui-
 bus in locis, alijsq; similibus, non id omnino esse a-
 ctum à Deo, sed permissum, intelligendū est. His
 positis, non erit difficile scire, quid in hac preca-
 tionis parte postulemus. Nec vero petimus, ne
 omnino tentemur. Est enim hominum vita, ten-
 tatio super terram. Est autem ea res utilis, & fru-
 ctuosa hominum generi. nam in temptationibus
 nos ipsos, id est vires nostras, cognoscimus. quam-
 obrem etiam humiliamur sub potenti manu Dei,
 viriliterque decertantes, expectamus immar-
 cescibilem coronam glorie. Nam & qui cer-
 tat in agone, non coronatur, nisi legitime certauerit;
 & ut inquit sanctus Iacobus, Beatus vir, qui
 suffert temptationem; quoniam, cum probatus fue-
 rit, accipiet coronam vite, quam repromisit Deus
 diligentibus se. Quod si vrgemur nonnum-
 quam hostium temptationibus; magna nobis erit
 leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem
 pontificem, qui possit compati infirmitatibus no-
 stris,

Exod. 7.

Isa. 6.

Rom. 1.

Iob. 7.

1. Pet. 5.

2. Tim. 2.

Iacob. 1.

Hebr. 4.

stris, tentatum ipsum per omnia. Quid hic igi-
 tur petimus? ne diuino praesidio deserti, tenta-
 tionibus vel decepti assentiamur, vel cedamus
 afflicti, ut praesto sit nobis Dei gratia, quae, cum
 defecerint nos propria vires, in malis recreet, ac
 reficiat. Quare & generatim Dei opem implora-
 re debemus in omnibus tentationibus, & nomina-
 tum, cum singulis affugimur, ad precationem con-
 fugere oportet. quod a Dauide factum legimus
 pene in unoquoque tentationum genere: nam
 in mendacio sic precabatur: Ne auferas de ore Psal. 118.
 meo verbum veritatis usquequaque. in auaritia
 ad hunc modum; Inclina cor meum in testimo- Psal. 118.
 niata tua, & non in auaritiam. In rebus vero in-
 ambus huius vitae, & illecebris cupiditatum, hac
 prece utebatur: Auerte oculos meos, ne vi- Psal. 118.
 deant vanitatem. Ergo postulamus, ne morem
 geramus cupiditatibus, neve defatigemur in
 tentationibus sustinendis, ne declinemus de via
 Domini, ut tamen in rebus incommodis, quam in
 prosperis, aequitatem animi, constantiamque ser-
 uemus, & nullam nostri partem Deus sua tutela
 vacuam relinquat. Petimus denique, ut Sata- Rom. 16.
 nam conterat sub pedibus nostris. Reliquum est,
 ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur,
 qua in hac precatione maxime cogitare, & me-
 ditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, si,
 quanta sit hominum infirmitas, intelligentes vi-
 ribus nostris dissidemus, & omni spe nostra
 in 60-

incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magni animum habuerimus, praesertim cogitantes, quam multos hac spe, atque hoc animo praeditos ex hiantibus Satanae faucibus liberarit Deus. An

Gene. 39.
41.

non Ioseph undiq; circumdatum ardentibus insanae mulieris facibus, è summo ereptum periculo ad gloriam extulit? non Susannam, à Satana ministris obsessam, tum, cum nihil propius esset, quam ut nefarijs sententijs interficeretur, servauit incolumen? neque mirum: erat enim, inquit, cor eius fiduciam habens in Domino. Insignis est

Daniel, 13.

laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima sunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem fiduciamque cohortari debet. Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum dominum, qui victoriam ex illo certamine retulit.

Luc. II.

Vicit ipse Diabolum. est is ille fortior, qui superueniens fortem superauit armatum; quem & armis nudauit, & spolijs. De eius victoria, quam de mundo reportauit, est apud sanctum Ioan-

Ioan. 16.

Apoc. 5. 6.

nem; Confidite, ego vici mundum. & in Apocalypsi dicitur ipse leo vincens, & exisse vincens, ut vinceret: quia in victoria suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit. Est Apostoli ad

Hebr. II.

Hebraeos epistola plena victorijs sanctorum hominum, qui per fidem deuicerunt regna, obitura-

merunt ora leonum: & qua sequuntur. Ex his
 vero, qua sic acta legimus, eas victorias cogitatio-
 ne complectamur, quas quotidie reportant ex in-
 timis, et externis demonum praelijs homines fide,
 spe, & charitate praestantes: qua tam multa sunt,
 tamque insignes, ut, si sub aspectum caderent ocu-
 lorum, nihil frequentius accidere iudicaremus,
 nihil gloriosius: de quorum hostium clade his ver-
 bis scripsit sanctus Ioannes: Scribo vobis, inue- 1. Ioan. 2.
 nes, quoniam fortes estis, & verbum Dei ma-
 net in vobis, & vicistis malignum. Vincitur
 autem Satanas non otio, somno, vino, comessatio-
 ne, libidine, sed oratione, labore, vigilia, abstinen-
 tia, continentia, castitate. Vigilate, & orate, in- Matth. 26.
 quit, ut iam diximus; ut non intretis in tenta-
 tionem. Qui ijs armis ad illam pugnam utuntur,
 in fugam conuertunt aduersarios: qui enim resi-
 stunt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen san- Iacoc. 4.
 ctorum hominum victorijs, quas diximus, nemo se
 efferat insolentius, ut se suis viribus hostiles de-
 monum tentationes, impetusque sustinere posse
 confidat. non est hoc natura nostra, non humana
 embecillitatis. Haec vires, quibus prosternimus
 Satanae satellites, dantur à Deo; qui ponit, ut ar-
 cum arcum, brachia nostra; cuius beneficio ar-
 cus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt
 robore; qui dat nobis protectionem salutis; 1. Reg. 2.
 cuius nos dextera suscipit; qui docet manus no-
 stras ad praelium, & digitos nostros ad bellum: Psalm. 17.
 ut vni

- ut uni Deo pro victoria sint agenda, & habenda gratia, quo uno & auctore, & adiutore vincere possimus. quod fecit Apostolus: inquit enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per dominum nostrum Iesum Christum. Eundem auctorem victoria predicat caelestis illa vox in Apoc. 12. *Facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius; quia protectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber, Christi domini, partem ex mundo, carneq, victoriam eo loco; Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos. Hac de causa, & de modo vincendi. Quibus expositis, proponent fidei populo Parochi a Deo paratas coronas, & constitutam victoribus sempiternam premiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia; Qui vicerit, non ledetur a morte secunda. et alio loco; Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vita. & Confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. & paulo post Deus ipse ac Dominus noster ita loquitur ad Ioannem: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Denique cum sanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorum vim,
qui-*

quibus in celo fruuntur, exposuisset, adiunxit;
 Qui vicerit, possidebit hac. Apoc. 21.

Sed libera nos à malo.

Postrema hac petitio est instar omnium, qua
 Dei filius diuinam hanc orationem conclusit; cuius
 etiam vim, & pondus ostendens, ea usus est
 orandi clausula, cum è vita migraturus, Deum
 patrem pro hominum salute deprecaretur: Rogo,
 enim inquit, ut serues eos à malo. Ergo hac preca-
 tionis formula, quam & precepto tradidit, &
 exemplo confirmavit, quasi quadam epitome
 summam complexus est vim, & rationem ceterarum
 petitionum. Cum enim id, quod ea prece
 continetur, impetrauerimus, nihil, auctore san-
 cto Cypriano, remanet, quod ultra adhuc debeat
 postulari: cum semel protectionem Dei aduersus
 malum petamus: qua impetrata, contra omnia,
 que diabolus & mundus operantur, securi stamus,
 & tuti. Quare, cum tanti sit hac petitio,
 quanti diximus, debet Parochus in ea fidelibus
 explicanda summam adhibere diligentiam. Dif-
 fert autem hac, & proxima petitio, quod illa vi-
 tationem culpa, hac poena liberationem postula-
 mus. Quare non iam monendus est fidelis popu-
 lus, quantum opere & labore ex incommodis & ca-
 lamitatibus, & celestis egeat adiumenti. nam
 quot & quantis miseris proposita sit hominum
 vita, praterquam quod & sacri, & profani scri-
 ptores hoc argumentum sunt copiosissime perse-
 cuti,

Ioan. 17.

S. Cypri.
 ferm. 6. de
 orat. dom.

Iob. 14.

Matth. 6.

Luc. 9.

Pfal. 82.

cuti, nemo fere est, quin intelligat & suo & alieno periculo, persuasum enim est omnibus, quod exemplum patientia Iob memoria prodidit, Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, et numquã in eodem statu permanet. Nec vero ullum praterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini vox, Sufficit diei malatia sua. Etsi condicionem humanae uitae declarat ipsius Domini monitum illud, quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Ut igitur quisque sentiat, quam laboriosa sit & periculosa hac viuendi ratio, ita facile persuadebitur fideli populo malorum liberationem à Deo implorandam esse, praesertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut que impendeant. Est enim hac insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re illud scriptum; Imple facies eorum ignominia, & quarent nomen tuum Domine. Sed si illud fere sua sponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus innocenter Deum; certe, quo modo id recte facere possint, ab ijs, quorum fidei ac prudentiae commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Non enim desunt qui contra Christi Domini iussum praepostera

vtantur

etantur ordine precatationis, nam qui insit nos ad Psal. 94,
 se confugere in die tribulationis, idem orationis or-
 dinē nobis praescripsit: voluit enim ut prius quam
 precaremur ut nos liberaret à malo, peteremus
 uti nomen Dei sanctificaretur, & adveniret re-
 gnum eius, & reliqua postularemus, quibus quasi
 gradibus quibusdam in hunc locum pervenitur.
 sed quidam, sicaput, si latus, si pes condoluit, si
 rei familiaris iacturam faciunt, si mino, si peri-
 cula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in
 pestilentia, omisis medijs Dominicae precatationis
 gradibus tantum petunt ut ex illis eripiantur ma-
 lis. huic consuetudini repugnat Christi Domini
 iussum: Quarite primum regnum Dei. Itaque Matth. 6.
 qui recte preces faciunt, cum deprecantur cala-
 mitates, incommoda, malorum depulsionem, id
 referunt ad Dei gloriam. sic David illi precatio- Psal. 6.
 ni, Domine ne in furore tuo arguas me; subiecit
 rationem, qua se Dei gloria cupidissimum osten-
 dit: inquit enim: Quia non est in morte, qui me-
mor sit tui, in Inferno autem quis confitebitur ti-
bi? Et idem, cum oraret Deum, sibi ut misericor-
 diam impertiret, subiungit illud: Docebo iniquos Psal. 50a
 vias tuas, & impij ad te convertentur. Ad hanc
 orandi salutarem rationem, & ad exemplū Pro-
 phetae incitandi sunt fideles auditores, & simul do-
 cendi, quantum intersit inter infidelium, & Chri-
 stianorum hominum preces. Petunt vehementer
 illi etiam à Deo, ut possint ex morbis, vulneribusq;

conualescere, sibi ut ex urgentibus, vel imminenti-
 bus malis euadere liceat; sed tamen illius preci-
 puam spem liberationis ponunt in remedijs, natu-
 ra, vel hominum industria comparatis: quin e-
 tiam sibi datum à quouis medicamentum, etiam
 si cantionibus, si veneficijs, si demonum opera con-
 fictum sit, sine vllareligione adhibent, modo ali-
 qua valetudinis spes ostendatur. Longe alia
 est ratio Christianorum: qui in morbis, & in om-
 nibus aduersis rebus habent summum perfu-
 gium, & praesidium salutis Deum; vnum illum
 omnis auctorem boni, & liberatorem suum agno-
 scunt, ac venerantur; remedijs vero quae inest ad
 sanandum vis, insitam à Deo esse pro certo ha-
 bent, tantumque illa agrotis prodesse existimant,
 quantum ipse voluerit Deus. est enim à Deo da-
 ta hominum generi medicina, qua morbos sana-
 ret. Hinc est illa Ecclesiastici vox; Altissi-
 mus creauit de terra medicinam, & vir prudens
 non abhorrebit illam. Itaque qui Iesu Christo
 nomen dederunt, non in illis remedijs summam
 spem reponunt recuperanda valetudinis, sed ip-
 si medicina auctori Deo maxime confidunt. Qua-
 re etiam in diuinis litteris reprehenduntur ij,
 qui, medicina fiducia, nullum Dei auxilium re-
 quirunt: immo vero, qui vitam agunt ex diui-
 nis legibus, abstinent omnibus remedijs, qua-
 cumque ad curationem à Deo non adhibita esse
 constet. quod si etiam eorum usu medicamento-
 rum

Eccle. 38.

2. Paral. 16:

rum illis sit explorata spes sanitatis, tamen abijs, vt cantionibus & demonum artificijs, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, vt Deo confidant: ea enim re iussit nos beneficentissimus parens liberationem malorum postulare, vt in eo ipso, quod iussit, spem etiam impetrationis haberemus. multa sunt in sacris litteris huius rei exempla, vt qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine considerare cogantur. Abraham, Iacob, Loth, Ioseph, David sunt in oculis, locupletissimi testes diuinae benignitatis. sacra noui testamenti littera tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus crepti sunt pie pondere preccationis, vt res exemplorum commemoratione non egeat. vna igitur illa Prophetae sententia contenti erimus, quae vel infirmissimum quemque confur- Psal. 33. mare potest. Clamauerunt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Sequitur huius vis & ratio petitionis, vt fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, vt à malis omnibus liberemur. sunt enim quadam, quae communiter mala putantur; quae tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur; vt ille stimulus, qui 2. Cor. 12. Apostolo erat adhibitus, vt Dei gratia adiunante virtus in infirmitate perficeretur. haec, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, vt à Deo petant, vt auferantur. Quare

*iatum ea mala deprecamur, quæ nulla anime uti-
 litatem afferre, reliqua minime, modo aliquis in-
 de salutaris fructus existat. Omnino igitur huic
 voci ea subiecta vis est, ut à peccato liberati, à
 tentationis etiam periculo, ab intimis, externis-
 que malis eripiamur; ut tuti simus ab aqua, ab
 igne, fulgure; ne grandino nocent frugibus; ne au-
 nona caritate, seditionibus, bello laboremus; pe-
 timus à Deo, ut morbos, pestem, vastitatem
 arceat, vincula, carcerem, exilium, proditones,
 insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda,
 quibus maxime terreri, ac premi solet hominum
 vita; omnes denique flagitiorum & facinorum
 causas auertat neque hæc solum, quæ omnium
 consensione mala sunt, deprecamur: sed illa e-
 tiam, quæ pene omnes bona consistunt, diuitias,
 honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam,
 petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ
 nostra exitium hæc conuertantur. Oramus e-
 tiam Deum, ne morte opprimamur repentina;
 ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios
 manent, supplicia subeamus; ne igne purgatorij
 torqueamur; à quo ut alij liberentur, pie & san-
 cte precamur. hanc petitionem & in Missa, &
 in Litanij sic interpretatur Ecclesia, nos vide-
 licet ea præterita, præsentia, futura mala de-
 precari. Non vno autem modo Dei nos beni-
 gnitas eripit à malis: nam impendentes prohibet
 calamitates: quo modo legimus magnum illum
 Iacob*

Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum con-
 citarat Sichuamitarum caedes: extat enim illud, Gene. 35.
 Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates,
 & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidem
 beati omnes, qui cum Christo Domino in caelis re-
 gnant, omnibus malis Dei ope liberati sunt. nos au-
 tem, qui in hac peregrinatione versamur, ab om-
 nibus incommodis solutos esse minime vult, sed
 eripit à quibusdam. etsi sunt instar liberationis
 malorum omnium ea solatia, quae dat interdum
 Deus ijs, qui rebus premuntur aduersis. His se con-
 solabatur Propheta, cum illa dicebat; Psal. 93.
 multitudinem dolorum meorum in corde meo
 consolationes tua letificauerunt animam meam.
 Praeterea à malis homines liberat Deus, cum
 illos in vllum discrimen adductos integros seruat,
 & incolumes: quod & pueris illis in ardentem
 fornacem coniectis, et Danieli contigisse legimus, Dan. 3. 6.
 quem leones nihil leserunt, quemadmodum ne-
 que pueros flamma violauit. Malus vero etiam
 ex sententia sanctorum Basilij magni, Chryso- Chryf. ho.
 sti, & Augustini praecipue dicitur demon, quod 20. in Mat.
 hominum culpa, id est sceleris, & peccati auctor & tom. 5.
 fuit: quo etiam ministro utitur Deus in repeten- in ho. de
 dis poenis à sceleratis & facinorosis: dat enim orat. dom.
 Deus omne malum hominibus, quod illi peccati
 causa patiuntur. in quam sententiam loquuntur
 diuina littera illis verbis; Si erit malum in ciui- Amos 3.
 tate, quod Dominus non fecerit: item, Ego Domi- Isa. 45.

nus, & non est alter, formans lucem, & creans
 tenebras, faciens pacem, & creans malum. Ma-
 lus quoque dicitur demon ob eam causam, quod,
 etsi nihil eum laesimus, tamen perpetuum bel-
 lum nobis infert, & capitali nos insectatur odio.
 quod si nobis & fide armatis, & innocentiate-
 ctis nocere non potest, tamen nullum finem facit
 tentandi nos externis malis, & quacumque po-
 test ratione diuexandi. quamobrem Deum pre-
 camur, ut nos à malo liberare velit. Dicimus
 autem à malo, non à malis, ob id, quod mala, quæ
 in nos à proximis proficiuntur, illi assignamus,
 tamquam auctori, & impulsori. quo minus e-
 tiam proximis irasci debemus; quin odium &
 iracundiam in ipsum Satanam conuertere oportet,
 à quo homines ad inferendam iniuriam im-
 pelluntur. Itaque si te aliqua re laeserit proxi-
 mus, cum preces facis parenti Deo, pete, ut non
 modo te liberet à malo, id est ab ijs, quas tibi pro-
 ximus imponit, iniurijs; sed illum ipsum eripiat
 proximum ex diaboli manu, cuius impulsu ho-
 mines in fraudem inducuntur. Illud denique
 sciendum est, si in precibus & votis non libera-
 mur à malis, debere nos, quæ premant, ferre pa-
 tienter, intelligentes placere diuino nummi, ut
 toleranter ea patiamur. Quare minime nos indi-
 gnari, aut dolere par est, quod preces nostras non
 audiat Deus, sed omnia eius nutum ac volunta-
 tem referre oportet, existimantes id utile, id esse
 salua-

salutare, quod, Deo placet, ut ita sit, non autem id, quod secus nobis videatur. Postremo docendi sunt pii auditores, dum in hoc vite curriculo versamur, eos ad omne incommodorum & calamitatum genus non solum a quo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere. 2. Tim. 3.
 Omnes enim, inquit, qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Item, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. A Cor. 14.
 Rursum; Nonne haec oportuit pati Christum, & Luc. 24.
 ita intrare in gloriam suam? Non enim aequum est, seruum maiorem esse domino suo: sicuti turpe est, e sententia sancti Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite. Praclarum illud est exemplum Vri propositum ad imitandum, qui, 2. Reg. 11.
 adhortante Dauide, domi ut se contineret, inquit: Arca Dei, & Israel, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His instructi rationibus, ac meditationibus si ad orandum veniemus, illud assequemur, ut, si minus undiq; cincti, malisque circumdati, quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inuolati seruemur, certe, Dan. 3.
 Ut Machabei, casus aduersos 2. Mach. 7.
 constanter ac fortiter feramus. In contumelijs, & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, qui A Cor. 5.
 casi verberibus, vehementer latabantur, quod digni habiti essent, qui pro Christo Iesu contumelias paterentur. sic nos ita comparati canemus illa Psal. 118.
 summa animi voluptate; Principes persecuti

sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum: letabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

Amen.

S. Hieron.
in cap. 6.
Matth.

Hanc vocem, sicuti est, signaculum orationis Dominica appellat sanctus Hieronymus in Commentarijs in Matthaum. Quare ut admonuimus antea fideles de preparatione, qua adhibenda sit prius quam aggreantur ad diuinam precationem: sic nunc faciendum duximus, ut clausula ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant. Non enim pluris est diuinas preces diligenter ordiri, quam religiose absolueri. sciat igitur fidelis populus multos esse, & eos vberes fructus, quos ex Dominica orationis sine percipimus: sed omnium vberimus ac latissimus fructus est eorum impetratio, qua postulauimus: de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostra preces audiantur, sed quedam etiam maiora ac praclariora, quam ut verbis explicari possint. nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut sanctus Cyprianus ait, sit quodam explicabili modo oranti diuina maiestas propior, quam ceteris; quem praeterea singularibus ornat muneribus: ut qui pie Deum orant, quodam modo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si algent, calefcunt; si calent, aestuant: sic illi assistentes ad Deum pro modo pie

Cypri. circa finem
fermo. de
orat. dom.

do pietatis, ac fidei ardentiores evadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriã, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulantur divinis muneribus. est enim illud pro-
 ditum sanctis litteris, Praevenisti eum in benedi- Psal. 20.
 ctionibus dulcedinis. Exemplo est omnibus ma-
 gnus ille Moyses, qui à Dei congressu & colloquio Exod. 34.
 digrediens diuino quodam fulgore collucebat sic,
 ut Israelitæ eius oculos, & os intueri non possent.
 Omnino qui vehementi illo studio preces faciunt, 2. Cor. 3.
 Dei benignitate ac maiestate admirabiliter per-
 fruuntur. Mane astabo, inquit Propheta, & vide Psal. 5.
 bo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.
 hæc quo magis noscunt homines, eo Deum vehe-
 mentiori cultu ac pietate venerantur; eo etiam
 sentiunt incunctius, quam suavis sit Dominus, &
 quam vere beati sint omnes, qui sperant in eo, tum
 vero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eo-
 rum humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant.
 est enim illa S. Aug. regula: Nouerim me. Itaque
 fit, ut suis viribus dissidentes, totos se committant
 Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipsos
 paterna illa sua & admirabili charitate comple-
 xus, abundanter ijs omnia suppeditet, quæ sint ad
 vitã, & salutem necessaria, hinc se ad agendas Deo
 gratias conuertant, quantas animo maximas ca-
 pere possunt, quantas oratione cõplecti: quod ma-
 gis David fecisse legimus: qui cum ita precatio-
 nẽ instituisset; Saluũ me fac ex omnibus persequẽ
 tibus

- Pfalm. 7. *tibus me; sic eam absoluit; Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi. Sunt eiusmodi sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenam, clausula spei bona letitiaque, referta: sed mirabile est, quam eo in genere enteant Davidis ipsius preces. nam cum metu perturbatus sic orare esset exorsus, Multi insurgunt aduersum me, multi dicunt anima mea, non est salus ipsi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudeoque perfusus, subiunxit paulo post, Non timebo millia populi circumstantis me. alio etiam psalmo, suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter letatur spe sempiterna beatitudinis, In pace, in idipsum, inquit, dormiam & requiescam. Quid illa? Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me; quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse credendum est? contra, qua deinceps sequuntur, quam fidenti ac latanti animo? Discedite a me, inquit, omnes qui operamini iniquitatem; quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Cum vero Saulis iram, furoremque pertimesceret, quam humiliter ac demisse Dei opem implorabat: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. & tamen hilare ac fidenter in eodem psalmo subiicit; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est anima mea. Quare qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus,*
- paret-*

parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat. Sunt autem in extremo hoc divinae precationis verbo, Amen, multa quasi semina quaedam earum rationum, cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hac Hebraea vox in ore Salvatoris, ut spiritui sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur. cui voci illa quodam modo subiecta sententia est: Scito tuas auditas esse preces. habet enim vim respondentis, & illis, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesia Dei consuetudo comprobavit, quae in sacrificio Missae, cum pronūciatur oratio Dominica, non rei sacraministris, quorum partes sunt illa dicere, Sed libera nos à malo, attribuit hanc vocem Amen, sed ipsi sacerdoti, accommodatam, reseruant; qui cum Dei & hominum sit interpres: Deum exoratum esse populo respondet. Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cum in ceteris ministrorum sit munus respondendi, Amen: sed proprius Dominica orationis. nam in alijs precibus consensum modo, desideriumque significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse. Ac varie quidem à multis est interpretatum hoc verbum, Amen. Septuaginta interpretes verterunt, fiat. alij redderunt, vere: Aquila, fideliter, cōvertit. sed parum refert, hoc, an illo modo sit redditum; modo
habere

habere intelligamus eam vim, quam diximus, confirmantis sacerdotis concessum id esse quod petebatur. cuius sententia testis est Apostolus in epistola ad Corinthios. Quot quot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo est, ideo & per ipsum Amen Deo, ad gloriam nostram. Est etiam hac nobis accommodata vox, in qua inest confirmatio quaedam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: qua etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: sit enim saepe, ut in precatione distracti homines varijs cogitationibus, alio traducantur: immo vero summo studio petimus hac ipsa voce, ut omnia fiant, id est concedantur, quae antea petimus; vel potius intelligentes nos iam impetrasse omnia, ac sentientes presentem vim diuini auxilij, illud vna cum Propheta canimus; Ecce enim Deus adiuvat me, et Dominus susceptor est anima mea. Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine filij sui, & verbo, quo sapissime is usus est, moueatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus, exauditus est pro sua reuerentia.

(.)

2. Cor. 1.

Psal. 53.

Hebr. 5.

INDEX CATECHISMI.

A BBATIBVS permis- sum est vt interdum minores ordines ad ministrent, Pagina 385	mus, si non peccasset 617
Abrahæ peregrinatio 418	Adam in paradiso voluptatis ociosus nõ erat futurus 617
Abrahæ sinus 72	Adam in paradiso nulla mo- lestia affectus fuisset 617
Absolutionis forma 307	Adam posteritas fructu vitalis arboris priuata & horribili sententia maledicta 617
Absoluendi qui sint 304	Adam & Christi comparatio 53
Absoluendi potestas quibus data 328	Adulterium quid 495
Absolutio quando pæniten- tibus deneganda 339	Adulterij interdicto quæ pec- cata prohibeantur 495
Absolutio peccatorum est ef- fectus pænitiæ 339	Adulterij detestatio 495
Accidentia in Eucharistiæ sa- cramento manent sine sub- iecto 274	Adulterium quare prohibi- tum 496
Actiões Deo gratas sine ad- iumento diuinæ gratiæ suf- cipere non possumus 604	Adulterij interdicto omne im- puritatis & impuditiæ ge- nus quo corpus polluitur, prohibetur 496
Actio gratiarum erga Deum quo modo fiat in petitione defacienda Dei voluntate 613	Adulterio intima animi libi- do prohibetur 496
Actio gratiarum est vna de partibus orationis 552	Adulterium insignem turpi- tudinis notam inurit 499
Adam sibi & posteris donū iu- stitiæ originalis amisit 617	Adulterorum supplicium & damna 499
Adam cibo indigebat in statu innocentiæ ad reficiendas vires 616	Affectus carnis ita domitos habere vt omnino non ex- citantur, non est in homi- nis etiam iustificati pote- state. 605
Inter Adam necessitates & no- stras multum interest 616	Affinitas patrinorū cum qui- bus contrahatur 200
Adam non indignisset multis rebus quibus nos indige-	Amem quid significet 669
	Amen interpretatio 669
	Amen

INDEX.

- Amen cur in sacrificio missæ
 referuatur sacerdoti pro-
 nunciandum 669
 Amor Dei in redemptione er-
 ga homines ostensus 576
 Angelorum creatio 31
 Angeli ab ortus sui initio gra-
 tia præditi 31
 Angeli sapientia & potentia
 ornati 31
 Angelicæ salutationi adiunxit
 Ecclesia preces & implora-
 tionem beatæ virginis 560
 Angelorum plurimi ex cæle-
 stibus sedibus deturbati 32
 Angelorum scientia 32
 Angelorum potestas 32
 Angeli quare virtutes dicti 32
 Angelus multa edocuit Tobi-
 am 396
 Angeli quo modo adorentur
 424
 Angeli quare humana specie
 effingantur 431
 Angelica salutatione Deus
 laudatur 560
 Angelica salutatio est actio
 gratiarum 560
 Angelorum custodia erga ho-
 mines 572
 Angelorum obedientia erga
 Deum 612
 Angeli non adorantur vt Deus
 424
 Angelorum opera quotidie à
 maximis periculis libera-
 mur 425
 Ab anima Christi numquam
 separata est diuinitas 63
 Anima Christi re & præsentia
 ad inferos descendit 73
 Anima Christi descendens ad
 inferos communicauit me-
 ritum passionis animabus
 patrum 74
 Anima est immortalis 136
 Animæ piorum ante Christi
 mortem ad sinum Abrahæ
 deferebantur 75
 Anima quæ peccauerit, quo
 modo moriatur 436
 Animæ nõ nihil deest ad sum-
 mam felicitatem, dum est
 separata à corpore 140
 Anima separata à corpore
 propensionem habet ad
 corpus 138
 Anima duabus alis ad cælum
 peruenit 553
 Apost. quare à Christo dati 4
 Apostolorum auctoritas, eis
 à Christo data 4
 Apostoli duodecim articulis
 distinctum symbolum com-
 posuerunt 15
 Apostoli cærimoniarum in-
 stitutores 221
 Apostoli a Domino Chrisma-
 tis compositionem didice-
 runt 232
 Appeti-

INDEX

Appetitio proprij boni rebus omnibus ingeneratur	602	caussa	86
Appetere Deum à principio homini datum	602	Beneficia quæ ex ascensione Christi nobis donantur	88
Appetitionibus corruptæ naturæ etiam reclamantibus & aduersantibus voluntas remittendi iniurias sufficit	640	Affentatio vitium deterrimum	524
Argumentum desperatæ salutis	625	Affentatores homines vitio obtreccionis peccant	524
Artibus malis quæ acquiruntur nostra non sunt	622	Auari reprehenduntur	534
Articuli quare dicti	16	Baptismi cognitio maxime necessaria	183
Ascendit Christus vt homo est corpore & anima in cælos	84	Baptismus quare à Parochis sit docendus	184
Ascendens Christus in cælum sedet ad dextram patris, & quo modo intelligatur	85	Quo tempore Parochis de baptismo discernendum	184
Ascendit Christus propria virtute	84	Baptis. vox quid significet	185
Ascensio Christi est tamquam finis ad quem cetera mysteria referuntur	86	Baptismi sacramentum quibus nominibus significatur	185
Articuli fidei, primus	15	Baptismi vt sacramentum est, definitio	186
Secundus	35	Baptismi sacramentum quibus rebus conficiatur	187
Tertius	47	Aqua quæ in sacro fonte ad baptismum conficiendum asseruatur, non est sacramentum	187
Quartus	56	Baptismi materia est aqua elementaris	187
Quintus	70	Baptismi figuræ	188
Sextus	83	In baptismo quare chrisma addatur	189. 225
Septimus	91	Baptismi forma	190
Octauus	100	Baptismi forma apud Græcos varia	191
Nonus	108	Cur baptizabant Apostoli in nomine Iesu	192
Decimus	128		
Vndecimus	135		
Duodecimus	135		
Articulus de ascensione Christi eius maiestatem & gloriam declarat	87		
Ascensionis Christi in cælum			

INDEX.

Baptismus tribus modis con-	Baptizandi quomodo affecti
fici potest 193	esse debeant 207
In baptismo vnica an trina	Baptizandi interrogantur, an
ablutio fiat, nihil refert 154	velint baptizari 207
In baptismo caput abluen-	Quando baptizandi amentes
dum 194	& dormientes 207
In baptismo verba simul cum	Ad baptismi gratiã cõsequen-
ablutione proferenda 194	dam fides est necessaria 207
Baptismus à Christo domino	Baptizandum peccatorum pœ-
institutus, & quando 194	niteat oportet 208
Quando vis sanctificandi a-	Baptismi sacramento omne
quis fuerit tributa 194	peccatum condonatur 209
Baptismi lege quo tẽpore ho-	In baptismo prorsus tollun-
mines teneri cõperunt 195	tur peccata, & radicitus e-
Baptismi ministri 197	uelluntur 210
Baptizare sacerdotes quare	In baptizatis concupiscentia
præsente etiam episcopo	remanet, sed peccatum non
possunt 197	est 209
Ordo inter baptismi mini-	Baptismi proprius effectus
stros seruandus 199	peccatorum omnium re-
Baptizandos suscipere qui-	missio 212
bus non liceat 202	Peccata & peccatorum pœnæ
Baptismus necessarius ad salu-	per baptismum remittun-
tem 203	tur 212
Baptismi sacramentum pueris	Pœnæ civilibus iudicijs per-
dandum 203	soluendæ per baptismum
Baptizantur pueri in fide pa-	non condonantur 213
rentum & ecclesiæ 204	Post baptismum quare non
Baptizandi sunt filij quampri-	restituamur in statum natu-
mum 204	ræ integræ 214
In baptizandis adultis diuer-	Baptismi fructus 216
sa ratio est seruanda ab ea,	Baptismus characterem impri-
quæ in pueris 205	mit 218
Baptismus adultis quando sit	Baptismum iterari sacrilegi-
statim conferendus 206	um est 218

Baptif-

INDEX.

Baptismus cæli aditum pate- facit	220	Bona humanæ vitæ ad bona diuina dirigunt	615
Cerimoniarum & preces in baptismo fiunt, ad tria capita rediguntur	221	Bona humanæ vitæ ad iumen- ta sunt ad diuinorum bo- norum adeptionem	615
Fons baptismi consecratur ad dito oleo mysticæ vnctio- nis	222	Catechismi necessitas	4.8.
Certi dies expectantur ad consecrandam baptismi a- quam	222	Catechismi doctrina ad cap- tum cuiusq; accommodata	10
Baptizatis quæ nomina impo- nenda	226	Character trium sacramento- rum effectus	181
Beatitudo essentialis in quo sita	153	Character quid præstet	181
Beati lumine gloriæ eleuan- tur ad diuinam essentiam videndam	155	Characterem imprimit con- firmatio	241
Beatitudinis imagines & simi- litudines	156	Characterem imprimit ordi- nis sacramentum	372
Beatitudo accidentalis in quo consistat	155	Charitatis præcepta duo	469
Bella intestina hominis	593	Charitas proximi à charitate Dei ortum habet	469
Bellum sceleratis cum Deo	632	Castitas non solum virginib. sed qui cælibem vitæ agunt, & ijs qui matrimonio iun- cti sunt conuenit	497
Benedictionibus Dei opera nostra prospere cedunt	616	Castitatis remedia	497
Benignitas Dei non vno mo- do eripit nos à malis	662	Castitatis remedia quæ in a- ctione consistunt	500
Blasphemare nomen Dei & sanctorum detestabile sce- lus	452	Cautio adhibenda in peccato- rum occasionibus vitædis	653
Bona humanæ vitæ quare o- ptanda & petenda	615	Cerimoniarum & ritus, quibus sacramentum confirmatio- nis confertur	241
Bona temporalia quo modo petenda	615	Cerimoniarum quæ ad pæniten- tiæ sacramentum adhiben- tur	308
		Cerimoniarum quæ in sacramen- to extremæ vnctionis adhi- bentur	

INDEX.

dentur	357	rum & vxorum quid inter	
Cibus multiplex & delicatus		se differant	533
non postuladus à Deo	622	Concupiscentia quid	535
Cibus multiplex animæ	625	Concupiscendi vis non sem-	
Clerici nomen vnde dedu-		per in vitio ponenda	535
ctum	374	Concupiscendi vis recta Deo	
Clericorum corona vnde or-		auctore à natura nobis in-	
tum habuerit, & quid signi-		sita est	526
ficet	374	Concupiscētia primorum pa-	
Communio vnum ex nomi-		rentum peccato deprauata	
nibus Eucharistiæ	245		536
Ante communionem præpa-		Concupiscentiæ vis si mode-	
ratio qualis esse debeat, &		rata est, quasnam utilitates	
quam sit necessaria	282	afferat	536
Præparatio ad cōmunionem		Concupiscentia quare à Pau-	
est pacē cū alijs habere	284	lo peccatum sit dicta	536
Communione sumpturus a-		Non concupisces, quem sen-	
more erga Deū habeat	284	suum habeat	538
Communicandum omnibus		Concupiscenda non est alie-	
esse saltem in paschate	285	na vxor	540
Communicandi sub vna spe-		Concupiscere alienā vxorem	
cie quare ecclesia consue-		quam periculosum sit	541
tudinem approbauerit	290	Concupiscendi vitio qui ma-	
Communia tribus personis		xime laborent	543
diuinis & non cōmunia	48	Confessio peccatorū, & eius	
Clauium necessitas in eccle-		necessitas	323
sia	129	Confessio quare instituta	323
Clauium dignitas & amplitu-		Confessionis utilitas	324
do	130	Confessio accusatio dicitur,	
Concupiscētia in renatis re-		& quare	325
manet, sed peccatum non		Iudicium ecclesiasticum quod	
est	211	fit in cōfessione, longe dif-	
Concupiscentia praua stirps		simile est forensibus iudi-	
malorum omnium	532	cij	325
Concupiscentia rerum aliena		Confessio à Christo ob eius	
		bono	

INDEX.

bonitatem & misericordiam instituta	325	Chriftiſmatis materia	232
Confefſionis figuræ	326	Chriftiſma epiſcopi confeſſione conficitur	232
Confefſionis legi quinam parere debeant	329	Chriftiſma quare ex oleo & balſamo conficiatur	223
Confefſio quo tempore puero indicta	329	Chriftiſma quibus cærimonijs, & quando conficiatur	234
Confefſio quâdo iterâda	333	Sacris precationibus chriſma conficiendum	234
Confefſionis miniſter idoneus & legitimus	334	Confirmationis ſacramenti forma	234
In confeſſione ſcelera non excuſanda	338	In confirmatione tria obſeruanda	234
Culpa eorum qui verecundia impediti peccata confiteri non audent	339	Confirmationis ſacramenti miniſter proprius	235
Peccata diligenter perueſtiganda	339	Ad confirmationem quare patrinus vocetur	236
Confefſor quando à ſe pœnitentes dimittere debeat	339	Affinitas quæ cum patrinis confirmationis contrahitur	236
Confidere oportet in officio precandi	565	Conſirmandi qua ætate eſſe debeant	237
Confirmationis ſacramentum	227	Confirmationis ſacramentum quo modo ſit neceſſarium	237
Confirmationis nomen	228	Confirmationis ſacramentum ad vniuerſos fideles æque pertinet	237
Confirmatio eſt vere ſacramentum	228	Confirmationis ſacramentum ſuſcipientes adulti dolere debent de peccatis	238
Confirmationis ſacramentum à baptiſmo maxime diſiunctum	230	Confirmationis ſacramentum præcedere debet confeſſio in adultis	239
Confirmationis ſacramenti origo	231	Confirmationis ſacramentum nouam gratiam tribuit	239
Confirmationis ſacramenti, Chriſtus auctor	231		
Confirmationis ſacramentum quare chriſma appellatum	232		

INDEX.

Confirmationis vocabulum vnde deductum	240	fidei euangelicæ acceptio & professio	17
Confirmationis effectus	241	Quis sit qui credat	17
Confirmatio non potest ite- rari	241	Quid primo credendum	4
Confirmationis sacramenti cærimonix & ritus	241.242	Credens inquirendi curiosi- tate est liber	17
Confirmationis sacramentum quo tempore potissimum administretur	242	Credendum esse Deo	18
Contritio quid	313	Credens interiorem fidei a- ctum aperta fidei professio- ne proferre debet	18
Contritionis vis & efficacia	314	Christianorum omnium v- nus spiritualis ortus	581
Contritionis proprius dolor ad singula peccata morta- lia adhibendus	318	Christiani hominis scientia vno capite cõprehenditur	7
Ad contritionem veram quæ sint necessaria	318	Christiani doctoris opera in quo præcipue versari de- beat	8
Ad contritionem excitan- dum eum, qui de peccatis non doleat	377	Christiani vita non in otio degenda	8
Coronæ vincentibus paratæ à Deo	656	Christiana philosophia & se- culi sapientia in quo disse- rant	20
Creationis opus ab ijs faci- lius creditur, qui de Dei om- nipotentia non dubitant	30	Christianus homo quantum Christo debeat	47
Quare Deus creauit omnia	30	Christi regnum spirituale	41
De creatione angelorum	31	Christus aduersis naturis di- uersas proprietates accepit	44
Deus creator visibilium, & inuisibilium	33	Christus quare dominus no- ster dicendus.	45
Deus, quæ creauit, conseruat	34	Christus non est dicendus fi- lius Dei adoptione, sed na- tura	51
Creatura noua in Christo quæ	415	Christus à Dauide originem traxit secundum carnem	52
Verbi huius credo, in materia		Christus	

INDEX.

Christus quare nouissimus	voluntatem Dei	611
Adam appellatus	Christus dominus, panis est	626
Christus nascens salutari do- ctrina nos instituit	Christi passionis mysterium maxime Dei potentiam & benignitatem ostendit	628
Christi sanguine scelera no- stra expiantur	Christi passionis patrocinio veniam peccatorum impe- tramus	636
Christus sacramentorum om- nium auctor	Circumstantiæ peccatorum in confessione narrantur	331
Christus totus in sacramento Eucharistiæ continetur	Clauibus Ecclesiæ aditus in cælum aperiri	324
Christus qua ratione sit in sa- cramento	Clericorum corona quid si- gnificet	374
Christus qua ratione peni- tentiaæ sacramentum insti- tuerit	Colere deos alienos quare Deus prohibuerit	430
Christi & eius matris & san- ctorum imagines pingi, non interdicitur præcepto legis	Concio sacra à fidelibus at- tente audienda	465
431	Contra eos qui medicamen- tis vruntur dæmonium arte compositis	660
Christus frater noster	44.46	
Christi resurrectio fraternita- tem Christi cum homini- bus non dirimit	580	
Christi diuinitas nunquam à corpore seiuncta	61	
Christus pro peccatoribus passus	64	
Christiani quare sancti dicun- tur	119	
Christus quo modo in nobis regnet	596	
Christi causa libenter stulti- tia fama subeunda	609	
Christus imitandus in refe- renda nostra voluntate ad		

INDEX.

re tollendus erat	456	ma & epilogus	418
Cultus diei festi quare institutus	456	Decalogi præcepta decem ex duob. charitatis pendet	418
Cupiditas vitiosa quare prohibeatur	537	Decalogi Deum esse auctorem credere maximam vim habent ad eam legem obseruandam	412
Cupiditates propriæ etiam iustis aduersantur	606 (593)	Decalogi lex quanta maiestate data	413
Dæmonū odium in homines		Descensus Christi ad inferos causa	74
Dæmon, simulato lucis angelo, quæ bona nō sunt tamq̃ bona postulare psuadet	610	Ante Christi mortem animarū piorum ad sinum Abrahamæ deferebantur	72
Dæmonum externi impetus & impressiones	646	Desideria exaudit Deus	549
Dæmones quare principes appellati & rectores mundi tenentur	646	Deum vnum solum esse non plures confitendum est	22
Dæmones perpetuum bellum nobiscum gerunt	646	Deus quare pater vocatur	23
Dæmones quos non oppugnent	647	Deo omnipo. vis tribuitur	26
Dæmonum vis alligata	648	Deus omnium creator	31
Dæmon quare malū præcipue dicatur	663	Deus quæ creauit cōseruat	34
Dæmoni assignamus omnia mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, tamquā auctori & impulsori	664	Deo & non sanctis, sacrificium offertur	294
Debita, quæ demitti postulamus, quæ sint	635	Deus est legis auctor	412
Cuius debiti solutio sit ad salutem necessaria	635	Deum amare facile est	414
Debita quare dicantur nostra	635	Deus quare zelotes appellatus	435
Decalogi præcepta	410	Deus quare pœnam ad tertiam & quartam generationem comminetur	437
Decalogi legum omniū summa		Dei bonitas superat eiusdem iustitiam	437
		Dei nomen quo modo honoratur	440
		Deo multa imposita nomina	na

INDEX.

na	439	tur	589
Deus quibus modis laudandus	440	Dei nomen quo modo sanctificari petamus	586
Deus non habebit insontem cum, qui nomen eius frustra assumpserit	452	Dei nomē sanctū & terribile sanctificatione nō eger	587
Deus primus diligendus, deinde parentes	471	Dei nomen re, non verbis tantum, sanctificandum	590
Deus desideria exaudit	549	Dei providentia erga hominum salutem	592
Deus omnium hominum pater vocatur	571	Dei potētia & providētia	595
Dei providentia erga homines	572	Deus non ad otium & inertiam nos vocavit	601
Deus hominum non obliuiscitur	574	Deus nunquā nos deserit	601
Dei benignitas & misericordia erga homines	575	Deus adminicula nobis concedit ad regnum cælorum consequendum	601
Dei amor erga homines in redemptione ostensus	576	Deum amare, vt par est, sine diuinæ gratiæ adminiculo non possumus	604
Dei manus cum nos tangit, id non hostiliter facit, sed amanter	578	Ad christianam prudentiam, nisi Deo auctore, & adiutore, nos aspirare non possumus	605
Deus quare castigat quos amat	578	Deus in iustificatis mentem sanat, non carnem	606
Deus calamitates nostras non ignorat	579	Deus requirit summum amorem in opera & studio quod ei nauamus	610
Deus omnium Deus est	581	Dei opera omnia bona	613
Deus est vbiq;, & quo modo	583	Deus omnibus operibus suis suā bonitatē impertiuit	613
Deus quare in cælis esse dicitur	594	Dei voluntatem quare maxime colamus	614
Deus quo modo ex animo ametur	585 (585)	Dei viæ inuestigabiles	613
A Deo quid primo petendum		Deus nobis melius consulit,	
Dei gloria quo modo petatur		Vv 5 $\Delta\Delta$ quam	

INDEX.

quam nos optare possumus
614	Diabolus quare mundi prin-
ceps & tenebrarum dica-
tur 632
Ad Dei gloriam omnia ad v-
sus vitæ necessaria sunt re-
ferenda 615	Diaboli proprium officium
650
Dei infinita potentia colen-
da 623	Diabolus quo animo tentet
homines 560
Deus promptus & paratus ad
condonandum peccata pæ-
nitentibus 634	Diabolus quare tentator di-
catur 560
Deus beneficentissimus pa-
rens 634	Diabolus quibus modis vta-
tur ad tentandum 560
Deus iustitiæ retinentissimus
636	Die dominico quid agere & à
quibus abstinere fideles o-
porteat 458
Deus quo modo tentet suos
649	Diuitiæ non amandæ 541
Deus quo modo tentari sinit
bonos 651	Diuites quare panem quoti-
dianum petere debent 624
Deus quo modo nos in tenta-
tionē inducere dicitur 651	Diuites facultates suas Deo
acceptas referant 628
Deus dat vires ad Satanam
prosternendum 655	Diuites quare bonis cumulan-
tur à Deo 624
Dei benignitas non vno mo-
do eripit nos à malis 662	Doctōris legitimi fidelis ope-
ra necessaria 4
Deus non vult nos ab omni-
bus incommodis solutos
esse 663	Doctrina catechismi ad ca-
ptum cuiusque accommo-
data 10
Deus dat solatia ijs, qui ad-
uersis premuntur 663	Doctrina fidei catholicæ qui-
bus rebus contineatur 8
Deus vtitur dæmone mini-
stro in repetendis pœnis à
scleratis 663	Doctrinæ Christianæ capita
quattuor 12
Deus suis nunquam defuit 4	Dolor ex peccatorum cogni-
tione 632
Diaboli crudelis dominatus
631	Dubitare in oratione non de-
bemus 565
	Prophetæ planius de Ecclesia
quam

INDEX.

quam de Christo locuti sunt	108	rum habere fide intelligimus	123
Ecclesiæ nomine quid sit proprie intelligendum	109	Quare credere sanctam ecclesiam, & non in sanctam, dicitur	124
Ecclesiæ & synagogæ differentia	111	Eleemosynæ necessitas	512
Ecclesia multis nominibus vocatur	111	Cohortatio ad eleemosynam faciendam	513
Ecclesia militans & triumphans quare dicatur	112	Labore ac manibus ea querenda, quibus inopum indigentia leuari possit	512
Ecclesiæ militantis & triumphantis differentia	112	Eleemosyna orationi addenda	570
Ecclesiæ figuræ & similitudines	113	Eleemosyna medicina est accommodata sanandis animæ vulneribus	642
Quinam ab ecclesia excludantur	114	Episcopi tantum & sacerdotes potestatem habent remittendi peccata	131
Ecclesiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ	115	Episcopi administratio quæ	385
Ecclesiæ caput visibile	116	Episcopus tantum ordines confert	385
Ecclesiæ vnitas	115	Escharum conquiritissima genera persequi non licet	621
Ecclesia sancta appellatur	119	Eucharistiæ vsu qui aliquandiu carent plurimum dampnatiuntur	182
Ecclesia catholica	120	Eucharistiæ institutio	243
Ecclesiæ veræ dignoscendæ à falsa certissima regula	121	Eucharistiæ dignitas & excellentia	244
Ecclesia est Apostolica	121	Eucharistiæ sacramentum pluribus nominibus appellatum	244
Ecclesia non potest errare	122	Eucharistia quare dicatur communio	munio
Extra ecclesiam verus cultus non reperitur	122		
Ecclesia originem suæ veritatis traxit ab Apostolis	127		
Ecclesiam vniuersalem omnes tenere debent, qui salutem consequi cupiunt	120		
Ecclesiæ auctor Deus	123		
Ecclesiam clauis regni cælorum			

INDEX.

munio	245	Christi & sanguinem conti-	
Eucharistiam post cibum &		neri	261
potu sumere non licet	245	Eucharistiæ sacramentum non	
Eucharistia vere est sacramen-		est tantum signum corpo-	
tum & vnum ex septē	246	ris Christi	263
In Eucharistiæ sacramento a-		Eucharistiæ fructus	266
doramus corpus & sangui-		In Eucharistiæ sacramento to-	
nem Christi	247	tus Christus cõtinetur	267
Quæ proprie sacramenti ra-		In Eucharistiæ sacramento quæ	
tionem habeant in Eucha-		siint ex concomitantia	268
ristia	247	Duæ consecrationes quare se-	
Eucharistiæ cum ceteris sa-		paratim fiant in sacramen-	
cramentis differentia	248	to Eucharistiæ	269
Eucharistiæ sacramentum per-		In quavis vtriusq; speciei par-	
fectum facit materiæ con-		ticula Eucharistiæ totus	
secratio	248	Christus continetur	269
Eucharistia est vnum tantum		Panis & vini substantia post	
sacramentum & non plura		consecrationem in sacra-	
248		mento Eucharistiæ non re-	
Eucharistiæ sacramentum tria		manet	269
significat	249	Post consecrationem quare	
Eucharistiæ sacramenti mate-		Eucharistiæ sacramentum	
ria duplex	250	panis vocatur	272
Aqua modica vino quare ad-		Conuersio admirabilis in sa-	
misceatur	253	ramento Eucharistiæ tran-	
In Eucharistiæ sacramento quid		substantiatio vocatur	273
significet panis & vinu	254	Eucharistiæ sacramentum non	
Eucharistia sacramenti forma		curiose scrutandum	273
255		Qua ratione Christus sit in Eu-	
Forma consecrationis vini &		charistiæ sacramento	274
eius declaratio	257	Panis & vini species in sacra-	
In sacramento Eucharistiæ		mento Eucharistiæ sine ali-	
tria sunt maxime admiran-		qua re subiecta manent	275
da	261	Eucharistiæ sacramentum qua-	
In Eucharistia verum corpus		re sub panis & vini specie	
		admini-	

INDEX.

administrari Christus in-	Eucharistiæ communio sæ-
stituit 275	pius iteranda 285
Eucharistia fons omnium gra-	Eucharistiæ sacramento quo-
tiarum 276	tidie alenda est anima 286
Eucharistia quo modo gratiã	Eucharistiã olim fideles quo-
tribuat 277	tidie sumebant 286
Prima gratia nemini tribui-	Ab Eucharistiæ communionẽ
tur, nisi prius Eucharistiæ	excipiuntur qui per æta-
sacramentum voto perce-	tem rationis vsum non ha-
perit 278	bent 287
Eucharistia omnium sacramẽ-	Eucharistia quare infantibus
torum finis 278	negetur 288
Eucharistiæ figura est manna	Eucharistiæ sacramentum a-
279	mentibus non detur 288
Eucharistiæ utilitates 279	Eucharistiam sub vtraque spe-
Eucharistiæ sacramenti su-	cie laicis sumere non licet
mendi tres rationes 281	289
Maximis bonis se priuant, qui	Quare Ecclesia consuetudi-
cum parati sint faciamen-	nem communicandi sub v-
taliter sumere corpus Do-	traq; specie phibuerit 289.
mini, spiritu tantum acci-	290
piunt 282	Solis sacerdotibus potestas
Eucharistiam accipere nemini	tradita est sacramentum Eu-
licet ante sacramentalem	charistiæ conficiendi 290
confessionem, si sacerdotis	Qui non est cõsecratus, sacra-
facultas data sit, si pecca-	vasã tãgere non audeat 290
tum mortale conscientiam	Eucharistia est sacrificium 291
stimulet 284	Eucharistia victima Deo gra-
Ieiuniã ad Eucharistiæ sacramẽ-	tissima 252
tum accedere debemus 284	Eucharistia à Christo institu-
Aliquot dies ab vxoribus ab-	ta duabus de causis 292
stinendum ab ijs qui matri-	Eucharistia, vt sacramentum
monio iuncti sunt, cum ad	est, non solum metendi,
communionem accedere	sed etiam satisfaciendi vim
volunt 285	habet 293

INDEX.

<p>Eucharistiæ sacrificium quan-
do institutum 293</p> <p>Eucharistiæ figuræ & oracu-
la 295</p> <p>Eucharistiæ sacramentum in-
explicabile pignus charita-
tis 626</p> <p>Eucharistiæ sacramentū qua-
re dicatur panis noster 626</p> <p>Eucharistiæ sacramentum qua-
re dicatur quotidianus pa-
nis 627</p> <p>Exempla quæ ad bene speran-
dum nos inducere possunt
661</p> <p>Exempla humanæ infirmita-
tis 644</p> <p>Exitus rerum Deo permitten-
tibus 664</p> <p>Extrema unctio 354</p> <p>Falsum testimoniū quid 519</p> <p>Falsi testimoniij damna 521</p> <p>Falsum testimonium non so-
lum in iudicio, sed extra
iudicium vitetur 522</p> <p>Falsum testimonium dicere
contra se, non licet 520</p> <p>In falsis testimonijs menda-
cium numeratur 521</p> <p>Festorum dierum præceptum
453</p> <p>Festi diei cultus quare insti-
tutus 457</p> <p>Festi dies præter sabbathum
elij apud ludæos 461</p> | <p>Festi dies præter diem domi-
nicum quare instituti ab
Ecclesia 462</p> <p>Dies celeberrimi in Ecclesia
462</p> <p>Festis diebus quibus operi-
bus Christiani se exercere
debeant 463</p> <p>Felicitas in quo consistit 150</p> <p>Felicitas semel adepta num-
quam amittitur 250</p> <p>Fides ad salutem consequen-
dam necessaria 14</p> <p>Fidei multi gradus 14</p> <p>Quid primo credendum 15</p> <p>Notitia quæ fidei disciplina
comparatur, multo certior
est, quam quæ humanis est
rationibus comprehensa 19</p> <p>Fides de omnipotentia Dei
quam necessaria & utilis 28</p> <p>Fides redēptionis ad salutem
necessaria semper fuit 36</p> <p>Fides veterum & nostra ea-
dem 38</p> <p>Fides pænitentiam antecedit
oportet 301</p> <p>Fides quid significet 17</p> <p>Fides non vere dicitur pars
pænitentiae 301</p> <p>Fideles ad complectendam
cælestem doctrinam quan-
do sint propensores 301</p> <p>Fides necessaria in oratione
564</p> |
|---|---|

Fide

INDEX.

Fide firmos esse, caput est ad rite orandum	564	tas erga nos maxime percipitur	503
Fiducia de Deo vnde ortum habeat	564	Furti præceptum in duas partes diuisum	504
Fiduciam conciliat nomen patris in oratione	619	Furti nomine quid intelligatur	504
Fiducia orationis vnde in nobis oriatur	619	Rapina maius peccatū quam furtum	504
Fides ad iustificationem necessaria	80	Quare septimum præceptum furti nomine, non rapinæ, notatum sit	504
Figuræ conceptionis & natiuitatis Iesu Christi	54	Furtum, quod est iniusta possessio, & vsus rerum alienarum varijs nominibus notatur	505
Figuræ crucis Christi	60	Furandi etiam animus lege Dei prohibetur	505
Figuræ confessionis	326	Furtum quam graue scelus sit	505
Filius Dei & vere Deus Iesus Christus	42	Furti immanitatem declarant quæ furtum consequuntur	506
Filius Dei quo modo generatur	43	Furtorum multa genera	506
Forma sacramenti Eucharistiæ declaratur	255	Rapinæ latius patent quam furta	509
Forma sacramenti pænitentiae	307	Rapaces qui sint, & rapinarum varia genera	509
Forma sacramenti extremæ vnctionis	356	Furti excusationem nullam accipit Deus	515
Forma confirmationis sacramenti	234	Excusationes, quibus se homines defendunt in furtis	516
Formula orandi diuersa ad Deum & ad sanctos	561	Fur diuinum nomen dedecorat	516
Fornicationis peccati calamitas propria	498	Gaudia intima sanctorum	626
Frugalitati consulendum	514		
Fructus Arboris vitæ	617		
Furti præcepti vis auditoribus inculcanda	503		
Furti præcepto Dei benigni-			

INDEX.

Gloria inenarrabilis sanctorum	151	duo continentur	484
Gloria Dei quo modo in oratione petatur	586	Homicidium quod hoc præcepto non vetatur	483
Gloria quid	597	Occidere vetitum est omnibus	485
Gradus quibus ad orationem accedimus	562	Omnes homines huius legis vi, Non occides, defenduntur	484. 485
Gratia quid	219	Seipsum non licet occidere	485
Gratiam quo modo Eucharistia conferat	279	Lex, non occidendi, non solum manus, sed animum cohibet	485
Gratiarum actio cum oratione iungenda	570	Homicidium peccatum est nefarium	487
Gravitas relabentium	65	Homo ad imaginem & similitudinem Dei formatus	33
Hæreticorum artes quibus sunt vsi ad impia dogmata infundenda	5	Homo postremo creatus non vi naturæ, sed diuino beneficio immortalis	33
Hæreticus qui dicatur	109	Prima hominis ruina	35
Hæreticorum pestis quo irrepserit	6	Homo Christianus quantum Christo debeat	46
Hæreticorum gentem quare Deus delegerit	418	Homines diuini cultus cupidus esse oportet	435
Hebraici populi liberatio ab Aegypto	417	Homo quid debeat Deo	577
Hebræos durissima seruitute premi quare Deus permiserit	419	Hominum miseriam propter peccatū primi parentis	602
Hebræo populo promissa præstita post 300. annos quare	419	Homo quæ bona per peccatum amiserit	603
Locus & tempus in quo Israel legem à Deo accepit	420	Homines comparantur ægris, & ijs qui guttum amiserunt	604
Homicidium prohibens præceptum, auditu iucundum	482	Homo pueris comparatur	604
In præcepto, Non occides,			

Homo

INDE X.

Homo etiam iustificatus non ita habet dominos carnis af- fectus, ut illi postea excita- ri non possint	606	cogitant	643
Homines voluptuosi à diuina voluntate alieni	608	Hypocritæ animo non orant	568
Hominis instabilitas	593	Hypocritarum mos in oran- do fugiendus	568
Hominis imbecillitas	614	Iesum Christum filium Dei credentes, quam utilitatem capiant	35
Homo qua maledictione con- demnatus post Adæ pecca- tum	617	Iesus Dei filius solus potuit nos Deo reconciliare	36
Hominis inscitia & imbecil- litas	644	Iesus quid significet	38
Præceptum de honorando Deo	437	Iesus Christus, Rex, sacerdos, & propheta supremus	39
Præceptum de honore paren- tum	467	Iesus filius Dei & verus Deus	42
Honorare quam vim habeat	471	Incarnatio verbi	47
Honoris vox rite in præce- pto posita	471	Incarnationis mysterium non vna persona confecit	48
Honorandi à nobis patres cuiuscumque generis	472.	Incarnationis verbi opus, qua re spiritui sancto peculiari quodâ ratione tribuitur	48
475		In incarnationis mysterio quædam supra naturæ or- dinem, quædam naturæ vi, effecta	49
Honoris officia quæ in paren- tes conferri debent	473	Mirabilia quæ in verbi incar- natione acciderant	49
Honor mortuis parentibus tribuendus	474	Simul Christi corpus forma- tum atque animatum, & corpori & animæ diuinitas coniuncta	50
Improbis etiam pastoribus o- bediendum	476	Anima Christi vberissimam spiritus sancti copiam ac- cepit	50
Regibus parendum	476	Christus non est filius Dei adoptio,	
Honorantes parentes quos fructus percipiant	477		
Hostes humani generis, om- nes aduersus nos artes ex-			

INDEX

- adoptione, sed natura 51
 Maria virgo vera Christi ma-
 ter 52
 Maria Euæ respondet 53
 Incarnationis Iesu Christi my-
 sterium quanto pietatis stu-
 dio recolendum 55
 Ieiunium orationi sociandum
 570
 Imagines venerari vt Deos
 prohibitum est 429
 Imagines in Ecclesia habere
 non solum licet, sed maxi-
 mo fidelium bono factum
 est 431
 Ad imaginem sanctorum cum
 quis orationem domini-
 cam enunciat, quid sentien-
 dum 559
 Incommoda omnia æquo a-
 nimo ferenda 665
 Indignari non debemus cum
 nostras preces non exau-
 dit Deus 664
 Indigentiam habemus exter-
 narum rerum ad victum vi-
 tamq; excolendam 616
 Infelicitas hominis quo mo-
 do cognosci possit 593
 Inferni significatio 71
 Ingratitudo hominum erga
 Deum 651
 Inhumanitas in egenos fugi-
 enda ab eo, qui à Deo vult
 exaudiri 563
 Iniuriæ remittendæ ab eo, qui
 vult, vt Deus sibi ignoscat
 562
 Iniuriarum obliuionem à no-
 bis requirit Deus 637
 Iniurias condonare nolentes
 in quæ in commoda inci-
 dant 492
 Remedia ad deponendas iniu-
 rias 493
 Iniurias remittendi voluntas
 sufficit reclamantibus cor-
 ruptæ naturæ appetitioni-
 bus 639
 Iniurias non obliuisci inani-
 mo habentes vti debent
 hac precationis conditio-
 ne, demitte nobis debita
 nostra, sicut & nos 638
 Inimicis parcendum si volu-
 mus nobis peccata dimit-
 ti 641
 Inimici diligendi 628
 Inimicis non parentes quid
 à Deo petere debeant 641
 Inimici inuisibiles 645
 Instrumenta quibus curritur
 & inuenitur regnû Dei 592
 Interpretatio Cypriani ver-
 borum, sicut in cælo & in
 terra 612
 Interpretatio huius vocis, a-
 men 669
 Iudicium finale 91
 Tria Christi officia ad suam
 eccle-

INDEX.

- ecclesiam decorandam 91
 Dies domini Christi aduentus
 nouissimus dicitur 91
 Quare Christus ad iudicandum
 venturus 92
 Duplex Christi ad nos aduentus
 92
 Iudicij generalis necessitas 92
 Iudex omnium Christus quare
 futurus 95
 Iudicium præcedentia signa 96
 Iudicij & forma, & ratio 96
 Iudicantis Christi sententiæ
 verba 97
 Iudicij vniuersalis articulus
 quam utilis 99
 Iudicia forensia iure & ex legibus
 administranda 526
 Iustificari non potest, qui non
 est paratus ad omnia Dei
 præcepta seruanda 416
 Iustitia originalis supra naturæ
 facultatem homini à Deo data 33
 Iurandi lex quæ iubeat, & quæ
 prohibeat 439
 Iurandi frequens vsus minime
 laudandus 442
 Iurare quid 442
 Iurare per creaturas, iusiurandum
 est 442
 Iusiurandum per execrationem 443
 Iusiurandum assertorium & promissorium 443.444
 Iusiurandum vt rectum sanctumque
 sit quæ requirantur 444
 Iuraturus quæ considerare debeat
 445
 Iusiurandum non exigitur à pueris
 ante pubertatem 445
 Iustificatio impij magnum opus
 132
 Iustificatur impius per sacramenta
 tamquam per instrumenta 131
 Iustitia maxime in promissis
 requiritur 445
 Iurando peccat qui iniustum aliquid
 promittit 443.446
 Iurare cui non liceat 446
 Iusiurandum quando sit laudabile
 447
 Iusiurandi à fide originem ducit
 447
 Iusiurandum ad quem fitiendum
 tendere oporteat 447
 Quodnam iusiurandū à Christo
 prohibeatur 448
 Iurandi necessitas excusationem
 habet 448
 Iurandi nimia consuetudo multa
 mala parit 448
 Graui peccato se adstringit, qui
 temere iurat 449
 Iurare falsum prohibitum est
 secundo præcepto 449
 Iurare falsum est peierare, & quos

INDEX

quot modis peierant homines	449	Lex diuina quasi speculum quoddam est, in quo naturæ nostræ initia intuemur	535
Iurandi præcepto quare minæ adiunctæ	432	Loquacitas vitanda	530
Summa hominum procliuitas ad peierandum	453	Liberum arbitrium homini datum	33
Propter perjurium diuersis supplicijs affligimur	453	Linguae vitium communissimum	518
Lacrymæ in pœnitentiâ summopere optandæ	317	Loquacitas in oratione prohibetur, non longæ preces	568
Lex naturæ à lege scripta non diuersa	412	Lucris honestis tranquillitas inest	622
Lex in decalogo contēta non est noua lex, sed naturæ lex illustrata	412	Mala cum patimur, ad Dei auxilium confugimus	658
Legis iussa difficultatem non habent	414	Malorum omnium liberationem non petimus	661
Legi obtemperandum	415	Mala quædam quæ communiter mala putantur, sunt tamen fructuosa	661
Legis obseruatiæ fructus	416	Mala illa deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt	662
Ad legem obseruandam propensiores nos reddit, scire Deum esse Dominum nostrum	422	A quibus malis liberari petendum sit	962
Lex omnis ad præcepta seruanda homines præmio, aut pœna inducit	432	Mala quæ in nos à proximis proficiscuntur, daemones signanda	664
Legis seruandæ modus & ratio	437	Malorum liberatio à Deo impetranda	660
Lege non concupiscendi præscripta quid à Deo prouisum	534	Mala animæ & corporis deprecari debemus	659
Lex Dei intimo animi sensu seruanda	534	Maria Dei & hominis mater vere & proprie dicitur	50
Differentia inter diuinas & humanas leges	534	Maria	

INDEX.

- Maria vere mater Dci quare
52
- Mariæ perpetua & incorru-
pta virginitas 25
- Mariæ in partu Spiritus fan-
ctus affuit 53
- Maria cum Eva confertur 53
- Maria ex regibus orta 52
- Mariæ felicitatē gratulamur,
cum eam angelica saluta-
mus 560
- Miriam iure oramus, vt nobis
peccatoribus veniam sua in
tercessione conciliet 560
- Maria mater misericord. 560
- Maria aduocata nostra 560
- Mariæ merita apud Deum
præstantissima 560
- Mariæ summa voluntas adiu-
uandi humanum genus 560
- Maledictio qua condemna-
tus est homo post Adæ pec-
catum 617
- Materia sacramenti Euchari-
stia duplex 250
- Materia sacramenti pæniten-
tiæ 306
- Materia sacramenti extremæ
unctionis 356
- Matrimonium vnde dictum 390
- Matrimonij sacramentum varijs
nominibus appellatum 390
- Matrimonij definitio & eius
declaratio 391
- Matrimonium inire non pos-
sunt, qui legibus à matri-
monij consortio excludun-
tur 391
- Matrimonij vis & natura in
quo consistit 392
- Consensus matrimonium ef-
ficat 392
- Consensus verbis, quæ præ-
sens tempus significant, ex-
primatur 392. 393
- Consensus alterius tantum
ad matrimonium coniun-
gendum satis esse non po-
test 392
- Matrimonium non contrahi-
tur per verba futurum tem-
pus significantia 393
- Verborum loco in matrimonio
nutus & signa sufficiunt 393
- Præter consensum vt verum
matrimonium existat, con-
cubitus necessario non re-
quitur 394
- Matrimonij duplex ratio, vt
est in officium naturæ, & vt
est sacramentum 394
- Matrimonium, vt est officium
naturæ à Deo institutum 384
- Matrimonium indissolubile
395
- Matrimonium quibus causis
institutum 396
- Matrimonij natura vt sacra-
mentum est 398
- Matrimonium quid signifi-

INDEX.

- cet** 398
Matrimonium sacramentum esse, & vnum de septem legis euangelicæ sacramentis 399
Matrimonij sacramentum à Christo institutum 399
Matrimonium gratiam significat & tribuit 400
Matrimonij sacramentū quātum præstet matrimonij ante legem 400
Matrimonia Iudæorum 400
Quare antiqui patres plures simul vxores ducerent 401
Libellus repudij quare in lege Moſis concessus 401
Matrimonium duorum tantum & non plurium coniunctione definitur 401
Infidelis ad veram religionem conuerſus primam ceteris relictis pro vxore habeat 402
Matrimonij vinculū nullo diuortio diſſolui poteſt 402
Matrimonium diſſolui non poſſe vtiliſſimum eſt 402
Fideium coniugia perfectione & nobilitate gentilium & Iudæorum matrimonij longe præſtant 404
Matrimonia bona tria 404
Matrimonia clandestina neq; vera, neq; rata eſſe 409
Matrimonij impedimēta 408
Matrimonium contrahentes quomodo affecti eſſe debeant 408
Matrimonij vſus qui eſſe debeat 409
A matrimonij officio interdum orandi cauſa abſtinendum 410
Mœchari prohibitum eſt præcepto ſexto 494
Mœchia quare poſt homicidium prohibeatur 494
Præceptum de mœchia quibus verbis tractandū 494
Mœchiæ præcepti duplex viſ 494
Medicina à Deo hominibus data 660
In medicina remedijs quomodo ſpes ponenda 660
Meditationes de Chriſti paſſione 63
Mendacium pleniffimum impietatis 525
Mendacio fallere ioco & officij cauſa, indignum eſt 525
Mendacij ſumma miſeria & turpitude 528
Mendacij pater dæmon 528
Mendacium quæ mala confequantur 528
Mendacij vitium eſt fere inſanabile 529
Mendacij vitium latiſſime patet

INDEX.

tes	529	confirmationis	235
Mendacia excusare error	530	Ministrum confessionis sci-	
Mendacio nemo studeat	521	entia & prudentia prædi-	
Mens bonâ Deo postulan-		tum esse oportet	336
da	622	Ministri sacrificium facientes	
Meritum nostrum diuina gra-		Christi personam susci-	
ria adiuuatur	348	piunt.	296
Meritis imparia redduntur		Miseriæ humanæ causæ	594
præmia in cælis	158	Miseriæ hominis propter pec-	
Merentur fructum passionis,		catum primi parentis	603
qui sacrificium Eucharistiæ		Miseria summa humani gene-	
offerunt	293	ris quæ mala sunt non vt	
Meritum præmij gloriæ im-		male iudicare	603
mortalis operibus nostris		Miseriæ hominum vnde	618
tribuitur	348	Missæ sacrificium idem est	
Meritum operum nostrorum		cum eo quod in cruce ob-	
ex merito passionis Chri-		latum est	295
sti pendet	348	Missæ sacrificium non est nu-	
Meritum nostrum non obscu-		da commemoratio sacrifi-	
rat Christi passionem, sed		cij in cruce peracti, sed ve-	
multo clariorem reddit		re propitiatorium	296
348		Missæ sacrificium pro mor-	
Merendi ampla occasio, pa-		tuis offertur, & illis pro-	
tienti animo labores & in-		dest	297
commoda ferre	350	Missæ ritus non superuaca-	
Merentur orationes nostræ		nei	297
exaudiri per meritum Chri-		Missæ omnes communes di-	
sti	569	cendæ	297
Mereri possumus cum diuina		Cur Christus in ligno mor-	
gratia vitam æternam	349	tem perpeffus	58
Minister sacramenti baptismi		Christus vere mortuus & se-	
proprius	197	pultus	60
Ministorum baptismi ordo		Christus locum, modum, &	
qui seruandus est	199	têpus suæ mortis elegit	61
Minister proprius sacramenti		Anima Christi quo ad inferio	

INDEX.

rem patrem, cruciata	57	Obtrectatio vitium pessimum	523
Mulier quare ex latere viri
formata non ex pedibus,
aut ex capite	406	Obtrectatorum multa sunt
genera	523
Necessitate nostra cognita ad
patrem adire cogimur	618	Odium demonum in nos in-
finitum	646
Necessitati nostrae quae super
sunt cum alijs communi-
canda	623	Officium Parochi, quod audi-
toribus praestare debet	615
Noquitia carnis & spiritus	646	Opera nostra ex Christi gra-
tia merentur	349
Nomina imponenda baptiza-
tis	226	Operibus regnum Dei com-
paratur	601
Nomina gentilium imponen-
tes baptizatis reprehendun-
tur	226	Opus redimendi hominum
genus eminet inter opera
gubernationis & creatio-
nis	576
Nomen Dei Tetragramma-
ton non pronunciare ina-
nis est superstitio	439	Orandus primo Deus, dein-
de sancti	560. 561
Nomina Deo imposita	439	Orandi optimus modus	553
Nomini diuino quo modo
verus honor attribuitur	440	Pro quibus orandum	557
Nomen clerici unde dedu-
ctum	374	Orandi sancti, & qua ratione
ut nostri misereantur	561
Nomen Dei quo modo sancti-
ficari petatur	586	Orandi ratio	566
Nomen Dei sanctum & terri-
bile sanctificatione non
eget	587	Orandum est in spiritu & ve-
ritate	567
Nomen Dei re non verbis tan-
tum, sanctificandum	590	Orandi in spiritu consuetu-
dinem infideles non ha-
bent	568
Non certa iudicandi quae sit
praua, quae recta petitio	616	Orandum in nomine Christi	569
Obedire debent omnia diui-
nae voluntati	614	Orandus Deus, cum proxi-
mus nos laedat quo modo	664
		Orantes Deo honorem ha-
bemus	547
		Oranti maiestas diuina sit
pro-	

INDEX.

propior	666	Operibus nostris vitam aeternam consequi possumus	348
Orantes cum Deo colloquuntur	666	Opera, quæ sine fide & caritate fiunt, grata esse non possunt	349
Orantium fructus & munera	666	Oratione Deo nos subiectos esse profitemur	547
Orare sicut oportet debemus & qui non sic orant	616	Oratio est cæli clavis	547
Multi sunt gradus petendi aliquid à Deo, & gratias agendi	552	Orationis vis & utilitas	547
Modus precandi vocem effundendo	553	Oratio quibus partibus constat	551
Quos peccatores in oratione Deus exaudiat & iuuet	554	Orationis partes præcipue duæ	551
Petenda à Deo quæ	555	Oratio eorum qui nondum fidei lucem acceperunt	554
Quid sit sine adiunctione petendum	557	Oratio quorum non exaudiat à Deo	555
Execrationes sanctorum in impios sunt prædictiones	559	Orationes pro impijs factæ	558
Oratio ad Deum necessaria	545	Orationes pro mortuis in purgatorio ab Apostolis fluxere	559
Christus in oratione pernoctabat	545	Orationibus pro peccantibus ad mortem non proficitur	559
Orationis utilitas & fructus	546	Orationem dominicam ante imagines sanctorum pronuntians quid sentire debeat	561
Oratio est quoddam religionis argumentum	547	Oratio humilis	562
Observatio legis necessaria ad salutem	416	Orationis præparatio	562
Omnis doctrinæ ratio fidelibus tradenda, in scripturam & traditionem distribuitur	11	In oratione qui vult exaudiri, à quibus ei sceleribus abstinendum	563
Operibus cum gratia Dei factis diuinæ legi satisfacere possumus	348		

INDEX.

Orationem nostram facit execrabilem contemptus diuinae legis	563	Ordines maiores & minores	373
Oratio dubitationem non admittit	564	Prima tonsura	374
Oratio metalis vocalem non excludit	567	Ordo ostiarij, munus	376
Oratio mentalis principem locum tenet	567	Ordo lectoris, officium	376
Orationis vocalis propria utilitas & necessitas	567	Ordo exoristarũ, munus	376
Oratio priuata & publica	568	Ordo Acolytorũ, munus	377
Orationis dominicæ expositio	571	Ordo subdiaconi, officium	377
Oratio facta pro altero oranti prodest	581	Ordinibus sacris lex perpetuæ continentiæ imponitur	378
Oratio ne inanis sit, quid requirat	584	Ordo diaconi, munus	378
Orationes sunt arma contra satanam	655	Ordo sacerdotij	380
Orationis in principio timoris plenæ, in fine exultationis	668	Ordines sacri quibus sint dandi	385
Ordo seruandus in oratione	659	Ordines sacri fiunt statis diebus etiam ieiunia indicuntur	386
Ordo quid	372	Ordinandi prius sacramento penitentiae conscientiam purgent	386
Ordinis sacramentum multos habet gradus & varias functiones	372	Ordinis sacramentum pueris & furiosis non conferendum	387
Ordo sacer inter ecclesiæ sacramenta quare enumerandus	372	Qui ætatis annus in singulis ordinibus expectandus	387
Ordo sacer characterem imprimi	372	Ordinis sacramentum gratiam confert	388
Ordines septem	373	Ordinis sacramentum characterem imprimi	387
		Originalis iustitiæ donum homini datum	33
		Panis nomine multa in diuina litteris significari	619
		Panem petendo quid à Deo petat.	

I N D E X.

- petamus 619
 Panis ad necessitatem, non ad
 luxuriam petendus 621
 Panis à nobis iure acquirèdus
 non iniuria vel fraude 622
 Panis quare quotidianus ap-
 pellatus 623
 Panis assidue à Deo peten-
 dus quare 623
 Panem quotidianum quo mo-
 do diuites petere debeât 623
 Panis spiritualis petèdus 625
 Panis spiritualis quid signifi-
 cet 625
 Panis, qui Christus est, incre-
 dibili lætitia perfundit pio-
 rum animos 626
 Panis noster Christus in Eu-
 charistiæ sacramento sub-
 stantialiter continetur 626
 Passionis Christi mysterium
 maxime Dei potentiam &
 benignitatem ostendit 628
 Passionis Christi tempus
 quare obseruatur 58
 Anima Christi, quoad infe-
 riorem partem cruciata 57
 Passionis Christi causa 64
 Passus est Christus pœnas gra-
 uissimas 66
 Passiones Christi acerbiores
 quam sanctorum 67
 Passio Christi quæ commoda
 nobis conferat 68
 Passio Christi nobis veniam
 peccatorum impetrat 636
 A passione Christi omnis sa-
 tisfactionis vis & ratio flu-
 xit 636
 Pastorum ecclesiæ verba tam-
 quam Dei verba recipien-
 da 4
 Patris vox quid in Deo signi-
 ficet 23
 Pater quare dicatur prima
 persona in diuinis 25
 Parentum honor 467
 Patris nomine qui vocentur
 472
 Patres cuiuscumq; generis à
 nobis honorandi 472
 Parèrũ officia erga filios 480
 Parentes nimiam seueritatem
 & indulgentiam fugiant
 480
 Pater quare in principio ora-
 tionis positum 571
 Pater omnium Deus 572
 Patrini baptizandorum 199
 Patrini quare adiuncti ad ba-
 ptismum præter sacramen-
 ti ministros 199
 Patrinorum affinitas cum qui-
 bus contrahitur 200.201
 Patrini partes 201
 Quibus non liceat baptizan-
 dos suscipere 202
 Patrinus quare ad confirma-
 tionem vocetur 236
 Patrini confirmationis quam
 affi-

INDEX.

affinitatem contrahant	236	quam sit necessarius	633
Patroni caussatum officia	527	Peccata pœnitentibus condonare, semper promptus est & paratus Deus	634
Patriarcharum gradus	384	Peccatis Deus offenditur	633
Patriarchæ quattuor	384	Peccata quare debita dicantur	635
Peccatum & peccati pœna ex Adam ad nos permanuit	36	Peccatorum remissionem petentes excusatione non vti mur	636
Peccata quædam remitti non posse, quo modo intelligatur	310	Peccata sine Dei auxilio vitare non possumus	611
Peccata cogitationis confiteri debemus	331	Peierat is qui iurando iustitiam deserit	449
Peccata diligenter peruelliganda	339	Peierare varijs modis solemus	449. 450
Peccatum consequuntur duo	343	Prophetæ falsi exierunt in mundum	5
Peccati fomes	535	Prophetarum falsorum impietas quam longe sit progressa	6
Peccatum & peccati fomes vbi habitet	606	Purgatorius ignis ante Christi aduentum	72
Peccatorum nostrorum immanitate auersus à nobis Deus operibus nostris non benedicit	68	Pœnæ grauissimæ quas Christus perpessus est	66
Peccato omnes addictos esse	630	Pœnæ postulanda est liberatio	659
Peccatorum recognitio qualis esse debeat	631	Pœnitentiæ necessitas	128
Peccatorum turpitude	631	Pœnitentiæ vsu carere plurima damna affert	182
Peccati pestis	632	Pœnitentiæ sacramentum est necessarium	298
Peccatû, etsi eius actio transierit, macula tamen & reatu permanet	633	Pœnitentiâ reiterari debet	298
Peccatum semper insequitur ira Dei	633	Pœnitentiâ secunda naufragij tabula	299
Peccatorum dolor & sensus			Pœni-

INDEX.

Pœnitentiæ varia notio, & po- testas	299	In pœnitentia duo animaduer- tenda	347
Pœnitentia multiplex	299	Pœnitentiæ pœna à nobis sus- cepta Dei animaduersio- nem anteuertit	347
Pœnitere Deum per transla- tionem dicimus	300	Petrus summus pontifex, & caput omnium Apostolo- rum	116
Pœnitentiæ variæ significatio- nes in quo differant	301	Petrus à Christo caput Eccle- siæ constitutus	118
Pœnitentiam fides antecedit	301	Petri successor eandem cum Petro potestatem habet	118
Pœnitentia intima quare sit virtus	301	Pericula, in quibus assidue versamur ante oculos po- nenda	645
Pœnitens vere quid sibi pro- ponat	302	Permissio in Deo quo modo intelligatur	651
Quibus gradibus ad pœniten- tiam licet ascendere	303	Personarum diuinarum pro- prietates	24
Pœnitentiæ regnum caelorum sacræ litteræ pollicetur	303	Persona prima in diuinis qua- re pater dicatur	25
Pœnitentia exterior est sacra- mentum	304	Quæ ad diuinas personas pertinent, subtilius exqui- rere non oportet	25
Pœnitentiæ sacramentû qua- re Deus instituerit	305	Petitores & accusatores quo modo sint monendi	527
Pœnitentiæ sacramenti mate- ria & forma	307	Petere quid primum à Deo debeamus	585
Pœnitentiæ cœrimoniarum & ri- tus	308	Petere regnum Dei non satis est ad illud acquirendum	592
Pœnitentiæ sacramenti fru- ctus	309	Petere vt Deus nostris cupi- ditatibus non satisfaciatur, difficilius animum induci- mus	609
Pœnitentia nos in Dei gra- tiam restituit	309		
Pœnitentiæ partes integrales	311		
Pœnitentia quare ex partibus constet	312		
Pœnitentia publica quare pub- lico peccato indicatur	346		

INDEX.

- Petere non debemus abun-**
dantem & exquisitam co-
copiam ciborum 621
Petere subsidia rerum huma-
narum à Deo possumus 619
Petere non sibi sed omnibus,
est proprium Christiani cha-
ritatis 624
Petere dimitti debita, quid si-
bi velit 628
Petere non debemus vt om-
nino non tentemur 652
Petere non debemus omnino
ab omnibus malis liberari
 662
Petere debemus, vt Domini
man⁹ cibos suppeditet 624
In petendis his quæ ad vsum
rerum terrenarum perti-
nent, animus ad Dei præ-
scriptionem intédatur 615
Potentibus pijs hominibus si
quid negat Deus, argumen-
tum est id eis vtile non
fuisse 664
Petitio de regno Dei cum o-
mnibus coniungenda & se-
paratim facienda 591. 592
Petito, fiat voluntas tua, quæ
ordinem habeat 602
Petitiones quibus corporis &
animæ subsidia petuntur 615
Philosophia Christiana à se-
culari sapientia quid disse-
rat 21
Philosophi quid de Deo sen-
serint 20
Pontifex Romannus catholi-
cæ ecclesiæ Pontifex 384
Pontifici Romano summa di-
gnitas & iurisdictio diui-
nitus data 384
Pontifex Romanus modera-
tor vniuersalis Ecclesiæ, Pe-
tri successor & Christi ve-
rus & legitimus Vicarius
 384
Postulatio de regno Dei ma-
gnam vim donorum & co-
piam continet 592
Postulatio dimittendi debita
de quibus intelligatur 636
Precatione dominica singuli
quotidie vti debent 625
Precantes omnes ecclesiæ no-
mine precantur 640
Decem præcepta ex duobus
pendent 411
Præceptū primū decalogi 417
Præceptorū ordinis ratio 422
Præceptum duplex contine-
tur in verbis primi præce-
pti 422
Præceptum omnium primum
& maximum 423
Præcepti primi transgressores
 423
Præcepto primo non prohi-
betur ars sculpendi, pingen-
di, & singendi 428
Præ-

INDEX.

Præceptum primum quare à secundo separatum	438	Præmia victoribus pposita	656
Præcepti secūdi lex quid prohibeat, & quid iubeat	439	Præparatio ad orationem in quo consistat	562
Præcepti de diligēdis parentibus vsus latissime patet	468	Præparatio ante communionem qualis & quam necessaria	282
Præcepta decalogi duabus tabulis incisa, & quare	469	Præparatio ad communionem requirit vt ieiuniam accedamus	284
Præceptum de diligendis parentibus quare matrem explicet	473	Prouidentia erga homines	572. 592. 595
Præcepta vltima duo quare simul coniuncta	532	Proximus qui	520
Præceptorū duorum vltimorum duplex necessitas	533	Pudicitia & continentia omni studio colenda	497
Preces Deo assiduæ faciendæ	369	Purgatorius ignis	72
Preces etiam pro proximis faciendæ	637	Rapinæ & quod earum genera	504. 507
Preces Christianorum & infidelium in quo differāt	660	Ratio impetrādi quod à Deo petimus	599
Preces cum non audit Deus, indignari nō debemus	664	Redemptionis pondere quid acceperimus	977
Preces quæ in letanijs fiunt, quare institutæ	662	Regnum cæleste	591
Præmium crucis Christi quanti fit	634	Regnum Dei ante omnia postulandum	592
Prædicatio diuini verbi numquam intermittenda	5	Regni Dei postulatio magnam donorum vim continet	592
Prædicare non debet aliquis nisi mittatur	4	Regni Dei multæ significatio nes	595
Prædicatio verbi Dei fidem nobis acquirit	3	Regnum Christi non est de hoc mundo	596
Prædicantium verbum Dei auctoritas	4	Regnum Dei quid sit	596
		Regnum Dei intra nos	596
		Regnum Christi quare iustitia dicatur	59
		Regnum	

INDEX.

Regnum gratiæ Dei in quibus sit	597	Peccata nostra Christi sanguine remittuntur	133
Regnū gloriæ Dei quid	597	Remissionem peccatorum nemo sine pænitentia conficitur	311
Regnum gratiæ prius ponendum quam gloriæ	597	Remissa culpa, non semper pœna quæ peccato debetur condonatur	343
Regnum Christi quod est ecclesia	598	Quare pœna omnis in pænitentia sacramento æque ac in baptismo non remittitur	344
Regni ecclesiæ propagatio	598	Restitutio pænitenti est necessaria	320
Regnum Dei quo modo veniat in peccatores	599	Qui cogendi sunt vt restituant	382
Regnum Christi quo modo petatur	599	Resurrectionis definitio	511
Regni cælorum excellentia	599	Resurrectio Christi, & de eius glorioso mysterio	75
Regni cælorum consequendi adminicula à Deo nobis concessa	615	Christus sua virtute resurrexit	76
Regnum cælorum ingredi cupientes petere debēt à Deo vt fiat voluntas eius	602	Resurrectiōis beneficio Christus primus omnium est affectus	77
Remedia ad diuersas noxias cupiditates	541	Resurrexisset Christum tertia die quo modo intelligatur	78
Remedia ægrotantis animæ, pænitentia, & Eucharistia	642	Resurrectionis Christi mysterium maxime necessarium	79
Remissio peccatorum in ecclesia reperitur	129	Resurrectiōis Christi finis	80
Remissio peccatorum beneficium quanto studio sit suscipiendum	134	Resurrectio Christi quæ nobis exempla sumenda proponat	82
Remittendi peccata potestatem Christus episcopis & sacerdotibus in Ecclesia concessit	132	Resurrectionis spiritualis signa	83

Resur-

INDEX.

Resurrectionis mortuorum si de fides nostra innititur	135	rística conficiendi	290
Resurrectio hominis quare resurrectio carnis dicatur	135.136	Sacerdotes quando instituerit	295
Resurrectio carnis exemplis & testimonijs comprobatur	137	Sacerdos silentio peccata in confessione audita cōprimat	336
Resurgentium varia conditio	140	Sacerdotes Dij & angeli vocantur	366
Resurrecturi, omnes morituri sunt nemini excepto	140	Sacerdotes novi testamenti ceteris omnibus præstantiores	367
Resurgent corpora nostra immortalia	144	Sacerdotum potestas maxima	367
Resurrectio mortuorum probatur	140	Sacris initiandi quem finem sibi præponere debent	369
Eorum qui resurgēt dotes	145	Sacerdotes mercenarij	368
Ex resurrectionis articulo qui fructus capiantur	147	Sacerdotes per ostium ecclesiæ ingredientes	368
Sabbathj celebritas quare in sacris litteris sæpissime præcipitur	455	Sacerdoti ab episcopo quando potestas tradatur	372
Sabbathū quid significet	458	Sacerdotes in omni lege	371
Sabbathi sanctificatio quid	459	In sacerdotibus ordinandis carimonie	382
Sabbathum quare Domino consecratum	460	Sacerdotalis ordo tametsi unus est, varios tamen & dignitatis & potestatis gradus habet	383
Sabbathum signum fuit	460	Sacerdotes simplices	383
Sabbathum caeleste	461	Quid in eo qui sacerdos creandus est requirendum	386
Sabbathum quare in diem dominicum translatum	461	Sacerdos quam cogitationem habere debeat	387
Sabbathum qua ratione colendum	463	Sacerdotij duo munera	387
Sacerdotibus solis data est sacras cultas sacramentum Eucharistia		Sacerdotij nobilitas & excellentia	367
		Sacerdotij onus nemini temere	

INDEX.

re imponendum	367	duobus conficitur, ex ma-	
Sacerdotij potestas duplex		teria & forma	171
570		Verba inter omnia signa ma-	
Qui ad sacerdotium vocari		ximam vim habent	171
dicantur	567	Sacramenta nouæ legis for-	
Sacerdotij legis euangelicæ		nam verborum præscri-	
potestas plurimum præstat		ptam habent, à qua si disce-	
sacerdoti legis naturæ scri-		datur, sacramenti ratio con-	
ptæ	371	stare non potest	172
Sacerdotij euāgelici potestas		Sacramentorum cærimoniarum	
à Christo ortum habet	371	sine peccato prætermitti	
Sacerdotium duplex	380	non possunt	172
Sacerdotij munus	382	Sacramentorum cærimoniarum si	
Sacerdotij functio præcipua		omittuntur, nihil reuera	
382		de sacramenti ratione minu-	
Sacramenti nomen quo mo-		tur	172
do accipiatur	159	Sacramenta quare solènis	
Sacramentum quid	160	cærimonijs ministrètur	172
Sacramentis salus & iustitia		Sacramentorū numerus	173
comparatur	161	Sacramentorum differentia	
Sacram. definitio ex Aug.	161	inter se	175
Sacramenta inter eas res, quæ		Sacramentorum auctor	Chri-
significant, referuntur	162	stus	175
Sacramenta sunt signa à Deo		Sacramenta quare per homi-	
tradita	194	nes Deus administrari vo-	
Sacra res est gratia Dei	164	lucrit	176
Sacramentum sanctitatem si-		Sacramentorū ministri Chri-	
gnificat & efficit	165	sti personam gerunt	176
Sacramenta non sunt, imagi-		Sacramenta nouæ legis impu-	
nes sanctorū & cruces	165	ra conscientia ministrare,	
Sacramenta plures res signifi-		quam perniciosum sit ipsis	
cant	165	ministris	178
Sacramenta legis euangelicæ		Sacramentorum effectus	178
quare instituta	167	Sacramenta gratiam iustifican-	
Sacramentum quodlibet ex		tem conferunt	179
		Sacra-	

INDEX.

Sacramentorum nouæ legis excellentiâ ad vetera com- paratorum	180	quitur quin ad sanctorum gratiâ confugere liceat	427
Sacramenta tria characterem imprimunt	181	Sanctorum imagines pingi non prohibetur diuino præcepto	429
Sacramentorum vsu Christia- num ædificiû fulcitur	183	Satanæ incurfibus qui maxi- me omnium petantur	648
Sacramentû Eucharistiæ soli sacerdotes conficiunt	290	Satan non potest tentare quâ- do & quantû vult, sed quan- do & quantum a Deo per- mittitur	648
Sacramenta per improbos, si, quæ ad eorum rectam ra- tionem attinent, rite ser- uentur, conficiuntur	291	Satan quib. rebus vincatur	655
Sacramenti & sacrificij diffe- rentia	293	Scismatici qui sint	626
Sacrificium vni Deo & non sanctis offertur	294	Satisfactionis necessitas	343
Sacrificium vnum sunt cruen- ta & incruenta hostia	296	Satisfactiõis nomen vnde	342
Sacrificium idem est quod in missa, & quod in cruce ob- latum est	295	Satisfactio varie accipitur	342
Sanctorum communio quam utilis, & quid significet	125	Satisfactio quæ nobis Deum placatû reddit, quæ sit	342
Sanctorum communione om- nes Christiani vnum cor- pus fiunt	126	Satisfactio canonica	342
Sanctorû cultus, in sanctis ve- nerâdis Dei gloria non mi- nuitur sed augetur	424, 426	Satisfactio à nobis sumpta	342
Sanctorum patrocinium non est superuacaneum	427	Satisfactio quæ est sacramen- ti pars	342
Christus etsi mediator propo- situs sit, non propterea se-		Satisfactionis definitio & ne- cessitas	343
		Satisfactionis vis	343
		Satisfactio nostra Christi sa- tisfactione non obscurat, sed multo clariorem reddit	348
		Satisfactio vera quæ requi- rat	349
		Qui satisfacit iustus est	349
		Opera pœnalia & afflictiua suscipiuntur in satisfactio- ne	349

INDEX.

Omne satisfactionis gen ^o ad tria præcipue cõfertur	349	Signa ante iudicium	96
Satisfaciendi vim habent in- cõmoda & labores à Deo immissi, si patienti animo ferantur	350	Sicut & in cælo & in terra, ad tres primas postulationes referti	568
Satisfacere vnus pro altero potest	350	Inter omnia signa verba ma- ximam vim habent	171
Satisfacturum se proximo, si quid de re aut existimatio- ne detraxerit, polliceri de- bet pænitens priusquam à peccatis absoluator	352	Signaculum totius oratio- nis dominicæ	666
In satisfactionis pœna irro- ganda quid sit seruandũ	352	Spes impetrandi maximum pondus ad impetrandum affert	565
Satisfactionis modum culpæ ratio temperabit	352	Spes cælestium præmiorum modo nos Deo dicare de- beamus	612
Satisfactionis opera à sacerdo- te indicta pænitens sæpe etiam vltro suscipiat	353	Spes nostra in amore in Deũ tota nitatur	612
Seruire Deo, nihil magnifi- centius	614	Spem habere debemus impe- trandi veniam peccatorum	346
Sancti quo modo à nobis in- uocentur	561	Spes in tentationibus ex qui- bus nascatur	652
Sanctiones Ecclesiasticæ sa- cerdotem confessionis mi- nistrum esse declarant	334	Spes habendi cum tentamur in Dei patrocinio	652
Sepulturæ Christi cur fiat ex- pressa mentio	62	Superbia magnopere Deum offendit	564
Sepultura, passio, & mors Christo vt homini, non vt Deo conuenit	93	Spiritus sancti personam non debemus ignorare	100
Signa à natura adinuenta & diuinitus data	163. 164	Spiritus sancti propria signi- ficatio	100
Signa quæ dicantur	161	Quare personæ tertiæ in diui- nis proprium nomen tri- butum non sit	100
		Spiritus sanctus patri & filio in omnibus æqualis	102
		Spiritus sanctus est Deus	102
		Spiri-	

INDEX

Spiritus sanctus à patre filio- que procedit	105	præceptum linguæ vitium cohibet	519
Spiritus sancti admirandi ef- fectus	106.107	Testimonij falsi non dicendi præcepto duæ leges conti- nentur, vna iubens	519
Spiritus sanctus quare domi- nus appellatus	105	Quid præcepto non dicendi falsum testimonium prohi- beatur	519
Symboli ab apostolis compo- situm & quare sic appella- tum	15	Testem iuratum iudex reijce- re non potest	519
Symbolum in tres partes di- stributum	16	Testimonium falsum in se di- cere non licet	520
In tentationem ne induca- mur, orâdus est Deus	644	Testimoniū falsum quid	521
Tentationum fructibus agita- ti in præcationis portum confugiamus	648	Testimonij falsi damna	522
Tentatio quid	649	Testimonium falsum non so- lum in iudicio, sed extra iu- dicium vetatur	522
Tentandi genera multa	649	Quod modis falsa dicēdo ex- istimatio hominis offendi- tur	523
Tentari homines in malam partem	650	Testimonium est confessio laudis Dei	526
Tentator quare diabolus di- catur	650	Testimonij veri in rebus hu- manis maximus vsus	527
In tentationem quando indu- cimur	650	Testes in iudicio caueant, ne, quod exploratum non ha- bēt, pro certo affirmant	527
Tentat qui non impedit ten- tationem	651	Tondendi caput in coronæ speciem consuetudinē Pe- trus primus induxit	374
Tentatio est vita hominis su- per terram	652	Traditione Apostolica decla- ratur purgatorius ignis	72
Tentationes æquo animo fe- rendæ	652	Traditione patrum perue- nire ad nos formam verbo- rum extremæ vnctionis	356
Terra in media mundi parte consistit	32		
Testimonij falsi non dicendi præceptum	518		
Testimonij falsi non dicendi			

INDEX.

- Traditione Apostolica capilli in coronæ speciem clericis tondentur 374
 Traditio Apostolorum, qua episcopus à tribus episcopis consecratur 385
 Traditio de numero sacramentorum 173
 Traditione apostolica Episcopus est minister ordinandi ad sacros ordines 385
 Verba pastorum ecclesiæ tamquam Dei verba recipienda 4
 Verbi diuini prædicatio numquam intermittenda 5
 Verba inter omnia signa maximam vim habent 171
 Verbi prædicatione & sacramentorum vsu Christiani ædificium fulcitur 183
 Verbi incarnatio 47
 Verbum Dei cibus est animæ 625
 Verbi Dei fames quare à Deo mittatur 625
 Verum confiteri debent rei et fontes, cum ex iudicij forma interrogantur 527
 Verum tacere interdum licet, sed extra iudicium 527
 Vicarius potestatis Christi ecclesiæ præpositus 118
 Vigiliæ tentationes vincunt, 655
 Vir quare vxorem diligere debet 399
 Viri officium erga vxoré 406
 Vita æterna quid significet 149
 Vita æterna magis explicat hominis felicitatē, quam beatitudo 149
 Vita hominis tentatio 652
 Vita & salus nostra ex Deo pendet 623
 A vitio linguæ innumerabilia mala proficiscuntur 518
 Vnctionis extremæ sacramentum, quare sic dictum. 354
 Vnctionis extremæ sacramentum in assidua mortis meditatione versamur 353
 Vnctio extrema est vere sacramentum 355
 Vnctio extrema est vnum sacramentum tantum 355
 Vnctionis extremæ materia et forma & ritus 356. 357
 Vnctionis extremæ sacramentum quibus sit conferendum 359
 Vnctionis extremæ sacramentum à Christo institutum 358
 Vnctionis extremæ sacramentum quo tempore adhibetur 359
 Vnctionis extremæ sacramentum suscipere apti non sunt qui rationis vsu carent 360
Quæ

INDE X.

Quæ partes corporis sint vngenda	360	desiderandum	610
Vnctionis extremæ sacramentum potest iterari	361	Voluntas tua fiat, quo modo Deo ex animo dicendû	611
Vnctionis extremæ præparatio	361	Voluntatem suâ Christus ad patris voluntatem retulit in maximo acerbissimæ mortis dolore	611
Vnctionis extremæ minister	362	Voluntatê diuinâ totus mundus cognoscere debet	611
Vnctionis extremæ utilitatis	362.363	Voluntas Dei in terra seruanda, sicut in cælo seruatur	611
Vnctionis extremæ tempus oportunissimum	363	Voluntate Dei summa est omnium ratio	614
Vnctionis extremæ sacramentê suscipientes ægroti quare non sanentur	364	Voluntate Dei omnia eueniunt	614
Voluntas Dei vt fiat, quare petamus	605	Voluntatem Dei quare maxime colamus	566
Voluntas Dei, quam fieri petimus, est voluntas signi	607	Vxorem vir diligere debet	329
Voluntas Dei vt fiat, qui maxime petere debeant	609	Vxoris & viri mutua officia	406
Voluntas signi quæ	607	Vxoris partes erga virum	401
Voluntas Dei vt fiat, maxime		Vxor viro subdita sit	407

FINIS.

ERRATA QVAEDAM LEVIA ET PERPAV-
ca, quæ in aliquot duntaxat exemplaria irrepserunt.

Pag.	lin.	leg.
28	15	desint
93	13	libri
265	14	auctoritate
273	19	transubstantiationis
276	13	existimandum
480	11	commoneat.

Reliqua lector candidus facile supplebit.

The first part of the book is devoted to a general
 description of the country and its inhabitants.
 The author describes the various tribes and
 their customs and manners. He also mentions
 the different languages spoken in the country.
 The second part of the book is a history of
 the country from the earliest times to the
 present. The author relates the various wars
 and revolutions which have taken place in
 the country. He also mentions the different
 governments which have reigned in the
 country. The third part of the book is a
 description of the natural history of the
 country. The author describes the various
 plants and animals which are found in the
 country. He also mentions the different
 minerals which are found in the country.
 The fourth part of the book is a description
 of the arts and manufactures of the
 country. The author describes the different
 trades and professions which are carried
 on in the country. He also mentions the
 different manufactures which are made in
 the country. The fifth part of the book is
 a description of the commerce of the
 country. The author describes the different
 trade companies which are established in
 the country. He also mentions the
 different ports and harbours of the
 country. The sixth part of the book is a
 description of the military of the
 country. The author describes the different
 regiments and battalions which are
 raised in the country. He also mentions
 the different wars which have been
 fought in the country. The seventh part
 of the book is a description of the
 civil government of the country. The
 author describes the different laws and
 customs which are in force in the
 country. He also mentions the different
 offices and dignities which are held in
 the country. The eighth part of the
 book is a description of the religion of
 the country. The author describes the
 different sects and denominations which
 are in the country. He also mentions the
 different churches and synagogues which
 are in the country. The ninth part of
 the book is a description of the
 education of the country. The author
 describes the different schools and
 universities which are in the country. He
 also mentions the different degrees and
 honours which are conferred in the
 country. The tenth part of the book is
 a description of the climate of the
 country. The author describes the different
 seasons and the different winds which
 blow in the country. He also mentions
 the different diseases which are common
 in the country. The eleventh part of
 the book is a description of the
 agriculture of the country. The author
 describes the different crops which are
 raised in the country. He also mentions
 the different tools and implements which
 are used in the country. The twelfth
 part of the book is a description of the
 fisheries of the country. The author
 describes the different kinds of fish which
 are caught in the country. He also
 mentions the different methods which are
 used in the country. The thirteenth
 part of the book is a description of the
 mining of the country. The author
 describes the different kinds of minerals
 which are found in the country. He also
 mentions the different methods which are
 used in the country. The fourteenth
 part of the book is a description of the
 navigation of the country. The author
 describes the different ships and vessels
 which are used in the country. He also
 mentions the different routes and
 passages which are used in the country.